

Den unga skånskan

Dialektal variation och platsanknytning
hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne

GRETA HORN

Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 48

Den unga skånskan

Dialektal variation och platsanknytning
hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne

(English Summary)

Greta Horn

GÖTEBORGS UNIVERSITET

TITLE: The young Scanian. Dialect variation and place attachment among high school students in northwestern Scania

SWEDISH TITLE: Den unga skånskan. Dialektal variation och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne

LANGUAGE: Swedish (English summary)

AUTHOR: Greta Horn

Abstract

This dissertation aims to contribute to research on young people's dialect use in contemporary urban environments. In this study, quantitative and qualitative linguistic methods are used to investigate, (both in terms of form and content), the dialect use of a group of twenty-one adolescents in northwest Scania. Their realization of dialect and standard variants of twelve selected linguistic variables is mapped. A measurement of dialectal use obtained from this survey is then related to the informants' degree of attachment to the place where they live. The result of the linguistic variation is operationalized through a dialect index. The linguistic variation is then related to place attachment by analyzing interview questions and using an index of local attachment. I have also investigated if the linguistic variation is affected by other non-linguistic variables, such as gender, where one lives, how one talks about one's place of residence, and the attitude towards one's dialect.

The results show that one group of informants is both dialect-speaking and has a high local attachment score. One conclusion regarding the linguistic variation is that the standard feature retroflexion seems quite frequent in the material. Still, only the most standard language-speaking informants use this particular feature. Retroflexion and standard language alveolar *r* are prominent signs of dialect leveling in this study.

In the discussions regarding staying or moving in the future, i.e. mental mobility, it is my impression that several informants are trying to conform to some kind of mobility norm. Those who are convinced that they want to stay do additional interactional work by adding laugh or discourse markers to show an awareness that their preferred position is not necessarily the expected stance. I discuss this in relation to the new mobilities paradigm.

The young Scanian is the title of this dissertation. The term could be used to describe the Scanian spoken by young people in Scania today, but in this dissertation, it is also a quote from an informant who says this is the variety of her generation: the young Scanian. Several informants state that they and their peers speak this new, young variety of Scanian. For the young people in this study, dialect seems to be something belonging to the past, not to the young generation. For them, the young Scanian is something other than "dialect" and can be understood as a variety of its own.

KEYWORDS: dialect, Scania, dialect index, Index of Local Attachment, implicational hierarchy, the young Scanian, place attachment, mobility norm

© Greta Horn, 2025

DISTRIBUTION: Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi
Box 200
405 30 Göteborg

PORTRÄTTFOTO: Karin Wenzelberg

OMSLAGSBILD: Karin Wenzelberg

ISSN: 1652-3105

ISBN: 978-91-8115-116-9 (tryck)

ISBN: 978-91-8115-117-6 (online)

LÄNK TILL E-PUBLICERING: <http://hdl.handle.net/2077/84964>

SÄTTNING: Jocke Wester

TRYCKNING: Stema Specialtryck AB

Förord

Att gå forskarutbildningen har varit roligt, även om hela processen har varit lite av en berg-och-dalbana. När jag fått frågan om jag trivs som doktorand har jag ändå alltid tveklöst svarat ja. Det har varit en ynnest att få lära sig nya saker hela tiden, oerhört givande och roligt att undervisa och utmanande men spännande att utforma ett avhandlingsprojekt och att få ihop det till en bok.

Jag vill tillägna mina föräldrar denna avhandling. Jag önskar att ni hade kunnat vara med till slutet på denna resa, men tyvärr blev det inte så. Ni finns i mina tankar! Det är mina föräldrars förtjänst att jag gjort just detta avhandlingsprojekt, eftersom de har lagt grunden till min relation till Skåne och skånskan. Föräldrarna stöttade mig i att söka forskarutbildningen och var alltid intresserade av vad jag gjorde och hur det gick. De uppmuntrade mig bland annat genom att per post skicka tidningsartiklar (klippta ur lokaltidningen) om relevanta ämnen. När jag hade formulerat mitt avhandlingsprojekt och skulle planera mina dialektintervjuer hjälpte min mor mig att få kontakt med en lärare, som blev en av mina bästa förmedlare av gymnasieungdomar. Tack till dig, till alla andra som förmedlat kontakter åt mig och till alla er ungdomar som under pandemin delade med er av er tid och era åsikter, funderingar och framtidsdrömmar. Jag hoppas att ni ska tycka att något av innehållet är intressant. Utan er kontaktpersoner hade jag inte haft några informanter och utan er informanter hade jag inte haft något att skriva om!

Efter ett långt yrkesliv som logoped ville jag pröva något nytt, och började som student på GU. På institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi (som då hette Institutionen för svenska språket) kände jag direkt att jag hade hamnat rätt. Och när jag med Peter Andersson som handledare skrev min kandidatuppsats började jag inse att det var lite spännande med forskning. Och du, Peter, var den första som fick mig att tro att det skulle kunna vara något för mig, så tack för våra samtal då! Min magisteruppsats ville jag skriva om dialekt och om skånskan, och bad Mathias Strandberg att vara min handledare. Jag har aldrig ångrat det, och du, Mathias, har funnits

där lite nu och då sedan dess. Jag har dig att tacka för en massa svar på mina frågor om skånskan, en artikel i Svenska Landsmål, för att jag fått tillgång till dialektklappar på Arkivcentrum Syd i Lund och för att du alltid har värdefulla synpunkter. Jag fick till och med under en period massmedial uppmärksamhet tack vare dig, och jag hoppas att vi kan fortsätta jobba ihop mot vårt gemensamma mål att ge den skånska dialekten den uppmärksamhet den förtjänar!

Innan jag började på forskarutbildningen fick jag möjlighet att vara forskningsassistent i flera olika projekt. Tack alla projektansvariga: Henrik Rosenkvist, Maia Andréasson, Dimitrios Kokkinakis, Lena Rogström och Hans Landqvist för att ni alla hjälpte mig in på forskningsspåret!

Nu ska jag äntligen komma till forskarutbildningen. Och då måste jag börja med ett stort tack till mina kunniga, trevliga, stundtals petiga och kritiska men alltid peppande handledare. Susanna Karlsson och Jenny Nilsson, jag hade inte varit där jag är nu utan er! Ni har stöttat och pushat, hållit humöret uppe (ert och mitt) och tagit mig igenom de perioder när det tagit emot. Fast det känns ändå som att jag alltid har haft en riktning och ett mål, och det är tack vare er. Susanna, du är en klippa. Så skarpsynt och effektiv, och har stenkoll på allt, framför allt språkligt och administrativt. Alla borde ha en Susanna till hands, så tack för att jag fått ha det ett tag! Och Jenny, du är den bästa energiboosten. Frågar man dig får man alltid svar som gör att man kommer vidare. Du anar inte hur många gånger du fått mig på bra humör och full av lust att fortsätta skriva eller ta reda på mer om något. Tack båda för att jag fått ha er som handledare – ni är mitt dream team!

Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi har varit en fin arbetsplats. En del av min doktorandtid var under Covid-19-pandemin, och då var särskilt forskningsprofilen Text och kontext och ni som var aktiva där en möjlighet till umgänge trots ständigt hemarbete. Även efter pandemin har forskningsprofilen varit en miljö som gett mig mycket, och flera av mina seminarier där har fört mig vidare i mitt arbete. Inga-Lill Grahn, du var den som samordnade Text och kontext då, och du har även varit en förebild för mig i undervisningssammanhang och lärt mig allt jag kan. Dessutom har du stöttat mig på andra sätt under doktorandtiden. Stort tack! För hjälp med själva avhandlingstexten har jag Lars-Gunnar Andersson att tacka för ett konstruktivt och faktiskt roligt slutseminarium, varifrån jag sedan kunde hämta många bra synpunkter för att slutföra avhandlingen.

Man är ju inte särskilt ensam som doktorand, men man känner sig ibland ensam om sitt eget arbete. Då är det ett otroligt stöd att ha trevliga och stötande doktorandkollegor att dryfta stort som smått med, och det har man på vår institution. Tack alla fina doktorander, både ni som jag träffade innan jag började och ni som under olika lång tid följt mig på vägen, ingen nämnd, ingen glömd! Ni bidrar till känslan av tillhörandehet på institutionen.

Jag har också haft en doktorandkollega på distans, som jag delat handledare med, Denny Jansson. Jag har verkligen uppskattat att umgås med dig, Denny, både på konferenser och kurser. Du är en generös och kunnig person och jag hoppas vi kan hitta något roligt dialektprojekt ihop så småningom. Skillnaderna i våra skånska respektive värmländska dialektmaterial är uppenbara, men det ska bli jättespännande att jämföra våra undersökningar när du också är klar! Pia Quist ordnade så att vi fick gästa Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab vid Köpenhamns universitet. Jag var där i en vecka och är otroligt tacksam över denna erfarenhet och av att vara i en sådan härlig forskningsmiljö. Stort tack till dig, Pia, som ordnade så att jag fick vara hos er och tack även till alla danska forskare och lärare som jag fick möjlighet att diskutera med. Det var en mycket givande och lärorik vecka, som gjorde ett djupt intryck på mig. Och tack för att du, Malene Monka, vill vara min opponent!

Jag har under doktorandtiden fått möjlighet att åka på konferensvistelser tack vare bidrag från Gustav Adolfs Akademien och från Stiftelsen Karl Langenskiölds minnesfond. Jag kunde även slutföra avhandlingen med hjälp av bidrag från Kungl. och Hvitfeldtska stiftelsen. För dessa bidrag tackar jag!

Till sist ett tack till mina närmaste: min fina familj, som stöttat mig i vått och torrt och är det bästa jag har. Döttrarna som frågat hur det går och som snällt lyssnat på långa utläggningar om saker de inte hade frågat om, och som också gett råd och synpunkter som jag haft stor nytta av. Att ni båda i tur och ordning varit studenter under min doktorandtid har gjort att vi också kunnat spegla våra universitetserfarenheter ur olika synvinklar. Sonen som stått ut med mig på hemmaplan under hela processen, och vars hundpromenadsällskap jag aldrig vill vara utan. Med dig har man alltid givande diskussioner; du har till och med avslöjat att en och annan dialektkunskap har fastnat och kommit väl till pass i skolvardagen! Slutligen maken, som uppmuntrat, frågat och försökt lyssna på mina långa och alltför snåriga resonemang, och som stått för – ja, jag törs säga i stort sett all – markservice den senaste tiden. Jag funderar på hur jag nu ska erhålla denna service även i fortsättningen...

Hisingen, mars 2025,
Greta Horn

Till mina föräldrar
som inte fick vara med hela vägen

*Liksom Kärnan skådar Kronborg
häver jag mig upp
i vilja och tanke
till ögonblick på ögonblick
av takutsikt
under molnen –*

Takutsikt, ur Kvar
Dikter av Carl-Olof Wahlstedt

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	4
1.2 Problemformulering och frågeställningar.....	4
1.3 Disposition.....	5
2. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning.....	7
2.1 Teoretiska utgångspunkter.....	7
2.1.1 Tre vågor av sociolingvistik.....	7
2.1.2 Sociodialektologi.....	9
2.1.3 Dialekt och standardspråk.....	10
2.1.3.1 Dialektbegreppet.....	11
2.1.3.2 Standardspråk.....	14
2.1.4 Kön i dialektforskningen.....	15
2.1.5 Registrering och indexering.....	16
2.1.6 Att göra språkliga val.....	19
2.1.7 Plats/ställe och anknytning/tillhörandehet.....	21
2.2 Dialektforskning förr och nu.....	23
2.2.1 Svensk äldre dialektforskning.....	24
2.2.2 Tidigare dialektstudier.....	27
2.2.2.1 Några tidiga sociolingvistiska dialektundersökningar.....	27
2.2.2.2 Dialekt på stabila platser.....	28
2.2.2.3 Dialektkontakt.....	29
2.2.2.4 Dialektutjämning.....	30
2.2.2.5 Dialekt hos ungdomar.....	32
2.2.2.6 Dialekt och kön.....	33
2.2.2.7 Fonetiska drag i dialekter.....	34
2.2.2.8 Dialekt, plats och platsanknytning.....	35
2.2.3 Den skånska dialekten.....	37
3. Metod och material.....	41
3.1 Materialinsamling.....	42
3.2 Informanterna.....	43
3.3 Intervjuerna.....	47
3.3.1 Transkriptionerna.....	48
3.4 Intervjuarens roll.....	49
3.5 Etiska överväganden.....	50
3.6 Analyser av materialet.....	51
3.7 Metoddiskussion.....	52

3.7.1	Materialinsamling och intervjumetod	52
3.7.2	Intervjuarens roll	53
3.7.3	Språklig analys.....	54
4.	Platsen för undersökningen	55
4.1	Staden Helsingborg och dess omgivningar	55
4.1.1	Helsingborgs omgivningar: <i>landet</i> och andra kommuner.....	59
4.1.2	Staden Helsingborg och <i>landet</i> i ungdomarnas ögon	59
4.1.3	Vad man tycker om platsen där man bor	60
4.2	Hur man talar i Helsingborg.....	60
4.2.1	Ungdomarnas metalingvistiska uppfattning om dialekt och hur man talar i Helsingborg	61
5.	Undersökningens språkliga variabler.....	63
5.1	Tolv språkliga, fonologiska variabler.....	65
5.1.1	Variabel 1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>	66
5.1.1.1	Excerpering av <i>r</i>	67
5.1.2	Variabel 2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant	68
5.1.2.1	Excerpering av <i>r</i> före dental konsonant.....	70
5.1.3	Variabel 3: <i>-ärr-l-arr-</i>	71
5.1.3.1	Excerpering av <i>-ärr-l-arr-</i>	71
5.1.4	Variabel 4: monoftonger/diftonger.....	72
5.1.4.1	Excerpering av långa, betonade vokaler	73
5.1.5	Variabel 5: <i>-erl-är</i>	73
5.1.5.1	Excerpering av <i>-erl-är</i>	74
5.1.6	Variabel 6: <i>blirl/bler</i>	74
5.1.6.1	Excerpering av <i>blirl/bler</i>	75
5.1.7	Variabel 7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>	75
5.1.7.1	Excerpering av kort <i>u</i>	76
5.1.8	Variabel 8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	77
5.1.8.1	Excerpering av <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	78
5.1.9	Variabel 9: <i>intel ente</i>	78
5.1.9.1	Excerpering av <i>intel ente</i>	79
5.1.10	Variabel 10: <i>ändäl/ändån</i>	79
5.1.10.1	Excerpering av <i>ändäl/ändån</i>	80
5.1.11	Variabel 11: <i>ocksål/osså</i>	80
5.1.11.1	Excerpering av <i>ocksål/osså</i>	81
5.1.12	Variabel 12: <i>min/miin</i> (pron)	81
5.1.12.1	Excerpering av <i>min/miin</i>	81
5.2	Två övriga språkliga variabler	82
5.2.1	Variabel 13: Expletivt <i>detl/där</i> eller <i>här</i>	82
5.2.1.1	Excerpering av expletivt <i>detl/där</i> och <i>här</i>	83
5.2.2	Variabel 14: Mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva.....	84
6.	Dialektindex och resultat av informanternas realisering av enskilda språkliga variabler	87
6.1	Dialektindex med tolv språkliga variabler.....	87
6.1.1	Poängberäkningen i dialektindex	87

6.1.2	Resultat i form av ett dialektindex.....	89
6.1.3	De dialektala respektive standardspråkiga informanternas realisering av variablerna	92
6.2	Resultat för de tolv individuella språkliga variablerna	94
6.2.1	Realisering av variabel 1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>	94
6.2.2	Realisering av variabel 2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant	96
6.2.2.1	Retroflektion	98
6.2.2.2	Retroflexer ordinternt och i ordgränser.....	101
6.2.3	Realisering av variabel 3: <i>-ärr-l-arr-</i>	103
6.2.4	Realisering av variabel 4: monoftonger/diftonger	105
6.2.5	Realisering av variabel 5: <i>-er/-är-</i>	109
6.2.6	Realisering av variabel 6: <i>blir/bler</i>	111
6.2.7	Realisering av variabel 7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>	113
6.2.8	Realisering av variabel 8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	115
6.2.9	Realisering av variabel 9: <i>intel ente</i>	117
6.2.10	Realisering av variabel 10: <i>ändäl ändän</i>	119
6.2.11	Realisering av variabel 11: <i>ocksål osså</i>	121
6.2.12	Realisering av variabel 12: <i>minl miin</i> (pron).....	123
6.3	Informanternas egna tankar och åsikter om de språkliga variablerna	125
6.3.1	Realisering av <i>r</i>	125
6.3.2	Andra dialektala varianter	126
6.3.3	Lexikon	127
6.4	Resultat för de två övriga språkliga variablerna	128
6.4.1	Realisering av variabel 13: expletivt <i>det/där</i> och <i>här</i>	128
6.4.2	Realisering av variabel 14: mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva.....	130
6.5	De språkliga variablerna i dialektindex.....	132
6.5.1	Antal informanter som realiserar de språkliga variablerna dialektalt	135
6.6	Implikationsanalys.....	137
7.	Lokalanknytningsindex. Analys och resultat av platsanknytning relaterat till dialektalitet	141
7.1	Index of Local Attachment	141
7.1.1	Beräkning av Index of Local Attachment.....	143
7.2	Resultat av analys med ILA utifrån frågorna a–h	145
7.2.1	a) Mammans härkomst	146
7.2.2	b) Pappans härkomst	146
7.2.3	c) Var man bott tidigare	146
7.2.4	d) Var man gått i skola tidigare.....	147
7.2.5	e) Extrajobb eller sommarjobb	147
7.2.6	f) Fritidsaktiviteter.....	147
7.2.7	g) Var vännerna bor	148
7.2.8	h) Framtidsplaner	148
7.3	Resultat av analys med ILA utifrån informantgruppen	148
7.3.1	Jämförelse mellan DI och ILA.....	151
7.4	Resultat av analys med ILA utifrån dåtida, nutida och framtida platsanknytning ..	154
7.4.1	Dåtida ILA och dialektindex	155
7.4.2	Nutida ILA och dialektindex.....	156
7.4.3	Framtida ILA och dialektindex	157

7.4.4	En upplevd mobilitetsnorm	158
7.5	Resultat av analys med ILA utifrån varje språklig variabel.....	162
7.5.1	ILA och variabel 1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>	162
7.5.2	ILA och variabel 2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant.....	163
7.5.3	ILA och variabel 3: <i>-ärr-l-arr-</i>	164
7.5.4	ILA och variabel 4: monoftonger/diftonger.....	166
7.5.5	ILA och variabel 5: <i>-er/-är</i>	167
7.5.6	ILA och variabel 6: <i>blir/bler</i>	168
7.5.7	ILA och variabel 7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>	169
7.5.8	ILA och variabel 8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	170
7.5.9	ILA och variabel 9: <i>intelente</i>	171
7.5.10	ILA och variabel 10: <i>ändäl ändän</i>	172
7.5.11	ILA och variabel 11: <i>ocksål osså</i>	173
7.5.12	ILA och variabel 12: <i>min/miin</i> (pron)	174
7.6	Sammanfattning av ILA och de språkliga variablerna	174
7.7	Fördelar och nackdelar med ILA	176
8.	Andra utomspråkliga variabler relaterat till dialektalitet.....	177
8.1	Kön och språkbruk	177
8.1.1	Kön och variabel 1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>	179
8.1.2	Kön och variabel 2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant	179
8.1.3	Kön och variabel 3: <i>-ärr-l-arr-</i>	179
8.1.4	Kön och variabel 4: monoftonger/diftonger	180
8.1.5	Kön och variabel 5: <i>-er/-är</i>	180
8.1.6	Kön och variabel 6: <i>blir/bler</i>	180
8.1.7	Kön och variabel 7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>	181
8.1.8	Kön och variabel 8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	181
8.1.9	Kön och variabel 9: <i>intelente</i>	181
8.1.10	Kön och variabel 10: <i>ändäl ändän</i>	182
8.1.11	Kön och variabel 11: <i>ocksål osså</i>	182
8.1.12	Kön och variabel 12: <i>min/miin</i> (pron).....	182
8.1.13	Sammanfattning av kön och dialektal realisering.....	182
8.2	Metaspråklighet: Inställning till dialekten och hur man talar om sin dialekt	184
8.2.1	Vad man kallar sin dialekt	185
8.2.2	Den unga skånskan.....	186
8.2.3	Är dialekten viktig för dig?	190
8.3	Platsen där man bor.....	194
8.3.1	Hur man talar om platsen där man bor	196
9.	Några fallstudier och en uppföljning.....	199
9.1	Fallstudier.....	199
9.1.1	Emma D: dialektal och stationär stadsbo.....	199
9.1.2	Ella D: dialektal och stationär från landet.....	204
9.1.3	Alice S: standardspråkig och mobil från landet.....	207
9.1.4	Liam S: standardspråkig och mobil stadsbo	210
9.1.5	Elliot D: dialektal och mobil.....	212
9.1.6	Alexander S: standardspråkig och stationär.....	214
9.1.7	Sammanfattning av fallstudierna.....	216

9.2	Vad hände sedan?.....	217
9.2.1	Uppföljande fråga om framtiden.....	218
9.2.2	Tre ungdomar från fallstudierna	219
9.2.3	Sammanfattning av uppföljningen.....	220
10.	Sammanfattande diskussion.....	223
10.1	Den språkliga variationen	223
10.2	De språkliga variablernas förhållande till varandra.....	226
10.3	Den språkliga variationen i relation till tidigare, nutida och framtida tillhörighet till platsen.....	229
10.4	Den språkliga variationen i relation till andra utomspråkliga variabler	233
10.5	Den unga skånskan.....	235
10.6	Avslutning och framåtblick	236
	Summary.....	239
	Research aims	240
	Theoretical point of departure.....	241
	Methodology.....	243
	The realization of the linguistic variables	244
	Place attachment	246
	Non-linguistic variables	248
	Concluding discussion	248
	Litteratur.....	251
	Bilaga 1. Information och samtycke. <i>Dialekt och plats i Skåne</i>	263
	Dialekt och plats i Skåne.....	265
	Bilaga 2. Frågor vid dialektintervju.	266
	Bilaga 3. Kompletterande fråga våren 2024	268

Figurer

FIGUR 2:I. <i>Dialektskala efter Auer och Hinskens (1996)</i>	12
FIGUR 4:I. <i>Karta över hela nuvarande Skåne län med den gamla länsindelningen som upphörde 1997. Version i gråskala av Old provinces of Scania, Lunnen2009 (2009), modifierad av Horn. Original från Wikimedia Commons, licensierad av CC BY-SA 3.0</i>	56
FIGUR 5:I. <i>Dialektalt realiserat fönstor (fönster), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	67
FIGUR 5:2. <i>Dialektalt realiserat borta, Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	69
FIGUR 5:3. <i>Dialektalt realiserat varka (verka), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	71
FIGUR 5:4. <i>Dialektalt realiserat ble och bler (bli och blir), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	75
FIGUR 5:5. <i>Dialektalt realiserat muntor (munter), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	76
FIGUR 5:6. <i>Dialektalt realiserat maj (mej), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	77
FIGUR 5:7. <i>Dialektalt realiserat ente (inte), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	78
FIGUR 5:8. <i>Dialektalt realiserat ändån (ändå), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	79
FIGUR 5:9. <i>Dialektalt realiserat osse (också), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	80
FIGUR 5:10. <i>Dialektalt realiserat miin (min), Isofs skånska dialektordsamlingar</i>	81
FIGUR 5:II. <i>Schematiska tonkurvor för accent 2 i sydsvensk (överst) och mellansvensk (underst) dialekt (efter Myrberg 2022b)</i>	85
FIGUR 6:I. <i>Dialektindex för tolv dialektvariabler hos samtliga informanter</i>	91
FIGUR 6:2. <i>Informanter som använder främre r markerade med ljusa staplar i dialektindex</i>	96
FIGUR 6:3. <i>Informanter som retroflektar markerade med ljusa staplar i dialektindex</i>	98
FIGUR 6:4. <i>Andelen retroflektering i procent av alla tillfällen möjliga för retroflektering hos de tio informanter som retroflektar</i>	99
FIGUR 6:5. <i>Informanternas realisering av dialektalt -arr- i procent</i>	105
FIGUR 6:6. <i>Informanternas genomsnittliga diftongering av långa vokaler i procent</i>	106
FIGUR 6:7. <i>Informanternas realisering av dialektalt -år i procent</i>	111
FIGUR 6:8. <i>Informanternas realisering av dialektalt bler i procent</i>	113
FIGUR 6:9. <i>Informanternas realisering av dialektalt kort spetsigt u i procent</i>	115
FIGUR 6:10. <i>Informanternas realisering av dialektalt maj och naj i procent</i>	117
FIGUR 6:II. <i>Informanternas realisering av dialektalt ente i procent</i>	119
FIGUR 6:12. <i>Informanternas realisering av dialektalt ändån i procent</i>	121
FIGUR 6:13. <i>Informanternas realisering av dialektalt osså i procent</i>	123
FIGUR 6:14. <i>Informanternas realisering av dialektalt miin i procent</i>	125

FIGUR 6:15. Schematiska tonkurvor för accent 2 i sydsvensk (överst) och mellansvensk (underst) dialekt (efter Myrberg 2022b).....	130
FIGUR 7:1. Informanternas sammanlagda poäng på varje fråga i ILA.....	145
FIGUR 7:2. Varje informants sammanlagda ILA-poäng inklusive poäng på varje fråga a-b.....	150
FIGUR 7:3. Jämförelse mellan ILA (ljusa staplar) och dialektindex (mörka staplar).....	153
FIGUR 7:4. Sju informanter med högst ILA-poäng markerade med mörka staplar i dialektindex ..	154
FIGUR 7:5. Informanternas poäng för ILA dåtid. Ordning enligt dialektindex.....	155
FIGUR 7:6. Informanternas poäng för ILA nutid. Ordning enligt dialektindex	156
FIGUR 7:7. Informanternas poäng för ILA framtid. Ordning enligt dialektindex	158
FIGUR 7:8. ILA-poäng och variabeln främre r/bakre r. Informanter som använder främre r är markerade med ljusa staplar.....	162
FIGUR 7:9. ILA-poäng och variabel 2: retroflex/x före dental konsonant. Informanter med retrofletering markerade med ljusa staplar	163
FIGUR 7:10. ILA-poäng och variabel 3: -ärr/-l-arr-. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar	165
FIGUR 7:11. ILA-poäng och variabel 4: monoftonger/diftonger. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	166
FIGUR 7:12. ILA-poäng och variabeln -er/-är. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	167
FIGUR 7:13. ILA-poäng och variabel 6: blir/bler. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	168
FIGUR 7:14. ILA-poäng och variabel 7: kort u/kort spetsigt u. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	169
FIGUR 7:15. ILA-poäng och variabel 8: mej och nej/maj och naj. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	170
FIGUR 7:16. ILA-poäng och variabel 9: inte/ente. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	171
FIGUR 7:17. ILA-poäng och variabel 10: ändå/ändån. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	172
FIGUR 7:18. ILA-poäng och variabel 11: också/osså. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	173
FIGUR 7:19. ILA-poäng och variabel 12: min/miin. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar.....	174
FIGUR 8:1. Materialets könsfördelning i relation till språkbruk. Killar är markerade med ljusa staplar. Ordning enligt dialektindex	178
FIGUR 8:2. Frågan Är dialekten viktig för dig? De som svarar att dialekt är viktigt är markerade med mörka staplar. Ordning enligt dialektindex.....	190
FIGUR 9:1. ILA framtid och informanter som svarat på uppföljningsfrågan markerade med mörka staplar	218

Tabeller

TABELL 3:1. Informanterna.....	46
TABELL 5:1. De språkliga variablerna	64
TABELL 6:1. Dialektindex med tolv variabler och poäng för varje informant	90
TABELL 6:2. Informanter som använder främre, alveolart r.....	95
TABELL 6:3. Realisering av variabeln retroflex/r före dental konsonant.....	97
TABELL 6:4. Andel retroflektioner av samtliga möjliga tillfällen för retroflektioner hos de tio informanter som retroflektionerar.....	100
TABELL 6:5. Antal belägg för retroflexer inuti ord hos varje informant.....	102
TABELL 6:6. Antal belägg för retroflexer i ordgränser hos varje informant	103
TABELL 6:7. Realisering av variabeln -ärr-/arr-.....	104
TABELL 6:8. Diftongisk realisering av de långa vokalerna /i/, /y/, /u/ och /ø/	106
TABELL 6:9. Realisering av variabeln -er/-år	110
TABELL 6:10. Realisering av variabeln blir/bler	112
TABELL 6:11. Realisering av variabeln kort u/kort spetsigt u.....	114
TABELL 6:12. Realisering av variabeln mej och nej/maj och naj.....	116
TABELL 6:13. Realisering av variabeln inte/ente	118
TABELL 6:14. Realisering av variabeln ändå/ändån	120
TABELL 6:15. Realisering av variabeln också/osså.....	122
TABELL 6:16. Realisering av variabeln min/miin.....	124
TABELL 6:17. Antal belägg för dialektalt expletivt där/här hos varje informant.....	129
TABELL 6:18. Variablernas poäng i dialektindex och informanternas sammanlagda realisering av variablerna	133
TABELL 6:19. Variablerna och antal informanter som alls realiserar dem dialektalt	136
TABELL 6:20. Skalogram med tolv variabler och DI-poäng för varje informant	138
TABELL 6:21. Variablerna med nummer och namn.....	139
TABELL 7:1. Faktorerna som ingår i Index of Local Attachment (från Monka m.fl. 2020, översatt från eng.)	143
TABELL 7:2. Förklaring av poängindelningen i min tillämpning av Index of Local Attachment (från Monka m.fl. 2020)	144
TABELL 7:3. Poäng enligt ILA för varje informant	149
TABELL 7:4. Varje informants sammanlagda poäng enligt DI och ILA.....	152
TABELL 8:1. Kön och dialektal realisering av de språkliga variablerna	183

TABELL 8:2. <i>Var informanterna säger sig bo jämfört med DI</i>	195
TABELL 9:1. <i>Emma D:s poäng enligt ILA och DI</i>	200
TABELL 9:2. <i>Ella D:s poäng enligt ILA och DI</i>	204
TABELL 9:3. <i>Alice S poäng enligt ILA och DI</i>	207
TABELL 9:4. <i>Liam S poäng enligt ILA och DI</i>	210
TABELL 9:5. <i>Elliot D:s poäng enligt ILA och DI</i>	213
TABELL 9:6. <i>Alexander S poäng enligt ILA och DI</i>	214
TABELL 9:7. <i>Uppföljning av informanternas framtidsinriktning och mobilitet</i>	221
TABELL 10:1. <i>De språkliga variablerna</i>	224

Exempel

EXEMPEL 7:1. <i>Så det blir nog Bynamn i slutändan</i>	159
EXEMPEL 7:2. <i>Jag vill stanna här</i>	159
EXEMPEL 7:3. <i>Det är lite gammaldags kanske att stanna i byn man växte upp i</i>	160
EXEMPEL 8:1. <i>Inte de största skånska grovdragen</i>	185
EXEMPEL 8:2. <i>Bönder som jobbar på gårdar</i>	186
EXEMPEL 8:3. <i>Min skånska är väl lite den unga skånskan</i>	187
EXEMPEL 8:4. <i>Vi har ju våra ord och de har ju deras ord</i>	189
EXEMPEL 8:5. <i>Jag bara har den</i>	191
EXEMPEL 8:6. <i>Man kan förutspå mycket genom dialekten</i>	191
EXEMPEL 8:7. <i>En touch av skånska</i>	192
EXEMPEL 8:8. <i>Det är en liksom historia i det</i>	193
EXEMPEL 9:1. <i>Jag kan göra ett undantag</i>	200
EXEMPEL 9:2. <i>Inte omfamnande men</i>	201
EXEMPEL 9:3. <i>Ingen pratar som jag</i>	202
EXEMPEL 9:4. <i>Nån liten touch av skånska</i>	203
EXEMPEL 9:5. <i>Familjärt eller mysigt typ</i>	205
EXEMPEL 9:6. <i>Hur kan de prata så grov</i>	205
EXEMPEL 9:7. <i>Varför säger du så?</i>	206
EXEMPEL 9:8. <i>Jag sär</i>	206
EXEMPEL 9:9. <i>Nu kan jag ju det hära bylivet</i>	208
EXEMPEL 9:10. <i>Jag är ju inte som alla andra</i>	208
EXEMPEL 9:11. <i>Antingen är det skånska eller rikssvenska</i>	209
EXEMPEL 9:12. <i>Just nu är det mest Lund jag har tänkt på</i>	210
EXEMPEL 9:13. <i>Min mamma säger att jag pratar rikssvenska</i>	211
EXEMPEL 9:14. <i>Hon tycker jag pratar grov skånska</i>	213
EXEMPEL 9:15. <i>Bo kvar eller flytta utomlands</i>	215
EXEMPEL 9:16. <i>Man lever bara en gång</i>	216

1. Inledning

Jag har haft det stora nöjet att samla in ett helt nytt talspråksmaterial till mitt avhandlingsprojekt. Det gjorde jag genom att intervjua ett antal gymnasieungdomar i södra Sverige, närmare bestämt i nordvästra Skåne. Min anknytning till Skåne är stark, och jag har under delar av mitt liv vistats mycket där. Mina mor- och farföräldrar och andra släktingar samt på senare år även mina föräldrar har bott där (se mer i avsnitt 3.4), men själv bor jag nu i Västsverige och talar någon sorts mellansvensk standardvarietet efter att under mitt vuxna liv ha flyttat från Västmanland till Skåne och sedan Östergötland innan jag hamnade i Göteborg.

I början av min materialinsamling var jag ganska säker på att jag inte skulle finna så mycket skånsk dialekt hos de ungdomar jag skulle prata med. Jag funderade på vad jag skulle kunna hitta för dialektdrag, eller om det rent av bara skulle bli prosodin som avslöjade skånskan. Så blev det nu inte, eftersom en hel del informanter uppvisade många dialektala drag, men min fundering kvarstår vid genomgången av avhandlingsmaterialet. En del ungdomar pratar ändå om dialekt som någon sorts symbolisk förbindelse med platsen Skåne, eller kanske med platsen Helsingborg. Pia Quist (2017), professor i nordiska språk i Köpenhamn, menar att dialektforskning är den viktigaste språkforskningen i det tjugoförsta århundradet, ”fordi dialekt udgør et teleskop med hvilket vi kan zoome ind på og studere stedets symbolske og praktiske betydning i en globaliseret tid præget af både social og geografisk mobilitet” (Quist 2017:1). Hon menar vidare att vi i dag (och här refererar hon till danska förhållanden) använder dialekt som en stilistisk resurs, möjligen bara i vissa sammanhang, eller bara genom ett ord, en grammatisk form eller ett prosodiskt inslag. Detta sätt att använda dialekt, menar Quist, skapar en symbolisk förbindelse mellan språkbrukarna själva och städer eller platser, och det utgör en indikator för platsanknytning (Quist 2017:2).

Detta synsätt, att dialekt skapar en symbolisk förbindelse mellan språkbrukarna och en plats, återkommer genom avhandlingen. Jag tycker att det är ett sätt (men inte det enda) att se på begreppet dialektalitet, ett begrepp som för

övrigt genomgående i avhandlingen kommer att användas för att beskriva hur dialektala informanterna är (se t.ex. Svahn 2020, Bijvoet m.fl. 2024). I min avhandlingsstudie finns det ungdomar som är stolta över sin dialekt och som menar att dialekten signalerar deras historia, anknytning bakåt till platsen och till släkten, och att dialekten är en del av dem själva. För dem har dialekt ett väldigt högt symbolvärde. Men det finns också de ungdomar för vilka dialekt inte har någon särskild symbolisk betydelse och som i stället menar att de inte har tänkt på sin dialekt över huvud taget. Slutligen finns det de som beskriver det som att man som skåning borde prata skånska, åtminstone borde man vilja ha ”en liten touch av skånska”. Det senare är ett citat som jag övervägde att låna av en av avhandlingens informanter och använda i avhandlingens titel, för att det för mig på ett sätt symboliserar avhandlingsmaterialet. Här finns definitivt en touch av skånska, men jag tror inte att just denna unga stadsnära dialekt symboliserar hela Skåne, framför allt inte landsbygden. Därför valde jag i stället titeln *Den unga skånskan*, som är ett citat från en annan informant, men också ett mer allmänt sätt att se på avhandlingens innehåll. Jag har samlat in ett ganska homogent material, där jag finner en slags symbolisk förbindelse mellan dialekt och plats. Avhandlingen är ett nedslag och en ögonblicksbild av den unga skånskan, så som den ser ut i mitt material, helt enkelt.

Denna avhandling kan placeras inom fältet sociodialektologi (se bl.a. Auer & Hinskens 1996, Røyneland 2005, Bockgård & Nilsson 2011 och Svahn & Nilsson 2014). Teorier och metoder som jag använt mig av finns både inom dialektologin och sociolingvistik. Jag undersöker hur samspelet mellan språkanvändning och plats ser ut, men inte bara genom att studera regionala och lokala dialektdrag och relatera dem till platsen, utan också genom att studera om och i så fall hur dessa lingvistiska val kan relateras till upplevelsen av platsen. Barbara Johnstone (2013a) formulerar det på följande sätt:

Rather than asking about how speech co-varies with physical location, we are beginning to ask how meaningful places are constructed in speech and other forms of interaction, how individuals experience place, and how the use of one set of linguistic variants versus another can result from and contribute to these processes. (Johnstone 2013a:110)

Jag undersöker i denna avhandling hur de intervjuade ungdomarna i Helsingborgstrakten verkar förhålla sig till associationen mellan dialekt och att stanna på platsen, och även vilken deras uppfattning om dialekter är. Nilsson och Nylund Skog (2019:217) har undersökt skillnaden i vad dialekten betyder på två platser i Sverige: Edsbyn och Torsby. En slutsats är att dialekt i Torsby verkar associeras med att stanna på platsen och att de ungdomar som vill därifrån är mer standardspråkiga, medan att vilja flytta från platsen i Edsbyn

inte på samma sätt verkar vara förknippat med distansering från dialekten. I Danmark fann Monka (2013) i en undersökning i tre städer på Jylland att mindre lokalt språk signalerar att man vänder sig bort från platsen och vill någon annanstans. Resultatet av min avhandlingsstudie i detta avseende är inte entydigt.

I svensk media blev skorrande, bakre *r* plötsligt uppmärksammat i början av 2023. Radio P4 (Lieng 2023, 1:33) var först med att göra ett reportage där man ifrågasatte om skånska barn alls pratar skånska längre, då många föräldrar uppmärksammat att deras barn inte använder skånska dialektala drag, som bakre *r* och diftonger, trots att de bor och går i förskolan eller skolan i Skåne och har skånska föräldrar. Jag blev intervjuad i detta radioprogram, och kunde konstatera att det även i mitt avhandlingsmaterial finns en del ungdomar som i stället för ett skånskt, bakre uvulart *r* använder ett främre, alveolart *r* trots att de flesta har minst en, i många fall två, skånska föräldrar. Efter Radio P4 Kristianstads radioprogram uppmärksammades nyheten att de skånska, bakre *r*:en eventuellt är utrotningshotade i en rad nyhetsinslag i radio, TV och dags-tidningar. Frågan om detta verkligen är en nyhet ska jag låta vara obesvarad. Det föreligger ett rykte om en pågående språkförändring i samhället, och det skulle kunna ligga något bakom ryktena. Denna avhandling kan inte besvara frågan om vad som eventuellt håller på att hända med *r*:en i Skåne just nu eller i framtiden, men den kan belysa samma faktum som andra rapporterar: det förekommer en hel del främre *r* och framför allt retroflex artikulation i den grupp med ungdomar från Helsingborgstrakten som jag intervjuat.

När det gäller dialekt och ordförråd pratar avhandlingens informanter en del om dialektala ord som något som är ”på utdöende”. De nämner ofta hur deras far- och morföräldrageneration använder dialektala ord som de aldrig skulle använda själva. Intresset för dialektord i samhället just nu speglas bland annat i de populära dialektpostrar och tavlor som i dag trycks upp till försäljning (framför allt på nätet) och som säljer olika dialekter genom en sammansättning av utvalda ord. Med på de skånska postrarna finns sådana ord som denna avhandlings informanter nämner, exempelvis *klydderöv*, *glöttigt*, *rullebör*, *pärör* och *litta* (se vidare avsnitt 6.3.3). Dessa ord hörs troligen inte så mycket bland gemene man i dag, men kanske används de bland äldre dialekttalare. Orden skulle kunna klassas som stereotyper (Labov 1972, se vidare avsnitt 2.1.5 och 10.2) för skånska, vilket väl är tanken med dialektpostrarna. Man vill få människor att känna geografisk och kanske social tillhörighet till en plats, i detta fall Skåne, men samtidigt också få något att tala om och ha roligt åt.

1.1 Syfte

Det övergripande syftet med denna avhandling är att bidra till forskningen om ungas dialekt i nutida urban miljö. Med kvantitativa och kvalitativa språkvetenskapliga metoder undersöker jag, både till form och innehåll, spontantalet hos en liten grupp nordvästskånska ungdomar för att kartlägga deras realisering av dialektala varianter av tolv utvalda språkliga variabler, för att sedan relatera dialektaliteten till ungdomarnas grad av anknytning till platsen de bor på. Syftet är att identifiera likheter och skillnader i den dialektala variationen och se hur dessa påverkar eller påverkas av ens anknytning till platsen man bor på och ens vilja att stanna kvar där eller söka sig bort i framtiden.

1.2 Problemformulering och frågeställningar

De övergripande frågeställningarna är följande:

- Hur ser den språkliga variationen i materialet ut?

Frågan besvaras genom att jag undersöker vilka dialektvarianter som används, vilka standardspråkliga varianter som används och den interindividuella variationen i materialet. Resultatet av den språkliga variationen operationaliseras genom ett dialektindex.

- Hur förhåller sig de språkliga variablerna till varandra? Finns det någon samvariation eller implikationell hierarki som är genomgående i materialet?

Frågan besvaras genom en implikationsanalys och ett skalogram som redovisar realiseringen av alla språkliga variabler.

- Hur kan den språkliga variationen relateras till tidigare, nutida och framtida tillhörighet till platsen?

Frågan besvaras och operationaliseras genom analys av intervjufrågor om anknytning till platsen och användning av ett lokalanknytningsindex, som sedan relateras till varje persons språkanvändning.

- Hur kan den språkliga variationen relateras till andra utomspråkliga variabler som kön, var man bor, hur man talar om platsen där man bor och attityden till den egna dialekten?

Frågan besvaras och operationaliseras genom analys av svaren på frågor om härtill relaterade ämnen i informanternas intervjuvar.

1.3 Disposition

Avhandlingen omfattar tio kapitel, och i det första (kapitel 1) har jag introducerat ämnet för avhandlingen, dess syfte och forskningsfrågorna, som sedan följs upp i det avslutande diskussionskapitlet. Avhandlingen består av en språklig analys, som omfattar ett dialektindex, jämförelser av materialet med avseende på dialektalitet och en implikationsanalys, samt en sociolingvistisk analys av platsanknytning (ILA, Index of Local Attachment) som omfattar jämförelser mellan språkbruk och platsanknytning samt andra utomspråkliga variabler. En stor del av analyserna är kvantitativa, men avhandlingen innehåller också kvalitativa analyser, som beskrivningar av enskilda informanter och av andra resultat som framkommit under forskningsprocessen. I kapitel 2 presenteras först teoretiska begrepp som ligger till grund för avhandlingens analyser och resultat i avsnitt 2.1. I avsnitt 2.2 presenteras tidigare forskning, först med en kort bild av tidigare dialektforskning i Sverige och sedan dialektforskningsprojekt i företrädesvis Sverige och Norden men även andra länder. Kapitel 3 beskriver intervjumaterialet och metod för materialinsamlingen, medan kapitel 4 fokuserar på platsen där undersökningen äger rum och hur den uppfattas och framställs av andra.

I kapitel 5 beskrivs undersökningens språkliga variabler och kapitel 6 innehåller resultatet av den språkliga dialektundersökningen. Kapitel 7 innehåller resultatet av den sociolingvistiska undersökningen av platsanknytning (ILA) och jämförelser mellan platsanknytning och språkliga variabler. I kapitel 8 jämförs språkbruk med andra utomspråkliga variabler. Kapitel 9 innehåller mer kvalitativa beskrivningar, som fallstudier och en uppföljande fråga som gjordes tre år efter inspelningarna, och det avslutande kapitel 10 sammanfattar och diskuterar forskningsfrågorna samt ger en framåtblick.

2. Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

2.1 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt presenteras teoretiska begrepp som utgör utgångspunkter för avhandlingen. Med hjälp av Eckerts (2012) *tre vågor av sociolingvistik* (2.1.1) placerar jag min avhandling i det sociolingvistiska fältet, men även inom dialektologi, så *sociodialektologi* (2.1.2) är den kombination av sociolingvistik och dialektologi som används som ramverk. Begreppen *dialekt* och *standardspråk* förklaras eftersom ordet *dialekt* i denna undersökning ska förstås i vid bemärkelse, och inte som beteckning på äldre folkmål eller rurala varieteter (2.1.3). Den utomspråkliga variabeln *kön* (2.1.4) undersöks korrelerat till enskilda språkliga variabler (i avsnitt 8.1). För en diskussion om hur informanterna ser på dialektala drag och sin egen dialekt använder jag begreppen *registrering* och *indexering* (2.1.5), vilka sedan används i diskussionen, i avsnitt 10.2 och 10.5. För att beskriva hur avhandlingens informanter använder (eller inte använder) sin dialekt för att forma sina identiteter eller visa sin anknytning till platsen tar jag hjälp av begreppen *positionering* och *stil* och *stajling* (2.1.6) som tillämpas i avsnitt 8.2 och 9.1. *Plats* och *ställe* (2.1.7) är centrala begrepp när informanternas anknytning till platsen beskrivs och när Index of Local Attachment används (kapitel 7 och 8)

2.1.1 Tre vågor av sociolingvistik

Eckert (2012) beskriver hur sociolingvistiska studier av variation har kommit i tre vågor. Den första vågen inleddes av Labovs (1966) kvantitativa studie i New York, *Social stratification of English in New York City*, då han studerade

r-ljudet på tre olika varuhus i New York och fann ett samband mellan hur r-ljudet uttalades och social klass. Flera studier kom efter detta att handla om att etablera samband mellan språkliga variabler och utomspråkliga variabler som socioekonomisk klass, etnicitet, kön och ålder. Studier under den första vågen bidrog till att teckna "the big picture", en bred bild av variationens inbäddning i samhället (Quist 2017:6). Den andra vågens studier inleds när etnografiska metoder börjar användas för att undersöka sambandet mellan språkliga variabler och lokala kategorier som nätverk (t.ex. Milroy 1987). *Lokala praktiker* introduceras också, som i Eckerts (1989) studie om två olika sociala kategorier på High schools i Detroit, *Jocks* och *Burnouts*. Studien visar att de två ungdomsgrupperna har olika inställning till skolan och även till andra lokala praktiker, som fritidssysselsättningar och klädval (Eckert 2012:92), och att även ungdomarnas språkliga variation kan sammanlänkas med dessa olika praktiker. Ett annat exempel på en studie som räknas till andra vågens sociolingvistik är Labovs tidigaste studie (beskriven i Labov 1972) om ett språkdrag på Martha's Vineyard, som en del boende på ön började använda för att divergera och visa sitt avståndstagande gentemot sommargästerna och sin samhörighet med lokalbefolkningen.

Både den första och andra vågens sociolingvistiska studier fokuserar på statistiska kategorier av talare och knyter identiteten till de olika kategorierna. Den tredje vågens undersökningar fokuserar mer på hur individen själv konstruerar sin identitet i valet av språkliga varianter (Eckert 2012:94), och hur variabler och stil får social betydelse i olika kontexter (Sundgren 2024:62). Indexikalitet (Silverstein 2003, se vidare avsnitt 2.1.4) används i betydelsen att vissa språkdrag får betydelse utanför sin originalkontext och kan indexera ett språk eller en grupp, och sedan associeras till vissa personlighetsdrag eller andra karaktäristika som förknippas med den gruppen. Ett exempel på detta finns hos Johnstone (2013b) i hennes undersökning av dialekten i Pittsburgh, *pittsburghese*. Hon noterar att människor har en klar bild av vad pittsburghese innebär i form av ord och uttryck, trots att dessa egentligen knappt förekommer i den lokala dialekten.

Genom rörelsen från den första till den tredje vågens sociolingvistiska variationsstudier har synen på relationen mellan samhälle och språk vänt. Talarna är inte längre passiva bärare av dialekt utan är aktiva stilmedvetna producenter av social differentiering (Eckert 2012:98). Genom att konstruera och reproducera sammanhang skapar vi själva en social ordning. Platsen har inte mist sitt symbolvärde, varken för språkbrukare eller språkforskare, utan är fortfarande viktig, men i stället för att reproducera kopplingen mellan språk, kropp och plats menar Quist (2017:11) att dialektforskare ska reflektera över denna koppling, och ta i beaktande att den verkar återskapas av språkbrukarna själva. Vi behöver undersöka den faktiska anknytningen, förhållandet till och orien-

teringen mot de platser vi förbinder talarna med och se anknytning som sociala handlingar knutna till social orientering och identitet (Quist 2017:11).

Jag placerar min studie inom den tredje vågens sociolingvistik, då jag undersöker ungdomars anknytning till den plats de bor på men också utvärderar vad de säger om platsen och hur de själva uppfattar sitt språkbruk. Liksom andra studier inom tredje vågens sociolingvistik finns det i denna undersökning framför allt en del, den dialektala undersökningen, som skulle kunna placeras inom den första vågens undersökningar, eftersom den är mestadels kvantitativ och delar in informanterna i olika talarkategorier. Men med den kvalitativa, mer individuellt inriktade undersökningen om platsanknytning, försöker jag visa hur enskilda ungdomar konstruerar sig som dialektalare eller inte dialektalare, eller kanske som talare av vad några av deltagarna kallar ”den unga skånskan”. En del av ungdomarna verkar inte själva vara medvetna om hur de talar eller vad de vill ge för intryck, medan andra kan förklara mer om hur de talar och är på så sätt aktiva och medvetna om sin språkliga stil.

2.1.2 Sociodialektologi

Denna avhandlingsstudie kan placeras inom fältet *sociodialektologi*. Undersökningen av informanternas realiserade dialektala språkliga varianter och den kvantitativa delen av undersökningen kan sägas ha en klassiskt dialektologisk ansats och kan placeras bland första vågens variationsstudier. Beskrivningen av de individuella ungdomarna, redovisningen av utomspråkliga variabler som kan påverka dialektaliteten och den mer kvalitativt inriktade frågeställningen om hur ungdomarna uppfattar sitt eget tal och deras egna uppfattningar om skånskan och andra dialekter görs dock med ett sociolingvistiskt fokus som placerar den bland tredje vågens studier.

Begreppet *sociodialektologi* (eng. *social dialectology*) introducerades av Weinreich, Labov och Herzog (1968). I en europeisk och nordisk kontext används begreppet av bland andra Auer och Hinskens (1996:4), Grönberg (2004:1), Røyneland (2005:3), Bockgård och Nilsson (2011:16) och Svahn och Nilsson (2014:17). Jämfört med den traditionella dialektologin, som vill dokumentera ett traditionellt dialektsystem, undersöker sociodialektologin i stället hur dialekter varierar och förändras och varför de gör det. Forskningsfältet utgår från dialektologin men har ett tydligt socialt eller sociolingvistiskt fokus (Røyneland 2005:3). De flesta studier inom sociodialektologi tillhör variationsparadigmet, och kvantitativa metoder och statistiska beräkningar används ofta (Bockgård & Nilsson 2011:18). Till skillnad från den traditionella dialektologin ses inte individen som en representant för ett språkssystem på en geografisk plats, utan snarare som en del av en socialt definierad grupp. Samtidigt fokuserar

serar man inom sociodialektologi också mer på den enskilda individen än man gör inom traditionell dialektologi. Metoden är en kombination av dialektologiska och sociolingvistiska metoder, där samband söks mellan språklig variation och variabler som geografi, ålder, kön, social bakgrund, framtidssval och livsstil (Svahn & Nilsson 2014:20).

Mægaard (2020) menar att både traditionell dialektologi och sociolingvistisk variationslingvistik tidigare gärna har beskrivit variation på en kvantitativ makronivå. De senaste decennierna har det dock skett en utveckling av båda traditionerna, så att lokal och interaktionell variation undersöks med hjälp av kombinationer av både kvalitativa och kvantitativa ansatser (Mægaard 2020:9). En kombination av två lingvistiska metoder, som en noggrann empirisk kvantitativ metod och en djupare kvalitativ metod, kan dels förutsäga något om utveckling i framtiden, dels kan den hjälpa till att svara på frågor om vilka interna och externa faktorer som påverkar processer som dialektkonvergens och dialektdivergens (Auer & Hinskens 1996:21). Författarna anser också att det är viktigt att värdera sociala och psykologiska aspekter, då dialektkonvergens och dialektdivergens hos talare är ganska oförutsägbart, och rapporterat tal, värderingar och attityder kanske inte alltid avspeglar hur talarerna sedan beter sig i verkligheten. Jag ser, liksom Auer och Hinskens (1996), en stor fördel med att undersöka dialektal variation utifrån en sociodialektologisk utgångspunkt. Det finns ofta mer än en orsak till skillnader i informanternas språkbruk, och just eftersom språkbruket ibland är oförutsägbart behöver man söka förklaringar till variationen bland både sociala och psykologiska aspekter. Auer och Hinskens (1996:23) förespråkar också etnografiska studier för att kombinera lingvistiska, sociala och kommunikativa sidor av språkanvändningen. Vanligt i sociodialektologiska studier är också intervjuer, som ibland kompletteras med enkätmaterial eller attitydundersökningar (Bockgård & Nilsson 2011:18). I denna avhandling ingår både intervjuer och en enkätundersökning, men ingen attitydundersökning. Ett exempel på en annan svensk sociodialektologisk undersökning är Svahn och Nilsson (2014:17), vars undersökning om dialektutjämning är gjord på klassisk dialektologisk grund men är sociolingvistisk i första hand, då både den geografiska och den sociala miljön är av intresse (se vidare avsnitt 2.2.2.4). Ett annat exempel är Grönberg (2004), vars sociodialektologiska studie i Alingsås kombinerar metoder från sociolingvistik och dialektgeografi (se vidare avsnitt 2.2.2.5).

2.1.3 Dialekt och standardspråk

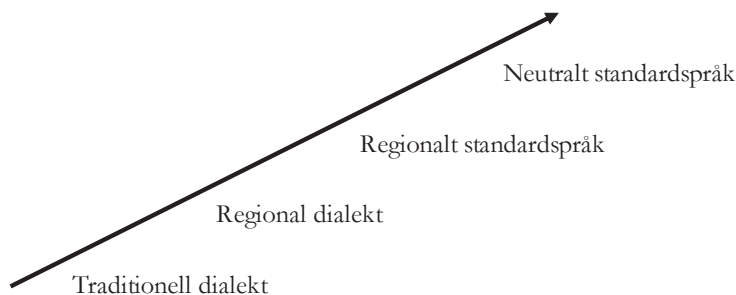
I avhandlingen används begreppen *dialektal* och *standardspråklig*. Det finns inte en självklar definition för dessa begrepp, och därför vill jag förklara hur

jag i detta sammanhang använder begreppet *dialekt*, i vid bemärkelse, och inte som beteckning på äldre folk mål eller rurala varieteter. Jag använder begreppen *dialekt* och *standardspråk* för att jämföra undersökningens informanter med varandra, och delar in informanterna i två grupper. En grupp realiserar flertalet av de undersökta variablerna på ett dialektalt, skånskt sätt. Den andra gruppen informanter, som jag kallar den standardspråkiga gruppen, är informanter som i huvudsak realiserar samma variabler på ett standardspråkligt och inte dialektalt, skånskt, sätt. Här går jag igenom hur andra använder begreppen *dialekt* och *standardspråk* och hur jag själv tillämpar dem i avhandlingen.

2.1.3.1 Dialektbegreppet

I den här avhandlingen följer jag Svahn och Nilsson (2014:16) och Auer (2005) och använder själva termen *dialekt* som en övergripande, någorlunda geografiskt bestämbar varietet. Jag begränsar inte termen till de mer ålderdomliga, rurala varieteterna, utan inkluderar även regionala och urbana varieteter som inte är snävt begränsade geografiskt (Auer 2005:2). När jag i avhandlingen jämför dagens dialekt med något så är det med *traditionell dialekt*. Då syftar jag på äldre dialekt, likt Anderssons (2019) definition av *traditionell dialekt* som en varietet som skiljer sig från standardspråket både med avseende på uttal, grammatik och ordförråd. Dialekt kontrasteras också mot *standardspråk*, vilket behandlas i avsnitt 2.1.3.2.

Ett sätt att beskriva den språkliga situationen i en utjämningsprocess och visa den språkliga variationen på en glidande skala är att använda en dialektskala. En vanlig skala är den fyrgradiga, glidande dialektskala som beskrivs av Dahlstedt (1979:46) och som omfattar stegen *genuin dialekt*, *utjämnad dialekt*, *regionalt riksspråk* och *neutralt riksspråk*. Thelander (1996:173) använder en liknande skala med fyra steg, men kallar i stället stegen för *lokal dialekt*, *regional dialekt*, *regionalt standardspråk* och *neutralt standardspråk*, och Andersson (2019:33) och Grönberg (2004) använder skalan *traditionell dialekt*, *utjämnad dialekt*, *regionalt standardspråk* och *neutralt standardspråk*. Jag väljer för avhandlingen skalan i figur 2:1, med samma termer som Auer och Hinskens (1996:7).

FIGUR 2:1. *Dialektskala efter Auer och Hinskens (1996)*

Det första skalsteget, som är mest utpräglat dialektalt, kallas enligt ovan för *genuin* dialekt av Dahlstedt (1979), *lokal* dialekt av Thelander (1996) och *traditionell* dialekt av Auer och Hinskens (1996:7), Grönberg (2004:29) och Andersson (2019:33). Jag föredrar *traditionell* eller det geografiskt inriktade *lokal*, eftersom *genuin* kan uppfattas som ålderdomligt och även positivt värderande. Jag väljer uttrycket *traditionella dialekter*, som skiljer sig mest från standardspråket genom såväl uttal som grammatik och ordförråd (Andersson 2019:33). Skalans andra steg kallas antingen för *utjämnad dialekt* (Dahlstedt 1979, Grönberg 2004:29, Andersson 2019:33) eller *regional dialekt* (Thelander 1996, Auer & Hinskens 1996:7). Mitt val är som synes *regional dialekt*, som syftar på en geografiskt begränsad språkanvändning, men med färre lokalanknutna språkdrag än traditionell dialekt (Andersson 2019:33). Jag själv tänker mig ändå att en regional dialekt kan placeras geografiskt av utomstående.

Det tredje steget benämns av Dahlstedt (1979) *regionalt riksspråk* och av de övriga *regionalt standardspråk*. Det *regionala standardspråket* har i stort sett samma grammatik och ordförråd som det *neutrala standardspråket* och skiljer sig enbart i uttal och satsmelodi (Andersson 2019:33). Enligt Anderssons (2019) definition sträcker sig det regionala standardspråket över större geografiska områden, som nordsvenskt eller västsvenskt regionalt standardspråk.

Det sista steget, slutligen, som Dahlstedt (1979) kallar *neutralt riksspråk* medan övriga benämner det *neutralt standardspråk*, ger inga regionala associationer, men kan kanske associeras med nyhetsuppläsare på riksenheter i radio och TV (Andersson 2019:33). Jag föredrar termen *standardspråk* framför Dahlstedts (1979) *riksspråk*, som för en del är synonyma termer (se t.ex. Johansson 2008) men där jag uppfattar *riksspråk* som en äldre term. Brink (1986) menar dock att det är skillnad på benämningarna, och att *riksspråk* är ett språk utan lokalisierbara drag och *standardspråk* är icke-dialekt. Brink anser

att svenskan saknar ett riksspråk (se vidare Brink 1986), men den diskussionen lämnar jag därhän.

Även om jag valt ovanstående fyrgradiga dialektskala för att illustrera språklig variation och utjämning tycker jag att man kan ifrågasätta om det är relevant att dela upp dagens svenska språkbruk i en fyrgradig skala. Att ange om en varietet är *traditionell* eller *regional dialekt*, eller för den delen om något är *regional dialekt* eller *regionalt standardspråk*, är inte särskilt lätt eftersom gränserna är flytande. Dessa gränser kan även variera intraindividuell, hos en person, mellan situationer av olika formalitetsgrad. I avhandlingen tycker jag inte att den fyrgradiga dialektskalan är applicerbar eftersom det bara finns informanter i en enda ålderskategori. Här figurerar ju endast unga talare av skånska, varav inga kan placeras i gruppen traditionella dialektalare. Traditionell dialekt används i stället i avhandlingen, som nämnts, mer som en jämförelse. Gränserna för vad som är äldre måste ju vara relativa och flyttas fram i förhållande till den tid vi lever i, så *traditionell* kan ju också stå för den dialekt som är ganska sällsynt i dag. Jag tänker ändå att *traditionell dialekt* som jag använder begreppet finns beskriven i dialektlitteratur från mitten av 1900-talet och kan höras i äldre dialektinspelningar, och möjligtvis även hos vissa äldre talare i dag.

Termerna *regional dialekt* eller *regionalt standardspråk* används inte på några andra ställen i denna avhandling. Jag tänker mig ändå att *regional dialekt* i avhandlingens fall skulle kunna vara en sorts utjämning skånska, utan tydlig indikation på var i Skåne man bor. Tidigare forskning (jfr Thelander 1979:63, Andersson 1985:63, Grönberg 2004:31) tyder på att dialektutjämningen i det svenska samhället går mot områden med regionala dialekter ”snarare än mot att alla svenskar så småningom kommer att tala neutral standardsvenska” (Grönberg 2004:31). Nästan samtliga informanter i min undersökning talar med skånsk prosodi (se avsnitt 6.3.2), även de som är väldigt standardspråkiga och knappt uppvisar dialektal realisering av någon av undersökningens språkliga variabler. Jag tror därför att dialektutjämningen i Skåne kan sägas gå åt två håll. Dels går den mot regional dialekt, på så sätt att lokala drag blir mer ovanliga och regionala drag blir kvar, dels går den mot standardsvenskan. Samtidigt som det i de ungas tal finns inslag av det neutrala standardspråket finns den skånska satsmelodin och vissa vanliga dialektvarianter oftast kvar.

Andersson (2019:34) placerar en nutida dialektalare (av göteborgska i hans fall) på skalan mellan *utjämning dialekt* och *regionalt standardspråk*. Jag skulle på samma sätt placera undersökningens skånska informanter, liksom Anderssons göteborgare, på skalan mellan *regional dialekt* och *regionalt standardspråk*. Några av undersökningens mest dialektala informanter skulle kunna sägas tala *regional dialekt* och några av de mest standardspråkiga tillhör snarare kategorin *regionalt standardspråk*. I avhandlingen används, förutom *dialekt*, termen *dialektalitet*, framför allt i samband med dialektindex (se kapi-

tel 6). Med *dialektalitet* avses här, liksom hos Svahn och Nilsson (2014:270), en individs bruk av olika traditionella dialektvarianter, hur många varianter man använder och i hur stor utsträckning man använder dem. Denna avhandling informanter jämförs med varandra genom att jag mäter graden av lokalspråkighet som ett kvantitativt mått på *dialektalitet* för varje informant (se avsnitt 6.1). Dessa mått visas som ett dialektindex.

2.1.3.2 Standardspråk

Termen *standardspråk* är inte okomplicerad, och används på olika sätt i olika sammanhang. Standardspråksvarieteteten förknippas ofta med normering och prestige. Inom språkvård är normering av standardspråket en viktig uppgift för att kunna jobba med språkriktighet och språkvälsplanering och då är det framför allt skriftspråk som avses (Thelander 2009:186, Bylin & Melander 2024:259). I Sverige var skriftspråket mer eller mindre standardiserat i början av 1800-talet, huvudsakligen efter Leopolds *Afhandling om Svenska Stafsättet*, utgiven av Svenska Akademien 1801 (Leopold 1801). Talspråket var däremot vid samma tid mycket geografiskt differentierat, även om det nog fanns ett slags nationellt talspråk som användes av de bildade klasserna i Sverige. I slutet av 1800-talet började man omnämna och beskriva ett talat riksspråk (Teleman 2013:40). Ekonomiska och politiska processer har förstås spelat roll för vilka varieteter som har standardiserats, och under 1800-talets andra hälft var framför allt skolorna aktiva i standardiseringen av det svenska språket. Genom språkpolitiska åtgärder under 1800-talet blev det svenska språket både läroboksspråk, undervisningsspråk och ett eget skolämne (Teleman 2013:52).

Auer (2005:2) menar att ett standardspråk bör uppfylla flera kriterier, som att talare av olika varieteter orienterar sig mot det, att det ses som ett högspråk och därmed åtnjuter högre prestige, att det framför allt är standardspråket som används i skrift och att det har kodifierats i någon mån (Auer 2005:2). Josephsson (2004:158) nämner, förutom Auers kriterier, även att standardspråket är den språkform som är accepterad i de flesta situationer och som fått ställning som officiellt språk för en stat. Standardspråket brukar alltså knytas till makt och hög prestige, eftersom det förknippas med lagstiftning, utbildning och status. Jämfört med standardspråk tillskrivs dialekter och andra icke-standardvarieteter lägre prestige (Einarsson 2004:204, Bijvoet 2024:89) och det är svårt att definiera standardspråk om man inte också beaktar dialekter och sociolekter eller ”språkarter på lägre nivå” (Thelander 2009:186). I praktiken kan dock dialekter för vissa personer eller grupper och i vissa kontexter ha högre prestige än standardspråk, s.k. dold prestige (Trudgill 1972:188, Auer m.fl. 2005:1) eller i vissa fall öppen prestige, se exempelvis dialektsituationen i Torsby (Nilsson & Nylund Skog 2019).

I många länder är det huvudstadsregionen som förknippas med standardspråk. I Sverige är det de centralsvenska dialekterna runt Mälardalen och Stockholm som förknippas med standardspråket (Grönberg 2004:31, Auer 2005:23). Några andra exempel från nordiska länder är Norge, där skolorna inte påverkat standardspråket på samma sätt som i Sverige, utan uppmuntrat olika dialekter. Efter upplösningen av unionen med Danmark 1814 debatterades i Norge frågan om ett nytt norskt skriftspråk. Men Norge fick till slut två skriftspråkliga standardvarianter, bokmål, som baserats på danskt skriftspråk men som gjordes mer norskt genom upprepade reformer, och nynorsk, som byggde på de norska dialekterna (Pedersen 2005, Fjeldstad & Hervold 1989).

Till skillnad från Norge sägs Danmark vara ”a monocentric speech community” (Kristiansen 2009). Där utgår standardspråket från Köpenhamn (Monka 2013:55) och det finns egentligen bara tre regiokter. Dessa omfattar Jylland, Öarna, inklusive Fyn och Själland, och Bornholm (Gregersen & Pharao 2016:27). På Island finns också mycket lite dialektal variation, och knappast ens några klart definierade dialekter, utan snarare regional fonologisk variation (se Friðriksson m.fl. 2024 och där anförd litteratur).

Men eftersom standardspråk också definieras som en varietet som ”inte ger några regionala associationer alls” (Andersson 2019:33) kan man se standardspråk som en ideologi eller en abstraktion. Teinler (2016:26) menar att *standardspråk* är ett otydligt begrepp som med sin nuvarande inte så strikta definition bara fungerar om man ska skilja på särpräglade dialekter och standardspråk. I ett område där dialekten är standardspråksnära däremot, blir bristen på en bra definition av *standardspråk* uppenbar, menar hon.

I den här avhandlingen används standardspråk som en varietet att definiera och kontrastera dialekten mot, och huruvida de enskilda informanterna ser dialekt eller standardspråk som mest prestigefullt varierar nog, men diskuteras inte vidare här. Definitionen av dialekt som ”a language variety which is used in a geographically limited part of a language area in which it is ’roofed’ by a structurally related standard variety” (Auer m.fl. 2005:1), och standardspråk som ”en överregional form där man inte kan avgöra varifrån en talare kommer” (Svahn & Nilsson 2014:29) stämmer dock väl på mitt material. Eftersom skånskan är till viss del fonetiskt skild från standardsvenskan kan den nog sägas ligga under (”roofed by”) en standardvarietet, men i andra sammanhang kan standardspråkstermen problematiseras ytterligare.

2.1.4 Kön i dialektforskningen

Många dialektundersökningar och sociolingvistiska studier visar att tjejer som grupp förknippas med mer standardnära tal än killar, som snarare förknippas

med icke-standardformer (se t.ex. Nordberg 1971, Trudgill 1972, Sundgren 2002, Svahn & Nilsson 2014), och att vissa specifika språkdrag möjligen förknippas med det ena eller andra könet. I denna avhandling är kön inte en av de mest centrala utomspråkliga variablerna, eftersom materialet är ganska litet och inte heller jämnt uppdelat mellan tjejer (tretton av informanterna) och killar (åtta av informanterna), men jag har ändå gjort ett nedslag i de olika språkliga variablernas relation till kön i materialet (avsnitt 8.1). Några tidigare undersökningar av dialekt och kön redovisas också i avsnitt 2.2.2.6 om tidigare forskning.

Jag vill framhålla att det naturligtvis är grovt förenklat att tala om två kön, då man dels behöver förhålla sig till könsidentitet, alltså det som en person känner sig som och uttrycker, dels till juridiskt kön (det som står i folkbokföringen) kontra biologiskt kön (som bestäms utifrån kromosomuppsättning och andra biologiska mått) (Milles 2024:110). Man kan också tala om genus, den sociala sidan av kön och hur man skapar skillnader med sociala och kulturella medel, och hur kön hänger ihop med makt. Alla dessa diskussioner kommer jag dock att lämna därhän, och nöjer mig med att ange de könskategorier som deltagarna i min undersökning själva angav i en enkät vid undersökningstillfället. De hade möjlighet att specificera något annat än tjej eller kille, men ingen valde att göra det.

2.1.5 Registrering och indexering

Begreppen *registrering* (eng. *enregisterment*) och *indexering* hör ihop men används också var för sig. Enkelt uttryckt kan man säga att *registrering* är en process i vilken ett eller flera språkdrag blir medvetna och kända hos talarna och på det sättet får indexikal betydelse i olika steg. *Indexikalitet* beskriver kopplingen mellan språkbruk och social betydelse (Mortensen & Coupland 2018:207). Genom att använda Silversteins (2003) *indexikala ordningsföljd* kan man diskutera hur välkänt det språkliga draget eller det specifika språkbruket är hos talarna, vilken betydelse det har och hur språkdrag eller språkbruk kan användas för att göra en språklig stil. Silversteins (2003) steg i ordningsföljden (eng. *order*) kallar jag här för *grader* (se t.ex. Rabb 2016), som i benämningarna *första gradens indexikalitet*, *andra gradens indexikalitet* och *tredje gradens indexikalitet*. Silversteins indexikala ordningsföljd kan tolkas på olika sätt, och jag väljer att använda Johnstone och Kiesling (2008), som jämför Labovs begrepp med en tillämpning av Silversteins indexikala ordningsföljd när det gäller utvecklingen av dialekten i Pittsburgh (Johnstone & Kiesling 2008:8). De olika graderna av indexikalitet stämmer där ganska väl överens med Labovs (1972) begrepp *indikator*, *markör* och *stereotyp*, som

liksom graderna av *indexikalitet* är tänkta att ses som en utveckling från *indikator* till *markör* och sist *stereotyp*. Johnstone och Kiesling (2008) använder beteckningarna *första gradens*, *andra gradens* och *tredje gradens indexikalitet*, och placerar dem på samma nivåer som *indikator*, *markör* och *stereotyp*, även om vad de lägger i begreppen skiljer sig lite åt från Labovs beskrivningar.

Både Johnstone och Kieslings (2008) och Labovs (1972) beskrivningar handlar om utveckling och förändring av betydelsen hos vissa språkliga drag. Labov (1972:178) beskriver en *indikator* som en språklig variant som realiseras på samma sätt hos olika språkanvändare, och som inte varierar i stil eller användning. Talarna själva är inte medvetna om den, men den definieras av andra som en social funktion för gruppmedlemskap och den kan förknippas med en viss ålder. Johnstone och Kiesling (2008:8) jämför en *indikator* med *indexikalitet av första graden*. På denna första nivå av indexikalitet förknippas den språkliga varianten av dem som inte använder varianten med ett geografiskt område, kanske med en social klass och eventuellt med kön, men talarna själva menar att ”alla talar så här” och noterar inte varianten (Johnstone & Kiesling 2008:8). De flesta skånska varianter som behandlas i avhandlingsmaterialet hamnar på denna nivå. Talarna själva har inte funderat särskilt mycket över varianten, utan bara använder den, men av icke-talare av skånska låter den skånsk och indexerar en skånsk talare.

För att ett språkligt drag ska bli en *markör* (Labov 1972) måste det börja variera med olika sociala kontexter, och det kan, men behöver fortfarande inte, vara medvetet hos användarna. I motsvarigheten, *andra gradens indexikalitet* (Johnstone & Kiesling 2008:8), börjar ett drag få en betydelse och användarna varierar draget efter stil i sitt eget tal. Betydelsen kan förknippas med klass och korrekthet, men kan också förknippas med lokalspråk och lokal tillhörighet. När ett språkligt drag slutligen blir en *stereotyp* (Labov 1972) är både användare och andra talare medvetna om draget, som är något man talar om. Det börjar bli så att själva varianten knappt används längre, men man förknippar den ändå med något som är tydligt för språkbrukarna, t.ex. lokalspråket. *Tredje gradens indexikalitet* (Johnstone & Kiesling 2008:8) involverar en metadiskurs och kodifiering av ett lokalt drag, som nu förknippas helt med en plats. Det kan sedan uppstå kombinationer av olika dialektdrag som gör det klart att en lokal plats förknippas med lokala dialektdrag, som så småningom kan omtalas nästan skämtsamt. Johnstone m.fl. (2006:82–83) menar att det är detta som hänt när vissa regionala varianter från Pittsburgh med omnejd, genom idéer om att varje plats har en dialekt, blivit förknippade med lokal identitet och omtalade på ett ofta ironiskt och skämtsamt sätt.

Registrering är den process som gör att språkdrag eller varieteter medvetandegörs och kan flytta mellan indexikalitetsnivåerna. Det händer när en språklig repertoar eller ett språkdrag blir igenkänt och förknippat med ett socialt

register eller sätt att tala, agera och vara på (Johnstone 2013a:108). Människor lär sig att vissa språkliga drag har en social betydelse för att vi hör det av andra, och så länge vi fortsätter att sprida dessa uppfattningar kommer de att finnas kvar (Johnstone 2010:110). Agha (2003) menar att en viss lingvistisk repertoar inom ett språk genom en registreringsprocess uppmärksammas som ”a socially recognized register of forms” (Agha 2003:231). Med hjälp av utvecklingen av varieteten Received Pronunciation (RP) i England beskriver Agha (2003) hur en regional varietet över tid har kommit att registreras som en statusdialekt som till slut kom att associeras med brittisk standardengelska.

Tankar om kopplingar mellan språk och social betydelse kan kallas metapragmatik (Silverstein 2003), och ett exempel på hur former kan länkas metapragmatiskt till sociala identiteter är ”You know you’re from Maine if you say *wicked* instead of *very*” (Johnstone 2010:111). Denna typ av yttranden, som visar att ett språkligt drag har en specifik social betydelse, finns även i avhandlingsmaterialet, t.ex. när en informant säger ”surrande *i* har man i *Viiiken*”, där Viken är ett samhälle norr om Helsingborg som nog åtminstone bland de unga anses ha högre status eller anses vara lite fint. På samma sätt fanns det i Göteborg på 1990-talet ett talesätt som också involverade det frikativa eller surrande *i*-ljudet och som löd: ”när fåglarna flyger över Skår låter de *piiip, piiip*” (Nilsson m.fl. 2021). Skår är en stadsdel i Göteborg som också har ett rykte om sig att vara lite finare och fåglarnas ljud uttalas med ett surrande *i*-ljud som förknippades med en högre social klass. Både i Helsingborg och i Göteborg finns det alltså samma kopplingar mellan ett specifikt språkdrag och en social betydelse, och i båda fallen indexerar surrande *i* snobbighet och överklass.

Registrering beskrivs bl.a. av Beal (2009), som visar hur de lokala dialekterna *geordie* och *sheffieldish* i norra England kom att registreras genom två helt olika processer. Johnstone (2013b, 2013a; Johnstone m.fl. 2006), visar hur den amerikanska varieteten *pittsburghese*, genom att dittills knappt uppmärksammade språkliga drag började användas och förknippas med social klass och sedan mer och mer förknippades med platsen och registrerades som dialekten i Pittsburgh. Några dialektstudier som omfattar registrering och indexikalitet av svenskan är Teinler (2016), som gör en studie av dialekt i ett svenskt område med standardspråksnära tal (se vidare 2.2.2.8), Rabb (2016) som undersöker hur svenskan i Vasa registrerats som en stadsdialekt i fyra steg (se vidare 2.2.2.4), Senter (2022) som undersöker positionering hos flerspråkiga med förortsbakgrund i Stockholmsområdet (se vidare 2.1.6) och Löfström (2022) som studerar indexering i samband med stil och stajling hos inflyttade finlandssvenskar i Stockholm.

I avhandlingen använder jag mig av begreppet *indexikalitet* för att diskutera enskilda språkliga skånska varianter (i diskussionen, kapitel 10) och för att

ringa in vad som är *den unga skånskan*. Eftersom jag inte har tecknat en historisk utveckling av vare sig dialektdragen eller den unga skånskan, begränsar jag mig dock till att diskutera vad som skulle kunna vara en fortsättning på utvecklingen och hur man kan jämföra den med *registrering/indexering* och även med Labovs termer *indikator*, *markör* och *stereotyp*.

2.1.6 Att göra språkliga val

I avhandlingen beskriver jag hur vissa informanter *positionerar sig* när de genom sitt sätt att uttrycka sig medvetet eller omedvetet placerar sig i en viss position genom att anta en attityd eller ett förhållningssätt. Detta sker exempelvis när ungdomarna närmar sig eller tar avstånd från dialekten och dialekttalarna och *positionerar sig* som dialekttalare (eller inte), eller som talare av *den unga skånskan*. Begreppet *positionering* introducerades av Davies och Harré (1990:45) som något dynamiskt, som uppstår i en konversation, i social interaktion och genom interpersonella relationer. En individ placerar sig i en viss position genom att välja ett visst alternativ av alla de handlingar, förhållningssätt och uttrycksmöjligheter som finns att välja på. Uttrycket *social positionering* används av Aldrin (2011) när hon undersöker hur föräldrar väljer namn till sina barn och på så sätt gör en konkret handling ”som bidrar till sociala ställningstaganden och individers skapande av olika bilder av sig själva och andra” (Aldrin 2011:36). Senter (2022:28) beskriver i sin avhandling flerspråkiga ungdomar med förortsbakgrund och hur de ”gör förort” (Ibid.:28) genom att *positionera sig* med hjälp av språkliga och utomspråkliga resurser. Hon anlägger ett konstruktivistiskt hållningssätt, som innebär att individers identiteter görs genom en aktiv, upprepande skapandeprocess. Identiteten leder inte till vissa handlingsmönster utan är resultatet av vars och ens handlingar. Jansson (2023:156) beskriver värmländska gymnasieungdomars *positionering* genom att dela in dem i två grupper, ”vi bönder som förstår” och ”ni stadsbor som inte förstår”. På detta sätt positionerar sig de värmländska ungdomar han studerar som dialekttalare, och ger samtidigt exempel på hur dialekt som inte talas av dem själva kan uppfattas som konstig och beskrivas i negativa ordalag (Jansson 2023:156).

Förutom social *positionering* används i litteraturen också begreppet *stil*. Med *stil* menar Nilsson och Sjögren (2019) en uppsättning språkliga drag som utmärker en inomspråklig, socialt betingad varietet. Löfström (2022) använder begreppet *stil* för att beskriva vilka språkliga resurser en person väljer att aktivera i en specifik situation (Löfström 2022:19) och talare ses som aktiva och gör sin språkliga stil genom *stajling*, som Löfström (2022:19) kallar processen att göra språklig stil på svenska. I hennes undersökning beskrivs

migranternas val av *stajling* för att aktivera vissa språkliga resurser. Resurserna kan sägas plockas ur en variantbank, varifrån användarna kan kombinera möjliga drag, och olika talare låter därför på olika sätt (Svahn & Nilsson 2014:195 och där anförd litteratur). *Style* och *styling* definieras av Mortensen och Coupland (2018:202) som dynamiska processer som utgör en integrerad del av kommunikationssituationer och som kan ge dem olika sorts betydelse. Wikner (2019b:143) skiljer på *social stil*, som är individens sätt att realisera och kombinera olika språkliga drag, och *social betydelse*, som är den sociala information som kopplas till ett visst språkligt drag, och som språkdraget indexerar (Silverstein 2003, se vidare avsnitt 2.1.6).

När det gäller språkliga variabler är begreppet *style* inte olik *style* i andra förkroppsligade stilistiska variabler som frisyren, kläder osv. (Bucholtz & Hall 2016:180). Detta exemplifieras i Eckerts (1989) studie (se även avsnitt 2.1.1) om de två olika ungdomsgängerna *Jocks* och *Burnouts*, där inte bara den språkliga stilen utan även utseende och fritidsintressen definierade ungdomarna som tillhörande olika ungdomsgäng. De språkliga dragen får alltså betydelse i sin kontext och betydelsen måste ses som föränderlig. *Stajling* är ett sorts identitetsgörande, då man med hjälp av språkliga val kan tala om vilken social grupp man tillhör eller skulle vilja tillhöra och bli identifierad med (Svahn 2020:123). Dialekter kan ses som sociala stilar (Coupland 2007:2) eftersom de kan associeras med ett ruralt samhälle och kopplas till specifika platser, men de är även karaktäristiska för det urbana livet i dag. "We need to understand how people use or enact or perform social styles for a range of symbolic purposes" menar Coupland (2007:3) som liksom andra betonar att social stil är en resurs för att skapa betydelse, både personlig betydelse och betydelse mellan människor.

Ett exempel på dialekt som stilistisk resurs är hur programledaren i ett av Coupland (1985:158) beskrivet lokalpatriotiskt radioprogram om Cardiff växlar mellan Cardiffdialekt och brittiskt standarduttal (RP). Programledaren (som också är underhållare och känd för sin walesiska lokalidentitet) använder dialekt när han uttrycker sin egen åsikt och framställer sig som mer lokal men använder RP när han presenterar ämnet eller avhandlar annat som är mindre personligt. Dialektstilisering som resurs beskrivs också av Nilsson och Sjögreen (2019:172) i ett samtal där talaren använder en dialektal formulering, "ja tar ena bete tell", för att kommentera en potentiellt markerad handling när talaren tar utan att ha blivit bjuden och behöver ursäkta sig lite i situationen. Hon gör detta genom ett dialektalt uttryck, medan hon i övrigt uppvisar en relativt standardnära varietet. Även Lindström (2003) beskriver hur ett dialektalt uttal av vokalen *i* (Viby-*i*) kan indexera status i en konversation där ordet *fiint* uttalas med ett slutet, nästan frikativt *i* och utgör en stilistisk resurs i samtalet.

I sin bok *Speaking Pittsburghese: the story of a dialect* använder Johnstone (2013b:196) uttrycket *performing pittsburghese* där hon menar att färre pratar

Pittsburghdialekt nu än förr, men fler vet ändå vad dialekten betyder eftersom den säljs genom uttryck och ord med paketeringen *pittsburghese*. Johnstone menar att folk i dag i stället utför (*perform*) dialekt genom att använda vad de känner till som dialekten, och att de då använder dialekt som en *stilistisk resurs* när den behövs. På samma sätt förklarar Quist (2017) dialekt som *stilistisk resurs* som att språkbrukare kan använda ett fullt dialektregister i vissa situationer men vid andra tillfällen endast dialektfragment (Quist 2017:1). Jag använder i denna avhandling begreppet *positionering* och tillämpar begreppet *stil* i begreppet *stilistisk resurs*.

2.1.7 Plats/ställe och anknytning/tillhörande

Kulturgeografin behandlar relationer mellan människor och platser, och man studerar exempelvis nutida samhällsfenomen utifrån geografiska begrepp som plats och rörlighet. *Plats* är ett vanligt begrepp inom geografin, men kulturgeografin uppkom som en reaktion på geografins användning av platsbegreppet som enbart geografisk plats (Cresswell 2015:35). Kulturgeografin utvecklades sedan, bland annat av geografen Tuan (1977), som ifrågasatte platsbegreppet genom att skilja på eng. *space* och *place*, där han var intresserad av begreppet *place* som en idé eller ett sätt att vara i världen. Detta beskrev han i böckerna *Topophilia* (Tuan 1974) och *Space and Place* (Tuan 1977). Han förknippade plats med en känsla av tillhörighet och värde, och ordet *topophilia* utvecklade han som benämning på ett känslomässigt band mellan människor och platser. Även andra ifrågasatte platsbegreppet. Relph (1976) menade att en plats inte med nödvändighet måste vara en geografisk plats, och Cresswell (2015) jämför plats (*place*) med ett annat begrepp, nämligen landskap (*landscape*), och menar att en plats är ett sätt att förstå världen. Han hänvisar till romanen *Border Country* av Raymond Williams (1964) och menar att skillnaden mellan *plats* och *landskap* är att man iakttar och ser på ett landskap utifrån, som en besökare, medan man är inuti en plats och lever där (Cresswell 2015:17). Han skiljer också på *location* och *place* och menar att det är mening eller betydelse som gör *location* till *place*:

A place is a center of meaning—we become attached to it, we fight over it and exclude people from it—we experience it. The same cannot be said about location. (Cresswell 2006:3)

För att tillämpa begreppen *space* och *place* på svenska har Östman (2017:433) lanserat översättningen *plats* om eng. *space* och *ställe* om eng. *place*. *Plats* är en konkret, geografisk plats, medan *ställe* avser ens uppfattning om platsen.

Andra som använder termerna *plats* och *ställe* är Syrjäla (2018:22) när hon undersöker språkliga landskap i svensk-Finland och Löfström (2022:48) om finlandssvenskar i Stockholm.

Plats och identitet hör nära samman, och att undersöka känslan av tillhörighet är ett sätt att se på ställesidentitet. Nilsson och Nylund Skog (2019) använder begreppet *belongingness* (från Baumeister & Leary 1995) som de översätter med *tillhörandeheit*. Tillhörandeheit innebär ett tillstånd då ”en individ är en betydande del av något” (Nilsson & Nylund Skog 2019:206) och alltså upplever en stark gemenskap med detta något. Författarna menar att dialekt kan vara det som skapar och upprätthåller tillhörandeheit (se vidare avsnitt 2.2.2.8). Johnstone (2013a) undersöker också hur språklig variation och geografi är sammankopplade.

Studieobjekten för sociolingvister är *språksambällen* och inte geografiska regioner samt *variation* och inte olika varieteter. Man börjar koppla ihop hur ställen görs med hjälp av språk och interaktion och hur olika uppsättningar av språkliga varianter kan bidra till den processen (Johnstone 2013a:110). Denna koppling mellan språk och kropp och ställe finns, menar Quist (2017:11), och eftersom människor fortsätter att återskapa den kopplingen behöver vi ta reda på mer om den faktiska anknytningen, hållningen och inställningen till de platser som vi förknippar dem med. Vi bör se platsanknytning som sociala handlingar som har att göra med identitet och social orientering (Quist 2017:11). Skovse (2018:26) menar att sociogeografisk orientering sammanfattar social och geografisk orientering, och omfattar en känsla av platsen och att rikta sig mot bestämda sociala och geografiska sammanhang.

Mobilitet är ett begrepp som återkommer ofta i texter kring plats och tillhörandeheit eller anknytning. Utan geografisk mobilitet skulle vi inte träffa människor från andra platser, och det är genom dem som narrativ om hur människor från andra platser pratar annorlunda uppkommer, och som gör att icke-standardformer förknippas med geografisk variation i stället för med social klass (Johnstone 2013a:125). I boken *On the move: Mobility in the western world* diskuterar Cresswell (2006) hur mobilitet är en del av samhället i dag, och han talar om *the mobility turn* och *the new mobilities paradigm* (Cresswell 2006:ix-x). Vi går från rörelse, som sker i ett absolut utrymme och under en absolut tid, till mobilitet, som är med och producerar social tid och rum (Cresswell 2006:6). Cresswell (2006:25) menar att mobilitet är ett sätt att förstå världen, kulturen och samhället, och att det i samtiden är positivt att associera till mobilitet medan det anses bakåtsträvande och tråkigt att vara rotad och stationär. Han benämner en stationär utgångspunkt som *sedentary metaphysics* och en mobil utgångspunkt kallar han *nomadic metaphysics*. Paradigmet *the new mobilities* problematiserar både den stationära ståndpunkten inom dialektforskningen, dvs. att stabilitet och att stan-

na kvar är den naturliga utgångspunkten, och den mobila ståndpunkten, dvs. att mobilitet är ett nytt stort narrativ och att *flytande* är en beskrivning av globalisering och postmodernism (se även Blommaert 2016:245, Britain 2016:218).

Monka (2013) beskriver tre typer av mobilitet: geografisk mobilitet (att flytta), social mobilitet (att flytta till en annan socialgrupp än föräldrarna t.ex.) och mental mobilitet, som är en inställning till plats i framtiden och kanske en fokusering mot en annan plats än den man bor på, även om man inte flyttat ännu. Monka (2013:27) menar att man inte kan bli socialt eller geografiskt mobil utan att först vara mentalt mobil. I detta ligger underförstått en frivillighet och en valfrihet. En stor del av jordens befolkning inbegrips dock inte i detta perspektiv. De människor i världen som har möjlighet att föreställa sig sin framtid frivilligt resande till platser man vill besöka eller bo på är ju förstas privilegierade. På något sätt måste man också beakta alla de som är i rörelse i världen trots att de inte alls har planerat det (exempelvis flyktingar) och alla de som inte har någon möjlighet att flytta eller resa trots att de skulle önska det.

På temat mobilitet och *sedentarism* och *nomadism* (Britain 2016) talar Goodhart (2019) om två olika grupper av människor, som han kallar *somewheres* och *anywheres*. I England menar Goodhart att ungefär en fjärdedel av alla människor är *anywheres* och hälften är *somewheres*. Resten är någonstans mitt emellan. Goodhart karaktäriserar *anywheres* som människor som oftast har högre utbildning och har flyttat för att sedan inte återkomma till platsen där de växte upp. De är oftast storstadsmänniskor som välkomnar förändringar och inte är rädda att förlora det gamla, nostalgiska. De värdesätter självförverkligandet före traditioner och stabilitet (Goodhart 2019:3). Till skillnad från *anywheres* har *somewheres* ofta inte någon högre utbildning, kommer från mindre orter eller från landet och är inte lika förändringsbenägna som *anywheres*. Äldre *somewheres* saknar det mer traditionella samhället. De värderar trygghet och det familjära och har en stark gruppkänsla, menar Goodhart (2019:3–4), som anser att samhället premierat *anywheres* och mobilitet de senaste decennierna, men att det kanske är på väg att vända. Saker som tyder en vändning, menar Goodhart (2019:216), är exempelvis att unga i den s.k. generation Z är lite mer försiktiga och konservativa än sina föregångare och att vi när denna avhandling skrivs nyligen sett förändringar mot det mer traditionella, sedentartistiska genom Brexit i England och Trumps presidentskap i USA.

2.2 Dialektforskning förr och nu

Jag undersöker spontantal i digitala inspelningar med unga informanter boende i eller i närheten av en större stad (Helsingborg). De informanter som

medverkat i undersökningen ställde upp på en timmes långa intervjuer frivilligt, utan att ha träffat mig, och många fler tillfrågade valde att inte ställa upp. Historiskt kan man ana att informanterna kanske inte hade lika stor valmöjlighet, och att man ibland intervjuade informanter som inte var så pigga på att medverka. Bockgård (2011:52) beskriver en sådan dialektinspelning från 1940-talet, där informanten är ganska ovillig att svara på frågor och blir uppmanad både av intervjuaren och en bisittare att svara, dessutom på dialekt. När informanten (en äldre man) hävdar att han inte orkar tala om ”det där gamla” säger bisittaren (inte intervjuaren i detta fall) att ”dä ä inte frågan om nå annat än den gamle dialekten” (Bockgård 2011:58). Jag går här igenom något om äldre svensk dialektforskning (2.2.1), lite om samtida dialektforskning inom områden relevanta för denna avhandling (2.2.2) och till sist lite om tidigare forskning om skånskan (2.2.3).

2.2.1 Svensk äldre dialektforskning

Intresset för dialekter visade sig i Sverige först under 1700-talet, och mestadels deskriptivt (Malmberg 1966) då exempelvis dialektforskaren Hof (1772) delade in det svenska språkområdet i två dialektgrupper, svenska och götiska. Intresset för ordförråd var stort vid denna tid, men det dröjde till 1867 innan Rietz (1867) dialektlexikon kom ut, där dialektord från både Sverige och Finland behandlades. Dialekternas ljud- och formlära intresserade också forskarna, och Noreens (1877) *Frykdalsmålets ljudlära* var den första fonologiska beskrivningen av en enskild dialekt. I slutet av 1800-talet tog dialektforskningen fart i Europa, och den traditionella dialektologin influerades av nationalromantiska strömningar och Junggrammatiken (Bockgård & Nilsson 2011:9). De områden som då fick mest uppmärksamhet inom dialektforskningen var fastställandet av dialektgränser, lexikon och ljud- och formlära.

Ett exempel på en fonologisk undersökning i början av 1900-talet är Gerdmans (1918–1927) *Studier över de sörmländska stadsmålen kvalitativa ljudlära*, där författaren ifrågasätter om det alls finns ett standardspråk eller ”ett svenskt mönsteruttal” (Gerdman 1918–1927:4) och varför inte stadsdialekterna undersöks: ”Varför ha då stadsmålen hittills varit i så hög grad språkmännens styvbarn och landsmålen deras kelgrisar?” undrar Gerdman (1918–1927:7). En orsak till att stadsmålen inte är av samma intresse som urbana mål, menar Gerdman, är rörlighet och inflyttning i städerna, som gör språkutvecklingen där beroende av ”främmande inflytelser” (Gerdman 1918–1927:7) vilket inte ger en lika ljudlagsenlig utveckling som på landet. Själv anser Gerdman (1918–1927:7–8) dock att stadsmålen är väl värda att undersökas.

När intresset för dialekter växte i Norden, framför allt vid mitten av 1800-talet, började man samla in och uppteckna dialekterna, eftersom man trodde att de skulle dö ut. Bockgård och Nilsson (2011:11) beskriver hur en eller ett fåtal personer fick representera sin by eller sin socken, och de som valdes ut var de som ansågs tala den mest ålderdomliga, traditionella dialekten. Insamlarna var intresserade av ”den ideala uppteckningen” (Lilja 1996:87), som innebar att man ville rädda det gamla språket som man trodde att det idealt såg ut, snarare än att dokumentera spontantalet. Detta idealspråk trodde man fanns hos de äldsta som bodde avlägset (Lilja 1996:133). De informanter, eller sagesmän med dåtidens terminologi (Bockgård & Nilsson 2011:11), som valdes ut för att de var mest dialektala talar vi i dag om som NORM:s, Non-mobile Older Rural Males (Chambers & Trudgill 1998:29). Talarna man sökte efter kan betecknas ”the authentic speaker” eller idealinformanten som passar undersökningen (se bl.a. Coupland 2010, Britain 2016). Dialekten som nedtecknades var troligen alltså den äldsta och mest rurala, och informanterna fick representera hela trakten.

Vid förra sekelskiftet, i slutet av 1800-talet, började de svenska dialektarkiven byggas upp. I Sverige samlade man in dialektord som nedtecknades på lappar, där uttalet registrerades med hjälp av landsmålsalfabetet (skapat av J.A. Lundell på 1870-talet). Landsmålsalfabetet är ett svenskt fonetiskt alfabet som föregick det internationella IPA (International Phonetic Alphabet), som är det som numera oftast används för att nedteckna uttal. De dialektlappar som använts för dokumentation av dialektalt uttal av ord finns samlade i Isofs (Institutet för språk och folkminnen) arkiv i Lund, Göteborg, Uppsala och Umeå (Isof 2020). Exempel på hur dialektlapparna ser ut finns i avhandlingens kapitel 5 (figur 5:1–5:10).

I dialektintervjuerna frågade intervjuaren i många fall om specifika ord, som man ville dokumentera det dialektala uttalet av. Man samlade dialektformer i så kallade typordlistor, där mer än 2000 ordformer skulle upptecknas. Ofta var det studenter som upptecknade, och de stannade på en ort under en tid för att samla in så många ord som möjligt (Nilsson 2012:47). I instruktionerna stod det tydligt att man aldrig skulle fråga direkt om ord eller ordformer, utan att orden skulle komma i en sats. Troligen frångicks dessa regler ibland, för att det var så många specifika ord som skulle upptecknas (Nilsson 2012:47).

Från 1930-talet började man också göra ljudinspelningar av informanter runt om i landet. Man åkte runt med en inspelningsbuss, och en person intervjuade informanten i dennes hemmiljö. Inspelningarna gjorde att man inte behövde lita på minnet vid uppteckningen, men eftersom man var rädd att informanterna talade finare och mindre dialektalt i intervjuerna kunde man ibland både dölja agendan bakom besöken och gömma mikrofonen (Bockgård & Nilsson 2011:14). Intervjuaren förde ofta anteckningar efter inter-

vjun, och kunde kommentera hur inspelningen gått. Om intervjuaren var missnöjd med inspelningen kunde det exempelvis stå i rapporten:

Hon var sig inte alls lik. Det går inte att flytta en gammal människa till en annan miljö och begära, att hon ska vara sig själv nog. Det går inte! Inspelningen kan därför anses vara tämligen värdelös. (Nilsson 2012:52)

Inspelningsmöjligheten bidrog dock till att man fick ett mer objektiva material eftersom allt som sades registrerades, till skillnad från nedteckningar som faktiskt kunde redigeras. Även i dag görs det väl mer eller mindre lyckade inspelningar, men kanske inte av de skäl som ovan beskrivits utan kanske snarare misslyckade på grund av dålig inspelningskvalitet eller liknande. Man kan nog säga att omständigheterna runt nutidens dialektinspelningar i mångt och mycket är annorlunda, men att vi också hanterar en del saker likadant. Urvalet av informanter kan fortfarande styras efter vilken typ av undersökning som ska göras, även om man i dag kanske mer undantagsvis letar efter de mest dialektala informanterna. Med tanke på detta behöver vi påminna oss om att dialekten i samhället i stort från slutet av 1800-talet förmodligen inte lät enbart som den gör på inspelningarna. När vi i dag jämför med det jag i avhandlingen kallar *traditionell dialekt* representeras den av de mest dialektala då. Förmodligen fanns det även då människor som talade en mer utjämnad dialekt och inte alls realiserade så många dialektala varianter, varken fonologiskt, morfologiskt, syntaktiskt eller lexikalt, som de inspelade informanterna. När vi i dag allmänt talar om *dialekt* menar vi icke-standardspråk hos gemene man – gamla och unga, stationära och mobila, på landet och i städerna osv. Hur den dialektala variationen förr såg ut har vi sannolikt inte en heltäckande bild av.

Dagens informanter kan tacka nej till att medverka och ska alltid informeras om vad intervjuaren dokumenterar. De ger skriftligt medgivande och kan även senare ta tillbaka sin medverkan. Och visst kan intervjuare be om specifika ord eller uttryck från informanten, om man är intresserad av just dessa. Men fördelen med att använda intervjuer är att man på ett strukturerat sätt får tillgång till ett ganska informellt språkbruk och att varje intervju innehåller mycket språk (Friðriksson 2015:70). I denna avhandlings intervjuer styrs inte informanterna till att säga några specifika ord eller uttryck om de inte själva initierar det. Bedömningen av dialektalitet i avhandlingen bygger på enbart spontantalet i intervjuerna. Innehållet i intervjuerna är delvis styrt av mina frågor, men informanterna kan också prata om annat och det som ligger dem närmast.

Dialektinsamlarna i slutet av 1800-talet var, liksom vi är nu, medvetna om att intervjuaren påverkar den intervjuade (observatörens paradox, Labov 1972:209, se vidare avsnitt 3.3). Detta försökte man undvika genom att intervjuaren pratade samma dialekt som informanten. Även om man ville re-

gistrera uttalet av vissa ord ville man också att informanten skulle använda spontantal. Att undanhålla för informanten att man spelade in skulle vara otänkbart i dag, men vi har samma vilja nu som då att få informanten att känna sig bekväm och tala sitt vanliga informella tal. I mitt fall talar jag inte informanternas dialekt, vilket jag diskuterar vidare i avsnitt 3.4.

Slutligen tror jag inte att många intervjuare i dag är missnöjda med en inspelning som inte är tillräckligt dialektal, men visst finns det informanter som kanske ändå är relativt fåordiga och som kanske inte levererar så mycket spontantal i en intervju. Men det må vara hänt, för åtminstone för en sociolingvistik är även det ett tecken på variation, och det variationen som är intressant.

2.2.2 Tidigare dialektstudier

Den äldre, traditionella dialektologin ville framför allt beskriva äldre språkssystem på geografiskt avgränsade, ofta rurala platser. När sociolingvistik blev en egen vetenskapsgren på 1960-talet började den i stället inrikta sig på dialektkontakt och dialektutjämning. I och med urbaniseringen, på 1800-talet då fler människor flyttade in till städerna, växte stadsmål fram som påverkades av landsbygdsdialekterna. Stadsmålen utvecklades till egna varieteter att studera. Sedan Labovs (1972) studie av dialektkontakt på Martha's Vineyard, som brukar räknas som den första större sociodialektologiska undersökningen, har sociodialektologin haft sitt fokus på dialektsituationen, språket i bruk och på sociala faktorer i relation till dialektbruk (Bockgård & Nilsson 2011:16).

2.2.2.1 Några tidiga sociolingvistiska dialektundersökningar

William Labov (1972) gjorde kanske den första sociolingvistiska studien av dialekt, men det finns andra språkforskare som hade ett liknande fokus även om sociolingvistik ännu inte var ett etablerat fält. Ett exempel är Björseth (1946) som tidigt relaterade sociala faktorer till dialektutjämning i Bohuslän. Björseth (1946:9) använde egna dialektuppteckningar från den bohuslänska orten Ödsmål från 1934–1938 och jämförde med äldre uppteckningar från 1919, och utifrån denna jämförelse diskuterade han dialektutjämningen och vad den kunde bero på. Bidragande orsaker som tas upp är bland annat den ökade rörligheten, sommargäströrelsen och radions språk. Björseth (1946:274 ff.) diskuterar också exempel som tyder på att lekmän i viss mån var medvetna om dialektförändringen.

Den första större sociodialektologiska studien anses ändå amerikanen William Labov ha gjort, då han undersökte ett äldre dialektdrag i form av en

diftong som börjat återanvändas på ön Martha's Vineyard på USA:s östkust. I sin masteruppsats från 1963 (beskriven i Labov 1972) kunde han visa hur den lokala befolkningen på ön, trots en situation av dialektutjämning som kom sig av en liten inhemsk population och ett stort antal säsongsinflyttade sommargäster, använde ett gammalt, lokalt dialektdrag för att skilja sig från turisternas mer prestigefulla fastlandsdialekt. Labov undersökte från början bara infödda talare när han samlade språkliga drag från den lokala varieteteten, men både han och andra forskare började sedan intressera sig för att i stället undersöka ett tvärsnitt av befolkningen och dela in dem i grupper utifrån ålder, kön och socialgruppsstillhörighet. Inom sociodialektologin började man dels samla ihop större material än man gjort tidigare, dels började man samla material även från städerna, vilket var upptakten till att undersöka urbant språk (Bockgård & Nilsson 2011:17).

En av de första uttalat sociolingvistiska stadsspråksundersökningarna i Sverige gjordes 1967 av Bengt Nordberg (1971) som i Eskilstuna korrelerade variation mellan lokala och standardspråkliga variabler med utomspråkliga variabler, och kunde visa att den sociala faktorn och ålder var starkt knutna till språkformen, samt att kvinnor i genomsnitt var mer standardspråkiga än män. I engelska Norwich vid ungefär samma tid gjorde Trudgill (1972) en tidig studie av språkanvändning korrelerat till kön och social klass, där han kunde dra slutsatsen att standardformer av brittisk engelska förknippades med medelklasskvinnor och icke-standardformer med arbetarklassmän. Wolfram gjorde 1969, inte långt efter Labov, en amerikansk sociolingvistisk beskrivning av en "socially subordinate nonstandard variety" som talades av svarta i Detroit. Han använder termerna kodväxling, dialektblandning (eng. *dialect mixture*) och fri variation (*inherent variability*) för att förklara hur varieteteten realiserar i Detroit (Wolfram 1969:55).

2.2.2.2 Dialekt på stabila platser

Språkligt stabila platser är intressanta att jämföra med platser där språkförändring är mer framträdande. I avhandlingen undersöks dialekt hos nordvästskånska gymnasieungdomar, varav hälften inte är så dialektala. Man kan därför anta att det pågår en dialektutjämning i Skåne, åtminstone i nordvästra Skåne, och att språkbruket där inte är så stabilt. I andra delar av Sverige visar sig bl.a. slutna sociala nätverk, positiv attityd till dialekten och en negativ attityd till dialektförändring vara anledningar till att dialekten är stabil. Nilsson (2015a:1) finner i sin undersökning av den värmändska Torsbydialekten att dialektutjämningen går långsamt i Torsby jämfört med en del andra platser i Sverige och att dialekten tycks vara en viktig del av att vara Torsbybo. I studien jämförs språkbruket i Torsby med det i Edsbyn, och jämförelsen visar att

den språkliga stabiliteten inte alls är densamma i Edsbyn. Dialektaliteten och inställningen till platsen och dialekten i Edsbyn påminner mer om vad jag funnit i nordvästra Skåne (se vidare avsnitt 2.2.2.4 och 2.2.2.8).

Sundgren (2002) gör ett återbesök i Eskilstuna, där Nordberg gjorde en av de första stadsspråksundersökningarna i Sverige 1967 (se avsnitt 2.2.2.1). Sundgren gör en studie av språkförändring i verklig tid, eftersom hon kunde göra om Nordbergs studie med delvis samma informanter nästan 30 år senare, och kombinerar analyser av språkbruk på gruppnivå med kvalitativa resonemang på individnivå. Hon jämför språkbruket med Nordbergs resultat och kan konstatera att språkförändringen i Eskilstuna går långsamt (Sundgren 2002:309). De utomspråkliga variabler som hade störst betydelse för variationen i språkanvändningen var sociala skillnader, som minskat under de trettio åren, och könsskillnader som i stället ökat. Kvinnorna var mer standardspråkiga år 1996 än år 1967, medan männen inte hade närmast sig standardnormen alls (Sundgren 2002:313). Att språkförändringen i Eskilstuna gått långsamt diskuterar Sundgren utifrån de socioekonomiska och demografiska förändringar i samhället och i staden Eskilstuna som skett under trettio år. Sundgren menar att de infödda Eskilstunabor som undersökts är nöjda med att bo i staden och identifierar sig med den lokala befolkningen, och på så sätt bevarar de sin lokala språkliga varietet (Sundgren 2002:317).

Även isländskan är ett exempel på ett språksamhälle som har präglats av hög stabilitet. Friðriksson (2008) ställer sig frågan om en språklig stabilitet kan bibehållas även om samhället går igenom radikala förändringar som skulle kunna leda till språkliga förändringar. I hans undersökning (Friðriksson 2008) registreras informanternas sociala nätverk och deras attityder till fem olika kända språkliga variabler, eller snarare pågående språkliga förändringar i isländskan. Resultaten visar att de isländska informanterna har en klar uppfattning om vad de flesta språkförändringarna innebär (exempelvis *dativ-sjukan* och *ny passiv*) och deras attityder till förändringarna avspeglas i användningen såtillvida att de som är negativa till förändringarna/icke-standardformerna är mindre benägna att använda dem (Friðriksson 2008:358). Stabila sociala nätverk, språklig nationalism, konservativ språkpolitik och negativa attityder till språkförändring framkommer i undersökningen som de viktigaste orsakerna till att isländskan fortfarande får anses vara språkligt stabil (Friðriksson 2008:351 ff.).

2.2.2.3 Dialektkontakt

När människor flyttar från ett dialektområde till ett annat krävs ofta någon sorts anpassning och kanske ackommodation till den nya dialekten. Ivars (1986) behandlar dialektkontakt i avhandlingen *Från Österbotten till Sörm-*

land. Hon undersöker hur de inflyttade finlandssvenskar från Närpes som bor i Eskilstuna anpassar sig till rikssvenska språknormer, och tar då hänsyn till både svenskt riksspråk, Eskilstunadialekt och finlandssvenska. Hon gör ett skalogram (se min tillämpning av ett skalogram eller implikationstabell i avsnitt 6.6) där hon endast använder två varieteter, finlandssvenska (som hon kallar dialekt) och riksspråk. Hennes slutsatser blir att drag som är gemensamma för finlandssvenska och riksspråk eller Eskilstunadialekt består hos de inflyttade finlandssvenskarna, medan drag som kan hänföras till mer perifera språkvarieteter och dialekter försvinner. Dock finns det vissa finlandssvenska drag som bibehålls trots att de är tydligt dialektala, exempelvis *t*-förslag på *tje*-ljudet, slutna korta *a*-ljud och oaspirerade klusiler. Yngre personer anpassar sig mer till rikssvenskan och ju äldre man var vid flytten till Sverige desto fler finlandssvenska dialektdrag har man kvar.

I Löfströms (2022) avhandling (se även 2.1.6) behandlas också dialektkontakt och språkförändring hos elva finlandssvenskar som flyttat från södra Finland (Västnyland) till Stockholmsområdet. Löfström använder sig av olika språkliga varianter från både västnyländska, finlandssvenska och sverigesvenska, och samvariationen mellan variablerna visas med hjälp av en implikationstabell. Härifrån delar hon in informanterna i tre olika stilgrupper (Löfström 2022:130). Den första kallas *västnyländskt färgad stil* och omfattar två deltagare som använder västnyländska och i viss mån sverigesvenska variabler. Den andra stilgruppen kallas *bred och blandad stil* och omfattar tre deltagare som använder både västnyländska, finlandssvenska och sverigesvenska variabler. Den tredje gruppen kallas *sverigesvenskt präglad stil* och omfattar tre deltagare som använder i huvudsak sverigesvenska, lite finlandssvenska variabler men inga västnyländska variabler. Tre av deltagarna passar inte in i dessa stilprofiler, utan beskrivs separat. Hos vissa informanter sker valet av språklig stil medvetet och innebär att man undviker vissa ord, ordformer och fonologiska drag som man uppfattar som mindre gångbara för att kanske i stället använda sverigesvenska drag och på det viset få stilen att bli mer sverigesvensk (Löfström 2022:199).

2.2.2.4 Dialektutjämning

Dialekter förändras, och dialektutjämning innebär att standardspråkliga varianter tar över på bekostnad av dialektala varianter. Detta är en process som pågår i hela Europa (Auer m.fl. 2005). Thelander (1979) beskriver hur dialekten i Burträsk i Västerbotten påverkas av kontakten med standardspråket. Han spelade in ett femtiotal informanter och undersökte ett antal språkliga variabler som finns med både standardsvensk och dialektal realisering. De språkliga dialektvarianter som få informanter realiserade kallade han *dialekt-*

indikatorer, för att de var så ovanliga att de verkligen indikerade dialekt. De språkliga standardvarianter som få informanter realiserade kallade han *standardindikatorer*, därför att de informanter som realiserade dessa verkligen var standardspråkiga. Han drog slutsatsen att en talare som använde en dialektindikator (alltså ett ovanligt dialektalt drag) förmodligen använde även andra (vanligare) dialektala varianter, medan en talare som använde en standardindikator förmodligen också använde andra standardvarianter. Thelander noterade också mer generellt att de gamla dialektala dragen försvann till förmån för regionala drag. Både i Sundgrens (2002) Eskilstunaundersökning (se avsnitt 2.2.2.2) och i Ivars (1986) undersökning om inflyttade finlandssvenskar i Eskilstuna (se avsnitt 2.2.2.3) används på samma sätt som hos Thelander (1979) implikationsskalor för att visa variationen i respektive material. I min avhandling tillämpas en implikationsanalys för att visa variation och för att visa en implikationell hierarki mellan de språkliga variablerna (se avsnitt 6.6).

Dialektutjämning varierar mellan geografiska områden även i Sverige. I *Dialektutjämning i Västsverige* (Svahn & Nilsson 2014) undersöks dialektutjämningsprocessen i Västergötland och Bohuslän. Här tar standardspråkliga varianter över och traditionella varianter minskar, och utjämningsprocesserna skiljer sig här mellan olika delar av området. Olika anledningar, som flyttbenägenhet och därtill könsfaktorn påverkar graden av dialektutjämning. I studiet av kvevlaxdialekten i finländska Österbotten konstaterar Rabb (2007) att användningen av feminint genus avtar och hon diskuterar hur sociala variabler som ålder, utbildning och mobilitet, men inte kön, har betydelse för dialektutjämningsprocessen i den österbottniska dialekten.

Språk i större städer undersöks av bland andra Wikner (2019a) och Stjernholm (2013). Wikner (2019a) undersöker språket i Helsingfors med en sociolingvistiskt variationsanalytisk och folklingvistisk ansats. Hennes slutsats efter användning av kartritnings- och perceptionstest samt inspelade vardagssamtal är att språkbruket i Helsingfors är heterogent. Hon urskiljer tre olika sätt att tala och kombinera språkdrag, och hon kallar dem, efter informanternas egna benämningar, för *den stereotypa Helsingforssvenskan*, *högsvenska* och *ungdomsspråk* (Wikner 2019a:69). Wikner menar att vissa språkdrag är regionalt avgränsade för talarna, men att vissa drag snarare indexerar social variation. I Stjernholms (2013) undersökning av språkbruket i Oslo konstateras att det som förut var två separata varieteter i Oslo, en östlig och en västlig, nu är en enda varietet, och att språkliga drag är mer knutna till social variation än geografisk variation, även om den geografiska variationen finns kvar.

I *Dialektnivellering, ungdom og identitet* undersöker Røyneland (2005) språklig variation och förändring i de två kommunerna Røros och Tynset. Dessa kommuner ligger nära varandra, och här bedöms 37 unga informanter utifrån fonologiska och morfologiska variabler som sedan jämförs med sociala

variabler. Dialektutjämning konstateras i båda de närliggande norska orterna, men dialekterna orienterar sig åt olika håll, i Røros mer regionalt men i Tynset mer åt standardspråket (Røyneland 2005:538). I Sverige jämförs på liknande sätt dialektutjämningen på två svenska platser, Torsby och Edsbyn, och där visar resultatet två olika hastigheter av utjämningsprocesser, och även att man orienterar sig mer lokalt i Torsby och mer regionalt i Edsbyn (Nilsson & Nylund Skog 2019:227) (se vidare avsnitt 2.2.2.8). I Skåne finns två mindre studier av dialektutjämning (Horn 2019, Persson 2010) som visar tecken på att det även i Skåne pågår en dialektutjämning där standardspråkliga drag blir vanligare. Min avhandlingsstudie undersöker inte dialektutjämning, men undersökningen indikerar ändå att standarddrag tar över på bekostnad av dialektdrag hos många av de skånska informanterna.

2.2.2.5 Dialekt hos ungdomar

Denna avhandling är en sociodialektologisk undersökning som inriktar sig på gymnasieungdomar och deras dialektbruk. Ungdomarna positionerar sig genom olika språklig stil som talare av dialekt eller inte, och detta knyts i avhandlingen till platstillhörighet, men kan också jämföras med andra utomspråkliga variabler. I Røynelands (2005) avhandling studeras dialektutjämning just bland ungdomar i två norska byar, Røros och Tynset (se vidare avsnitt 2.2.2.4). Grönberg (2004) gör också en sociolingvistisk undersökning av ungdomars dialekt och ungdomsspråk. Hon intervjuar ett 90-tal gymnasieungdomar i Alingsås och relaterar sedan deras dialektala drag till olika livsstilsgrupper, och till sociala variabler som typ av gymnasieprogram, demografiska faktorer och kön. Geografin är den utomspråkliga variabel som ger tydligast utslag, för ju närmare Göteborg informanterna bor desto fler standarddrag och nya drag uppvisar de. Det finns dock ett undantag, en plats som ligger långt från Göteborg där tjejerna talar mer standardnära än på övriga platser lika långt från Göteborg (Grönberg 2004:310).

Skovse (2018) gör en komparativ undersökning från två städer i Danmark, Vollsmose och Bylderup, där hon etnografiskt studerar sociogeografisk orientering, vardagsmobilitet och språkbruk bland unga niondeklassare i urban och rural miljö. Hon har valt att analysera dialektala regionala språkdrag men också drag associerade med multietniskt ungdomsspråk (se vidare avsnitt 2.2.2.8). I Skövde studerar Svahn (2020) på liknande sätt dialektbruk och bruk av förortssvenska hos ungdomar med enspråkig respektive flerspråkig bakgrund i samma stad. Några av de enspråkiga ungdomarna uppvisar en hel del dialektdrag, medan ungdomar med en hög grad av lokalanknytning till förorten använder många språkliga förortsdrag, och ju fler förortssvenska drag som uppvisas desto färre lokala dialektdrag uppvisas i Svahns (2020:121)

material. Lokalanknytning kan förknippas med förorten genom användning av övervägande förortssvenska drag.

2.2.2.6 Dialekt och kön

Jag tar här upp några studier, med början under andra hälften av 1900-talet, som påvisar könsskillnader relaterat till dialektanvändning. Utgångspunkten är framför allt skillnader i mängden realiserade dialekt- respektive standardformer av språkliga variabler, vilket har undersökts i denna avhandling i avsnitt 8.1.

Trudgills (1972) studie i Norwich (se avsnitt 2.2.2.1) visade att vissa språkliga drag, framför allt icke-standardformer som tidigare associerats med arbetarklass, fick en maskulin konnotation. Dessa drag hade ett större lingvistiskt värde för männen och användes som prestigeform av dem, det som Trudgill kallar *dold prestige* (Trudgill 1972:194). Hos kvinnorna var standarddrag mer prestigefulla. I Røynelands (2005) undersökning av dialektbruket i Røros och Tynset relaterar hon undersökningens olika språkliga variabler till kön, och visar att kön endast ger stort utfall vad gäller en enda språklig variabel i hennes material. Røyneland (2005:479) drar slutsatsen att vissa språkdrag kanske värderas olika för män och kvinnor och att man därför inte nödvändigtvis kan använda samma förklaringar för män och kvinnor som pratar standardnära eller dialektalt. Även amerikanen Johnstone (2013b) (se även avsnitt 2.2.2.8) finner att vissa icke-standarddrag i Pittsburgh är vanligare hos män än hos kvinnor. Hon menar att ”features like these can carry social value in men’s marketplaces” (Johnstone 2013b:73), av vilket hon drar slutsatsen att det kan löna sig för exempelvis arbetsledaren på en manligt dominerad arbetsplats att använda icke-standarddrag för att få respekt och smälta in.

I Sverige undersöker först Nordberg (1971) och sedan Sundgren (2002) könsskillnader i Eskilstuna, och de visar att kvinnorna använder högre andel standardformer än män – och skillnaderna mellan könen ökar från 1960-talet till 1990-talet (Sundgren 2002:257). Även Grönberg (2004:296) kan visa att könsskillnaderna bland gymnasieungdomar i Alingsås är märkbara i språkbruket. Killarna visar högst frekvens av lokala varianter för alla språkliga variabler utom en i hennes undersökning. Svahn och Nilsson (2014:267) märker också könsskillnader i att killarna dominerar bland de mest dialektala informanterna och tjejerna bland de mest utjämnade, men författarna påpekar också att den interindividuella variationen inom grupperna är stor.

Ett inlägg i debatten om könsrelaterade språkliga skillnader gör Eckert och McConnell-Ginet (1992:470), som menar att vad en språklig variabel har för konnotation och hur den fungerar inte är så noga undersökt. I en sammanställning av studier om språk och kön menar författarna att många

uttryckta skillnader mellan könen är statistiska generaliseringar. Det kanske är mer intressant att se på mönster inom grupper än att se på skillnader mellan grupperna män och kvinnor, eftersom det senare sätter ett oönskat fokus på könsskillnader, menar Eckert och McConnell-Ginet (1992:486). De understryker också att kön inte kan isoleras från andra faktorer. Coupland (2007) går så långt att han menar att könsskillnader inte är så märkbara i dag, då han skriver ”so if non-standard did once index ‘masculinity’ (or if it did this in some frames for some social groups), it is less likely to do so directly now” (Coupland 2007:133). Den sista ståndpunkten får representera mitt avhandlingsmaterial, som inte visade några stora skillnader i språkbruk mellan tjejer och killar (se vidare avsnitt 8.1).

2.2.2.7 Fonetiska drag i dialekter

I denna avhandling undersöks företrädesvis fonologiska variabler i relation till dialektanvändning. Rena fonetiska eller sociofonetiska undersökningar av fonem i svenskan görs bland annat av Leinonen (2010) och Wenner (2010). Leinonen (2010) har använt den svenska dialektdatabasen SweDia och analyserat talare från 98 olika platser i Sverige. Nitton vokaler analyseras utifrån bl.a. fonetisk variation, och de vokaler vars uttal varierar mest geografiskt i svenskan är de långa vokalerna, och allra mest vokalerna *dör* och *sot*. Oftast varierar de äldre informanternas uttal mer än de yngres, men det långa *ö*-ljudet i *söt* varierar mycket mer hos unga talare än hos äldre. Wenner (2010) gör en sociofonetisk studie av just *ö*-ljudet, men inte det långa utan det korta, och studien fokuserar på sammanfallet mellan det korta *ö*-ljudet och det korta *u*-ljudet. Wenner kan se en viss geografisk variation vad gäller graden av sammanfall av vokalerna, men noterar också, som Leinonen (2010), att äldre informanter generellt gör större skillnad på vokalernas uttal än de yngre informanterna och att kvinnor gör större skillnad på uttalet av vokalerna än män (Wenner 2010:128).

Gross (2018) gör en fonetisk studie av långa vokaler hos tonåringar, och undersöker talare i de två storstäderna Göteborg och Stockholm. Syftet är att studera vokalsystemet som helhet. Gross (2018) gör också dels en sociolingvistisk beskrivning av Göteborgssvenskans vokalsystem, dels kopplar han ihop språkförändringar i de båda städerna med sociala faktorer som utländsk bakgrund, klass och omgivning. En skillnad som studeras är den mellan *ä*- och *e*-ljudet i Stockholm och Göteborg. Resultatet visar inga stora skillnader i uttal, mer än att *ä*-fonemet är sig mer likt i alla kontexter i stockholmskan än i göteborgskan, där man gör större skillnad på *ä*-ljudet före *r* och *ä*-ljudet före övriga konsonanter (Gross 2018:39). En annan skillnad som studeras är den mellan två fonem, långt *i* och långt *y*. Där finner Gross (2018:45) att

de två fonemen i vissa fall slås ihop till ett mellanting, [i]. Gross gör också ett perceptionsexperiment där ungdomarna får bedöma om de hör *y* eller *i* i enstaka ord. Eftersom ungdomarna oftare bedömer *y* som *i* än motsatsen, dras slutsatsen att läpprundning (som är den enda skillnaden i produktionen av fonemen, och som enbart används vid produktion av *y*) är ett vekt drag som kanske försvinner (Gross 2018:45).

I danskan studerar Gregersen m.fl. (2009) det korta *ä*-ljudet och dess förändring över tid hos en och samma person. De gör en panelstudie med 43 informanter i Köpenhamn och Næstved, som visar att talare ändrar sitt sätt att tala under sin livstid, men att förändringarna inte är förutsägbara då vissa deltagare ändrar sitt uttal mot en innovativ variant medan andra tvärtom ändrar sig mot en mer traditionell *ä*-variant.

2.2.2.8 Dialekt, plats och platsanknytning

Plats och dialekt har varit sammanlänkade i den traditionella dialektologin, som undersökte variation av språk i förhållande till olika geografiska platser. Inom traditionell dialektologi ville man helst undersöka informanter som bott på samma plats hela sitt liv, för att få talare som var så dialektala och opåverkade av andra dialekter som möjligt. Inom sociolingvistisk dialektforskning i dag undersöker man snarare platsens betydelse för talarna genom platsanknytning eller tillhörandehet (Nilsson & Nylund Skog 2019) och genom mobilitetsbegreppet.

Nilsson och Nylund Skog (2019) använder (som framkom i avsnitt 2.1.7) begreppet *tillhörandehet* när de beskriver skillnaden mellan dialektutjämningsprocessen på de två platserna Torsby i Värmland och Edsbyn i Hälsingland. Dialekten i Edsbyn har utjämnats snabbare än den i Torsby, och kulturgeografiska förklaringar anförs som en del av förklaringen till detta. Författarna menar att man i Torsby pratar stolt om dialekten och att den är en del av kulturen i dag, medan dialekt i Edsbyn beskrivs med positiva ord som charmig och mysig men uppfattas mer som ett kulturellt arv. I Torsby är de som vill flytta negativa till dialekten och de som vill bo kvar positiva, men i Edsbyn är det inte så stor skillnad. Författarna menar att dialekten i Torsby är en del av tillhörandeheten, men för Edsbyborna är andra komponenter viktigare för tillhörandehet än just dialekten (Nilsson & Nylund Skog 2019:227).

En senmodern dialektologi karaktäriseras bäst som *ställesforskning* menar Östman (2022:10), som introducerat begreppen *plats* och *ställe* för eng. *space* och *place* (se avsnitt 2.1.7). I hans fall syftar ställesforskningen på språkbruket i form av offentliga skyltar på ett fysiskt ställe. Andra forskare studerar språkförändring relaterat till plats, men också till mobilitet. Monka (2013) har två överordnade frågeställningar i sin danska undersökning av plats och

språkförändring, nämligen vilka samband som finns mellan mobilitet och språkförändring respektive mellan plats och språkförändring. Hon har gjort en panelundersökning i verklig tid med hjälp av danska informanter som spelats in som unga på 1980-talet och en gång till i början av 2000-talet. Informanterna kommer från tre olika byar på Jylland och en del av dem har flyttat från sin bostadsort medan andra har stannat kvar. Monka (2013:231) kan se att språkförändringen hos de som stannat kvar skiljer sig åt mellan orterna. I Odder har det skett en liten språkförändring mot standarddanska och i Vinderup är dialektutjämningen mer omfattande, men i Tinglev är språkbudet stabilt. Monka (2013) noterar också att de informanter som flyttat som vuxna redan som barn var mindre dialektala och använde fler standardnära språkvariabler än de bofasta informanterna. Detta beskriver hon med begreppet *mental mobilitet* (se vidare avsnitt 2.1.7), som innebär att den som inte flyttar i verkligheten ändå kan vara mentalt mobil, alltså mobil i tanken (Monka 2013:239).

I Skovses (2018) undersökning om ungdomars språkbruk i relation till sociogeografisk orientering och vardagsmobilitet i det urbana Vollsmose och det rurala Bylderup undersöks platsanknytning. På båda platserna visar ungdomarna en hög lokalanknytning, men killarna har en mer lokalt inriktad framtidsvision än tjejerna. De unga som är mest dialektala i Bylderup är killar som har lokalanknytning i dåtid, nutid och framtid. I Vollsmose finner man inte den lokala dialekten i så hög grad (vilket man gör i Bylderup), utan snarare överväger en varietet bestående av lokal dialektprosodi med multietnisk ungdomsstil. I Bylderup är faktorer som kön (killar), anknytning bakåt genom familjen, en positiv attityd till platsen och lokala framtidsvisioner (inte mental mobilitet) förknippade med dialektalande. I Vollsmose verkar delvis samma faktorer (kön dvs. killar och en positiv attityd till platsen) men också andra, som att vara en cool typ och att vara mentalt mobil, vara förknippade med ett multietniskt ungdomsspråk (Skovse 2018:311).

Teinlers (2016) folklingvistiska studie av dialekt ”där den nästan inte finns” görs av ett område i Uppland, där talet är relativt standardspråksnära. Teinler (2016) menar att informanterna skiljer på standardspråk och dialekt, trots att de lokala drag som tas upp knappast skulle kallas dialekt av en dialektolog. Dialekt verkar också användas för att signalera tillhörighet, menar Teinler (2016:278), och lingvistiska drag behöver inte vara tydliga eller ovanliga för att vara viktiga. Quist (2017) menar ju till och med att vissa personer bara använder dialektfragment, som enstaka ord eller en grammatisk form, för att signalera tillhörighet till ett ställe. De använder dialekt som en *stilistisk resurs* (Quist 2017:1).

Johnstone (2013b) beskriver hur en dialekt, eller från början vissa dialektala drag, förknippas med en plats och hur tillhörighet till platsen skapas och

förstärks genom försäljning (eng. *commodification*) av dialekt i fysisk form, som tryck på tröjor, souvenirer och annat. Medan Johnstone ifrågasätter om dialekten (pittsburghese) alls används i dag är narrativet om den så starkt att människor från helt andra delar av USA säger sig veta att man kommer från Pittsburgh om man använder ord som *yinz*, *jagoff* och *dabntahn* (Johnstone 2013b:20–21).

2.2.3 Den skånska dialekten

Skånskan är en svensk dialekt som inte är särskilt väl undersökt, åtminstone inte under de senaste årtiondena. En allmän beskrivning av utmärkande dialektdrag för sydsvenska mål, till vilka räknas Skåne, Blekinge och södra delen av Halland och Småland, finns hos Wessén (1969) och Pamp (1978), som även beskriver andra svenska dialekter. Utmärkande fonologiska drag i sydsvenska mål som nämns av båda dessa författare är tunt *l*-ljud (till skillnad från vissa dialekters karaktäristiska tjocka *l*-ljud), skorrande *r*, äldre diftonger, *w* efter konsonant som *swin* för *svin* och *p*, *t*, *k* som har förmjukats, i likhet med danskan, och blivit *b*, *d*, *g* exempelvis i *pipa* som blir *piba*. Wessén (1969:15 ff.) nämner förutom dessa drag även att det sydsvenska dialektområdet inte har något *r*-bortfall framför dental konsonant som i Småland och heller ingen *retroflektion* (benämns med synonymen *supradentalisering* av Wessén). Pamp (1978:36 ff.) nämner också att *ä*-ljud övergår till *a*-ljud framför långt *r*-ljud eller *r* följt av annan konsonant, och att *ö*-ljud i samma kontext övergår till *å*-ljud, så att exempelvis *värre* blir *varre* och *mörk* blir *mårk* (se även Ingers 1970:14). Annat som Pamp nämner är att *-er* och *-or* i ändelser går samman i ett *-år*-uttal, så att *töser* blir *tösår*, och att det finns två uttal av långt *a*-ljud, ett slutet i *far* och ett öppet i *galen*. Han tar också upp att kort *u*-ljud i nordväst har en spetsig klang. Ett syntaktiskt drag som nämns är att verbens pluralböjning har behållits i norra och östra Skåne, som *vi veda* (vi vet). Skånskans (liksom andra svenska dialekters) fonologiska och fonetiska drag behandlas också av Bruce (2010) i *Sveriges fonetiska geografi*. Han beskriver exempelvis drag som bakre *r*, nyare diftonger och frånvaro av retroflexer som typiskt sydsvenska drag.

Av ovan beskrivna dialektala drag förekommer en del i avhandlingsmaterialet, medan andra drag inte förekommer alls. Sådana drag är exempelvis *w* efter konsonant som *swin* för *svin*, *p*, *t*, *k* som förmjukas och blir *b*, *d*, *g* (*pipa* blir *piba*), *ö*-ljud som övergår till *å*-ljud (*mörk* blir *mårk*) och två olika uttal av långt *a*-ljud. Verb böjda i plural (det syntaktiska dialektdraget) har heller inte registrerats i avhandlingsmaterialet. Troligen förekommer nämnda fonologiska och syntaktiska drag överhuvudtaget inte i någon större utsträckning hos den yngre generationen i dag.

Eftersom skånskan i fonologiskt hänseende är olik standardsvenskan, och eftersom Skåne har varit danskt, är det inte ovanligt med kommentarer från andra svenskar om att skåningar pratar danska, och danskan är ju ett språk som många svenskar säger sig ha svårt att förstå. Katlev (2006) diskuterar hurvida skånskan är ett eget språk, eftersom den har ett rikt regionalt ordförråd och ett till viss del självständigt ljudsystem, men svarar själv att så inte är fallet eftersom Skåne inte är ett eget land (Katlev 2006:131). Diskussionen om gränsdragningen mellan språk och andra varieteter, som dialekt, är ständigt pågående, delvis eftersom gränsdragningen ofta beror på politik och olika länders historia och inte alltid bara på språkliga grunder (Sundgren 2024:10). I Sverige pågår diskussioner om dialekter som borde få språkstatus, framför allt när det gäller dialekter i Dalarna, som älddalskan (se Wenzelberg 2024). Även skånskan har föreslagits som svenskt minoritetsspråk (se Trelleborgs allehanda 2003), men i Sverige, åtminstone från officiellt håll, ses båda de nämnda varieteterna ännu som dialekter. I en dansk antologi diskuterar Strandberg (2019) vad som är danskt och vad som är svenskt i Skånes dialekter, och konstaterar att inte mycket som är kvar i nutida skånskt talspråk egentligen härstammar från danskan, även om drag som exempelvis bakre *r* (som troligen kommit in i skånskan från Tyskland snarare än Danmark) ger skånskan en likhet med danskan.

Dialektala, skånska ord nämns som hastigast i avhandlingsmaterialet. I avsnitt 6.3.3 och 8.2.2 behandlas informanternas uppfattning om dialektalt ordförråd och deras uppfattning om skillnaden i ordförråd hos äldre och yngre personer. Avhandlingens ungdomar talar ibland metaspråkligt om dialektala ord, och nämner exempelvis *rullebör*, *pärar* och *totteband* som ord som de antingen inte säger sig använda, eller som de i något fall använder men märker att andra, icke-skåningar, inte förstår. Avhandlingens språkliga variabler och den dialektala realiseringen av dessa återfinns i många fall i skånska dialektordböcker, och i dessa fall har jag lagt till det i beskrivningen av variablerna i kapitel 5. För att verifiera dialektala ord finns det några, mer omfattande, dialektlexikon om skånskan, exempelvis *Folkmålen i västra Göinge härad* av Sjöstedt (1999), *Ett Österlenmål* av Hansson (2001) och *Skånska dialektord* av Lundbladh (2012). En senare ordbok som publicerats som bok i lite mer skämtsamt form är Linds (2016) *Skånsk-svensk ordbok*. På olika hemsidor på nätet säljs det även dialektplanscher med specifika lokala ord från olika städer eller landskap. På internet finns också en del dialektordlistor, både skånska och allmänna dialektordlistor. När det gäller ordlistor på dialektsajter har allmänheten ofta bidragit med ord som de uppfattar som dialektala. Ett exempel på dialektordlista är *Folkmun.se* (Eriksson u.å.), där vem som helst kan lägga in ord och beskriva ordets etymologi, vilken dialekt det är eller andra uppgifter.

Den äldre, traditionella dialekten i Skåne beskrivs av framför allt Sjöstedt

(1936), som i sin avhandling undersöker r-ljudet i sydsandinaviska mål. Även Ingers har gjort många kartläggningar av skånska mål, bland annat skriver han om språket i Lund (Ingers 1970). Vokaler, konsonanter och accenter i skånskan har beskrivits av Hansson (1969), äldre diftonger beskrivs av Swenning (1910) och ordböjningen i skånemålen omtalas av Lech (1925) och Kock (1904–08).

Några samtida studier om skånskan finns. Strandberg (2014) undersöker i sin doktorsavhandling skånsk accent i sammansatta ord i skånemålen. Den moderna skånskan undersöks i Perssons (2010) studie av dialektutjämning i Färs härad där han jämför fonologiska drag i spontantalet hos tre generationer skåningar. Persson konstaterar att ljudförändringar på fonemnivå utjämnas snabbare än enbart fonetiska ljudförändringar. Han menar att detta är förklaringen till att förmjukningen av *t* till *d* så att *knyta* uttalas *knyda* förekommer mycket sällan i modern skånska, eftersom det är en fonemisk skillnad mellan *t* och *d*. Bakre *r* däremot, är fortfarande vanligare än främre *r* i skånskan, för att det inte är fråga om olika fonem utan bara en fonetisk skillnad. Dialektutjämning har också undersökts i nordvästra Skåne, hos fyra ungdomar i Helsingborgsområdet (Horn 2019). Av dessa ungdomar uppvisade tre (alla flickor) ett ganska utjämnat tal i fråga om (låg) realisering av dialektal diftongering och (oväntat hög) realisering av det standardsvenska draget retroflektering. Som framgår av detta sista stycke vet vi egentligen ganska lite om den moderna skånskan, vilket är en av anledningarna till att jag valde att ägna mitt avhandlingsprojekt åt den unga, samtida skånskan.

3. Metod och material

Min undersökning grundar sig i ett insamlat talspråksmaterial. Materialet analyseras utifrån ett antal språkliga variabler som kan realiseras både dialektalt och standardspråkligt. De i materialet noterade variablerna är i första hand fonologiska, och några variabler är fonologiska men bundna till enskilda ord.

Materialet analyseras först ur ett dialektologiskt perspektiv, då det ur materialet excerperas tolv språkliga variabler med både en standardspråklig och en dialektal variant. Ytterligare två övriga språkliga variabler i materialet, en syntaktisk och en prosodisk, noteras och analyseras. De tolv först nämnda språkliga variablerna räknas samman till ett dialektindex (DI), som bildas genom att ett kvantitativt mått på dialektalitet räknas ut för varje informant. Detta mått kan sedan jämföras med de andra informanternas.

Materialet analyseras sedan utifrån ett sociolingvistiskt perspektiv genom en både kvantitativ och kvalitativ analys av intervju svaren med hänsyn till olika uttryck för mobilitet eller stabilitet samt platsanknytning. Ett kvantitativt mått på platsanknytning görs, genom applicering av ett index (Index of Local Attachment, ILA) som utformats efter de danska forskarna Malene Monka, Pia Quist och Astrid Ravn Skovse (2020). Detta index kvantifierar, för varje informant, frågor om anknytning bakåt i tiden, i nutid och i en tänkt framtid. Slutligen undersöks också några andra sociolingvistiska variabler som kön, var man bor samt metaspråklighet och hur man talar om sin dialekt.

Som helhet skulle undersökningen kunna kallas sociodialektologisk, som jag beskrivit i avsnitt 2.1.2. Jag undersöker både hur dialektala ungdomarna är i sitt spontantal och deras medvetenhet om dialekt och den egna varieteten. Jag intresserar mig för hur de beskriver sin och andras dialekt. Men jag undersöker också vad platsen informanterna bor på och platsen där de går i skolan (vare sig det i avhandlingsmaterialets fall är samma eller olika platser) betyder för dem samt hur det avspeglas i dialektanvändningen, och hur informanternas mentala mobilitet i fråga om framtidsplaner påverkar språkanvändningen. Min utgångspunkt när jag undersöker mental mobilitet, och även vardagsmobilitet, är att vi i vår tid är mobila och att det moderna samhället är uppbyggt

kring förändring och rörelse. Att flytta och att förflytta sig mellan olika platser hör till hur världen fungerar i dag (se till exempel Cresswell 2006:3, Britain 2016: 217).

3.1 Materialinsamling

Materialinsamlingen påbörjades vårterminen 2021. Intervjuerna med gymnasieungdomar i Helsingborg skedde digitalt med hjälp av bokade möten i det digitala samarbetsverktyget Zoom (version 6.0.11). De digitala mötena spelades in, och jag fick inspelade medgivanden från informanterna. De första intervjuerna gjordes i februari 2021 och de sista gjordes i början av hösten 2021. Materialinsamlingen skedde under en pandemi, covid-19-pandemin, med därtill efterföljande restriktioner för resor och socialt liv. Se mer om detta i metoddiskussionen (avsnitt 3.7).

Metoden vid urvalet av informanter finns beskriven som snöbollsurval eller nätverksurval, där ett antal basinformanter kontakter ytterligare deltagare i sina nätverk (se bl.a. Milroy & Gordon 2003:32, Boyd & Ericsson 2015:40). Eftersom mina föräldrar bodde i Helsingborg och jag själv har bott i Skåne har jag en del kontakter där, och jag kunde också gå med i några lokala Facebook-grupper där jag gjorde lite förfrågningar. Jag utnyttjade även kollegor för att få kontakt med skåningar, framför allt sådana som kunde sätta mig i kontakt med lärare eller gymnasieelever i Helsingborg. De personer jag på detta sätt fick kontakt med frågade i sin tur personer de kände, och på så sätt fick jag till slut ihop en grupp elever. Kontakterna mellan mig och dem skedde sedan med hjälp av textmeddelanden, e-post eller telefonsamtal. I vissa fall blev det lite omvägar innan jag fick direktkontakt med enskilda gymnasieungdomar, men de ungdomar som slutligen tackade ja delade generöst med sig av sin tid och sina tankar och åsikter och i vissa fall även av sina vänner som kunde bli nya informanter.

Jag hade i förväg egentligen bara ställt upp tre kriterier för de personer jag ville intervjua. Det var ålder och skolsituation som bestämde urvalet; de intervjuade gymnasieungdomarna skulle vara mellan sexton och nitton år och vid intervjutillfället gå på gymnasiet i Helsingborg, samt bo var som helst. Utgångspunkten var att studera språklig variation i en homogen åldersgrupp, och att undersöka tankar på mobilitet innan man själv haft möjlighet att välja om man vill ha ett mobilt liv eller inte. Gymnasister, särskilt de som går sitt andra eller tredje år, har redan valt en mer eller mindre styrd inriktning för sin skolgång under dessa tre år, och börjar under gymnasietiden fundera mer och mer på sin framtid. ”Med valet av gymnasieprogram och vägar efter gymnasiet grundläggs en stor del av den sociala vuxenidentiteten” menar Grönberg

(2004:8), som i sin doktorsavhandling intervjuade ungdomar från Alingsås. Gymnasieåldern beskrivs på liknande sätt av den norska forskaren Unn Røyneland (2005): ”alle er i den same livssituasjonen. Alle går på vidaregåande skule og dei står alle framfor viktige vegval i livet. Planane for framtida skal snart stakast ut og spørsmålet om dei skal flytte eller bli, jobbe eller utdanne seg vidare, er høgaktuelle for dei alle” (Røyneland 2005:177).

Förvånansvärt många av de ungdomar jag intervjuat har, i överensstämmelse med detta, ganska klart för sig hur de föreställer sig åtminstone den närmaste framtiden. En av informanterna säger till exempel att han drömmer om att flytta till England och bo i London, en annan vill öppna en spaanläggning i ett varmare land efter sin utbildning och en tredje vill bo kvar i närheten men gör ett undantag då hon måste flytta iväg för att plugga några år.

Min intention var att materialet skulle vara jämnt fördelat mellan könen. Det visade sig vara svårare än jag trodde, eftersom jag inte ville neka frivilliga informanter att medverka. Den slutgiltiga könsfördelningen bland de tjugo informanterna är tretton tjejer och åtta killar. Jag har inte för avsikt att lyfta fram kön som en framträdande variabel i undersökningen, men eftersom tidigare dialektundersökningar ofta visar att killar som grupp är mer dialektala än tjejer (se t.ex. Sundgren 2002:259, Grönberg 2004:296, Svahn & Nilsson 2014:257), analyseras variabeln i förhållande till de språkliga variablerna i kapitel 8 (avsnitt 8.1).

I mars 2024, tre år efter den första intervjun, gjordes ett nytt mejlutskick till de intervjuade informanterna, där de ombads svara skriftligt på vad de gjort sedan de tog studenten. Fjorton av de tjugo informanterna svarade på detta, vilket presenteras i kapitel 9, avsnitt 9.2.

3.2 Informanterna

Materialet till denna avhandling består av ljudfiler med intervjuer, transkriptioner av dessa och enkäter. Jag har intervjuat tjugo ungdomar, tretton tjejer och åtta killar. Urvalet gjordes enligt följande kriterier:

1. Ungdomarna skulle vara mellan 16 och 19 år
2. Ungdomarna skulle gå på en gymnasieskola i Helsingborg
3. Ungdomarna skulle bo i närområdet eller i alla fall i Skåne vid intervjutillfället

De informanter som jag intervjuat bodde vid intervjutillfället såväl i Helsingborgs kommuns innerområde som i dess ytterområde och några bodde även i närliggande kommuner. Femton ungdomar sade sig bo i stan eller i ett bo-

stadsområde i stadsliknande miljö som inte är på landet. De bodde antingen i Helsingborgs ytter- eller innerområde eller i en annan stad (kommun) än Helsingborg, även då i ett bostadsområde med stadsliknande miljö. Sex av ungdomarna benämnde platsen där de bor som ”landet”. Dessa bodde antingen på mindre orter i Helsingborgs ytterområde eller på mindre orter i närliggande kommuner.

Informanterna var fördelade på sex olika gymnasielinjer på nio olika gymnasieskolor i Helsingborg. Alla gick högskoleförberedande linjer eller, i två fall yrkesförberedande linjer som av skolan anpassats så att de är högskoleförberedande. De flesta av ungdomarna gick andra eller tredje året; fyra av dem gick första året, nio gick andra året och åtta gick sitt tredje år. Eftersom jag använde mig av nätverksurval kände en del av informanterna varandra, antingen för att de värvade någon kompis som informant åt mig eller för att jag genom en lärare fått flera informanter från samma klass. Jag själv kände dock ingen av informanterna tidigare, och inte heller deras föräldrar, utan de flesta ungdomarna hade blivit tillfrågade av någon lärare eller i vissa fall av en förälder som kände någon av mina kontaktpersoner.

Jag presenterade mig som doktorand och klargjorde syftet med intervjuerna, att jag ville dokumentera hur skånskan talas av personer som bor i Skåne. Detta gjorde att informanterna förmodligen hade en föreställning om vad de ställde upp på och jag fick intresserade informanter som frivilligt ställde upp på en 30–60 minuter lång intervju om dem själva och om språk och plats. Urvalet hade troligen blivit ett annat (och mer heterogent) om de inte känt till vad vi skulle prata om, men jag har svårt att föreställa mig hur intervjuerna i så fall skulle genomföras i praktiken. Det skulle vara svårt att förklara för informanterna i efterhand att intervjun egentligen handlade om något annat, så för mig hade det inte varit rimligt att göra på något annat sätt än det jag gjorde.

Några andra urvalskriterier än de tre ovan nämnda hade jag inte. Deltagarna behövde inte bo just i Helsingborg och behövde inte vara födda i området eller ens ha vuxit upp där. Trots detta kom materialet att bestå av informanter som alla har minst en skånsk förälder, och de flesta har till och med två skånska föräldrar. Endast en knapp fjärdedel, fem ungdomar, har en förälder med en annan svensk dialekt än skånska (stockholmska, halländska och göteborgska bl.a.). Av dessa fem har också en informant, Daniel S, en förälder med utländsk härkomst, men den föräldern har bott i Skåne sedan tonåren och pratar, enligt informanten, skånska. I tabell 3:1 redovisas alla intervjuade ungdomar med namn, gymnasieår, var de bor, varifrån deras föräldrar kommer och var de bott om de bott någon annanstans tidigare. Om kolumnen *bott tidigare* är tom betyder det att informanten uppger sig ha bott på samma plats under hela sin uppväxt. Informanternas namn är pseudonymiserade (se avsnitt 3.5) och består av ett förnamn och initialen S eller D som står för *Stan-*

ardspråkig respektive *Dialektal* och används för att dela in informanterna i två grupper efter poängen i dialektindex (se vidare avsnitt 6.1). Ordningen av informanterna i tabell 3:1 är densamma som i samtliga uppställningar härefter, om inte annat anges. De presenteras i ordning från den mest standardspråkiga till den mest dialektala efter poängen i dialektindex (se avsnitt 6.1). Några av informanterna har samma poäng i dialektindex, och då är ordningen sådan att den som har lägst procentuell, genomsnittlig andel dialektal realisering (och därför är mest standardspråkig) kommer först.

TABELL 3:I. *Informanterna*

Informant	Gymnasieår	Bor	Föräldrar från	Bott tidigare
Ingrid S	År 2	Stan, Hbg ytterområde	En Skåne, en Mellan- sverige och Skåne	
Alice S	År 1	Landet, Hbg ytterområde	En Skåne (Hbg), en Mellansverige	
Alexander S	År 2	Stan, Hbg innerområde	En Skåne (Hbg), en västkusten	På landet nära Hbg till 9 år
Robin S	År 3	Stan, Hbg innerområde	En Skåne (Hbg), en Mellansverige	Södra Skåne till 6 år
Karin S	År 3	Landet, annan kommun	Båda Skåne (en Hbg, en nära Hbg)	
Liam S	År 3	Stan, Hbg ytterområde	Båda Skåne (en nära Hbg)	Mellansverige till 6 år ca.
Stina S	År 3	Stan, Hbg ytterområde	Båda Skåne (en Hbg)	Övr. nordvästra Skåne till 8 år
Elin S	År 3	Stan, Hbg ytterområde	Båda Skåne (båda Hbg)	
Sara S	År 1	Stan, annan kommun	En Skåne, en väst- kusten	
Daniel S	År 1	Stan, Hbg innerområde	En Skåne, en annat land	Södra Skåne till 5 år
Anna D	År 1	Stan, annan kommun	Båda Skåne (en Hbg, en nära Hbg)	
Emma D	År 2	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (båda Hbg)	
Gabriel D	År 2	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (en Hbg)	
Linda D	År 3	Landet, annan kommun	Båda Skåne (en Hbg, en nära Hbg)	
Nicole D	År 3	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (båda Hbg)	
Elliot D	År 2	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (båda Hbg)	

Maja D	År 2	Landet, annan kommun	Båda Skåne (båda Hbg)
Louise D	År 2	Landet, Hbg ytterområde	Båda Skåne (båda Hbg)
Hugo D	År 2	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (en Hbg, en nära Hbg)
Axel D	År 2	Stan, Hbg innerområde	Båda Skåne (en Hbg, en nära Hbg)
Ella D	År 2	Landet, annan kommun	Båda Skåne (båda nära Hbg) Södra och övr. nordvästra Skåne till 9 år

3.3 Intervjuerna

Jag har gjort intervjuer med tjuoen ungdomar som går på olika gymnasieskolor i Helsingborg. Intervjuerna kan sägas vara en form av forskningsintervjuer som Kvale och Brinkman (2014:19) kallar ”halvstrukturerade livsvärldsintervjuer”, vilket innebär att jag utgått från några teman och ett antal frågor (se bilaga 2) men har känt mig fri att ändra ordningen och jag har ställt följdfrågor som varierar från person till person (se Denscombe 2014:175, Kvale & Brinkman 2014:45). Den sociolingvistiska intervjun, som Labov (1972) beskriver den, bör fokusera på ämnen som bidrar till spontant och naturligt tal så att informantens fokus försvinner bort från det egna talet (Schilling 2013:108). På så sätt kan observatörens paradox (Labov 1972:209) undvikas i så stor utsträckning som möjligt. Med observatörens paradox menar Labov (1972:209) att de personer forskaren vill observera i naturliga situationer påverkas av att man observerar dem. Vid intervjutillfällena har jag gjort vad jag har kunnat för att undvika känslan av observation genom att vi har pratat dels om ämnen som rör ungdomarnas egna erfarenheter och liv och som förhoppningsvis kan engagera ungdomarna, dels om ämnen som inte är lika välkända för de flesta och som berör dialekten och språkbruket. Jag har försökt att ge utrymme för ungdomarnas egna åsikter och funderingar och inte avbryta i onödan, samtidigt som jag vill att samtalet ska kännas som informellt, och därför har jag varit nyfiken och ibland engagerat mig lite mer personligen för att underlätta för ungdomarna att prata och känna sig bekväma.

Den första delen av intervjuerna handlar om de platser där ungdomarna bor samt om platsen Helsingborg, där alla går i skolan. En del av ungdomarna bor växelvis på olika platser, då föräldrarna är skilda, och vi har då pratat om

var de känner sig mest hemma eller har bott längst eller om skillnaden mellan platserna. Intervjuerna handlar också om ungdomarna själva, deras fritidsintressen, visioner om framtiden och om hur de rör sig mellan olika platser till vardags. Den andra delen av intervjuerna ägnas åt dialekten, hur ungdomarna uppfattar dialekten där de bor, hur de själva och andra runtomkring dem pratar och om vilken betydelse de anser att dialekten har för dem. Samtliga intervjufrågor finns i bilaga 2.

Frågorna är valda för att ge en bild av informanternas uppfattning om sin egen och andras dialekt och om informanternas egen tidigare, nuvarande och framtida mobilitet. Frågorna om mobilitet valdes för att senare göra en sociolingvistisk delstudie om platsanknytning och mobilitet, och beräkning av ett Index of Local Attachment (Monka m.fl. 2020), som finns beskrivet i kapitel 7. Intervjuerna används alltså både för en analys av informanternas språkbruk i form av dialektala varianter och för en sociolingvistisk analys av platsanknytning och mobilitet. Intervjuerna varar i genomsnitt 42 minuter. Den kortaste intervjun är 29 minuter och den längsta är 60 minuter, men de flesta varar mellan 30 och 50 minuter.

I samband med intervjuerna, efteråt men medan inspelningen fortfarande pågick, fick varje informant fylla i en digital enkät med personuppgifter och frågor om dialekt och mobilitet. Enkäten tog i genomsnitt runt tolv minuter för informanterna att fylla i. Det mesta hade vi pratat om i intervjuerna, men det fyllde en funktion för mig att ha svaren lite tydligt och kortfattat, alla på samma ställe. I några fall ledde enkäten till andra frågor och vårt samtal fortsatte efter att enkäten var inskickad. Intervjutiden som anges i föregående stycke inkluderar inte ifyllnad av enkäten.

3.3.1 Transkriptionerna

Materialets samtliga intervjuer är transkriberade med grov, skriftspråksnära transkription. Transkriptionen är replikorganiserad (Linell 1994:10). De exempel ur transkriptionerna som används i avhandlingen syftar framför allt till att lyfta innehållet i intervjuerna, inte dialektaliteten och uttalet. Jag har därför följt kravet på en god läsbarhet (Linell 1994:7) så att transkriptionen kan läsas som en sorts text, och autenticitet, så att transkriptionen trots skriftspråkighet i viss mån är trogen det muntliga. Jag har valt att göra en i stort sett ordagrann transkription, där tvekljud och omtagningar kan finnas kvar, men inte upprepningar eller samtidigt tal. Förståelighet och läsbarhet har prioriterats. Därför återges inte prosodi, men i några fall har ord som varit särskilt starkt betonade markerats med understrykning. Ord som tas upp som exempel, som skånska ord eller exempel på ords uttal, är kursive-

rade. Pauser längre än en sekund markeras med kommatecken och pauser som också är avbrott markeras med dubbla bindestreck (--) (Linell 1994). Dubbel parentes används (enligt transkriptionsnyckel i Bockgård & Nilsson 2011) exempelvis för att visa författarens kommentar eller beskrivning av något metaspråkligt i samtalet, som ((skratt)). Dubbel parentes används också för ersättning av egennamn, t.ex. ((*Bynamn*)) för att i så stor utsträckning som möjligt pseudonymisera informanterna. I dessa fall är texten inom parentes kursiv. Utelämnat talspråksmaterial markeras med tre punkter inom dubbel parentes (...). Oftast har material utelämnats för att det innehåller information som är för specifik och individuell, och som därmed är svår att pseudonymisera.

Vissa undantag från skriftspråksortografi har gjorts för en del talspråksformer, i de fall de uttalas så i intervjun: *Å* för *och* eller *att*, *va* för *vad/var*, *dom* för *del/dem*, *äle* för *är*, *ja* för *jag*, *nåt* för *något*, *nån* för *någon*, *asså* för *alltså* och *osså* för *också*.

I alla avsnittets exempel, som är utdrag ur intervjuerna från avhandlingsmaterialet, betyder "I" intervjuare medan den intervjuade står med namn (samma namn som i hela avhandlingen).

3.4 Intervjuarens roll

Innan jag började materialinsamlingen funderade jag på min roll som intervjuare. Min inställning var att jag framstår för informanterna som en vuxen, jämnårig med deras föräldrageneration, och jag presenterade mig som doktorand från Göteborgs universitet. Jag föreställde mig inte en jämlik relation under intervjun, utan utgick ifrån att det finns en inbyggd makt-asymmetri (Kvale & Brinkman 2014:51) eftersom jag inleder och avslutar och ställer frågor. Dock har ungdomarna tolkningsföreträde, och är fria att svara hur de vill, och under dessa förhållanden kan intervjun ändå bli så lik ett informellt samtal som möjligt. Skolungdomar är vana vid att prata med lärare och andra vuxna, och det digitala mediet var vid inspelningsperioden det de använde sig mest av även i skolundervisningen, eftersom den var på distans på grund av pandemin för så gott som alla gymnasister. Jag hade också presenterat de tänkta diskussionsämnena i förväg, så ungdomarna visste att vi skulle prata om dem själva, platsen där de bor och om dialekten. De hade alltså en föreställning om vad samtalet skulle handla om, och några sade sig ha frågat sina föräldrar om sin dialekt och hur de själva pratar inför samtalet, eftersom de själva inte tänkt på det tidigare.

Som nämnts tidigare (i inledningen i kapitel 1) är min (och alltså intervjuarens) egen talspråkliga varietet mellansvensk och relativt standardnära. Jag

har släkt i och anknytning till Helsingborg, men växte upp i Mellansverige, och bor nu sedan länge i Göteborg. Inget av detta berättade jag inledningsvis för informanterna, förutom för dem som frågade något specifikt om mig. Jag positionerade inte mig själv, varken som dialektal eller lokal i början av inspelningstillfället, så informanterna visste till exempel inte att jag har lokal-kännedom om Helsingborg. När de talade om en specifik plats ville de gärna försäkra sig om att jag hade kännedom om den, och kunde exempelvis säga ”jag förutsätter att du vet var det är, men det gör du kanske inte?”. Om deras bedömning av mig som icke-lokal påverkade samtalen på något sätt vet jag inte. Det hade besparat informanterna en del osäkerhet kring mig och min roll att ge lite mer bakgrundsinformation från början av vårt samtal. Å andra sidan ville jag inte fokusera på mig utan på dem, och på detta sätt fick ungdomarna i stället utrymme att förklara och vara mest hemma i sina berättelser. De kanske också fick ett större tolkningsföreträde då de kunde känna sig som experter på sitt område.

Min utgångspunkt i intervjusituationen var att prata så lite som möjligt för att låta informanterna prata ostört med sitt eget språkbruk. Det var dock nästan omöjligt, eftersom intervjun i någon mån måste likna ett informellt samtal och handla om personliga saker och upplevelser. Jag uppmuntrade alltså informanten genom att intressera mig, även om jag avbröt så lite jag kunde. De allra flesta intervjuer är också avspända och det förekommer en hel del skratt och spontana kommentarer. De innehåller ofta ganska informellt spontantal. I några fall är informanten lite mindre pratsam och jag får arbeta mer (framför allt prata mer själv) för att få fram information och spontantal. Mängden spontantal från informanterna skiljer sig därför åt i intervjuerna (se intervjulängd i avsnitt 3.3), liksom antalet belägg av språkliga variabler (se vidare kapitel 6), men det finns tillräckligt med material i samtliga intervjuer för både en analys av dialektvariabler och en kvalitativ analys.

3.5 Etiska överväganden

Avhandlingen bygger på ett material bestående av tjugoen ljudfiler från digitala intervjuer, transkriptioner av dessa samt enkäter ifyllda av samma informanter. Samtalen är styrda utifrån ett frågeformulär (se bil. 1) men är halvstrukturerade, vilket innebär att innehållet i intervjuerna skiljer sig något mellan olika informanter. Dock har ingen blivit tvingad att svara på något den inte känner sig bekväm med, och inga känsliga personuppgifter har efterfrågats. Studien faller inte under etikprövningslagen (Sveriges riksdag 2003:460), lagen om etikprövning av forskning som avser människor, med hänsyn till att inga per-

sonuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska eller religiösa åsikter eller uppgifter om hälsa eller sexuell läggning förekommer.

Informanterna informerades noga om studiens syfte och innehåll samt om hur deras inspelade material kommer att hanteras efteråt. De informerades också om att medverkan var frivillig och att de när som helst hade rätt att avbryta sin medverkan. Informanterna var vid inspelningstillfället mellan sexton och nitton år, och fick därför själva ge sitt informerade samtycke utan föräldrars medgivande. De uppmanades ändå att tala med sina föräldrar om sin medverkan i min forskningsstudie. Informanterna fick en samtyckesblankett (se bil. 2) i förväg och de gav ett muntligt informerat samtycke genom att jag läste upp samtyckesblanketten och de fick bekräfta att de förstått exempelvis undersökningens syfte och att deltagandet är frivilligt. De inspelade informerade samtyckena finns i början av varje intervju-ljudfil.

I avhandlingsstudien behandlas personuppgifter som exempelvis kön och ålder, som skulle kunna tillskrivas en identifierbar fysisk person. Även röst är en personuppgift, eftersom den kan relateras till en identifierbar fysisk person. Personuppgifter har hanterats i enlighet med dataskyddsförordningen GDPR. Forskningsdeltagarna har fått nya namn i avhandlingen och på så sätt pseudonymiserats. Kodnyckeln har förvarats separat och skyddat. För att ytterligare säkerställa deltagarnas personliga integritet och säkerhet undviks i så stor utsträckning som möjligt uppgifter som skulle kunna göra det lättare att identifiera enskilda individer. I samtalen efterfrågas inga känsliga personuppgifter, men skulle sådana trots det förekomma i materialet behandlas de inte, och deltagarna utsätts inte för något som skulle kunna skada dem, varken fysiskt eller psykiskt. Intervjuerna med informanterna har spelats in i det digitala samarbetsverktyget Zoom. Inspelningarna inkluderar en videofil och en ljudfil, men bara ljudfilerna har använts som material för analysen i denna undersökning. Videofilerna finns sparade skilda från övrigt material. Det analyserade avhandlingsmaterialet omfattar enbart ljudfiler och transkriptioner av dessa.

3.6 Analyser av materialet

I avhandlingen analyseras materialet först utifrån ett dialektologiskt perspektiv, då informanternas realisering av vissa språkliga variabler som dialekt- eller standardvarianter redovisas. Jag antar sedan ett sociolingvistiskt perspektiv med fokus på platsanknytning och mobilitet och relaterar det till den dialektala variationen i gruppen av informanter och både en kvantitativ och en kvalitativ analys görs. Kapitel 5 beskriver de språkliga variabler som valts ut för analys och hur excerperingen av varje språklig variabel har gjorts. Kapitel

6 visar sedan ett kvantitativt resultat, dels i form av ett dialektindex där alla informanter jämförs utifrån förekomst av standardspråkliga respektive dialektala varianter i sina respektive intervjuer, dels i form av informanternas individuella resultat av realiseringen av varje enskild språklig variabel.

Excerperingen av språkliga variabler har gjorts med auditiv analys. Jag själv har lyssnat igenom samtliga intervjuer en i taget och auditivt bedömt varje belägg av de olika variablerna som antingen standardspråkligt eller dialektalt, innan jag räknat ihop antalet varianter hos varje informant. Analysen visar både materialets intra- och interindividuella språkliga variation, och i kapitel 5 förklaras mer noggrant hur excerperingen av varje enskild variabel gått till. Noteringen återges i hela texten i första hand enligt principerna läsbarhet och tydlighet. Fonem är oftast kursiverade i texten, men i avsnitten där fyra olika vokaler förekommer (t.ex. avsnitt 6.4) skrivs fonem inom /.../ för tydlighets skull. Vissa uttal noteras fonetiskt inom [...].

Kapitel 7 beskriver den sociolingvistiska analysen och ett lokalanknytningsindex (ILA, se vidare kapitel 7) som använts för en kvantitativ analys av plats-tillhörighet och anknytning. Kapitlet knyter sedan ihop språkbruk och plats-tillhörighet genom att jämföra det språkliga resultatet med platsanknytning och mobilitet i avsnitt 7.5. Kapitel 8 innehåller jämförelser mellan språkliga och andra utomspråkliga variabler som kön och metaspråkighet. I kapitel 9 lyfts några enskilda informanter fram med hjälp av fallbeskrivningar och i det avslutande kapitel 10 sker en diskussion och framåtblick.

3.7 Metoddiskussion

Här diskuterar jag tre metodologiska val: varför materialinsamlingen och intervjumetoden utfördes som de gjorde, intervjuarens roll samt den språkliga analysmetoden.

3.7.1 Materialinsamling och intervjumetod

Orsaken till att intervjuerna gjordes i digitalt format var att tidpunkten för den ursprungligen planerade datainsamlingen, mars 2020, sammanföll med att Sverige och den övriga världen drabbades av en pandemi, covid-19, med därtill efterföljande restriktioner för resor och socialt liv. Materialinsamlingen var planerad att ske under våren 2020, och avsikten var att på plats på olika gymnasieskolor i Helsingborg intervjua ungdomar. Tyvärr ökade smittspridningen under hösten 2020 och gymnasieskolorna i hela Sverige stängdes ner, med distansundervisning som följd. Göteborgs universitet hade under hela

denna period, från mars 2020, påbjudit medarbetarna hemundervisning och studenterna distansundervisning. Att åka till en annan stad och träffa gymnasieelever på skolor var varken förenligt med Göteborgs universitets policy eller med nationella riktlinjer vid tidpunkten. Datainsamlingen kunde alltså inte genomföras på plats, utan projektet planerades om och intervjuerna utfördes digitalt året därpå.

Med detta sagt kan jag inte se att själva intervjumetoden skulle ha påverkat resultatet nämnvärt. Gymnasieungdomarna var vid tidpunkten för intervjuerna vana vid det digitala mediet, eftersom hela deras skolgång just då skedde digitalt. De var nästan lika bekväma med digitala möten som med fysiska möten. Det fanns dessutom en större flexibilitet både hos mig och dem att hitta mötestider som passade, eftersom varken ungdomarna eller jag hade några restider och fritidssysselsättningar i stor utsträckning ställdes in under pandemin. Att få kontakt i början av insamlingen var dock något mer omständligt, eftersom jag själv inte kunde vara på plats och prata med t.ex. skolklasser, elever och lärare personligen utan fick i stor utsträckning lita på att andra framförde mina önskemål. Jag tror att jag hade kunnat få ett större material (fler informanter) om jag själv kunnat presentera mitt projekt än jag nu fick när jag gick via andra personer.

En annan aspekt av intervjumetoden som jag vill ta upp är att intervjuerna gjordes med informanterna en och en i samtal med mig som intervjuare. Så här i efterhand skulle jag också gärna haft tillgång till inspelningar då ungdomarna pratade med andra personer, som kompisar, föräldrar eller andra dialekttalare. Det hade det varit mycket intressant att höra om några av informanterna, framför allt de som sade att de lätt påverkas av vem de pratar med, hade varierat sitt uttrycks sätt, sitt ordförråd eller sin dialektalitet och konvergerat till en annan skånsk talare. Några sådana inspelningar gjordes dock inte i samband med avhandlingsstudien, och hade under omständigheterna varit svåra att administrera då det under insamlingstiden rådde pandemiska restriktioner för umgänge.

3.7.2 Intervjuarens roll

Som icke-skånsk intervjuare kände jag ofta att jag kanske påverkade mina informanters språkbruk, och jag påmindes om observatörens paradox (se Labov 1972:209 i avsnitt 3.3) då informanterna inte kunde undgå att notera min centralsvenska dialekt. Kanske påverkade jag mina informanter att konvergera/anpassa sig till mig och tala mer standardnära? Jag märker dock att de skånska dialektvarianterna hos informanterna blir mer frekventa efter de inledande minuterna i nästan samtliga intervjuer, vilket ju är naturligt när man

vant sig vid intervjusituationen och slappnar av lite mer. Det finns olika syn på ackommodation, och vissa forskare menar till och med att ackommodation kan ske åt båda håll i en intervju (se Nilsson (2015b:13), Nordberg 2016:7). Det finns inget som säger att avhandlingens informanter alltid pratar på samma sätt som i intervjuerna med mig, men, som Røyneland (2005) uttrycker det: ”Samtidig er det heller ingenting som tilseier at informantane snakkar på ein måte som er unaturleg eller uvanleg for dei i samtalane med meg” (Røyneland 2005:209). Några av mina informanter säger på en direkt förfrågan i intervjuerna att de kan ändra sitt tal beroende på vem de pratar med, men de flesta menar att det inte gäller dialekten utan mer samtalsstilen och kanske i viss mån ordförrådet. Min slutsats är att det alltid finns enskilda personer som lättare konvergerar till samtalspartnern i samtal, och det är svårt att förhindra. Som grupp är ändå min uppfattning att ungdomar är mer omedvetna om sin språkanvändning än vuxna, som vuxit upp med normen att man ska vara en språklig förebild i sitt jobb eller att man ska undvika att prata dialekt i formella sammanhang. Dessa samhällsnormer har (tack och lov) förändrats och dialekt talas i offentliga sammanhang, i media och i sociala medier, så dialektala förebilder finns.

3.7.3 Språklig analys

Mina analyser av språkliga variabler har gjorts auditivt, med vad som kan kallas *öronfonetik* eller klassisk fonetik, till skillnad från *maskinfonetik* eller instrumentell fonetik (Bruce 2010:38). Att jag har gjort auditiva analyser, men inte några akustiska analyser med instrumentellt mätbara resultat, kan anses vara subjektivt och en svaghet i metoden. Jag vill ändå hävda att min bakgrund både i skånskan och i mellansvenskan, nära standardsvenskan (med min uppväxt i Västerås) gör mig bra lämpad att höra och tolka fonetiska skillnader i informanternas språkbruk. Dessutom har jag, eftersom jag varit ensam bedömare, när jag väl bestämt mig för min tolkning varit konsekvent genom materialet. Jag kan förstås inte garantera att en bedömare med annan bakgrund skulle ha gjort exakt samma bedömning, men varje informants tal är bedömt med samma öron som de andras, vilket jag anser är en fördel, med tanke på att den interindividuella variationen i detta material är en viktig del av analysen. Wikner (2019a) har i sin doktorsavhandling, liksom jag, använt auditiv analys av språkliga variabler, och hon menar att fördelen med att en person bedömt hela materialet är att ”bedömningarna är enhetliga och sinsemellan jämförbara” (Wikner 2019a:49), vilket jag instämmer i.

4. Platsen för undersökningen

Jag beskriver en skånsk dialekt och dess unga talare i och i närheten av den nordvästskånska staden Helsingborg. Där undersöker jag hur ungdomar uttrycker sina kopplingar till staden eller platsen de bor på med hjälp av språkbruket. Det insamlade avhandlingsmaterialet består av intervjuer med gymnasieungdomar, varav de flesta bor i Helsingborgs kommun, centralt eller i ytterområdena, medan några (en dryg fjärdedel) bor i närliggande kommuner. De har dock alla gemensamt att de valt att gå på någon av Helsingborgs gymnasieskolor. Detta kapitel måste dock handla om flera platser, både staden Helsingborg och platserna där ungdomarna bor. Det visar sig nämligen att platsen där man bor, oavsett om det är i Helsingborgs centrala delar, på landet utanför eller i en annan kommun, omtalas på ett annat sätt än själva staden Helsingborg. I intervjuerna får de deltagande ungdomarna både frågan om hur de ser på staden Helsingborg och hur de ser på platsen de bor på. Jag kommer i detta kapitel först att beskriva staden Helsingborg, lite om dess historia, om hur staden i dag presenteras för utomstående (4.1) och om stadens omgivning. Därefter sammanfattas ungdomarnas egna uppfattningar om staden Helsingborg (4.1.2), vad man ser som landet respektive stan och hur man beskriver platsen man bor på. Efter detta diskuterar jag den regionala språkliga varieteteten skånska i förhållande till den lokala dialekten i Helsingborg, och hur jag valt ut de undersökta språkliga variablerna (4.2).

4.1 Staden Helsingborg och dess omgivning

Helsingborg är Sveriges åttonde största kommun med ca 151 000 invånare (SCB 2023). Kommunen ligger i södra Sverige, längs Skånes nordvästra kust, och gränsar till Höganäs kommun i norr, Ängelholms kommun i nordöst, Bjuvs kommun i öster och Landskrona kommun i söder. Åt väster ligger Danmark, endast 3,75 km vattenvägen, och det går nästan dygnet runt regelbundna färjeförbindelser mellan Helsingborg och Helsingör. Sedan 1997 består

Skåne av ett enda län, Skåne län, som bildades genom en sammanslagning av Malmöhus län och Kristianstad län. På kartan i figur 4:1 syns den gamla länsuppdelningen. Orsaken till det är att den har betydelse för ett språkligt drag i skånskan, nämligen diftongeringen av långa vokaler, se mer om detta i avsnitt 4.2.

FIGUR 4:1. Karta över hela nuvarande Skåne län med den gamla länsindelningen som upphörde 1997. Version i gråskala av *Old provinces of Scania, Lunnen2009* (2009), modifierad av Horn. Original från Wikimedia Commons, licensierad av CC BY-SA 3.0

Helsingborg är en gammal stad, som år 1985 fyllde 900 år. Det finns ett kvarvarande landmärke från långt tillbaka, och det är Kärnan, som ofta syns på bilder från det nutida Helsingborg. Kärnan fick sitt nuvarande utseende på 1300-talet, då det var kärntorn i ett slott som på 1100-talet ersatte en träfästning på landborgen (Moberg & Herlin 1985:12). På grund av många bränder och krigshärjningar finns det annars bara ett fåtal äldre byggnader, från 1600- och 1700-talet, kvar i Helsingborg. Namnet *Helsingborg* kommer delvis från denna fästning eller borg. Den första delen av namnet syftar på belägenheten vid den smalaste delen av Öresund, halsen. De som bodde på båda sidor om

halsen kallades *halsingar* och öster om sundet fanns halsingarnas borg, Helsingborg. Då den sandiga kuststräckan väster om sundet kallades för *ören* fick staden på den sidan namnet halsingarnas ör, Helsingör (Donelius & Joelsson 2004:141).

På 1400-talet var Helsingborgs slott danskarnas försvar mot svenskarna. Danskarna hade också kontroll över sundet genom att tvinga alla båtar som skulle in i Östersjön att betala tull. Jordbruk och boskapsskötsel var de viktigaste näringsgrenarna i Skåne ända fram till 1800-talet. Eftersom Helsingör var större än Helsingborg (på 1600-talet åtta gånger större) provianterade fartygen gärna i Helsingör för resan in i Östersjön. Helsingborg bidrog med kött och andra animaliska produkter, och blev på så sätt beroende av Helsingör.

När Skåne blev svenskt, vid freden i Roskilde 1658, minskade handeln med Danmark, men danskarna försökte ta tillbaka Helsingborg flera gånger, och under skånska kriget mellan 1675 och 1679 ödelades nästan hela staden. Skånes generalguvernör Magnus Stenbock lyckades till slut besegra danskarna i slaget vid Helsingborg 1710, och då blev staden en svensk provins. Till minne av detta står Magnus Stenbock, på sin häst, staty på Stora torget bredvid rådhuset. Fram till slutet av 1800-talet var Helsingborg en småstad, men med industrialismen startades industrier och rederier, och inflyttningen tog fart. Helsingborg växte snabbt, och i början av 1900-talet var Helsingborg Sveriges femte största stad.

Industrialismens framväxt blev också början till en diskurs om norr och söder i Helsingborg, som kvarstår än i dag. En gata i centrum, Trädgårdsgatan, har blivit en sorts barriär, och stadsdelarna norr och söder om denna har tydligt fått olika karaktärer och på så sätt blivit uttryck för klassmotsättningar. Detta utvecklar Elisabeth Högdahl (2007) i boken *På andra sidan Trädgårdsgatan*, där hon beskriver hur industrier startades på söder, som runt sekelskiftet kom att bestå av bostäder, verkstäder, fabriker, kontor och butiker i en varierad och ganska rörig blandning (Högdahl 2007:29). Söder kom att förknippas med arbetarklassen, medan det på Tågaborg i norra Helsingborg i stället började byggas eleganta villor och dit flyttade Helsingborgs borgerlighet (Högdahl 2007:52). Under 1900-och 2000-talet har Helsingborgs kommun arbetat för att motverka uppdelningen i norr och söder och bilden av ”det fina norr” och ”det dåliga söder”, som på något sätt blivit självuppfyllande. Det nu pågående bygget av Södra hamnen är ett sätt att höja statusen hos söder, men så är även kampanjer som profilerar söder som mångkulturellt och satsningar på mat från olika kulturer, i likhet med hur man exempelvis profilerat Möllevången som en mångkulturell del av Malmö (Högdahl 2007:72).

För besökare beskrivs Helsingborg som *Sundets pärla*, ett smeknamn som kommer av läget vid Öresund (*Välkommen till Helsingborg* 1979:11). Även om det finns äldre bebyggelse i Helsingborg byggs det också mycket nytt mot

vattnet, både i norra hamnen, som är ett populärt promenadstråk, och i södra hamnen, som inte varit bostadsområde tidigare. Där växer Oceanhamnen fram - ett nytt, havsnära bostadsområde byggt på öar.

Eftersom Helsingborg ligger utsträckt längs med vattnet i nord-sydlig riktning har staden hela 18 km badstrand, vilket gör den till en uppskattad sommarstad. Sjöfarten är en betydande del av staden, både tack vare färjetrafiken över Öresund till Danmark och till övriga kontinenten, och tack vare att Helsingborg har Sveriges mest trafikerade hamn (Sjöfartsverket u.å.). I litteratur om Helsingborg framhålls närheten till havet och närheten till Danmark, som gör Helsingborg till en del av kontinenten (se bl.a. Johannesson 1980, Moberg & Herlin 1985, Donelius & Joelsson 2004). På hemsidan Visitskane.com (2020) beskrivs Helsingborg, Skånes näst största stad efter Malmö, som en kombination av småstadsidyll och storstad, och man framhåller både kultur och stränder. Förutom att tura (det lokala uttrycket för att åka fram och tillbaka till Helsingör) kan man också se fotboll i Helsingborg. Den Helsingborgsfödde fotbollsspelaren och fotbollstränaren Henrik Larsson har satt Helsingborg och Helsingborgs IF på fotbollskartan, och han finns också som staty vid Strandpromenaden sedan 2011. I övrigt beskrivs också Helsingborg som restaurang- och kaféstad, och som förslag på vackra strövområden framhålls slottsparken i Sofiero och parken Fredriksdal, som förutom sin rosengård har en friluftsteater som gjordes känd för allmänheten genom Nils Poppe. Sedan Poppe tog över teatern 1966 har det spelats utomhusteater där varje sommar, sedan 1994 under ledning av Eva Rydberg.

Helsingborg beskrivs alltså som en vacker stad med kultur, natur, badstränder och närhet till kontinenten. En turiststad som blickar ut, och som är gammal men på många sätt framhålls som modern. Statistiken (SCB 2023) visar att 72 % av Helsingborgarna är födda i Sverige och att 97 % bor i tätort. Befolkningen ökade med ca 331 personer år 2023, husen är lite dyrare än genomsnittet (men lägre än storstädernas) och medelinkomsten och medelåldern något lägre än riksgenomsnittet. I Helsingborg finns ett trettiotal gymnasieskolor, varav sju är kommunala och övriga är fristående skolor. Många väljer att gå på gymnasiet här fast de bor i andra kommuner, eftersom man kan välja gymnasium fritt inom Skåne län. Det är också lättare att pendla till Helsingborg än till en del av de mindre kommunerna.

Sammanfattningsvis är alltså Helsingborg en ganska stor stad men med lite småstadskänsla. En lugn stad men med en hel del genomfartstrafik, eftersom det finns goda kommunikationer både dit och därifrån. Man kan jobbpendla till och från Helsingborg och man kan lätt åka utomlands eller till en storstad (Malmö) eller universitetsstad (Lund) därifrån. Möjligen speglar detta sig i hur ungdomarna i avhandlingsmaterialet ser på platsen de bor på och på sin tänkta framtid.

4.1.1 Helsingborgs omgivningar: *landet* och andra kommuner

Några av kommunerna runtomkring Helsingborg är Höganäs, Ängelholm, Bjuv och Landskrona. Bjuvs kommun är minst med 16 000 invånare, Höganäs kommun har ca 28 000 invånare, Ängelholms kommun har ca 43 000 invånare och Landskrona är störst med 47 000 invånare. Både Bjuvs och Höganäs kommuner består till över hälften av jordbruksmark, medan Landskrona kommun är befolkningstäta av dessa kommuner och 94 % av kommuninvånarna bor i tätort. Alla dessa kommuner har alltså tätorter och skolor men också landsbygd.

Två tredjedelar av de intervjuade ungdomarna, femton ungdomar, säger sig bo *i stan* eller i ett bostadsområde i stadsliknande miljö som inte är på landet. Dessa bor antingen i Helsingborgs ytter- eller innerområde eller i en annan stad (kommun) än Helsingborg. Sex av ungdomarna säger sig bo på *landet*. Dessa ungdomar bor antingen på mindre orter i Helsingborgs ytterområde eller i närliggande kommuner.

4.1.2 Staden Helsingborg och *landet* i ungdomarnas ögon

Med utgångspunkt i beskrivningen av staden Helsingborg och dess omgivning vill jag nu redan här lite kort gå in på hur avhandlingens gymnasieungdomar uppfattar staden. I gruppen av informanter bor nästan hälften, nio ungdomar, i Helsingborgs innerområde, som omfattar olika stadsdelar i Helsingborg. Av de återstående ungdomarna bor hälften (sex ungdomar) i Helsingborgs ytterområden och hälften (sex) i andra kommuner runt Helsingborg. Både i ytterområdena och i andra kommuner finns det platser som skulle kunna tolkas som *landet*, och detta är ett av ämnena vi diskuterat i intervjuerna. Ungdomarna har fått frågan vad de kallar platsen där de bor, och en del har också svarat på vad de tycker kan kallas för *landet* i Helsingborgs omgivning. I materialet finns alltså dels ungdomar som både bor i Helsingborg, går i skolan här och i de flesta fall har sin fritid och sitt umgänge här, dels ungdomar som bor utanför Helsingborg och lever större delen av sina liv där, och kanske bara åker in till stan för att gå i skolan.

Några av ungdomarna har försökt definiera vilka platser de tycker räknas som landet utanför Helsingborg och varför de tillhör just landet. Platser utanför Helsingborg som de förknippar med landet är exempelvis Arild, Påarp, Frillestad, Mörarp, Bjuv, Ekeby, Åstorp, Klippan och Glumslöv. Ungdomarna ger ganska likartade definitioner av landet som en plats med större ytor, längre

mellan husen, gärna lite äldre hus eller gårdar och där det är lantligt med åkrar runt om och inga affärer i närheten. Någon säger att man bor ”utanför civilisationen” och att man kan bo antingen på *landet*, något man kallar platsen där man bor, eller på *landet-landet*, där det verkligen är lantligt och man har långt till grannarna. En analys av hur informanterna pratar om platsen de bor på och om staden Helsingborg finns i avsnitt 8.3.

4.1.3 Vad man tycker om platsen där man bor

Platsen där ungdomarna bor kan alltså vara Helsingborg, innerstaden eller ytterområdena, men också andra kommuner. Sättet man relaterar till Helsingborg skulle därför kunna skilja sig åt, men jag kan inte hitta någon tydlig sådan koppling. Vad tycker man då om platsen/stället man bor på? Är omdömena desamma som om staden Helsingborg? Nej, det verkar som om man har mer varierande omdöme om platsen närmre sig själv, där man bor. Inte lika många operonliga, allmänt positiva omdömen förekommer, utan lite mer konkreta åsikter. De flesta säger att de trivs bra, några jättebra, men en del säger också ”ganska bra”, ”bra, men...” eller till och med ”inte så jättefestligt att bo här”. En del av ungdomarna, särskilt de som bor lantligt, jämför i sina omdömen Helsingborg med där de bor, och menar att det är lugnare och mer naturnära där de bor än inne i stan. Detta gäller inte bara dem som säger sig bo på landet utan även dem som bor i Helsingborgs ytterområden och inte har så långt in till centrum.

Två tredjedelar av ungdomarna, fjorton ungdomar, trivs bra och nämner positiva egenskaper hos platsen de bor på, som att det är tryggt, lugnt, alla känner alla, inte så stressigt, man kommer ut i naturen och det är nära till kompisar. Någon av dessa säger att det kanske inte händer så mycket här (en som säger sig bo på landet) men att det inte gör något, för man kan ju åka in till stan om man vill.

En tredjedel av ungdomarna yttrar att de visserligen trivs ganska bra men att något grumlar bilden av platsen där de bor. Det kan vara att det börjar kännas mer otrött där man bor än det varit tidigare, att man hellre vill bo mer centralt och på en plats där det händer mer eller att man helt enkelt tröttnat, vill därifrån och är redo att flytta någon annanstans efter gymnasiet. Relationen till platsen man bor diskuteras vidare i avsnitt 8.3.

4.2 Hur man talar i Helsingborg

Före 1997 tillhörde Helsingborg alltså Malmöhus län, men låg nära gränsen till det gamla Kristianstad län, vilket exempelvis grannkommunen Ängelholm

tillhörde (se figur 4:1). Orsaken till att detta nämns här är att den gamla länsgränsen även kan sägas ha utgjort en gräns mellan två huvudsakliga dialektområden i Skåne, som skiljer sig åt på grund av att de uppvisar olika diftongeringsmönster (Bruce 2010:122). Även om det i dag kanske inte finns några skarpa gränser för olika dialektområden (se t.ex. Johnstone 2013a:108 om dialektgränser som idealiseringar) får man ändå räkna med att just diftongeringen kan skilja sig åt i detta område, och eftersom variabeln diftongering av långa vokaler är något som undersöks i avhandlingen behöver de olika diftongeringsmönstren tas i beaktande. I korthet realiseras fyra eller fem långa vokaler diftongiskt (företrädesvis de slutna vokalerna) i nordost, dvs. gamla Kristianstad län, medan alla de nio långa vokalerna diftongeras i sydväst (gamla Malmöhus län). Helsingborg hörde tidigare till Malmöhus län, och räknas till det sydvästra diftongeringsområdet, där alla vokaler diftongeras. Men eftersom en del av informanterna i mitt avhandlingsmaterial bor i andra kommuner än Helsingborg, bland andra Ängelholms och Bjuvs kommuner som ligger i det gamla Kristianstad län, kan diftongeringsmönstret skilja sig åt mellan olika informanter. Denna diskussion återkommer i avsnitt 6.2.4.

Något som förknippas med Helsingborg men som är specifikt för nordvästra Skåne är uttalet av det korta *u*-ljudet (se vidare 5.1.7). Det vanligaste dialektala uttalet av kort *u* i Skåne är slutet *o*, [u] som i gubbe [gubə], men i nordvästra Skåne och möjligen även ända ner till Lundatrakten (Ingers 1970:43) kan i stället kort *u* uttalas spetsigt eller *y*-liknande, så att kort /u/ får samma vokalkvalitet som långt [u:], dvs. [ʊ] (Ingers 1970:43, Elert 1997:49, Bruce 2010:177).

Vad jag har funnit i materialet är framför allt regionala, skånska språkdrag. Det är unga personers röster som hörs i mitt material, och de flesta bor i stadsmiljö och går i skolan inne i stan. I detta material kan jag inte lokalisera några äldre skånska dialektdrag eller några mer lokala drag, utom ovanstående korta *u*-ljud. Det är snarare regionala skånska varianter som jag hör och har analyserat, i de flesta fall fonologiska.

4.2.1 Ungdomarnas metalingvistiska uppfattning om dialekt och hur man talar i Helsingborg

De ungdomar som jag har talat med är gymnasister, och de har ganska nyss bytt från en högstadieskola, som oftast ligger i deras hemområde, till en gymnasieskola inne i Helsingborg. Vid byte av skola och omgivning befinner sig ungdomarna plötsligt, många för första gången, omgivna av ungdomar från andra stadsdelar, andra kommuner och för vissa även andra delar av landet, eftersom några av informanterna går på en skola med idrottsinriktning där

vissa sporter har nationell antagning. Flera informanter berättar att de för kanske första gången när de kom till gymnasiet fick höra sin egen skånska i ett annat sammanhang, och flera av dem som bor på landet berättar om hur de nu på gymnasiet tillhör de mest dialektala eleverna, efter att på sin gamla lokala skola ha varit en dialektalare i mängden. Nu upplever de sig plötsligt som "bönderna i klassen" (citat från Maja D, en av informanterna som säger sig bo på landet).

Några informanter beskriver också tidigare situationer då deras dialektalande kommenterats av personer från andra delar av Sverige. Detta att narrativer bidrar till registrering av språklig variation genom att dialektalare möter människor från andra platser och genom dem får en annan bild av sitt eget tal beskriver Johnstone (2013a:125). Hon menar att denna process binder icke-standarddrag till en plats i stället för en klass, och att narrativer om hur människor pratar på olika platser bara uppkommer när människor är geografiskt mobila. Registrering (eng. *enregisterment*, se avsnitt 2.1.5) av ett dialektalt drag sker först genom att någon annan påtalar det, sedan genom att dialektalaren i sin tur knyter det till sin egen dialekt. Detta att bli uppmärksam på sin egen dialekt genom andra berättar flera informanter om. Elliot D säger att hans flickvän, som inte är från Skåne, har påtalat att han pratar grov skånska, vilket han kanske inte själv tänkt på innan. Ella D berättar att hennes släktingar undrar hur hon och hennes pappa kan prata så grov skånska när inte övriga släktingar gör det och Linda D har blivit uppmärksam på att de skånska ord hon använder inte används i hela landet, då hon inte blev förstådd på ett läger med ungdomar från hela Sverige.

5. Undersökningens språkliga variabler

Analysen och resultatet av avhandlingsmaterialet omfattar kapitel 5–8. Först, i kapitel 5, presenteras tolv språkliga variabler, som i materialet förekommer både med en dialektal och en standardspråklig variant, och två övriga språkliga variabler som förekommer i materialet. De tolv språkliga variablerna är numrerade och presenteras i ordning efter hur vanligt förekommande de dialektala varianterna är i materialet, vilket i avhandlingen motsvaras av hur många poäng varje variabel genererat av informanterna i dialektindex (se avsnitt 6.1). I de fall då två variabler haft samma poäng bestäms ordningen av hur stor den genomsnittliga andelen dialektal realisering är i materialet (se tabell 6:18). Namnen på variablerna är *variant/variant*, först den standardspråkliga varianten och sedan den dialektala skånska varianten. Variablerna syns i tabell 5:1.

TABELL 5:I. *De språkliga variablerna*

Språkliga variabler
1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>
2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant
3: <i>-ärr-/-arr-</i>
4: monoftonger/diftonger
5: <i>-er/-är</i>
6: <i>blir/bler</i>
7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>
8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>
9: <i>intelente</i>
10: <i>ändå/ändån</i>
11: <i>också/osså</i>
12: <i>min/miin</i>
Övriga språkliga variabler
13: expletivt <i>det/där</i> och <i>här</i>
14: mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva

Hur excerperingen av var och en av de språkliga variablerna gått till förklaras efter beskrivningen av varje variabel. Två övriga språkliga variabler presenteras också, nämligen den syntaktiska variabeln 13: expletivt *det/där* och *här* samt variabeln 14: mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva.

I kapitel 6 redovisas resultatet av variabelanalysen i hela materialet och hos varje enskild informant. Genom att analysera hur ofta de tolv språkliga variablerna realiseras dialektalt respektive standardnära i spontantalet hos varje informant upprättas ett dialektindex (DI) som ett kvantitativt mått på dialektalitet. Kapitel 6 innehåller alltså mest kvantitativa resultat, och så gör även kapitel 7, som presenterar ett kvantitativt mått på lokalanknytning, Index of Local Attachment (ILA, Monka m.fl. 2020). Kapitel 8 innehåller kvantitativa och kvalitativa analyser av andra utomspråkliga variabler och kapitel 9 innehåller kvalitativa fallbeskrivningar samt en mindre uppföljning. Ordningen variablerna emellan och informanterna emellan kommer att vara densamma vid redovisningen av samtliga språkliga variabler om inte något annat sägs.

5.1 Tolv språkliga, fonologiska variabler

Forskningen om dialektal variation i Sydsverige är inte särskilt omfattande, men man kan nog räkna med att dialektutjämningen är relativt långt gången. Nutida skånskt talspråk, särskilt hos yngre talare, saknar många av de framträdande dialektdrag som fanns i traditionella skånska dialekter. Exempel på sådana drag är den nordskånska diftongeringen av fornspråkligt långt *a* och *e* till de kraftigt dissimilerade /au/ och /ai/ och förmjukning av de tonlösa klusilerna *p*, *t*, *k* till *b*, *d*, *g* (Swenning 1910:146, Ingers 1939:7, Katlev 2006:128, Strandberg 2019:287).

Urvalet av avhandlingsstudiens tolv språkliga variabler, som är fonologiska eller fonologiska men bundna till enskilda ord, utgår i stället ifrån vad som framkommit i det samtida, för avhandlingen inspelade, materialet med nordvästskånska ungdomar. De tolv språkliga variabler som ingår i måttet på dialektalitet är alla, som dialektala varianter, regionala skånska dialektdrag, utom en av variablerna, kort *u*, som i dialektal variant är ett lokalt nordvästskånskt dialektdrag (Bruce 2010:177). Valet av variabler har gjorts utifrån materialet och det språkbruk som framkommit i de inspelade muntliga intervjuerna, samt utifrån dialektlitteratur och min kännedom om skånskan sedan tidigare. De tolv här beskrivna språkliga variablerna är vanligt förekommande i intervjuerna och finns beskrivna i tidigare dialektsamlingar (som dialektlappar från Arkivcentrum Syd i Lund samt i Isofs Syd- och västsvensk dialektdatabas som finns på nätet) och i litteraturen. De beskrivna tolv språkliga variablerna förekommer i alla intervjuer, antingen realiserad som dialektvariant, som standardvariant eller (oftast) bådadera. Det betyder att om en informant uppvisar noll standardvarianter uppvisar hen alltså bara dialektvarianter, och tvärtom uppvisar hen noll dialektvarianter om hen uppvisar bara standardvarianter.

De tolv variablerna är kvantifierade genom att antalet förekomster av var och en av dessa variabler är räknade i hela materialet, varje informants intervju var för sig. För varje variabel har varje enskild variant excerperats som dialektal variant eller standardvariant. I de flesta fall har det inte varit svårbedömt huruvida variabeln är en standard- eller dialektvariant, men självklart har det funnits tveksamma fall. I dessa fall har jag lyssnat ett antal gånger och sedan bestämt mig för en tolkning, som sedan blivit vägledande för resten av materialet. Att jag varit ensam bedömare kan förvisso diskuteras (se också 3.7.3 för ytterligare kommentar), men i detta fall ser jag det som en fördel, eftersom jag haft samma bedömningsgrunder för alla belägg och alla informanter. Det sammanlagda antalet belägg för varje variabel hos varje informant har noterats, och andelen dialektal realisering respektive standardrealisering av variablerna har räknats ut i procent. Därefter har varje informants resultat av

de enskilda variablerna överförts till en 0–2-gradig dialektalitetsskala. Beroende på om variabeln förekommer kategoriskt som dialektal variant (2 poäng, 75 % dialektal realisering eller mer), om den förekommer delvis (25–74 %) som dialektal variant (1 poäng) eller om den kategoriskt förekommer (24 % eller mindre dialektal realisering) som standardvariant (0 poäng). Realiseringen (andel dialekt- respektive standardvarianter) av varje variabel har sedan sammanställts för varje informant, och den totala summan av informantens realisering av samtliga variabler har räknats samman till ett kvantitativt mått på dialektalitet, med en siffra mellan noll (0), som representerar mycket standardnära tal, och tjugofyra (24), som representerar mycket dialektalt tal. Jag använder benämningen dialektindex (DI) för detta mått på dialektalitet, som beskrivs vidare i avsnitt 6.1.

5.1.1 Variabel 1: främre *r*/bakre *r*

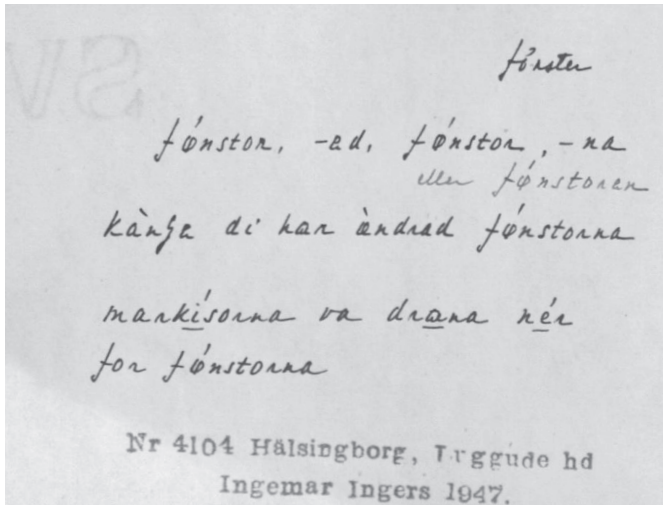
Ett av de utmärkande fonologiska dragen för sydsvenska dialekter, som förekommer generellt i Skåne, är bakre, uvulart *r* (Ingers 1970:71, Lundbladh 2012:15), i vardagligt tal även kallat skorrande *r* eller tungrots-*r* i motsats till främre, alveolart *r*, även kallat rullande *r* eller tungspets-*r*, som är det uttal som är vanligast i svenska dialekter, och som får anses vara standardsvenskt. På 1930-talet identifierades en nordlig gräns för bakre *r* tvärs igenom Sverige, från mellersta Halland i väster till någonstans mellan Oskarshamn och Kalmar i öster (Sjöstedt 1936:163). Denna gräns verifierades 40 år senare (Elert 1974:7). Söder om denna gräns används genomgående bakre *r*.

Även om bakre (uvulart) *r* ([ʁ, ʀ]) är en novation, och övergången från främre till bakre *r* i Sydsvetige antas ha skett under de senaste 200 åren (Elert 1981:19, Strandberg 2019:294 ff.), är bakre *r* nu sedan länge etablerat i sydsvenska dialekter (Sjöstedt 1936:163, Bruce 2010:152, Strandberg 2019:294 ff.). En spridning av främre *r* i södra Sverige tycks föreligga, möjligen som en följd av det främre *r* -ljudets högre prestige, menar Bruce (2010:153).

Med den dialektala varianten av variabeln *r* avses här alltså bakre, uvulart *r* ([ʁ, ʀ]) medan standardvarianten avser främre, alveolart *r* ([ɹ, r]). I Isofs dialektordsamlingar, på Arkivcentrum Syd i Lund¹, finns lappar med nedtecknade dialektord från företrädesvis mitten av 1900-talet. Från Helsingborg finns ordet *fönster* nedtecknat med landsmålsalfabetets tecken för bakre *r*, se figur 5:1.

---

1 Tack till Mathias Strandberg för hjälp med tillgång till arkiv, dialektlappar och arbetsrum på Arkivcentrum Syd i Lund i november 2023.

FIGUR 5:1. *Dialektalt realiserat fönstor (fönster), Isofs skånska dialektord-samlingar*

Som exempel på meningar med fönster i bestämd form plural ges *kanske di har ändrad fönstorna* och *markisorna va drana ner for fönstorna*. Pluralformerna i exemplet (*markisor* och *fönstor*) är de dialektala former som återfinns som variabel 5: *-er/-år* i 5.1.5, och variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant i 5.1.2 finns exemplifierad i ordet *fönstorna* och *markisorna*.

5.1.1.1 Excerpering av *r*

För excerpering av variabeln *r* har jag i varje transkription markerat alla *r*, och sedan har alla teoretiskt möjliga tillfällen att artikulera uvulart *r* eller standardsvenskt alveolart *r* markerats: ordinitialt, ordmedialt och ordfinalt. Sedan har jag lyssnat och markerat med plus eller minus om det finns en dialektal bakre/uvular artikulation (plus) eller inte (minus). Det senare betyder att *r* i stället realiseras med främre *r*/alveolar artikulation. Därefter har samtliga belägg av variabeln räknats samman och en beräkning av andelen dialektala belägg har gjorts. Den dialektala realiseringen är alltså bakre, uvular artikulation och den standardsvenska realiseringen är främre, alveolart *r*.

Undantag har gjorts för belägg i orden *är* och *var* (preteritum av *vara*), eftersom man nästan aldrig i talspråk (i någon dialekt) uttalar finalt *r* i dessa ord, utan orden realiseras som *ä* eller *e* respektive *va*. Därför räknas inte dessa belägg som möjliga för uvular realisering. Det fåtal gånger då fonemet *r* faktiskt hörs i ordet *är* eller *var* (vid stark betoning) räknar jag dock realiseringen.

Ett ytterligare undantag har gjorts, och det gäller realisering av *r* före dental konsonant, eftersom dessa tillfällen är möjliga att artikulera med retroflekttering (vanligen inte i sydsvenska dialekter utan i mer standardnära dialekter med främre *r*). Den dialektala realiseringen av uttalat *r* före dental konsonant eller den standardsvenska realiseringen med retroflekttering, räknar jag som en egen kategori. Denna redovisas för sig, se 5.1.2 och 6.2.2.

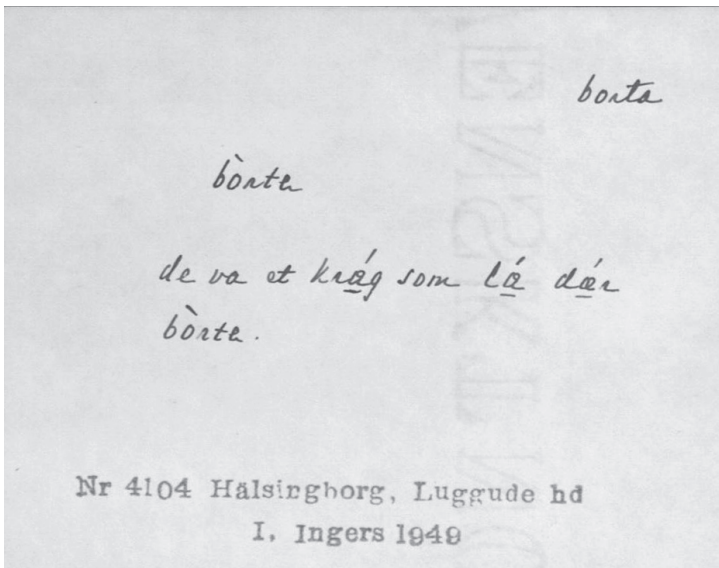
5.1.2 Variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant

Den dialektala skånska varianten av variabeln *r* före dental konsonant avser ett uttalat, bakre uvulart *r* ([ʁ, ʀ]) före den dentala konsonanten, medan standardvarianten avser ett främre, alveolart *r* som assimileras eller nollrealiseras före dental konsonant, så att resultatet blir *retroflekttering*. Norr om en gräns som i stort sett sammanfaller med nordgränsen för bakre *r* råder retroflekttering (eller supradentalisering) av dental konsonant efter *r* (Sjöstedt 1936:163, 275, Wessén 1969:17, Bruce 2010:50, Riad 2014a:73). Jag kommer fortsättningsvis att kalla processen för *retroflekttering*. Retroflekttering är i svenskan möjlig i kombinationerna /rs/ (realiseras [ʁ]), /rn/ (realiseras [ʀ]), /rl/ (realiseras [l]), /rt/ (realiseras [t]) och /rd/ (realiseras [d]), och kan ske inte bara inuti ord utan även i morfem- och ordgräns (Teleman 2005:60). Detta betyder att det retroflexa [t] skulle kunna realiseras dels inuti ett ord (ordinternt), som i ordet *hårt* med uttalet [ho:t], dels i morfemgräns, som i ordet *hårtofs* med uttalet [ho:tɔfs], men alltså även i ordgräns, som i *har tur* med uttalet [hɑ:tʉ:ɪ].

Även om det finns en geografisk gräns för retroflexernas utbredning (se ovan) menar Teleman (2005:60) att det finns språkbrukare som kombinerar bakre *r* och retroflexer för att ”undvika stigmatiserande bortfall av [R] framför dental konsonant”. Teleman menar då, som jag förstår det och i likhet med förekomsterna i mitt avhandlingsmaterial, att en person kan använda bakre *r* sitt spontant, men när *r* kombineras med dental konsonant realiseras det i stället retroflex på standardsvenskt sätt. Man kan alltså uttala *höra* som [hœ̃ʁɑ] men *hört* som [hœ̃t]. I Sydsverige, bland annat i Skåne, har retroflekttering traditionellt inte förekommit, inte heller i äldre tid när främre *r* användes; /rt/ har här realiserats [rt, ʁt] och liknande (Bruce 2010:150, Riad 2014a:72). Bruce (2010:153) förutspår ändå att retroflekttering kommer att bli vanligare i bl.a. Skåne med en sociolektal fördelning, i samband med att främre *r* sprider sig. Uppenbarligen menar både Teleman (2005) och Bruce (2010) att främre *r* och retroflekttering i svenskan är förknippat med högre prestige (se även Auer & Hinskens 1996:8 om spridning från prestigevarietet).

I Sävsjö i Småland har Pålsson (2019) undersökt talad småländska, och konstaterar att undersökningens fyra äldsta informanter, 45–55 år, i stort sett

aldrig använder retroflexer (de uppvisar bara några enstaka belägg) medan alla de yngre informanterna (20–30 år) använder retroflexer i ganska hög utsträckning (Pålsson 2019:21, 26). I Pålssons undersökning (2019) realiserar alla de småländska informanterna *r* som ett bakre, uvulart *r*, vilket ju inte är fallet i mitt skånska material. Tilläggas bör kanske att den dialektala realiseringen av kombinationen *r* och dental konsonant inte blir densamma i småländsk dialekt som i skånsk. I skånskan uttalas bakre, uvulart *r* före dental konsonant, så att till exempel ordet *barn* realiseras [ba:ɳ] medan det bakre *r*:et i södra Småland nästan försvinner före dental konsonant, så att ordet realiseras som [ba:n]. Men då det dialektala uttalet av *r*-ljudet ändå är uvulart i båda dialekterna torde inte den dialektala skillnaden i kombinationen av *r* och dental konsonant vara avgörande för huruvida retroflektion används eller ej, eftersom retroflexerna, oavsett var de förekommer, realiseras på samma sätt som i standardsvenskan. Figur 5:2 visar ett exempel på ett dialektalt skånskt uttal av ordet *borta* med uttalat bakre *r* (utan retroflektion) i Helsingborg, från Isofs skånska dialektordsamlingar.

FIGUR 5:2. Dialektalt realiserat *borta*, Isofs skånska dialektordsamlingar

I mellersta och norra Sverige, norr om den tidigare nämnda *r*-gränsen, realiseras alltså *r* före dental konsonant oftast med retroflektion. Men det finns variation och även mer standardspråkiga talare som använder främre *r* kan uttala kombinationen av *r* och konsonant olika vid olika tillfällen, möjligen också i olika kontexter och i olika talhastigheter. Jag, som är relativt standardspråkig, har räknat min egen (i rollen som intervjuare) utförda retroflektion av alla

tillfällen möjliga för retroflektion i en av intervjuerna (ca 30 minuter lång), och jag retroflektade drygt 90 % av alla tillfällen möjliga för retroflektion. Jag har även räknat retroflektion i ett nyhetsinslag på TV med standardspråkiga nyhetsuppläsare. Detta inslag uppvisade så lite som 68 % retroflektion av alla tillfällen möjliga för retroflektion, och nyhetsuppläsarna uppfattades trots detta som standardspråkiga. Så mycket som 30 % realisering utan retroflektion av *r* före dental konsonant verkar alltså vara inom normalvariationen hos standardspråkiga talare, och andelen retroflektion tycks också variera mellan olika talare. I stället för retroflektion kan standardspråkiga talare exempelvis uttala *r* och efterföljande konsonant separat eller utelämna *r* och uttala enbart konsonanten efter.

5.1.2.1 Excerpering av *r* före dental konsonant

Jag har i varje intervju sökt efter kombinationerna /rs/, /rn/, /rt/, /rd/ och /rl/ (med retroflex realisering [ʂ], [ɳ], [tʃ], [dʒ] och [lʃ]) inuti ord (ordinternt) och i ordgränser (till exempel *här så*). Alla teoretiskt möjliga tillfällen till retroflektion har markerats. Jag har noterat om beläggen realiseras med retroflex artikulation eller med uttalat *r* före dental konsonant, och räknar retroflex realisering som ett standardsvenskt drag och uttalat *r* före dental konsonant (och även annan utebliven retroflektion) som det dialektala draget.

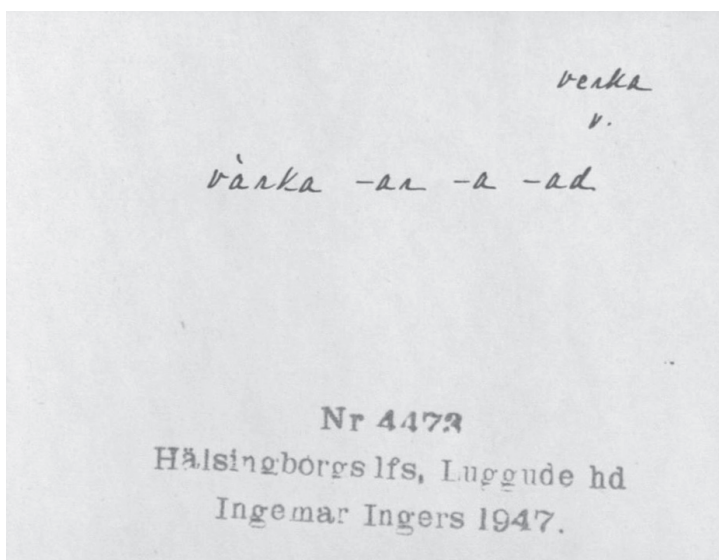
De kombinationer av *r* och dental konsonant som inte retroflektas i materialet realiseras på flera olika sätt. Alla dessa sätt räknas som dialektala, även om de inte omfattar ett bakre uvulart *r*. Uttal som förekommer i intervjuerna är förstas bakre *r* följt av dental konsonant, hos främre *r*-användare främre *r* och en mikropaus före dental konsonant eller uteblivet *r* samt dental konsonant, både inuti ord och i ordgränser.

Efter excerperingen har samtliga belägg av variabeln räknats samman och en beräkning av andelen dialektala belägg har gjorts. Vad gäller denna variabel har också beräkningar och jämförelser gjorts mellan de individuella retroflexerna [ʂ], [ɳ], [tʃ], [dʒ] och [lʃ] hos de informanter som använder retroflex realisering, se avsnitt 6.2.2.

Några undantag har gjorts. Jag har inte räknat ordgränser där orden *är* och *var* finns med (t.ex. *är till*), eftersom man oftast inte i talspråk (i någon dialekt oavsett realisering av *r*) uttalar finalt *r* i dessa ord, utan uttalar orden som *ä* eller *e* respektive *va* (se även avsnitt 5.1.1.1 för liknande bedömning). Dessa ordgränser räknas därför inte som möjliga för retroflektion. Ett annat undantag är om det i spontantalet finns en lång paus mellan de ord som i samband med ordgränser utgör en möjlighet för retroflektion. Då skulle det inte ha varit möjligt att samartikulera och därmed retroflektas. Jag räknar därför inte heller dessa tillfällen som möjliga för retroflektion.

5.1.3 Variabel 3: -ärr-/arr-

Kort ä-ljud framför långt r-ljud eller framför r följt av annan konsonant övergår i större delen av Skåne till a-, som när *värre* realiseras som *varre* (Pamp 1978:38, Sjöstedt 1999:760, Hansson 2001:103, Lundbladh 2012:17). Teleman (2005:63) och Ingers (1970:49) beskriver draget som en sänkning av kort betonat [ɛ] till [a] framför r, så att till exempel /bɛʝj/(*berg*) blir /baxj/. Jag räknar detta som en fonologisk variabel och i mitt material finns belägg för det dialektala uttalet -arr- i ord som *verkar*, *värre*, *därför*, *Skolverket* och *Sverige*. I Isofs skånska dialektordsamlingar finns både ordet *värre* och *verkar* nedtecknade i Helsingborg med det korta, dialektala a-uttalet. I figur 5:3 syns ordet *verka* dialektalt realiserat som *varka*, nedtecknat av Ingemar Ingers 1947.

FIGUR 5:3. Dialektalt realiserat *varka* (*verka*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.3.1 Excerpering av -ärr-/arr-

Jag har noterat alla förekomster av -ärr- som dialektalt -arr- i materialet, och räknar realiseringen -arr- som en dialektal variant. Jag har endast excerperat ord där vokalljudet är kort, stavelsen är initial eller medial och där stavelsen har huvud- eller bibetonning. Exempel på vanliga ord som excerperats är *verkar*, *verkligen* och *märker*.

5.1.4 Variabel 4: monoftonger/diftonger

Ett kännetecken för den skånska dialekten är diftongiskt uttal av långa, betonade vokaler (Gårding m.fl. 1974:108, Elert 1997:39, Bruce 2010:121, Lundbladh 2012:19). En diftong kan definieras som en följd av två vokalljud med en gradvis övergång, och vokalljuden ingår i en och samma stavelse (Elert 1997:27). Hos äldre nutida skånska talare kan möjligen vissa äldre diftonger påträffas (Strandberg 2019:300). Diftongen /au/, som utvecklades ur fornöstnordiskt långt *a*, har varit karaktäristisk för de nordskånska målen och användes i äldre dialekt i norra Skåne, Blekinge, Småland och Halland. Fornöstnordiskt långt *e* diftongerades till /ai/ i större delen av norra Skåne och i nordost dissimilerades diftongen ytterligare till /oi/, så att man uttalade exempelvis *sten* som [stɔɪn] (Kock 1904–08:17, Swenning 1910:10 ff., Strandberg 2019:299).

Den diftongering som förekommer i den nutida skånskan härstammar från betydligt senare tid och kallas ibland för *glidljuddiftongering* (Bruce 1970:2, Strandberg 2019:15). Skånskans nutida glidljuddiftonger omnämns inte av tidigare dialektforskare, men Persson (2010:89) hänvisar till Benson, som i en kommentar till Persson år 2009 menar att de svagt dissimilerade sydsvenska diftongerna fonematiskt kan uppfattas som monoftonger, och de syns därför inte i äldre dialektuppteckningar. Upptecknarna arbetade fonematiskt eller fonologiskt innan själva begreppen kommit i bruk, menar Benson. En annan förklaring till att glidljuddiftongerna inte omnämns i dialektlitteraturen kan vara att upptecknarna av sydsvenska mål själva var talare av samma varietet, och därför bara betraktade kraftigt dissimilerade diftonger som just diftonger (Kornhall 1981:73). I Isofs skånska dialektorsamlingar finns inga nyare glidljuddiftonger nedtecknade (se exempelvis orden *markisorna* och *ner* i figur 5:1 och *kusiner* i figur 5:6, alla i exempelmeningarna, nedtecknade med långa, betonade vokaler utan diftongering).

Utifrån variabeln *diftongering av långa vokaler* kan Skåne delas in i två huvudområden (Bruce 2010:122) med utgångspunkt i före detta Kristianstad län i norr och öster och före detta Malmöhus län, i vilket Helsingborg ingick, i sydväst (se Skånekartan, figur 4:1). I nordost begränsas diftongeringen till endast de slutna vokalerna /i/, /y/, /u/ och /ʊ/ (vilket Bruce 2010 kallar *kristianstadstypen* av diftongering), medan man i sydväst diftongerar i stort sett samtliga nio vokaler. Det senare, att alla långa vokaler realiseras diftongiskt, kallar Bruce (2010:124), med utgångspunkt i den gamla länsindelningen för *malmöhusdiftongering*. Helsingborgs kommun torde omfattas av denna malmöhusdiftongering, men eftersom staden ligger nära gränsen till gamla Kristianstad län, och en del av undersökningens informanter bor i kommunerna

runt Helsingborg, har jag valt att här endast undersöka diftongering av de fyra slutna vokalerna /i, y, u, ʊ/, som transkriberas fonetiskt av Bruce (2010:122) som [e̞i], [ø̞y], [e̞u] och [ø̞ʊ]. Dessa fyra vokaler borde i skånska kunna diftongeras oavsett vilken sida av gamla länsgränsen man bor.

5.1.4.1 Excerpering av långa, betonade vokaler

Jag har i transkriptionerna sökt efter de långa, betonade, slutna vokalerna /i/, /y/, /u/ och /ʊ/. Jag har valt att undersöka de vokaler som teoretiskt sett utgör en möjlig diftongisk realisering oavsett vilket diftongeringsmönster informanterna uppvisar (se avsnitt 5.1.4), och väljer därför bort vokalerna /o/, /a/, /ɛ/, /e/ och /ø/.

Alla teoretiskt möjliga tillfällen till diftongering (utifrån ovanstående begränsning) har således markerats. Endast långa och tydligt betonade, framför allt satsbetonade, vokaler har excerperats. Om vokalen är betonad i ordet men ordet inte har satsbetoning är vokalkvaliteten, i detta fall huruvida vokalen realiseras diftongiskt eller ej, så svårbedömd att belägget inte räknas med här. Efter excerperingen har jag lyssnat och noterat plus eller minus beroende på om det hörs en diftongisk realisering eller inte (utan i stället en monoftongisk realisering). Därefter har samtliga belägg av variabeln räknats samman och en beräkning av andelen dialektala belägg har gjorts. Den dialektala realiseringen är alltså den diftongiska medan den standardsvenska realiseringen är monoftongisk.

5.1.5 Variabel 5: *-er/-år*

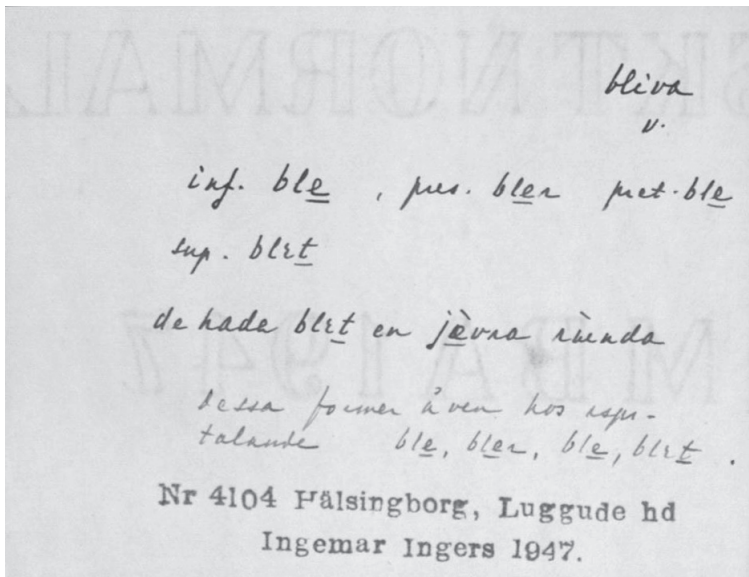
I svagt betonad eller obetonad stavelse kan velarisering av *-e-* till *-å-* ske i vissa skånska dialekter och i danskt riksspråk (Teleman 2005:63). I större delen av Skåne går *-er* i ändelser samman i ett *år*-uttal (Sjöstedt 1936:21, Ingers 1970:33, Pamp 1978:38, Hansson 2001:52, Lundbladh 2012:18). Ett exempel är *fönster* med uttalet [fœnstœ]. Jag betraktar detta som en fonologisk variabel. Den obetonade stavelsen med *-år-* behöver inte förekomma ordfinalt, utan kan också stå ordmedialt (Teleman 2005:63), vilket kan tillämpas på mitt material. Den dialektala realiseringen *-år* av *-er* förekommer både ordmedialt (som i *övarallt* och *eftårsom*) och ordfinalt, (som i *kommår*, *ellår* och *vackår*). Den standardspråkliga realiseringen av variabeln är exempelvis *kommer*, *eller* och *vacker*. I Isofs skånska dialektordsamlingar finns exempelvis *munter* (se figur 5:5) och *fönster* (se figur 5:1) nedtecknat med skånsk realisering på dialektlapparna som *muntor* och *fönstor*.

5.1.5.1 Excerpering av *-er/-år*

Jag har excerperat alla obetonade stavelser med *-er*, där det skulle kunna realiseras som *-år*. Stavelsen behöver inte vara ordfinal utan kan också förekomma medialt i ett ord, men måste vara svagbetonad eller obetonad. Det som förekommer i materialet är pluraländelser som *mängdår*, presensändelser som *tyckår* och *kommår* och andra obetonade *er*-stavelser, som *ellår*, *övärrallt* och *vackårt*. Jag har noterat med plus eller minus beroende på om *-er* realiseras som *-år* eller *-er* och räknar realiseringen *-år* som en dialektal variant och *-er* som en standardsvensk variant. Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats.

5.1.6 Variabel 6: *blir/bler*

En annan fonologisk variabel i materialet, som är bunden till ett specifikt ord, är presensformen av *bli* med den dialektala, sydsvenska varianten *bler* som den dialektala varianten av det standardsvenska *blir*. Ingers (1970) menar att formerna *ble* för *bli* och *bler* för *blir* är vanligt i ”riksspråkligt” tal i hela Skåne, och att ”såsom dial.-form är *ble* gångbart i nästan hela Malmöhus län” (Ingers 1970:34). Ingers använder termen *lokalt riksspråk* för det utjämnade tal som finns lokalt, i detta fall i Skåne, och *dialekt* används som mer dialektalt än *lokalt riksspråk*. Den dialektala formen *bler* nämns också av Hansson (2001:20) och Sjöstedt (1999:47). I Isofs skånska dialektordsamlingar finns den dialektala varianten nedtecknad i Helsingborg, se figur 5:4.

FIGUR 5:4. Dialektalt realiserat ble och bler (*bli* och *blir*), Isofs skånska dialektordsamlingar

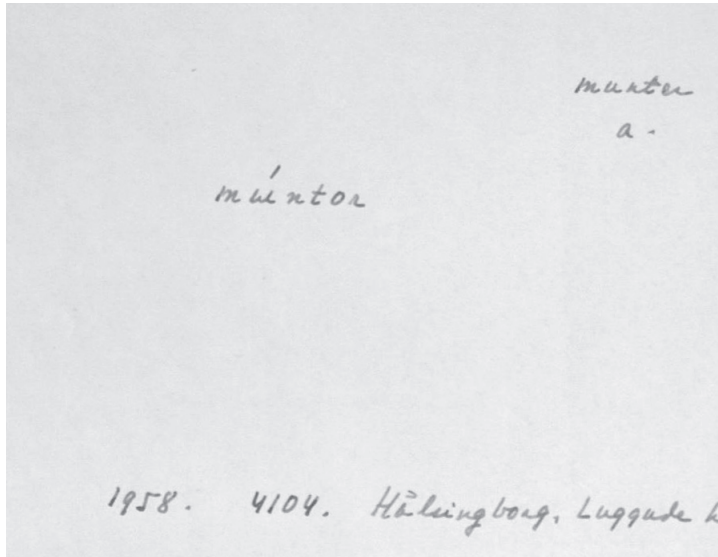
5.1.6.1 Excerpering av *blir*/*bler*

Den fonologiska variabeln *blir* kan i materialet realiseras på dialektalt sätt som *bler* och på standardsvenskt sätt som *blir*. Jag har därför excerperat alla förekomster av *blir*, presensformen av verbet *bli* (infinitivformen *bli* förekommer inte med dialektal realisering i materialet), och noterat med plus eller minus om det realiseras med långt *e* eller *i*, dvs. *bler* eller *blir*, då realiseringen *bler* räknas som en dialektal variant och *blir* som en standardsvensk variant. Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats.

5.1.7 Variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u*

En specifik nutida, talspråklig variant av variabeln kort *u* är ett främre, spetsigt kort *u*. Detta uttal av kort *u* omfattar också Helsingborg. Kort *u* får samma vokalkvalitet som långt [u:], dvs. [ɥ] (Ingers 1970:43, Elert 1997:49, Bruce 2010:177, Lundbladh 2012:19), så att den långa vokalen i *hus* och den korta vokalen i *buss* får samma klangfärg. I södra och östra Skåne däremot, realiseras kort *u* med samma kvalitet som kort *o*, som i *bott* ([bɔt]). Här sammanfaller

kort *u* och kort *o*, så att vokaldistinktionen mellan *bunden* och *bonden* försvinner. I mitt material förekommer inte den senare uttalsvarianten. Variabeln kort *u* realiseras antingen på standardsvenskt sätt som [u] eller på dialektalt nordvästskånskt sätt som [ʉ]. Ett exempel från Isofs skånska dialektordsamlingar på det nordvästskånska uttalet av kort *u* finns i figur 5:5 i ordet *munter*, där kort *u* skrivs som ett långt *u* utan längdmarkering (understrykning).

FIGUR 5:5. Dialektalt realiserat muntor (*munter*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.7.1 Excerpering av kort *u*

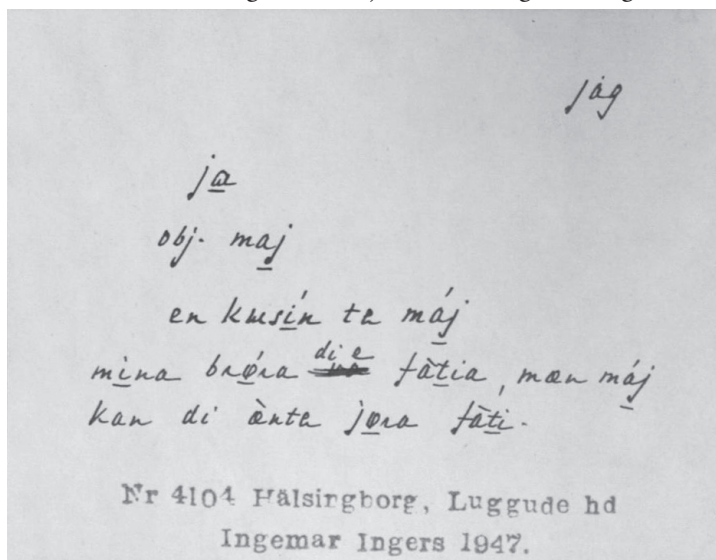
Att det korta *u* får en klang liknande långt /u:/ och blir lite spetsigt ([ʉ] enligt Elert 1997:49, Bruce 2010:177) är i traditionell dialekt typiskt för nordvästra Skåne, där alla informanter i avhandlingsmaterialet bor. Undersökningens informanter skulle alltså kunna realisera kort *u* som ett nordvästskånskt spetsigt kort [ʉ], som ett standardsvenskt kort *u* eller som ett kort *o*. I sistnämnda fallet blir det ett vokalsammanfall mellan kort *u* och kort *o* så att kort *u* i *buss* och kort *o* i *blomma* uttalas likadant ([bʉs, blʉma]).

Jag har markerat samtliga möjligheter att realisera kort *u* hos informanterna, och därefter lyssnat på vokalklangen i varje belägg. I mitt material förekommer inte realiseringen som [ʉ], utan som kontrast till det nordvästskånska uttalet förekommer snarare ett mer standardsvenskt kort *u*-uttal, [u]. Jag har räknat variabeln i betonade stavelser, med huvud- eller bibetonning. Efter ex-

cerperingen har jag lyssnat och noterat plus eller minus beroende på om kort *u* realiseras som den dialektala varianten, ett spetsigt [ʉ], eller som den standardsvenska varianten [u]. Därefter har samtliga belägg av variabeln räknats samman och en beräkning av andelen dialektala belägg har gjorts.

5.1.8 Variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*

En fonologisk variabel bunden till enskilda ord som räknas hos informanterna är *mej* och *nej*. I skånskan är *maj* och *naj* ett vanligt uttal av *mej* och *nej*, dvs. att kort /ej/ är sänkt och uttalas /aj/. Ingers (1970:32) omtalar uttalet som vulgärt och menar att det "[...] framför allt tillhört Malmödial. och yngre Lundadial., men som annars saknar motsvarighet i de genuina sydsvenska målen". I mitt material av yngre talare förekommer uttalet även i andra ord som *dej* (*daj*) och det reflexiva pronomenet *sej* (*saj*). Det är dock oklart om detta är en fonologisk variabel, eftersom jag är osäker på om alla ord med /ej/ skulle kunna uttalas /aj/. Säkert skulle fler ord kunna uttalas så här, men jag har valt ut två ord som förekommer frekvent i mitt material, och som kan återfinnas hos alla informanter som antingen standardvariant eller dialektal variant, nämligen *mej* och *nej*. I Isofs skånska dialektordsamlingar finns den dialektala varianten av *mej*, objektsformen av *jag*, nedtecknad i Helsingborg, se figur 5:6. Talspråksexemplet på dialektlappen lyder: "en kusin te *máj*" och "mina bröra ~~di e~~ *fätia*, man *máj* kan di änta *jora fäti*".

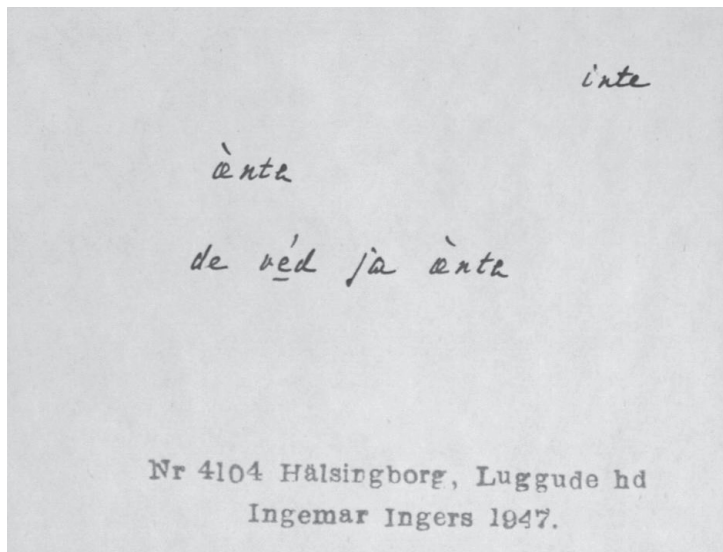
FIGUR 5:6. Dialektalt realiserat *máj* (*mej*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.8.1 Excerpering av *mej* och *nej/maj* och *naj*

Mej och *nej* realiseras dialektalt som *maj* och *naj*. Detta dialektala uttal förekommer i ord som *mej*, *nej*, *sej*, *dej* och enstaka andra ord i materialet. *Mej* och *nej* var de ord som förekom hos samtliga informanter i dialektal eller standardsvensk variant. Därför gjordes excerperingen av dessa två ord, dels den dialektala varianten *maj* och *naj*, dels den standardsvenska varianten *mej* och *nej*. Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats.

5.1.9 Variabel 9: *intel/ente*

Ord som en del informanter realiserar med ett skånskt uttal utan att det är en rest av en äldre dialektal form kallar jag som tidigare för fonologiska variabler bundna till enskilda ord. Ordet *inte* räknar jag som en sådan variabel, där den dialektala varianten av variabeln *inte* avser realiseringen *ente* medan ett standardsvenskt uttal är *inte*. Ingers (1970) beskriver det som att ”skriftspråkets korta *i* motsvaras ofta av ett kort *e* eller *ä* i *ennte* eller *ännte*” (Ingers 1970:35) och man finner uttalet hos Hansson (2001:47). I Isofs skånska dialektordsamlingar finns exempel på ordet *inte* med dialektal realisering i figur 5:7.

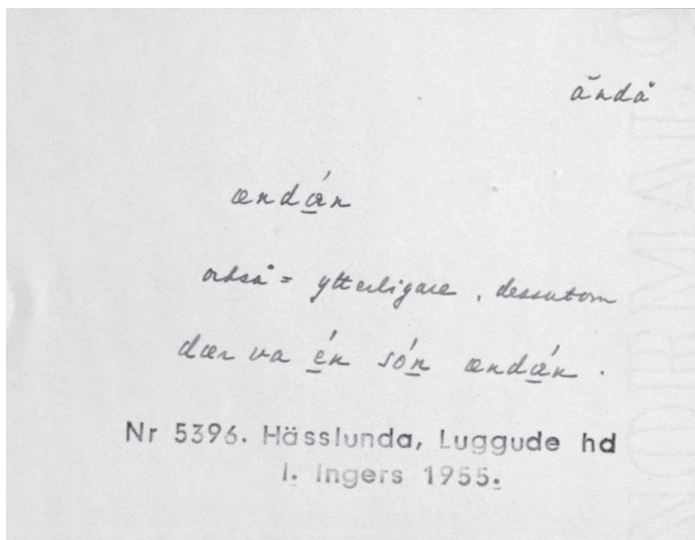
FIGUR 5:7. Dialektalt realiserat *ente* (*inte*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.9.1 Excerpering av *intente*

Den fonologiska variabeln *inte* varierar i materialet mellan det dialektala uttalet *ente* och det standardsvenska uttalet *inte*. Jag har excerperat alla förekomster av *inte* i materialet, och sedan noterat med plus och minus beroende på om *inte* realiseras med kort /e/ eller /i/ och räknar realiseringen *ente* som en dialektal variant och *inte* som en standardsvensk variant. Efter excerperingen har samtliga belägg av variabeln räknats samman och en beräkning av andelen dialektala belägg har gjorts.

5.1.10 Variabel 10: *ändå/ändån*

Den dialektala formen *ändån* av adverbet *ändå* finner jag belägg för hos flera informanter i materialet, och kallar denna variabel, liksom en del andra, för en fonologisk variabel bunden till ett enskilt ord. Hansson (2001:105) och Lundbladh (2012:255) har *ändån* som ett eget uppslagsord i sina skånska dialektordböcker. En nutida referens är rapparen Amin (u.å.), som är uppväxt i Helsingborg och har en låt med titeln *Ändån*. Artisten bor nu i Stockholm, men han rappar på skånska, och använder vissa dialektala ord. I Isofs skånska dialektordsamlingar finns ordet upptecknat som *ändån*, se figur 5:8. Exempelmeningen på lappen lyder ”där var en så'n ändån”.

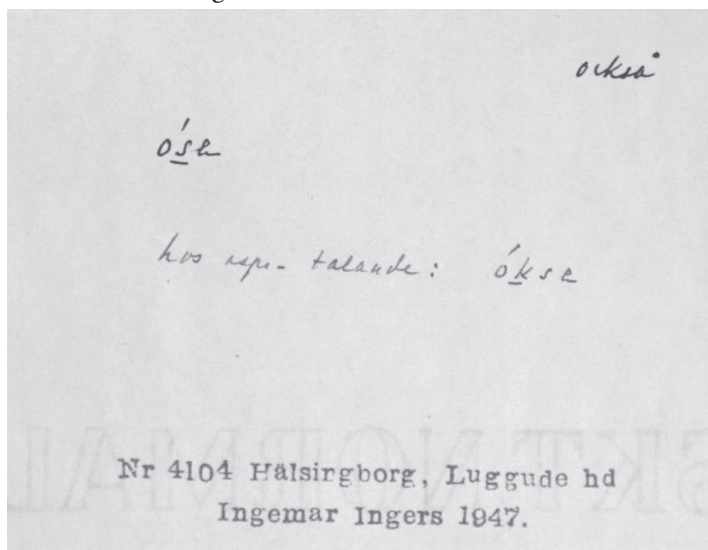
FIGUR 5:8. Dialektalt realiserat *ändån* (*ändå*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.10.1 Excerpering av *ändå/ändån*

Jag har räknat alla förekomster av *ändå* och den dialektala varianten *ändån*. Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats. Två informanter har inget belägg för variabeln, varken standardbelägg eller dialektalt belägg.

5.1.11 Variabel 11: *också/osså*

Ytterligare en fonologisk variabel bunden till ett enskilt ord i materialet är *osså* som dialektal variant av det standardsvenska *också*. Hos Sjöstedt (1999:427) och Hansson (2001:67) finns uttalet *osse* eller *åsse* med som variant av *också*. I Isofs skånska dialektordsamlingar finns många förekomster av uttalet *osse* för *också* i Skåne. I figur 5:9 syns den varianten, med kommentaren ”hos riksspråkstalande: okse” vilket väl betyder att ändelsen -e förekom även om uttalet var mer standardsvenskt. I mitt moderna skånska talspråksmaterial förekommer inga *e*-ändelser av ordet *också*, varken med standardsvensk eller dialektal realisering.

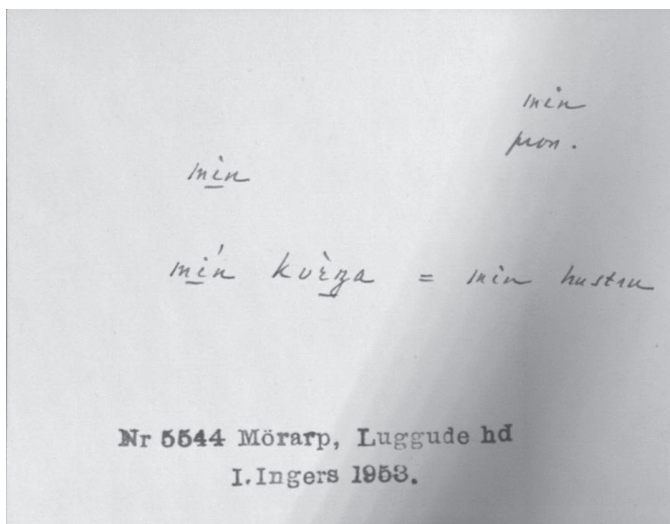
FIGUR 5:9. *Dialektalt realiserat osse (också), Isofs skånska dialektordsamlingar*

5.1.11.1 Excerpering av *också/osså*

Jag har räknat alla förekomster av det standardspråkliga *också* och den dialektala varianten *osså*. Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats.

5.1.12 Variabel 12: *min/miin* (pron)

I Isofs skånska dialektordsamlingar förekommer flera exempel på det personliga pronomenet *min* uttalat med långt *i*. Ingers skriver att ”i likhet med andra sydliga mål behålles *i* såsom långt i pronomina *min*, *din*, *sin* [...]” (Ingers 1970:33) och även Hansson (2001:63) noterar detta dialektala uttal. I figur 5:10 finns *min* med understruket *i*, som visar längd enligt landsmålsalfabetet, och exemplet ”*min* kvinna”. Jag räknar denna variabel som fonologisk bunden till ett enskilt ord. Samma uttal skulle kunna förekomma i ord som *sin* och *din*, men dessa ord är inte lika frekventa i materialet och det finns inga förekomster av dialektala varianter, så jag har valt att bara räkna förekomsten av *min*.

FIGUR 5:10. Dialektalt realiserat miin (*min*), Isofs skånska dialektordsamlingar

5.1.12.1 Excerpering av *min/miin*

Jag har räknat alla förekomster av det possessiva pronomenet *min* (första person) och sedan lyssnat om uttalet är standarduttal med kort vokal ([min]) eller

dialektalt med lång vokal med eller utan diftongering ([m^heɪn], [mi:n]). Därefter har beläggen räknats samman och andelen dialektala belägg av samtliga belägg av variabeln har beräknats.

5.2 Två övriga språkliga variabler

Förutom de tolv fonologiska variabler som nämnts i avsnitt 5.1, och som är kvantifierade genom excerpering av belägg i materialet, finns två övriga språkliga variabler som jag vill uppmärksamma. Det handlar om den syntaktiska variabel 13: expletivt *det/där* och *här* som just i skånskan har en dialektal motsvarighet till standardvarianten, och variabel 14: mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva, som är ett mått på *prosodin* eller satsmelodin, och som gör att man ofta kan identifiera en dialekt utan några andra tydliga dialektala drag. Dessa två språkliga variabler har inte kvantifierats på samma sätt som de andra språkliga variabelerna. Variabel 13: expletivt *det/där* och *här* går att realisera dialektalt med expletivt *där* i stället för *det*, men bara i vissa kontexter. Orsaken till att variabeln är svår att räkna är att det inte finns två jämförbara meningar i transkriptionerna där man skulle kunna räkna den ena som standardspråklig och den andra som dialektal, vilket det gör med de andra variabelerna. Därför har denna variabel bara noterats med antal förekommande dialektala belägg (expletivt *där/här*) och inte som andel dialektal realisering av all realisering. Tonkurvan har använts för att få ett mått på om informanterna låter skånska eller standardsvenska, och den beskrivs i avsnitt 5.2.2

5.2.1 Variabel 13: Expletivt *det/där* eller *här*

De dialektala variabler som utmärker sig i mitt avhandlingsmaterial är företrädesvis fonologiska drag. I de intervjuade ungdomarnas spontantala förekommer knappast några äldre dialektala syntaktiska eller ens morfologiska drag. Ett dialektalt, syntaktiskt drag förekommer dock hos hälften av informanterna, och det är det expletiva, eller formella, subjektet, som i svenska oftast uttrycks med *det*. I en sats med egentligt subjekt står det expletiva *det* på det ordinära subjektets plats i satsschemat (Svenska Akademiens grammatik, här efter: SAG 3:391). I SAG nämns att ”I framför allt sydsvenskt regionalt språkbruk kan *där* och i viss mån *här* sägas fungera som formellt subjekt” (SAG 3:392). Som exempel nämns följande: *Och visst stod där en kärna på gården.*

I svenskan används annars *det* vanligen i alla olika konstruktioner med expletivt subjekt, medan danskan använder både *det* och *der*, men inte i likadana konstruktioner. I danskan används i presenteringskonstruktioner *der* som i

Der var en gang en prins och även i presenteringskonstruktioner med attributiv infinitiv som ett slags formellt subjekt, som *Der er meget at se i København* (Braunmüller 1998:86) och den sydsvenska användningen av *där* som expletivt subjekt är inte helt olik den danska. I *Dansk Grammatik* nämns inom parentes att ”Sydsvenskt kan *där* uppträda som icke-referentiellt subjekt” (Holm & Zola Christensen 2019:67). I Isofs skånska dialektordsamlingar återfinns detta skånska drag, se figur 5:8, *där var en sån ändån* i stället för det standardsvenska *det var en sån ändå*. Några liknande exempel från avhandlingsmaterialet är informanter som säger *där är ganska många som kommer från Helsingborg* och *där är väl inte jättestor skillnad*.

De exempel som förekommer i mitt material är framför allt den konstruktion där nominalfras står på objektets plats. Thyberg (2020:3) beskriver denna *presenteringskonstruktion* (eller existentialkonstruktion) som avgränsad till en sats med formellt och egentligt subjekt, där det egentliga subjektet utgörs av en nominalfras. Håkansson och Rosenqvist (2022:161) visar hur just presenteringskonstruktioner kan realiseras med dialektalt, skånskt *där* som expletivt subjekt, och menar att relativsatser i satser med *där* som expletivt subjekt förmedlar ny information, till skillnad från satser med *det* som expletivt subjekt.

Bergman (1941:160) menar att det dialektala talspråkliga bruket av *där* som ersättning för ett formellt subjekt i Skåne, Blekinge och Halland känns främmande för mellersta och norra Sverige, men att *där* i stället för *det* ”synes vara en av de scanismer, som längst bibehålles både i tal och skrift hos personer, som eljest går relativt fria från provinsialismer” (Bergman 1941:160). Bergman verkar alltså se användningen av *där* som formellt subjekt som vanligt även bland i övrigt inte särskilt dialektala personer i Sydsverige. Det stämmer väl med att det förekommer i mitt unga och ändå relativt standardspråkliga material.

5.2.1.1 Excerpering av expletivt *det/där* och *här*

Förutom de språkliga variablerna som räknats i materialet noterades alltså en annan syntaktisk variabel med en dialektal variant i materialet: expletivt *där/här* för standardsvenskt *det*. När det gäller det syntaktiska draget *expletivt där* för standardsvenskt *det* fungerar inte det sätt att excerpera som jag använt för de andra språkliga variablerna. Det finns inte något bra sätt att hitta standardsvenska konstruktioner som är exakt jämförbara med den dialektala realiseringen, även om det kanske i teorin hade gått att begränsa till en typ av satser med expletivt subjekt för excerpering. Det blir dock svåra gränsdragningar, så jag har valt att endast excerpera beläggen med den dialektala realiseringen av variabeln, som alltså är expletivt *där/här*, i den mån de finns, hos varje enskild informant.

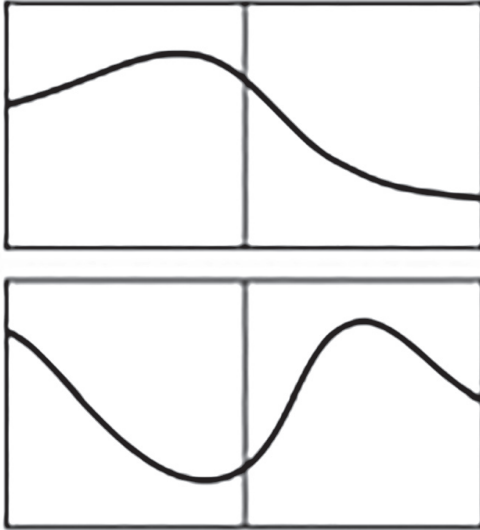
5.2.2 Variabel 14: Mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva

Prosodin (satsmelodin) är en av de variabler som finns kvar längst när dialekter utjämnas, tillsammans med enstaka fonologiska drag (Svahn & Nilsson 2014:202). Prosodin är också det som ”utgör basen i en dialekts ljudidentitet” (Bruce 2010:11). I avhandlingen har inte gjorts någon egentlig kvantitativ, fonetiskt mätbar undersökning av prosodiska drag. Det som dock blir uppenbart i den kvantitativa analysen av dialektalitet är att ett flertal av informanterna talar ganska standardspråkligt. De realiserar få dialektala varianter av de, här studerade, språkliga variablerna, och en rimlig följdfråga blir då om dessa informanter, trots detta, låter skånska. Grönberg (2004:117 ff.) använder skattad lokalgrad som mått i Alingsås, dvs. hon skattar om informanterna låter dialektala, Skovse (2018:126 ff.) jämför fynsk prosodi med staccato-liknande prosodi i Vollsmose på Fyn i Danmark och Svahn (2020:144) skattar förortsprosodi hos ungdomar i Skövde.

Ett sätt att bedöma om informanterna i denna undersökning har en skånsk satsmelodi (utan att skatta) är att lyssna efter tonkurvan i ord med grav accent, som skiljer sig mellan skånska och mellansvenska/central standardsvenska – i avsnitt om prosodi kommer jag att använda termen *mellansvenska*, för att de undersökningar jag refererar till kallar varieteteten så. När man pratar om svenskans två olika accenttyper, akut och grav accent eller accent 1 och 2, brukar man beskriva dialekter som en- eller tvåtoppiga när det gäller grav accent (accent 2). Där skiljer sig skånskan (och andra dialekter som bl.a. gotländska och finlandssvenska) från central standardsvenska genom att bara ha en framhävvd tontopp jämfört med mellansvenskans två tontoppar (Bruce 2010:87). Myrberg (2022a) argumenterar för att även sydsvenska dialekter kanske snarare har två tontoppar, men att den senare toppen driver utanför ordets högra gräns och även stryks i yttrandefinal position (Myrberg 2022a:253). Dessa drag kan inte så lätt höras auditivt, med blotta örat, utan behöver dokumenteras akustiskt.

En skillnad mellan skånskan och central mellansvenska som dock går att lyssna sig till är grundtonskurvan i början av ord med accent 2, oavsett en- eller tvåtoppighet. Den typiskt skånska tonkurvan vid accent 2 går tidigt uppåt, medan den mellansvenska tonkurvan först går ner och sedan upp. Bruce (2010) beskriver de olika dialektala accentkurvorna (som han benämner melodityp 1 och 2) på följande sätt: ”Vid en jämförelse mellan de båda melodityperna (1 och 2) kan vi också se att tonförloppen är närmast i motsatt fas, dvs. där tonen faller i den ena typen, stiger den i den andra och vice versa” (Bruce 2010:88). Denna prosodiska skillnad går att höra auditivt, och därför utgör den ett sätt att avgöra om satsmelodin hos framför allt de mer standardspråki-

ga informanterna fortfarande låter skånsk, dvs. stiger tidigt i ord med accent 2, eller om grundtonen först sjunker innan den stiger, som i central mellansvenska. Bilder från Myrberg (2022b) visar detta i figur 5:11.

FIGUR 5:11. Schematiska tonkurvor för accent 2 i sydsvensk (överst) och mellansvensk (underst) dialekt (efter Myrberg 2022b)

Jag har excerperat tre satsbetonade ord med grav accent ungefär tio minuter in i varje intervju. Eftersom jag inte räknar alla belägg i hela materialet bestämde jag en ungefärlig plats i intervjuerna så att det skulle bli lika för alla. Om inledningen av orden med grav accent uttalas med en tonkurva som går tidigt uppåt, och inte först ner, benämner jag det skånsk tonkurva, eftersom det är en tydlig markör som för utomstående låter skånsk. Om inledningen av ordet i stället uttalas med en ton som går först ner innan den vänder uppåt benämner jag det mellansvensk prosodi.

6. Dialektindex och resultat av informanternas realisering av enskilda språkliga variabler

Kapitel 6 innehåller en genomgång av hur de språkliga variablerna (som presenterats i kapitel 5) realiseras bland informanterna i denna undersökning. Först visas samtliga informanternas individuella realisering av variablerna i ett dialektindex i avsnitt 6.1, och detta blir ett kvantitativt mått på dialektalitet för hela informantgruppen. Med detta mått kan informanterna jämföras avseende dialektalitet och gruppen av informanter delas upp i en mer dialektal grupp och en mer standardspråkig grupp utifrån deras sammanlagda poäng. I avsnitt 6.2 redovisas informanternas resultat för var och en av de tolv språkliga variablerna, medan avsnitt 6.3 handlar om informanternas egna tankar om några av de språkliga variablerna. Avsnitt 6.4 tar upp resultatet för två övriga språkliga variabler och avsnitt 6.5 tar ett annat perspektiv och utgår från de språkliga variablerna genom att jämföra dem på olika sätt. En implikationsanalys avslutar kapitlet i avsnitt 6.6.

6.1 Dialektindex med tolv språkliga variabler

Här visas en översikt av alla informanternas realisering av de tolv språkliga variablerna tillsammans i ett dialektindex. Utifrån dialektindexet görs en uppdelning av informanterna i en dialektal grupp om elva informanter och en mer standardspråkig grupp om tio informanter.

6.1.1 Poängberäkningen i dialektindex

För att kunna se den övergripande dialektala variationen i materialet presenteras i tabell 6:1 ett dialektindex (som i texten också benämns DI) baserat

på en poängberäkning av samtliga tolv språkliga variabler. Detta kvantitativa mått används sedan för att jämföra de olika informanternas dialektalitet. Alla språkliga variabler kan realiseras som antingen en dialektal (lokalspråklig) variant eller en standardsvensk (standardspråklig) variant. Dialektindexet räknas ut genom att varje informant får noll, ett eller två poäng för varje variabel. Noll (0) poäng motsvarar mycket liten andel (0–24 %) dialektal realisering av alla belägg för variabeln, och alltså kategorisk standardrealisering. En talare som tillskrivs noll (0) poäng för en variabel använder alltså den variabeln till största delen eller enbart med standardsvensk realisering. Ett (1) poäng motsvarar en variation mellan dialektal och standardsvensk realisering, och ingendera varianten uppnår 75 % realisering av alla belägg för variabeln. Två (2) poäng motsvarar minst 75 % dialektal realisering av alla belägg för variabeln (75 %–100 %). En talare som har två poäng på en variabel realiserar alltså denna variabel till största delen eller enbart dialektalt.

Mitt val av poängsättning utgår från den realisering av språkliga variabler som finns i materialet, och som fördelar sig som en grupp under 25 % dialektal eller standardrealisering, en mellangrupp och en grupp där realiseringen är över 75 % av beläggen av de språkliga variablerna, dialektalt eller standard. Sundgren (2002:231) väljer i sin Eskilstunaundersökning att kalla det *kategoriskt bruk* av antingen lokalspråk eller standardnära språkbruk när bruket är högst 19 % av den mindre frekventa varianten av en variabel. Hon beskriver (se även Thelander 1979, Ivars 1986) kategoriskt bruk som ett tröskelvärde, och skiljer på detta sätt på lokalspråk (L) som är minst 80 % förekomst av dialektvarianten av en viss variabel, standardspråk (S), som tvärtom betyder minst 80 % förekomst av standardvarianten, och variabelt språkbruk (V), där ingendera av varianterna används mer än 80 % av förekomsterna. Thelander (1979:126) väljer en högre gräns, 85,5 %, för kategoriskt bruk när han beskriver språklig variation i Burträsk, men ger inte något specifikt skäl till att han väljer just den gränsen. Sundgrens och Thelanders gränser för kategoriskt bruk är lite högre än den jag valt. Ivars (1986:205) väljer i stället gränsen 75 % som tröskelvärde för kategoriskt bruk när hon undersöker språklig anpassning hos informanter som flyttat från Finland till Sverige, och den gränsen väljer jag också, utifrån hur mitt material fördelar sig. Mina poäng i dialektindex, 0, 1 och 2 motsvarar på så sätt Sundgrens kategorier S, V och L. Härfter kommer jag att använda ett tröskelvärde på 75 %, och använda termen *kategoriskt* och *kategoriskt bruk* när bruket är till minst 75 % realiserat som antingen dialekt eller standard. I avsnitt 6.6 återkommer jag sedan till dessa kategorier i en implikationsanalys och motiverar mitt eget val av gräns för kategoriskt bruk.

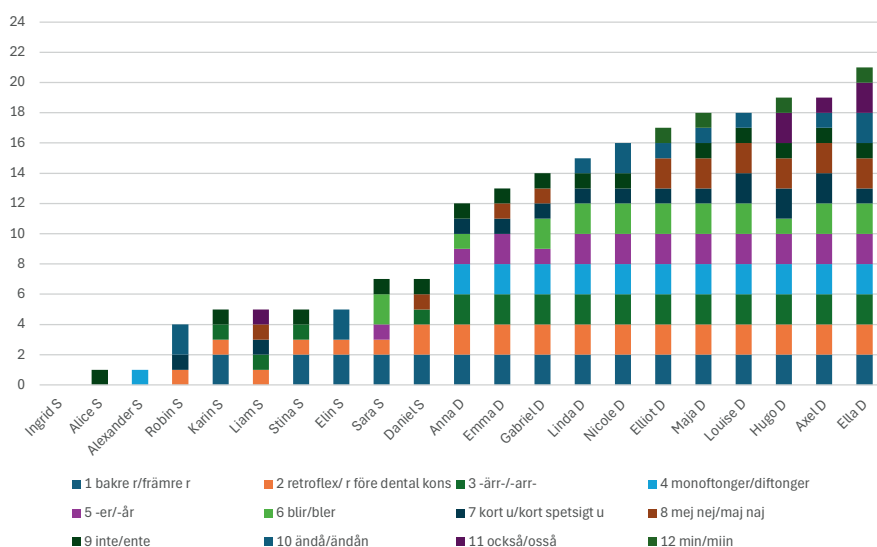
6.1.2 Resultat i form av ett dialektindex

Poängberäkningen har gått till på det sätt som beskrivits ovan för alla de tolv språkliga variablerna. Varje informants högsta möjliga totala summa av alla variabler kan bli 24 poäng, vardera två poäng för samtliga tolv variabler. En informants dialektalitet bedöms efter detta index, och ju högre poäng en informant har desto mer dialektal är den enligt indexet. I tabell 6:1 finns alla informanter (till vänster), deras poäng för varje enskild dialektvariabel och deras totala poäng för samtliga tolv variabler (DI-poäng) längst till höger. Informanterna är placerade i ordning efter sin totala poängssumma från lägst till högst, vilket här innebär att de mer standardnära informanterna med låg poäng kommer först och de mest dialektala informanterna med hög poäng kommer sist. Även de språkliga variablerna är placerade i ordning efter poäng i DI, från högst till lägst poängssumma. Variablerna är numrerade från 1 till 12. Variablerna är följande: 1: främre *r*/bakre *r*, 2: retroflex/*r* före dental konsonant, 3: *-ärr/-arr-*, 4: monoftonger/diftonger, 5: *-erl-år*, 6: *blir/bler*, 7: kort *u*/kort spetsigt *u*, 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*, 9: *intelente*, 10: *ändål/ändån*, 11: *också/osså* och 12: *min/miin* (pron.).

TABELL 6:I. *Dialektindex med tolv variabler och poäng för varje informant*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt
Ingrid S	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Alice S	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Alexander S	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Robin S	0	1	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0	4
Karin S	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5
Liam S	0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	5
Stina S	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	5
Elin S	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	5
Sara S	2	1	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	7
Daniel S	2	2	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	7
Anna D	2	2	2	2	1	1	1	0	1	0	0	0	12
Emma D	2	2	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0	13
Gabriel D	2	2	2	2	1	2	1	1	1	0	0	0	14
Linda D	2	2	2	2	2	2	1	0	1	1	0	0	15
Nicole D	2	2	2	2	2	2	1	0	1	2	0	0	16
Elliot D	2	2	2	2	2	2	1	2	0	1	0	1	17
Maja D	2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	0	1	18
Louise D	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	0	0	18
Hugo D	2	2	2	2	2	1	2	2	1	0	2	1	19
Axel D	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0	19
Ella D	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	21
Totalt	32	30	26	23	21	20	16	16	15	13	6	4	

Informanternas ordning i samband med presentationer av resultatet i tabeller och figurer kommer framgent att vara densamma som i tabell 6:1 om inget annat anges. Dialektindex visas också som diagram i figur 6:1. De tolv språkliga variablerna har olika färger, och ju högre stapel informanterna har desto fler poäng och fler dialektalt realiserade variabler har de.

FIGUR 6:1. *Dialektindex för tolv dialektvariabler hos samtliga informanter*

De mest dialektala informanterna i dialektindex har alltså högst poäng och återfinns till höger i diagrammet. Både i tabell 6:1 och i figur 6:1 kan man se att de elva mest dialektala informanterna med minst 12 poäng (Anna D, Emma D, Gabriel D, Linda D, Nicole D, Elliot D, Maja D, Louise D, Hugo D, Axel D och Ella D) realiserar minst åtta språkliga variabler minst 25 % dialektalt (och har alltså ett eller två poäng på dessa variabler), medan informanterna med lägre poäng (till vänster i diagrammet i figur 6:1) bara realiserar mellan noll och fem variabler dialektalt. Endast enstaka variabler realiseras kategoriskt (minst 75 %) dialektalt hos några av dessa informanter, och det är i huvudsak *r*, som i hela materialet realiseras antingen kategoriskt dialektalt eller kategoriskt standardspråkligt. De informanter som kategoriskt realiserar *r* standardspråkligt (och alltså har noll poäng på variabeln *r*) finns också bland de mest standardnära informanterna till vänster i diagrammet (Ingrid S, Alice S, Alexander S, Robin S och Liam S).

Ingen av informanterna uppvisar alla variabler med kategoriskt dialektal realisering, men Ella D uppvisar mer än 25 % dialektal realisering av alla variabler, och Axel D uppvisar mer än 25 % dialektal realisering av alla variabler utom en. Längst till höger i figur 6:1 finns alltså de elva informanter som realiserar nästan alla variabler över 25 % dialektalt, som sammanlagt har minst 12 poäng i dialektindex och som jag väljer att kalla de dialektala. Alla dessa informanter använder konsekvent bakre, uvulart *r* (variabel 1), realiserar *r* före

dental konsonant (variabel 2) på dialektalt sätt som *r* och uttalad konsonant (utan retroflektion), uppvisar över 85 % diftongisk realisering av långa vokaler (variabel 4) och uppvisar minst 75 % dialektal realisering av sammanlagt minst fem andra språkliga variabler.

6.1.3 De dialektala respektive standardspråkiga informanternas realisering av variablerna

Informantgruppen om tjugo personer har utifrån dialektindex delats in i två grupper, en mer dialektal och en mer standardspråkig (mindre dialektal) grupp. Med den dialektala gruppen menar jag i fortsättningen de elva informanterna längst till höger i figur 6:1 eller nedre halvan av tabell 6:1 (Anna D, Emma D, Gabriel D, Linda D, Nicole D, Elliot D, Maja D, Louise D, Hugo D, Axel D och Ella D), och med den standardspråkiga gruppen menar jag av de tio informanterna till vänster i figur 6:1 eller överst i tabell 5:1 (Ingrid S, Alice S, Alexander S, Robin S, Karin S, Liam S, Stina S, Elin S, Sara S och Daniel S). Efter informanternas förnamn har jag lagt till D för Dialektal eller S för Standardspråkig beroende på vilken av de två grupperna informanten tillhör. Detta förenklar för läsaren när informanterna i fortsättningen omtalas i texten.

Indelningen i två grupper har ursprungligen gjorts utifrån poängen i DI, där elva informanter har 12 poäng eller mer (av 24 möjliga) och tio informanter har lägre poäng (mellan 0 och 7 poäng). Men det finns flera gemensamma drag mellan informanterna i de respektive grupperna. Som nämnts tidigare realiserar alla i den grupp om elva informanter som jag kallar den dialektala gruppen *r* på ett dialektalt sätt som bakre uvulart *r*, och alla i denna grupp realiserar också *r* före dental konsonant dialektalt, utan retroflektion. Slutligen uppvisar alla också minst 80 % diftongisk realisering av långa vokaler (2 poäng i DI) och kategoriskt dialektal realisering av sammanlagt minst åtta av variablerna. Knappt hälften av informanterna i den dialektala gruppen uppvisar någon grad av (minst 25 %) dialektal realisering av samtliga variabler, och de övriga sex informanterna uppvisar dialektal realisering av alla variabler utom en (antingen *blir* eller *mej/nej*).

När det gäller informantgruppernas totala dialektala realisering av de tolv språkliga variablerna förhåller det sig på följande sätt: Av den totala dialektindexpoängen om 222 poäng står den dialektala gruppen för 182 poäng och standardgruppen för 40 poäng. Den dialektala gruppen står alltså för fyra femtedelar eller 82 % av den totala summan poäng i DI, och man kan, exempelvis i tabell 6:1, se att informanterna i den dialektala gruppen både har fler dialektalt realiserade variabler och större andel dialektal realisering av dessa variabler (två poäng för de flesta variabler).

I den standardspråkiga gruppen ökar dialektaliteten gradvis, från den mest standardnära informanten, Ingrid S, som inte uppvisar över 25 % dialektal realisering av någon variabel, till Daniel S som uppvisar dialektal realisering (över 25 %) av fem av de tolv språkliga variablerna, om än inte kategoriskt dialektal realisering av mer än tre. Åtta informanter har totalt endast fem poäng eller mindre, Ingrid S, Alice S, Alexander S, Robin S, Karin S, Liam S, Stina S och Elin S. Av dessa åtta informanter använder fem ett främre, alveolart *r* (se avsnitt 6.2.1). Informanterna som har fem poäng eller mindre realiserar bara högst fem av variablerna dialektalt och förutom variabeln *r* realiseras endast variabel 10, *ändå*, kategoriskt (över 75 %) med den dialektala varianten. Ingrid S är dock den enda informant som realiserar alla variabler på kategoriskt standardspråkligt sätt. Hon använder konsekvent främre, alveolart *r* och standardspråklig retroflex artikulation över 80 % av alla tillfällen som är möjliga. Hon realiserar inga långa vokaler diftongiskt och är därmed den mest standardspråkiga informanten i materialet.

Sara S och Daniel S tillhör den mer standardspråkiga gruppen, men är ändå mitt emellan. De har båda 7 DI-poäng och Sara S uppvisar dialektal realisering av fem variabler medan Daniel S bara realiserar fyra variabler dialektalt. Båda realiserar *r* på dialektalt skånskt sätt. Daniel S uppvisar dock inte den standardspråkliga varianten retroflektion, och placerar sig därför närmast de dialektala och är minst standardspråkig av de standardspråkiga informanterna. Sara S uppvisar en liten del retroflektion, vilket även de övriga i den standardspråkiga gruppen gör. Karin S och Stina S realiserar fyra variabler på ett dialektalt sätt, men bara *r* på ett kategoriskt dialektalt sätt. Övriga informanter i den standardspråkiga gruppen realiserar bara enstaka variabler och till liten andel dialektalt, och alla i denna grupp utom Daniel S realiserar den standardspråkliga varianten retroflektion, vilket ingen i den dialektala gruppen gör.

De informanter som är dialektala realiserar alltså fler variabler dialektalt, men uppvisar också större andel dialektal realisering av varje variabel än vad standardgruppen gör. Detta mönster bekräftas av bl.a. Svahn och Nilsson (2014), som menar att en informant rent teoretiskt skulle kunna ha ett belägg var av många olika dialektvarianter. Men i praktiken är det inte så, menar Svahn och Nilsson (2014:47), utan de informanter som uppvisar många olika dialektvarianter har också fler belägg för varje variant än de med få olika dialektvarianter, se även implikationsanalysen, avsnitt 6.6.

6.2 Resultat för de tolv individuella språkliga variablerna

Nu har informanternas samlade dialektala realisering visats som ett dialektindex, och därefter presenteras i detta avsnitt de undersökta och räknade dialektala variablerna var för sig. När jag i fortsättningen hänvisar till *den dialektala gruppen* och *den standardspråkiga gruppen* är det alltså de elva informanterna till höger (dialektala) respektive de tio till vänster (de standardspråkiga) i figur 6:1 (dialektindex) och överst (dialektala) respektive nederst (standardspråkiga) i tabell 6:1 som åsyftas. Informanterna har bokstaven D eller S efter förnamnet för att markera vilken grupp de hör till. I detta avsnitt presenteras resultatet av beräkningarna för de tolv språkliga variablerna. Variablerna är numrerade från 1 till 12 och är följande: 1: främre *r*/bakre *r*, 2: retroflex/*r* före dental konsonant, 3: *-ärr/-arr-*, 4: monoftonger/diftonger, 5: *-erl/-är*, 6: *blirl/bler*, 7: kort *u*/kort spetsigt *u*, 8: *mej* och *nejl/maj* och *naj*, 9: *intelente*, 10: *ändål/ändån*, 11: *också/osså* och 12: *min/miin*. Ordningen av de språkliga variablerna utgår från hur många poäng de genererat av informanterna i dialektindex (se avsnitt 6.1), från högst till lägst poäng. I de fall då två variabler haft samma poängssumma bestäms ordningen av den sammanlagda andelen dialektal realisering i materialet. I tabellerna som presenteras är informanterna placerade i ordning efter sin totala poängssumma i dialektindex från lägst till högst, och procentsiffror är avrundade till hela procent för läsbarhetens skull. Genomsnittsprocentsiffran för varje informant är dock beräknad på absoluta värden och därefter avrundad till närmaste hela procentsiffran.

6.2.1 Realisering av variabel 1: främre *r*/bakre *r*

Bakre, uvulart *r* betraktas allmänt som en traditionellt sydsvensk, fonologisk dialektvariabel. *r* har dock inte alltid realiserats uvulart i Sydsverige, utan anses ha kommit under de närmaste tvåhundra åren. Hur och varför finns det flera olika förklaringar till (se bl.a. Sjöstedt 1936, Bruce 2010, Strandberg 2019 m.fl.), men ingen vet säkert. Vi vet däremot att forskare har förutspått en ökning av främre, alveolart *r* i Skåne, och att både främre *r* och retroflektion åtminstone i Sverige är förknippat med högre prestige (Teleman 2005:60, Bruce 2010:153).

Av avhandlingens tjugoen informanter använder sexton genomgående ett förväntat, skånskt bakre, uvulart *r* medan fem av dem genomgående använder ett främre, alveolart *r* i sitt spontantal. Det ska tilläggas att ingen av informanterna växlade mellan främre *r* och bakre *r* utan uppvisade en konsekvent rea-

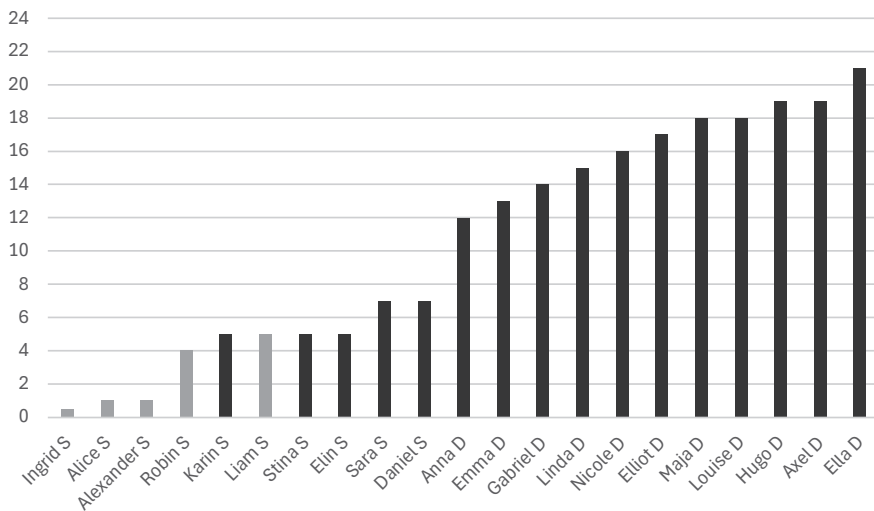
lisering av antingen främre eller bakre *r*. De fem informanter som kategoriskt realiserade *r* med främre, alveolar artikulation kan ses i tabell 6:2.

TABELL 6:2. *Informanter som använder främre, alveolart r*

Informant	Föräldrar från	Bor	Bott tidigare
Ingrid S	Skåne och Mellansverige	I stan (Hbg ytterområde)	
Alice S	Skåne och Mellansverige	På landet (Hbg ytterområde)	
Alexander S	Skåne och västkusten	I stan (Hbg innerområde)	På landet utanför Hbg till 9 års ålder
Robin S	Skåne och Mellansverige	I stan (Hbg innerområde)	Södra Skåne till 6 års ålder
Liam S	Skåne	I stan (Hbg ytterområde)	Mellansverige till 6 års ålder

Av dem som använder främre, alveolart *r* är två tjejer och tre killar. Som syns i tabellen har alla minst en skånsk förälder, men alla utom en har också en andra förälder som kommer från mellersta Sverige. I hela materialet, av alla tjugo informanterna, är det bara sex ungdomar som inte har två skånska föräldrar, och fyra av dem använder alltså främre *r*. Alla utom en av dem som använder främre *r* säger sig bo i stan, och tre av de fem har bott någon annanstans åtminstone under förskoleåren, men av dessa tre har bara en bott utanför Skåne under uppväxten.

Sammanfattningsvis verkar det som om ungdomarna som realiserar ett främre *r* själva har uppfattningen att de inte talar så dialektalt, och de flesta av dem nämner alltså föräldrar, familjemedlemmar och andra nära vänner som talar andra dialekter som orsak till deras egen brist på skånsk dialekt. De informanter som använder främre, standardspråkligt *r* är ljusare markerade i figur 6:2. Ingrid S har fått en stapel (0,5 poäng) för att synas, även om hon egentligen har noll poäng.

FIGUR 6:2. Informanter som använder främre *r* markerade med ljusa staplar i dialektindex

Som syns i figur 6:2 är de informanter som använder främre *r* de som är mest standardspråkiga i gruppen även för övrigt. I figuren syns att de här fem ungdomarna, förutom att de inte använder bakre *r* inte heller använder så många andra dialektala varianter, utan är de minst dialektala av alla informanter i materialet.

6.2.2 Realisering av variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant

Dialektvarianten och det skånska uttalet av variabeln *r* före dental konsonant är ett hörbart bakre *r* före dental konsonant (*s*, *n*, *t*, *d*, och *l*) och inte retroflekttering, som är standardvarianten. Ordet *barn* skulle alltså dialektalt uttalas [ba:ɳ] (möjligen också med diftongerad vokal) och inte [ba:ŋ] som är standardvarianten med retroflekttering. Att retroflekttering skulle förekomma i mitt skånska talspråksmaterial var lite oväntat, eftersom det beskrivs som ett standardsvenskt drag som inte är förenligt med bakre, uvulart *r* (se bl.a. Sjöstedt 1936:163, Bruce 2010:150). Men retroflekttering förekommer alltså hos så stor del som hälften av informanterna, både hos dem som genomgående använder främre, alveolart *r* i andra positioner (vilket skulle kunna förväntas med tanke på att främre *r* är standardsvenskt) och hos dem som genomgående använder bakre, uvulart *r* i andra positioner än före dental konsonant, vilket inte är förväntat.

Samtliga informanters realisering av variabeln *r* före dental konsonant syns i tabell 6:3. Procenttalet står för andel dialektal respektive standardrealisering

i procent av alla excerperade belägg av variabeln hos varje informant. Exakt antal excerperade belägg av variabeln hos varje informant står inom parentes. Informanternas ordning i tabellen är samma som ordningen i dialektindex (se tabell 6:1), från lägst till högst poäng.

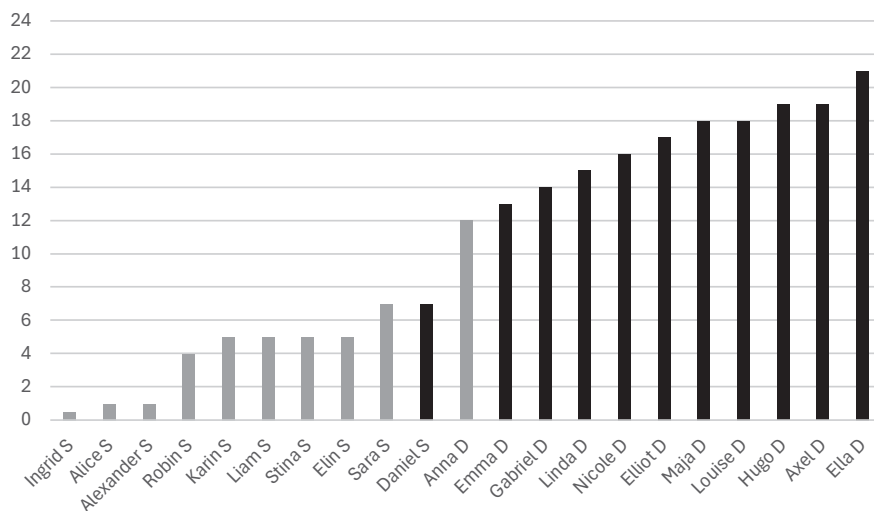
TABELL 6:3. *Realisering av variabeln retroflex/t före dental konsonant*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	19 % (70/367)	81 % (297/367)
Alice S	16 % (38/241)	84 % (203/241)
Alexander S	20 % (73/367)	80 % (294/367)
Robin S	51 % (52/101)	49 % (48/101)
Karin S	30 % (32/106)	70 % (74/106)
Liam S	47 % (97/208)	53 % (111/208)
Stina S	51 % (196/383)	49 % (187/383)
Elin S	65 % (161/248)	35 % (87/248)
Sara S	70 % (120/172)	30 % (52/172)
Daniel S	100 % (98/98)	0 % (0/98)
Anna D	86 % (214/250)	14 % (36/250)
Emma D	99,5 % (182/183)	0,5 % (1/183)
Gabriel D	100 % (89/89)	0 % (0/89)
Linda D	100 % (425/425)	0 % (0/425)
Nicole D	100 % (197/197)	0 % (0/197)
Elliot D	100 % (144/144)	0 % (0/144)
Maja D	100 % (145/145)	0 % (0/145)
Louise D	100 % (150/150)	0 % (0/150)
Hugo D	99,5 % (200/201)	0,5 % (1/201)
Axel D	99 % (168/170)	1 % (2/170)
Ella D	100 % (167/167)	0 % (0/167)
Genomsnitt	74 %	26 %

Elva informanter, alltså hälften av informanterna, realiserar variabeln dialektalt till 99 % eller mer, vilket syns i nedre halvan av tabellen. Dessa informan-

ter, de mer dialektala, använder alltså inte den standardspråkliga varianten retroflektion alls, utan uttalar ett bakre *r* och den dentala konsonanten var för sig. Men tio av informanterna (den övre halvan av tabellen) uppvisar alltså det standardsvenska draget retroflektion, vilket i tabell 6:3 syns som att de uppvisar standardrealisering av draget.

I figur 6:3 är alla informanter som uppvisar retroflektion ljusare markerade. Den, av de informanter som retroflektar, som uppvisar minst andel retroflektion, 14 % av alla tillfällen möjliga för retroflektion, är Anna D. Av alla informanter som retroflektar är Anna D den enda som tillhör den dialektala gruppen. Alla främre *r*-användare (Ingrid S, Alice S, Alexander S, Robin S och Liam S) och nästan hela den standardspråkiga gruppen retroflektar, med undantag av Daniel S, som inte uppvisar någon retroflektion men som ändå har tillräckligt låga dialektpoäng för att ingå i den standardspråkiga gruppen.

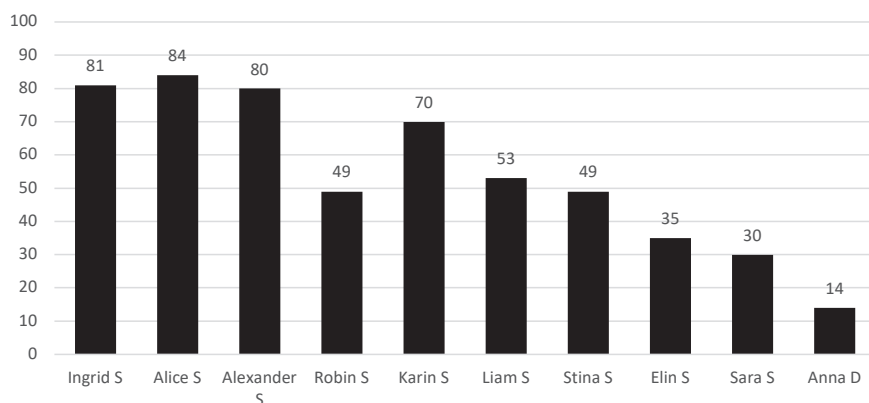

FIGUR 6:3. Informanter som retroflektar markerade med ljusa staplar i dialektindex

6.2.2.1 Retroflektion

Retroflektion är standardvarianten av draget *r före konsonant*. Eftersom retroflektion förekommer i ett flertal olika fonemkombinationer och eftersom realiseringen av standarddraget varierar i omfattning mellan informanterna följer nu en redovisning av vilka retroflexer som förekommer, vilka som är

vanligast och i vilka kombinationer retroflexer förekommer. Vid excerpering av varianten retroflektion räknar jag alltså retroflektion både ordinternt och i ordgränser (se avsnitt 5.1.2), och har i varje intervju sökt efter kombinationerna /rs/, /rn/, /rt/, /rd/ och /rl/, med retroflex realisering [ʂ], [ɲ], [t], [d] och [l]. Jag har räknat andelen belägg med realiserad retroflektion i procent av alla tillfällen (belägg) möjliga för retroflektion. Av de tjugo informanterna använder elva informanter ingen retroflektion alls, utan realiserar variabeln på ett dialektalt sätt, som bakre, uvulart *r* följt av dental konsonant (t.ex. [ba:ɾn], [hœ:ɾt] och [fœ:ɾsku:la]). De tio återstående informanterna realiserar *r* följt av dental konsonant till viss del med standardspråklig retroflektion (t.ex. [ba:ɲ], [hœ:t] och [fœ:ʂku:la]). Bland dessa tio informanter finns de fem informanter som använder främre, alveolart *r* även i övriga positioner (se 5.1.1), men också fem informanter som konsekvent använder bakre, uvulart *r* i övriga positioner. Jag vill understryka att alla dessa tio informanter realiserar retroflektion på samma sätt som det låter i standardsvenskan eller i dialekter i mellersta och norra Sverige. I figur 6:4 syns de tio informanternas totala andel retroflektion i procent av alla tillfällen möjliga för retroflektion (dvs. excerperade belägg) i varje intervju. Retroflektionen är alltså andelen standardrealisering i procent av alla belägg för variabeln.

FIGUR 6:4. *Andelen retroflektion i procent av alla tillfällen möjliga för retroflektion hos de tio informanter som retroflektar*

Den individuella variationen vad gäller retroflektion är ganska stor, och användarna av främre *r* uppvisar en högre grad av retroflektion än de andra informanterna. Tabell 6:4 visar samma tio informanternas användning av standardspråklig retroflektion, både ordinternt (i t.ex. *barn*, *bort*) och i ordgränser (*hör du*, *har tid*). Tabellen visar all retroflex realisering (standardrealisering) i procent av all retroflex artikulering som varit möjlig. Siffrorna inom

parentes visar antalet belägg med realiserad retroflektion av antalet belägg som varit möjliga att retroflekt i hela informantens intervjumaterial. Ingen av informanterna retroflektar alltså alla gånger de skulle kunna göra det, och i tabellen syns variationen. Informanter som realiserar ett främre, alveolart *r* är skuggade i tabellen.

TABELL 6:4. *Andel retroflektion av samtliga möjliga tillfällen för retroflektion hos de tio informanter som retroflektar*

Informant	<i>r</i>-realisering	Andel retroflektion
Ingrid S	Främre, alveolart <i>r</i> (standard)	81 % (297/367)
Alice S	Främre, alveolart <i>r</i> (standard)	84 % (197/235)
Alexander S	Främre, alveolart <i>r</i> (standard)	80 % (294/367)
Robin S	Främre, alveolart <i>r</i> (standard)	49 % (49/101)
Karin S	Bakre, uvulart <i>r</i> (dialektalt)	70 % (74/106)
Liam S	Främre, alveolart <i>r</i> (standard)	53 % (111/208)
Stina S	Bakre, uvulart <i>r</i> (dialektalt)	49 % (187/383)
Elin S	Bakre, uvulart <i>r</i> (dialektalt)	35 % (87/248)
Sara S	Bakre, uvulart <i>r</i> (dialektalt)	30 % (52/172)
Anna D	Bakre, uvulart <i>r</i> (dialektalt)	14 % (36/250)

Informanternas ordning i tabellen är densamma som ordningen i dialektindex (se tabell 6:1). Andelen retroflektion bland dem som alls uppvisar det (elva informanter som inte visas här uppvisar ju ingen retroflektion alls utan realiserar variabeln på dialektalt sätt) varierar mycket. Mellan 14 % och 84 % av alla tillfällen som är möjliga för retroflektion realiseras med retroflektion. De tre som uppvisar störst andel retroflektion, Ingrid S (81 %), Alice S (84 %) och Alexander S (80 %), använder också ett standardnära främre, alveolart *r*. De två med lägst andel retroflektion, Anna D (14 %) och Sara S (30 %) använder båda ett dialektalt, bakre *r*. I genomsnitt uppvisar de fem informanter som använder ett främre *r* (skuggade i tabellen) 69 % retroflektion (av alla tillfällen möjliga att retroflekt) medan de fem informanter som har ett bakre *r* i genomsnitt endast uppvisar 39 % retroflektion (av alla tillfällen möjliga att retroflekt). De informanter som använder ett standardnära främre *r* använder alltså också det standardnära draget retroflektion i högre utsträckning än de andra informanterna. Spridningen är större i gruppen med bakre uvulart *r* och resultaten varierar mellan 14 % och 70 %

retroflektion, medan de i gruppen med främre alveolara *r* håller sig mellan 49 % och 84 % retroflektion.

Liksom andelen retroflektion varierar så varierar också det totala antalet möjliga förekomster relativt mycket, mellan 101 (Robin S) och 383 (Stina S) förekomster. Variationen beror framför allt på intervjuernas längd och på hur pratsam informanten är, vilket ibland innebär att intervjuaren behöver bidra med mer av sitt tal för att elicitera spontantal från informanten. Just skillnaden mellan Robin S och Stina S kan förklaras dels med att Robin S intervju varade i 40 minuter medan Stina S intervju varade i 57 minuter, dels med att Robin S generellt genom hela intervjun gav kortare svar. Sammantaget finns det alltså mer spontantal att analysera från Stina S än från Robin S. Givetvis spelar även intervjuernas lexikala innehåll en roll. Kombinationen av *r* och dental konsonant förekommer ju i vissa ord och ordkombinationer oftare än andra, och använder man mycket av just den sortens ord eller ordkombination kan det förstås påverka antalet förekomster av retroflektion.

6.2.2.2 Retroflexer ordinternt och i ordgränser

Fem olika retroflexer är möjliga att realisera utifrån den process som beskrivs i början av avsnittet. Man kan tänka sig att kombinationerna är olika vanligt förekommande hos informanterna. Alla informanter är ju uppvuxna i Skåne, och i deras dialektala omgivning torde det inte vara så vanligt att höra retroflexer. Därför kunde man anta att hur vanlig användningen av olika retroflexer är skiljer sig åt bland informanterna, särskilt hos dem som i andra fonologiska kontexter använder ett bakre *r*. Det skulle också kunna skilja sig åt om retroflexerna används inuti ord (ordinternt) eller i ordgränser. Därför räknades också varje enskild retroflex för sig hos varje informant i materialet. Tabell 6:5 visar antalet förekomster av olika retroflexer inuti ord (ordinternt) hos varje informant och tabell 6:6 visar antalet förekomster av retroflexer i ordgränser hos varje informant.

TABELL 6:5. *Antal belägg för retroflexer inuti ord hos varje informant*

	rs [ʂ]	rl [l]	rt [t]	rd [d]	rn [ŋ]	Totalt
Ingrid S	41	5	47	17	20	130
Alice S	21	7	29	20	9	86
Alexander S	53	8	58	15	26	160
Robin S	4	-	12	5	4	25
Karin S	7	-	16	2	7	32
Liam S	12	-	33	9	4	58
Stina S	33	-	58	10	15	116
Elin S	33	-	18	3	3	57
Sara S	14	1	6	4	3	28
Anna D	3	-	6	7	1	17
Totalt	221 (31 %)	21 (3 %)	283 (40 %)	92 (13 %)	92 (13 %)	709

I genomsnitt sker ungefär lika mycket retroflektering inuti ord som i ordgränser i mitt material. 46 % av retroflex realisering sker i ordgränser i gruppen med bakre *r* och 51 % i ordgränser i gruppen med främre *r*. Den interindividuella variationen av retroflexerna ordinternt är stor, som syns i tabell 6:5, och antalet förekomster varierar mellan olika retroflexer men också mellan informanterna. Sammantaget är de vanligaste retroflexa realiseringarna ordinternt /rt/ realiserat [t], som utgör 40 % av alla förekomster av retroflexer, och /rs/ realiserat [ʂ] som utgör 31 % av alla förekomster av retroflexer. I tabell 6:6 ses antal förekomster i ordgränser av varje retroflex hos varje informant.

TABELL 6:6. *Antal belägg för retroflexer i ordgränser hos varje informant*

	rs [ʂ]	rl [l]	rt [t]	rd [d]	rn [ŋ]	Totalt
Ingrid S	8	31	7	84	37	167
Alice S	7	9	8	62	25	111
Alexander S	2	18	4	83	27	134
Robin S	2	1	1	12	8	24
Karin S	0	10	6	19	7	42
Liam S	0	0	0	34	19	53
Stina S	1	0	4	63	7	75
Elin S	2	1	1	21	2	27
Sara S	0	0	0	22	2	24
Anna D	0	0	2	15	2	19
Totalt	22 (3 %)	70 (10 %)	33 (5 %)	415 (61 %)	136 (20 %)	676

Om man jämför tabell 6:5 och tabell 6:6 visar det sig att olika retroflexer är vanligast inuti ord och i ordgränser. Den vanligaste retroflexa realiseringen i ordgränser (se tabell 6:6) är /rd/ realiserad [d], som utgör 61 % av alla förekomster, och därefter /rn/realiserad [ŋ] som utgör 20 % av alla förekomster i ordgränser. Förklaringen till att retroflexerna i ordgränser, till skillnad från de ordinterna retroflexerna, domineras av en kategori, /rd/, skulle kunna vara att vissa ordkombinationer är vanligare än andra i spontantalet. Verb i presens slutar ju oftast på *r*, och i kombination med vanliga personliga pronomina som *du*, *den*, *det* och *de* eller adverbena *där* och *dit* torde kombinationer av dessa utgöra ett mycket vanligt inslag i talspråket. Vid genomgång av en informants intervju kan jag bekräfta min hypotes, då en klar majoritet av ordkombinationerna med retroflex realisering består av ett verb i presens och ett pronomen. Vanliga ordkombinationer är exempelvis *har de*, *tycker det* och *tror det*.

6.2.3 Realisering av variabel 3: *-ärr-/arr-*

Den standardspråkliga variabeln *-ärr-* dialektalt realiserad som *-arr-* i t.ex. *verkligen* (*varkligen*) eller *Sverige* (*Svarige*) är en fonologisk variabel som förekommer med dialektal realisering hos många informanter, och endast fyra informanter realiserar variabeln enbart standardspråkligt. I tabell 6:7 syns an-

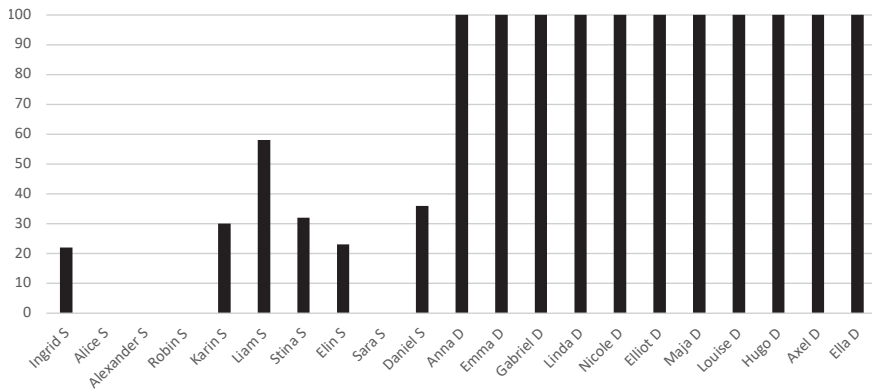
delen dialektal realiseringen och standardrealisering av variabeln *-ärr-/arr-*. Ordningen av informanterna i tabellen är densamma som i dialektindex, från minst poäng (standardspråkig) till mest poäng (dialektal) (se figur 6.1).

TABELL 6:7. *Realisering av variabeln -ärr-/arr-*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	22 % (4/18)	78 % (14/18)
Alice S	0 % (0/9)	100 % (9/9)
Alexander S	0 % (0/15)	100 % (15/15)
Robin S	0 % (0/4)	100 % (4/4)
Karin S	30 % (3/10)	70 % (7/10)
Liam S	58 % (15/26)	42 % (11/26)
Stina S	32 % (7/22)	68 % (15/22)
Elin S	23 % (3/13)	77 % (10/13)
Sara S	0 % (0/18)	100 % (18/18)
Daniel S	36 % (5/14)	64 % (9/14)
Anna D	100 % (29/29)	0 % (0/29)
Emma D	100 % (9/9)	0 % (0/9)
Gabriel D	100 % (6/6)	0 % (0/6)
Linda D	100 % (53/53)	0 % (0/53)
Nicole D	100 % (24/24)	0 % (0/24)
Elliot D	100 % (8/8)	0 % (0/8)
Maja D	100 % (4/4)	0 % (0/4)
Louise D	100 % (6/6)	0 % (0/6)
Hugo D	100 % (20/20)	0 % (0/20)
Axel D	100 % (15/15)	0 % (0/15)
Ella D	100 % (10/10)	0 % (0/10)
Genomsnitt (totalt)	62 %	38 %

Den sammantagna, genomsnittliga dialektala realiseringen av variabeln *-ärr-* är 62 %, vilket gör att variabeln placerar sig bland dem med högst andel dialektal realisering (se även tabell 6:18 i avsnitt 6.5). Hela den dialektala

gruppen uppvisar 100 % dialektal realisering av denna variabel, vilket syns tydligt i figur 6:5.

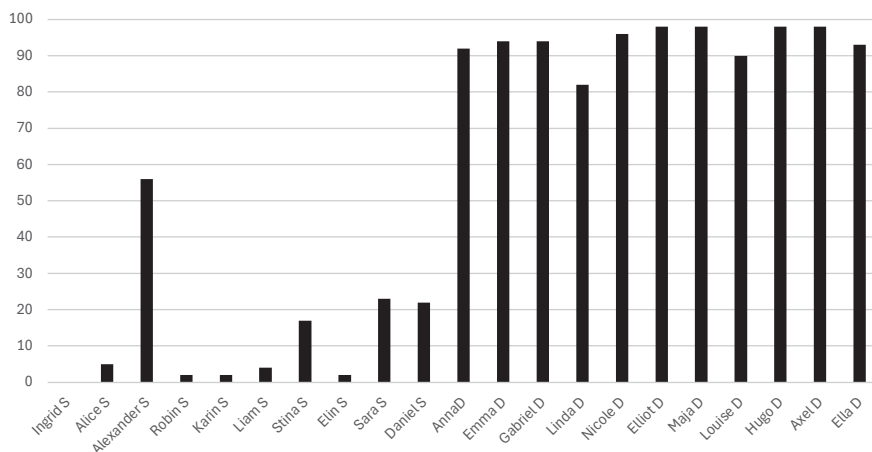

FIGUR 6:5. *Informanternas realisering av dialektalt -arr- i procent*

Den standardspråkiga gruppens informanter realiserar inte denna variabel i någon större utsträckning, förutom Liam S som uppvisar dialektal realisering av variabeln 58 % av förekomsterna. Både variabeln *långa, betonade vokaler* och *-ärr-/arr-* är variabler som följer dialektaliteten. Dialektala informanter realiserar dem i hög grad, men standardspråkiga informanter mer i undantagsfall.

6.2.4 Realisering av variabel 4: monoftonger/diftonger

Att diftongering av långa vokaler är ett kännetecken för skånskan (Gårding m.fl. 1974:108, Elert 1997:39, Bruce 2010:121) har nämnts tidigare (se avsnitt 5.1.3). Diftongeringen kan delas in i två huvudområden med utgångspunkt i f.d. Kristianstad län i norr och öster och f.d. Malmöhus län, i vilket Helsingborg ingick, i sydväst (Bruce 2010:122). Eftersom Helsingborg ligger nära gränsen till gamla Kristianstad län, där endast de fyra slutna vokaler /i, y, u, ʉ/ diftongeras (Bruce 2010:124), och en del av undersökningens informanter bor i kommunerna runt Helsingborg, har jag valt att inte excerptera öppna vokaler, utan endast undersöka diftongering av de fyra slutna vokaler /i, y, u, ʉ/ som transkriberas fonetiskt som [e̞i, ø̞y, e̞u, ø̞ʉ] (Bruce 2010:122). Vid excerptering har jag valt långa, betonade vokaler, och de allra flesta är satsbetonade eftersom de då är tillräckligt långa för att vokalkvaliteten ska kunna bedömas auditivt. I figur 6:6 syns diftongisk realisering i materialet. Staplarna visar varje informants genomsnittliga diftongering i procent av samtliga excerpterade belegg för långa, betonade vokaler.

FIGUR 6.6. *Informanternas genomsnittliga diftongering av långa vokaler i procent*

De elva dialektala informanterna återfinns till höger i diagrammet, och de har alla över 80 % diftongisk realisering av långa vokaler, medan standardgruppen har mycket lägre andel diftongisk realisering, för alla utom en informant under 25 %. Den informant som sticker ut är Alexander S, en av de informanter som har lägst poäng i dialektindex. Han uppvisar 56 % diftongisk realisering av vokaler, trots att han inte uppvisar dialektal realisering av någon annan av undersökningens variabler. Så, med undantag av Alexander S visar diagrammet tydligt att diftongisk realisering är förknippat med dialektala informanter.

I tabell 6:8 syns andel diftongisk realisering av de olika vokalerna, i procent av det totala antalet excerperade belägg för respektive vokal. Inom parentes syns också antalet diftongiskt realiserade belägg av det totala antalet excerperade belägg för respektive vokal. Ordningen av informanterna i tabell 6:8 följer informanternas poäng i dialektindex, från lägst till högst poäng eller från mest standardspråkig till mest dialektal (se tabell 6:1).

TABELL 6:8. *Diftongisk realisering av de långa vokalerna /i/, /y/, /u/ och /ʌ/*

	/i/	/y/	/u/	/ʌ/	Genomsnitt
Ingrid S	0 % (0/128)	0 % (0/22)	0 % (0/128)	0 % (1/78)	0 % (1/356)
Alice S	0 % (0/76)	0 % (0/47)	2 % (2/119)	23 % (12/52)	5 % (14/294)
Alexander S	84 % (110/131)	80 % (21/25)	13 % (19/145)	82 % (58/71)	56 % (208/372)
Robin S	0 % (0/39)	0 % (0/2)	0 % (0/35)	14 % (2/14)	2 % (2/90)

Karin S	0 % (0/65)	0 % (0/6)	0 % (0/61)	10 % (4/41)	2 % (4/173)
Liam S	7 % (4/60)	7 % (1/15)	2 % (2/85)	4 % (2/53)	4 % (9/213)
Stina S	4 % (7/178)	25 % (5/20)	13 % (13/101)	41 % (42/102)	17 % (67/401)
Elin S	1 % (1/116)	0 % (0/40)	3 % (3/89)	1 % (1/83)	2 % (5/328)
Sara S	35 % (19/54)	21 % (5/24)	0 % (0/70)	44 % (19/43)	23 % (43/191)
Daniel S	0 % (0/40)	13 % (1/8)	2 % (1/58)	78 % (29/37)	22 % (31/143)
Anna D	94 % (93/99)	93 % (27/29)	81 % (60/74)	99 % (72/73)	92 % (252/275)
Emma D	93 % (76/82)	92 % (12/13)	94 % (78/83)	95 % (60/63)	94 % (226/241)
Gabriel D	95 % (37/39)	86 % (6/7)	93 % (41/44)	94 % (34/36)	94 % (118/126)
Linda D	91 % (143/158)	89 % (16/18)	65 % (93/144)	93 % (82/88)	82 % (334/408)
Nicole D	97 % (86/89)	92 % (24/26)	93 % (88/93)	100 % (51/51)	96 % (249/259)
Elliot D	96 % (50/52)	100 % (6/6)	97 % (37/38)	100 % (50/50)	98 % (143/146)
Maja D	95 % (35/37)	100 % (36/36)	98 % (61/62)	100 % (32/32)	98 % (164/167)
Louise D	88 % (51/59)	95 % (20/21)	77 % (44/51)	96 % (54/56)	90 % (169/187)
Hugo D	98 % (89/91)	100 % (11/11)	97 % (75/77)	98 % (59/60)	98 % (234/239)
Axel D	98 % (50/51)	92 % (11/12)	99 % (85/86)	100 % (45/45)	98 % (191/194)
Ella D	98 % (52/53)	100 % (34/34)	83 % (63/76)	100 % (50/50)	93 % (199/213)
Genomsnitt	56 %	56 %	48 %	65 %	56 %

Informanternas sammanlagda genomsnittliga diftongiska realisering av varje vokal syns längst ner i tabell 6:8. Här framgår inte någon stor skillnad mellan olika vokaler när man slår ihop alla informanterna. Vokalerna realiseras diftongiskt i genomsnitt mellan 48 % (/u/) och 65 % (/ʉ/) av samtliga belägg för respektive vokal, men den diftongiska realiseringen är ganska jämnt fördelad över vokalerna i materialet. Alla långa vokaler utom /u/ har diftongisk realisering till mer än hälften, men ingen vokal uppvisar sammantaget kategorisk dialektal realisering.

Som man kan se i tabell 6:8 finns det mycket färre belägg för vokalen /y/ än för övriga vokaler, troligen för att /y/ är mindre vanligt förekommande än övriga vokaler. I modern tidningstext är /y/ den minst vanliga vokalen, enligt Språkstatistik från Nationellt Centrum för Matematik (Beckman & Ekhall, u.å.). Hos vissa informanter är antalet belägg för betonat, långt /y/ så få som två (Robin S) eller sex (Karin S och Elliot D). Det framgår dock av tabellen att informanternas realisering av denna vokal och de tre övriga vokalerna stämmer väl överens. Elliot D, till exempel, har bara sex belägg för /y/, alla med diftongisk realisering, och har nästan 100 % diftongisk realisering även av övriga vokaler. Karin S å andra sidan, har också sex belägg för /y/, men alla är monoftongiska. Hennes övriga vokaler realiseras även de nästan helt monoftongiskt, alltså utan diftongering.

De flesta informanter uppvisar liknande andel diftongisk realisering av alla undersökta vokaler, både de informanter som uppvisar kategorisk diftongisk realisering och de som uppvisar nästan enbart monoftongisk realisering och därmed nästan ingen diftongisk realisering alls. De elva dialektala informanterna, alltså den sista delen av tabell 6:8, uppvisar kategoriskt diftongisk realisering av samtliga fyra vokaler. Emma D, Nicole D, Elliot D, Maja D, Hugo D och Axel D uppvisar t.ex. med bara några få procents variation en nästan identisk andel diftongisk realisering av samtliga fyra vokaler. Linda D och Louise D har lite lägre andel diftongering av en vokal än övriga vokaler, men hela gruppen uppvisar ändå en relativt konsekvent diftongisk realisering av samtliga fyra undersökta vokaler.

I standardgruppen varierar diftongeringen mer. Elin S uppvisar knappt någon diftongisk realisering alls, medan Karin S och Stina S uppvisar lite diftongisk realisering, men den skiljer sig mellan olika vokaler. Stina S diftongering varierar mellan 41 % av /ʉ/ till bara 4 % av /i/ och däremellan kommer /y/ med 25 % och /u/ med 13 %. Karin S uppvisar ingen diftongisk realisering av någon av vokalerna utom för /ʉ/ där 10 % av förekomsterna realiseras diftongiskt. Även Alice S och Robin S uppvisar mer diftongisk realisering av just /ʉ/, som är den vokal som diftongeras i störst utsträckning i materialet, då 64 % av förekomsterna har diftongisk realisering. Materialet visar att om det alls förekommer diftongisk realisering hos en informant är /ʉ/ en av de vokaler som realiseras diftongiskt.

Förväntningen var att det skulle förekomma mer diftongisk realisering hos de mer dialektala informanterna och i stort sett följer informanterna det mönstret. De informanter som uppvisar mest diftongering av långa vokaler är de elva mest dialektala informanterna Anna D, Emma D, Gabriel D, Linda D, Nicole D, Elliot D, Maja D, Louise D, Hugo D, Axel D och Ella D. De uppvisar kategorisk diftongisk realisering av samtliga undersökta långa vokaler. I gruppen av standardspråkiga informanter finns det ungdomar som uppvisar mycket liten andel diftongering, som Ingrid S, Alice S, Robin S, Karin S, Liam S och Elin S.

Liksom realiseringen av *r* verkar den diftongiska realiseringen alltså följa med dialektaliteten hos informanterna, med ett tydligt undantag, nämligen Alexander S som uppvisar standardvarianter som främre *r* och retroflekttering, men ändå en hel del diftongisk realisering av samtliga fyra vokaler. En annan som bryter mönstret är Daniel S. Han använder bakre *r* och ingen retroflekttering, och är i de avseendena dialektal, men uppvisar mycket lite diftongering, mest av /u/ och endast en mycket liten andel diftongering av ytterligare två vokaler. Ett par informanter till som har ungefär lika lite diftongisk realisering som Daniel S är Stina S och Sara S, som dock båda uppvisar standarddraget retroflekttering. Anna D, som liksom Stina S och Sara S använder bakre *r* men retroflekttering, uppvisar i motsats till de två andra tjejerna i genomsnitt 92 % diftongisk realisering, alltså lika mycket som de mest dialektala informanterna.

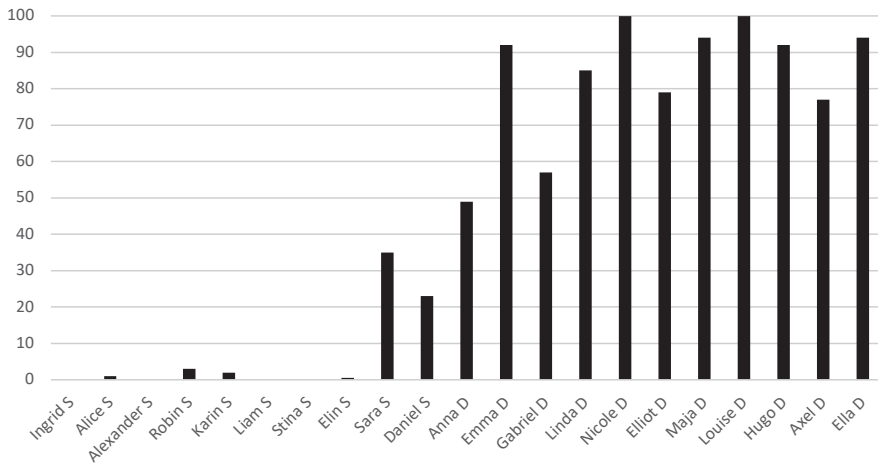
6.2.5 Realisering av variabel 5: *-er/-år*

Velarisering av *-e* till *-å* kan, som tidigare nämnts, ske i vissa svagt betonade eller obetonade stavelser i skånska dialekter (Teleman 2005:63). Detta förekommer också hos ungdomarna i avhandlingsmaterialet. Oftast är det presensändelser (*-er*) som uttalas dialektalt, så att exempelvis *springer* och *kommer* realiseras som *springår* ([sprɪŋɔ̯ɐ]) och *kommår* ([kɔ̯mɔ̯ɐ]), men det kan också vara pluraländelser, så att *grejer* blir *grejår*, eller en stavelse ordmedialt, som i *eftersom*, som då blir *efiårsom*. I tabell 6:9 syns andelen dialektal respektive standardrealisering i procent av samtliga belägg för variabeln *-er/-år* samt antalet dialektala respektive standardbelägg av variabeln för varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:9. *Realisering av variabeln -er/-år*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/190)	100 % (190/190)
Alice S	1 % (1/148)	99 % (147/148)
Alexander S	0 % (0/239)	100 % (239/239)
Robin S	3 % (3/104)	97 % (101/104)
Karin S	2 % (2/83)	98 % (81/83)
Liam S	0 % (0/129)	100 % (129/129)
Stina S	0 % (0/266)	100 % (266/266)
Elin S	0 % (1/273)	100 % (272/273)
Sara S	35 % (44/127)	65 % (83/127)
Daniel S	23 % (20/88)	77 % (68/88)
Anna D	49 % (66/135)	51 % (69/135)
Emma D	92 % (132/143)	8 % (11/143)
Gabriel D	57 % (48/84)	43 % (36/84)
Linda D	85 % (225/265)	15 % (40/265)
Nicole D	100 % (153/153)	0 % (0/153)
Elliot D	79 % (99/126)	21 % (27/126)
Maja D	94 % (87/93)	6 % (6/93)
Louise D	100 % (103/103)	0 % (0/103)
Hugo D	92 % (181/197)	8 % (16/197)
Axel D	77 % (99/129)	23 % (30/129)
Ella D	94 % (120/128)	6 % (8/128)
Genomsnitt (totalt)	47 %	53 %

I tabell 6:9 märks det att den dialektala realiseringen ökar och att standardrealiseringen minskar ju mer dialektala informanterna blir (ju längre ner i tabellen man kommer). I figur 6:7 syns bara den dialektala realiseringen av variabeln.

FIGUR 6:7. Informanternas realisering av dialektalt -år i procent

I figur 6:7 syns det, liksom det gör för flera variabler, att framför allt de mer dialektala informanterna längst till höger i diagrammet realiserar standardsvenskt *-er* dialektalt som *-år*. Även två av de mindre dialektala informanterna, Sara S och Daniel S, uppvisar en viss del dialektal realisering av variabeln. Av de informanter som använder standardspråkligt främre *r* använder två informanter variabeln *-år*, Alice S och Robin S, men bara ett fåtal gånger var. Bland de elva dialektala informanterna som realiserar variabeln dialektalt gör nio det över 75 % av alla tillfällen som variabeln realiserar. I den dialektala gruppen har Anna D minst andel realisering av dialektvarianten: i 49 % av alla förekomster av variabeln realiserar hon den dialektalt. Förutom Sara S och Daniel S realiserar den standardspråkiga gruppen i stort sett inte alls dialektvarianten *-år*.

6.2.6 Realisering av variabel 6: *blir/bler*

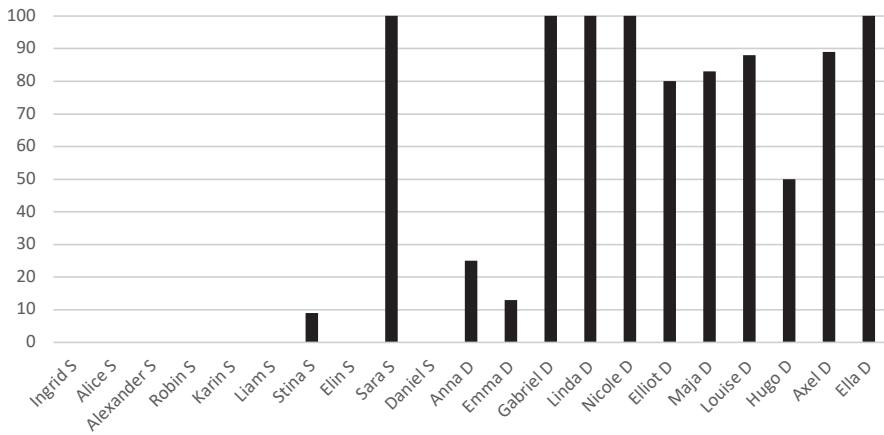
Den fonologiska varianten *bler* är ett dialektalt skånskt uttal för standardvarianten *blir* och bunden till detta enskilda ord. Andelen dialektal respektive standardrealisering av samtliga belägg för variabeln i procent syns i tabell 6:10, liksom det sammanlagda antalet dialektala respektive standardbelägg av variabeln hos varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:10. *Realisering av variabeln blir/bler*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/32)	100 % (32/32)
Alice S	0 % (0/15)	100 % (15/15)
Alexander S	0 % (0/13)	100 % (13/13)
Robin S	0 % (0/0)	100 % (0/0)
Karin S	0 % (0/5)	100 % (5/5)
Liam S	0 % (0/10)	100 % (10/10)
Stina S	9 % (4/45)	91 % (41/45)
Elin S	0 % (0/7)	100 % (7/7)
Sara S	100 % (2/2)	0 % (0/2)
Daniel S	0 % (0/6)	100 % (6/6)
Anna D	25 % (1/4)	75 % (3/4)
Emma D	13 % (2/16)	87 % (14/16)
Gabriel D	100 % (4/4)	0 % (0/4)
Linda D	100 % (48/48)	0 % (0/48)
Nicole D	100 % (3/3)	0 % (0/3)
Elliot D	80 % (4/5)	20 % (1/5)
Maja D	83 % (15/18)	17 % (3/18)
Louise D	88 % (7/8)	12 % (1/8)
Hugo D	50 % (4/8)	50 % (4/8)
Axel D	89 % (17/19)	11 % (2/19)
Ella D	100 % (1/1)	0 % (0/1)
Genomsnitt (totalt)	45 %	55 %

Antalet belägg (både standard- och dialektala belägg) för variabeln *blir/bler* är färre än de andra variablerna, och de dialektala varianterna av variabeln blir därför också färre än andra undersökta variabler, vilket syns på siffrorna i tabellen. Några informanter har bara enstaka dialektala belägg och åtta informanter saknar helt belägg för den dialektala varianten (men har i stället belägg för standardvarianten). Mönstret liknar dock de andra variablerna på så sätt att dialektal realisering (*bler*) förekommer framför allt hos de mer dialektala

informanterna. Figur 6:8 visar den dialektala realiseringen av standardspråkligt *blir*.

FIGUR 6:8. Informanternas realisering av dialektalt *bler* i procent

Av de elva mest dialektala ungdomarna uppvisar åtta den dialektala variabeln *bler* i 80 % av förekomsterna eller mer. Hugo D, som också ingår i den dialektala gruppen, har mindre andel, bara 50 % dialektal realisering av variabeln, och Anna D och Emma D, som också finns bland de mer dialektala informanterna, uppvisar endast 25 % respektive 13 % dialektal realisering. Anna D realiserar variabeln *blir* dialektalt endast 25 % av alla tillfällen hon använder variabeln, men uppvisar även låg andel dialektal realisering när det gäller andra språkliga variabler (som *intelente*, *-erl-år* och *mej* och *nej/maj* och *naj*). Emma D:s resultat, däremot, endast 13 % dialektal realisering, skiljer sig från hennes realisering av andra språkliga variabler, som hon realiserar till stor del dialektalt på ungefär samma sätt som övriga dialektala informanter. Ingen av de informanter som använder främre *r* realiserar alls variabeln *blir* på dialektalt sätt. Dialektvarianten *bler* verkar inte vara så vanlig ihop med standardspråkligt tal.

6.2.7 Realisering av variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u*

I nordvästskåne får kort *u* traditionellt samma vokalkvalitet som långt [u:]([ʊ]), (Elert 1997:49, Bruce 2010:177) så att vokalerna i *hus* och *buss* får samma klangfärg. Ett annat uttal av kort *u*, nämligen att det sammanfaller med kort *o*, som i södra och östra Skåne gör att vokaldistinktionen mellan *bunden* och *bonden* försvinner, har jag inte stött på i mitt material. De korta *u* som inte realiseras

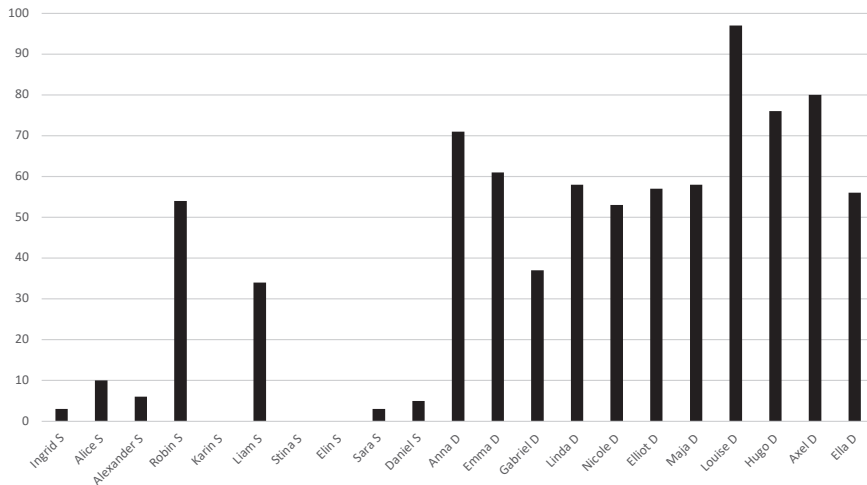
med nordvästskånskt, dialektalt uttal i materialet realiseras i stället som standardsvenskt kort /u/. I materialet framkommer en ganska stor andel realisering av nordvästskånskt kort *u*, som syns i tabell 6:11. Ordningen av informanterna är den samma som i dialektindex (se figur 6:1) från låg till hög poäng.

TABELL 6:11. *Realisering av variabeln kort u/kort spetsigt u*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	3 % (3/110)	97 % (107/110)
Alice S	10 % (8/81)	90 % (73/81)
Alexander S	6 % (10/160)	94 % (150/160)
Robin S	54 % (20/37)	46 % (17/37)
Karin S	0 % (0/39)	100 % (39/39)
Liam S	34 % (19/56)	66 % (37/56)
Stina S	0 % (0/154)	100 % (154/154)
Elin S	0 % (0/83)	100 % (83/83)
Sara S	3 % (3/95)	97 % (92/95)
Daniel S	5 % (2/43)	95 % (41/43)
Anna D	71 % (72/102)	29 % (30/102)
Emma D	61 % (46/75)	39 % (29/75)
Gabriel D	37 % (9/24)	63 % (15/24)
Linda D	58 % (75/129)	42 % (54/129)
Nicole D	53 % (47/88)	47 % (41/88)
Elliot D	57 % (30/53)	43 % (23/53)
Maja D	58 % (28/48)	42 % (20/48)
Louise D	97 % (57/59)	3 % (2/59)
Hugo D	76 % (62/82)	24 % (20/82)
Axel D	80 % (47/59)	20 % (12/59)
Ella D	56 % (24/43)	44 % (19/43)
Genomsnitt (totalt)	39 %	61 %

I tabell 6:11 syns andelen dialektal respektive standardrealisering i procent av samtliga belägg för variabeln samt inom parentes antalet dialektala respektive

standardbelägg av variabeln kort nordvästskånskt *u* hos varje enskild informant. I figur 6:9 syns endast andelen dialektal realisering av variabeln i form av ett diagram, där ordningen är densamma som i dialektindex.

FIGUR 6:9. *Informanternas realisering av dialektalt kort spetsigt u i procent*

Bara tre informanter (Elin S, Karin S och Stina S) realiserar aldrig kort *u* på det dialektala sättet, och ytterligare fem informanter uppvisar endast några enstaka belägg för den dialektala varianten. Men tretton informanter realiserar kort *u* på nordvästskånskt sätt över 30 % av sina förekomster av variabeln, och Louise D är så konsekvent i sitt uttal att hon uppvisar den dialektala realiseringen 97 % av sina förekomster av variabeln kort *u*. Sammanfattningsvis är det framför allt de informanter som realiserar andra variabler på dialektalt vis som även uppvisar mest dialektal realisering av denna variabel, alltså de dialektala informanterna i den högra halvan av stapeldiagrammet. Informanterna i den vänstra delen av diagrammet, den standardspråkiga gruppen och alltså de mindre dialektala informanterna, uppvisar inte alls så mycket dialektal realisering, men det finns undantag. Robin S och Liam S är mer standardnära talare men uppvisar ändå en del nordvästskånskt dialektal realisering av kort *u*, 54 % respektive 34 % av all realisering av variabeln är dialektal.

6.2.8 Realisering av variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*

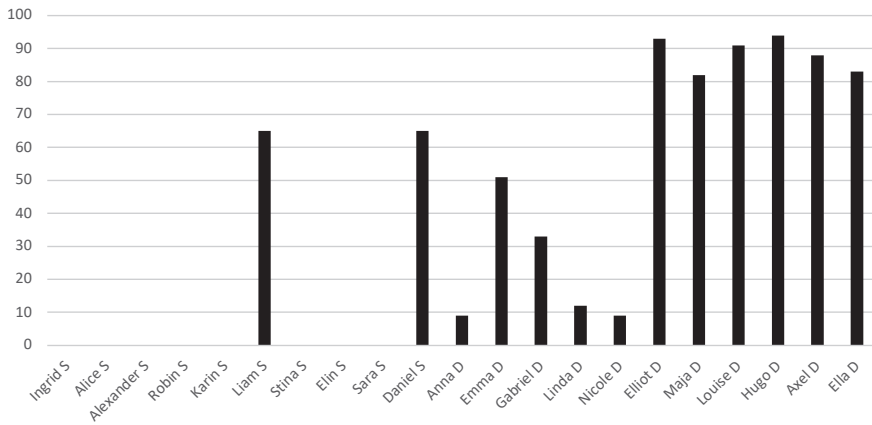
En dialektal sänkning av det standardsvenska /ej/ till /aj/ visar sig i den fonologiska variabeln bunden till de enskilda orden *maj* och *naj* för standardsvenskt

mej och *nej*. Uttalet kan finnas även i *dej* och *sej*, men i materialet har jag valt att excerpera orden *mej* och *nej*, eftersom de är frekventa hos samtliga informanter. I tabell 6:12 syns andelen dialektal respektive standardrealisering i procent av samtliga belägg för variabeln och, inom parentes, antalet dialektala respektive standardbelägg av samtliga belägg för variabeln *mej* och *nej* hos varje enskild informant.

TABELL 6:12. *Realisering av variabeln mej och nej/maj och naj*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/23)	100 % (23/23)
Alice S	0 % (0/27)	100 % (27/27)
Alexander S	0 % (0/40)	100 % (40/40)
Robin S	0 % (0/23)	100 % (23/23)
Karin S	0 % (0/22)	100 % (22/22)
Liam S	65 % (15/23)	35 % (8/23)
Stina S	0 % (0/43)	100 % (43/43)
Elin S	0 % (0/32)	100 % (32/32)
Sara S	0 % (0/14)	100 % (14/14)
Daniel S	65 % (17/26)	35 % (9/26)
Anna D	9 % (3/33)	91 % (30/33)
Emma D	51 % (18/35)	49 % (17/35)
Gabriel D	33 % (5/15)	67 % (10/15)
Linda D	12 % (3/26)	88 % (23/26)
Nicole D	9 % (4/44)	91 % (40/44)
Elliot D	93 % (14/15)	7 % (1/15)
Maja D	82 % (14/17)	8 % (3/17)
Louise D	91 % (21/23)	9 % (2/23)
Hugo D	94 % (16/17)	6 % (1/17)
Axel D	88 % (22/25)	12 % (3/25)
Ella D	83 % (24/29)	17 % (5/29)
Genomsnitt (totalt)	37 %	63 %

Tretton informanter, lika många som realiserar *blir* dialektalt, realiserar denna variabel dialektalt. Sex av informanterna, alla de mest dialektala, uppvisar över 80 % dialektal realisering av variabeln. Men både Liam S och Daniel S i standardgruppen, som båda har uppvisat ganska lite dialektal realisering av andra variabler, uppvisar 65 % dialektal realisering av variabeln *mej* och *nej/maj* och *naj*.

FIGUR 6:10. Informanternas realisering av dialektalt *maj* och *naj* i procent

Figur 6:10 visar fördelningen av andelen dialektal realisering av variabeln *mej* och *nej/maj* och *naj*. Hela den dialektala gruppen om elva informanter uppvisar dialektal realisering av variabeln, men några informanter bara omkring 10 %. Utöver detta syns de två standardspråkiga informanterna Liam S och Daniel S som uppvisar dialektal realisering till mer än hälften av den totala realiseringen av variabeln. Endast sex informanter realiserar variabeln kategoriskt dialektalt, medan elva informanter realiserar den kategoriskt standardspråkligt.

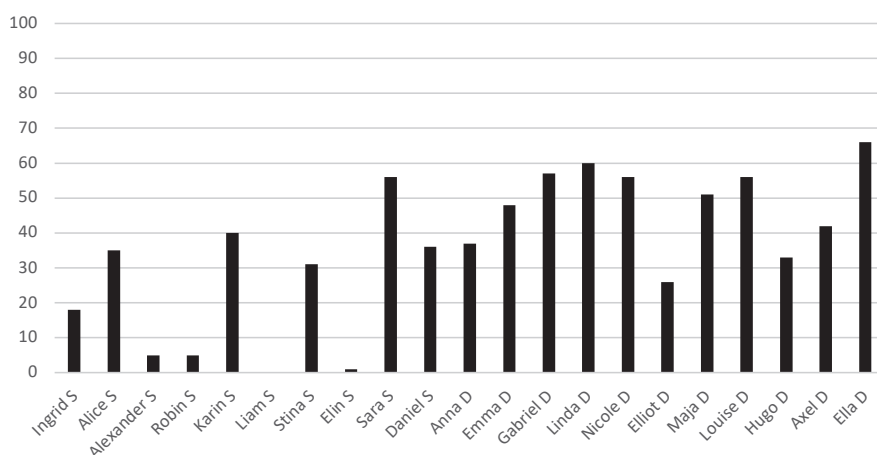
6.2.9 Realisering av variabel 9: *intente*

Jag har noterat alla förekomster av adverbet *inte* i materialet, och räknar realiseringen *ente* som ett fonologiskt, dialektalt drag bundet till ett enskilt ord. I tabell 6:13 syns andelen dialektal respektive standardrealisering av samtliga belägg för variabeln i procent samt antalet dialektala respektive standardbelägg av variabeln *intente* hos varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:13. *Realisering av variabeln inte/ente*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	18 % (14/80)	82 % (66/80)
Alice S	35 % (28/80)	65 % (52/80)
Alexander S	5 % (4/80)	95 % (76/80)
Robin S	5 % (3/66)	95 % (63/66)
Karin S	40 % (21/52)	60 % (31/52)
Liam S	0 % (0/76)	100 % (76/76)
Stina S	31 % (47/153)	69 % (106/153)
Elin S	1 % (1/127)	99 % (126/127)
Sara S	56 % (44/78)	44 % (34/78)
Daniel S	36 % (15/42)	64 % (27/42)
Anna D	37 % (17/46)	63 % (29/46)
Emma D	48 % (29/61)	52 % (32/61)
Gabriel D	57 % (29/51)	43 % (22/51)
Linda D	60 % (61/101)	40 % (40/101)
Nicole D	56 % (47/84)	44 % (37/84)
Elliot D	23 % (6/26)	77 % (20/26)
Maja D	51 % (25/49)	49 % (24/49)
Louise D	56 % (44/78)	44 % (34/78)
Hugo D	33 % (14/43)	67 % (29/43)
Axel D	42 % (31/74)	58 % (43/74)
Ella D	66 % (29/44)	34 % (15/44)
Genomsnitt (totalt)	36 %	64 %

Figur 6:11 visar hur stor andel av alla belägg för variabeln *inte* som realiseras på skänkt, dialektalt sätt. Denna variabel är den av samtliga tolv språkliga variabler som flest informanter realiserar i någon mån dialektalt, även om inga informanter realiserar variabeln kategoriskt (över 75 %) dialektalt. Variabeln har i stället lägst sammanlagd andel dialektal realisering av alla variabler (se avsnitt 6.4).

FIGUR 6:11. Informanternas realisering av dialektalt ente i procent

Realiseringen av varianten *ente* för standardsvenskt *inte* varierar inte lika mycket inom materialet som andra variabler, utan variabeln realiseras dialektalt av de flesta informanter, förutom de fyra informanter som knappt realiserar den dialektala varianten av några variabler, Alexander S, Robin S, Liam S och Elin S. Dessa informanter hör alla till den standardspråkiga gruppen. Trots att nästan alla informanter använder den dialektala formen *ente* i sitt spontantal är det ingen som gör det helt konsekvent. Den som använder dialektvarianten *ente* mest, Ella D, gör det 66 % av alla förekomster, och de flesta andra realiserar varianten dialektalt bara mellan 30 % och 60 % av tillfällena de realiserar variabeln. *Inte* verkar vara en variabel som de flesta varierar mellan att realisera dialektalt och standardspråkligt.

6.2.10 Realisering av variabel 10: *ändå/ändån*

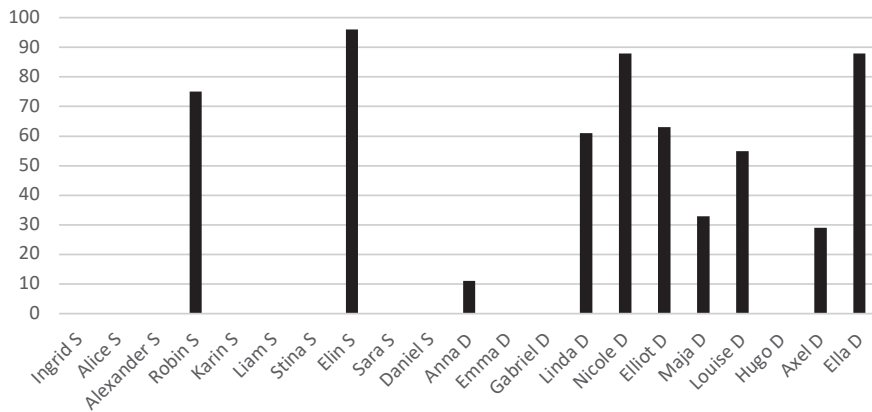
Alla förekomster av adverbet *ändå* i materialet har noterats, och jag räknar realiseringen *ändån* som en fonologisk, dialektal variant bunden till just detta enskilda ord. Tabell 6:14 visar andelen dialektal respektive standardrealisering av samtliga belägg för variabeln i procent samt antalet dialektala respektive standardbelägg av varianten *ändån* för standardsvenskt *ändå* hos varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:I4. *Realisering av variabeln ändå/ändån*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/53)	100 % (53/53)
Alice S	0 % (0/13)	100 % (13/13)
Alexander S	0 % (0/4)	100 % (4/4)
Robin S	75 % (6/8)	25 % (2/8)
Karin S	0 % (0/4)	100 % (4/4)
Liam S	0 % (0/17)	100 % (17/17)
Stina S	0 % (0/40)	100 % (40/40)
Elin S	96 % (22/23)	4 % (1/23)
Sara S	0 % (0/15)	100 % (15/15)
Daniel S	0 % (0/0)	0 % (0/0)
Anna D	11 % (2/19)	89 % (17/19)
Emma D	0 % (0/8)	100 % (8/8)
Gabriel D	0 % (0/0)	0 % (0/0)
Linda D	61 % (28/46)	39 % (18/46)
Nicole D	88 % (7/8)	12 % (1/8)
Elliot D	63 % (5/8)	37 % (3/8)
Maja D	33 % (2/6)	67 % (4/6)
Louise D	55 % (6/11)	45 % (5/11)
Hugo D	0 % (0/3)	100 % (3/3)
Axel D	29 % (2/7)	71 % (5/7)
Ella D	88 % (7/8)	12 % (1/8)
Genomsnitt (totalt)	29 %	62 %

Tio informanter realiserar variabeln *ändå* dialektalt som *ändån*. Det är framför allt de mest dialektala informanterna som använder den dialektala varianten, men även två av de mer standardnära informanterna, Robin S och Elin S. Elin S realiserar den dialektala varianten mest av alla informanter, 96 % eller 22/23 belägg för variabeln, vilket är överraskande eftersom hon annars bara realiserar två andra variabler dialektalt, främre *r*/bakre *r* och retroflex/*r* före dental konsonant. De andra två informanterna, Nicole D och Ella D som

realiserar den dialektala varianten *ändån* mest med vardera 88 %, realiserar de flesta andra variabler också dialektalt.

FIGUR 6:12. *Informanternas realisering av dialektalt ändån i procent*

I figur 6:12 syns att den dialektala realiseringen av variabeln *ändå* är ganska ojämn och bara några få informanter realiserar den dialektalt till stor del. Endast fyra informanter realiserar variabeln kategoriskt dialektalt.

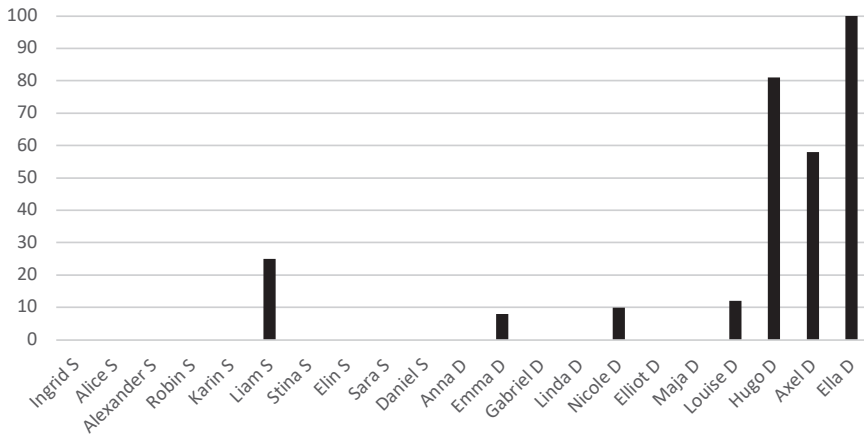
6.2.11 Realisering av variabel 11: *också/osså*

Den fonologiska variabeln *också*, bunden till just detta enskilda ord, realiseras med ett dialektalt skånskt uttal som *osså*. Andelen dialektalt respektive standardrealisering av samtliga belägg för variabeln i procent syns i tabell 6:15, liksom det sammanlagda antalet dialektala respektive standardbelägg av variabeln hos varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:15. *Realisering av variabeln också/osså*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/34)	100 % (34/34)
Alice S	0 % (0/10)	100 % (10/10)
Alexander S	0 % (0/14)	100 % (14/14)
Robin S	0 % (0/4)	100 % (4/4)
Karin S	0 % (0/13)	100 % (13/13)
Liam S	25 % (4/16)	75 % (12/16)
Stina S	0 % (0/50)	100 % (50/50)
Elin S	0 % (0/19)	100 % (19/19)
Sara S	0 % (0/17)	100 % (17/17)
Daniel S	0 % (0/8)	100 % (8/8)
Anna D	0 % (0/36)	100 % (36/36)
Emma D	8 % (1/13)	92 % (12/13)
Gabriel D	0 % (0/7)	100 % (7/7)
Linda D	0 % (0/35)	100 % (35/35)
Nicole D	10 % (2/21)	90 % (19/21)
Elliot D	0 % (0/14)	100 % (14/14)
Maja D	0 % (0/13)	100 % (13/13)
Louise D	12 % (2/17)	88 % (15/17)
Hugo D	81 % (13/16)	19 % (3/16)
Axel D	58 % (7/12)	42 % (5/12)
Ella D	100 % (5/5)	0 % (0/5)
Genomsnitt (totalt)	14 %	86 %

Det är bara sju informanter som realiserar variabeln *också/osså* dialektalt, vilket är det minsta antalet informanter med dialektal realisering av någon variabel, och bara två informanter som gör det kategoriskt, över 75 % av deras totala antal förekomster av variabeln. Dessa två informanter är de mest dialektala, Hugo D och Ella D, som realiserar i stort sett alla andra variabler dialektalt. Figur 6:13 visar hur få informanter som realiserar variabeln dialektalt.

FIGUR 6:13. Informanternas realisering av dialektalt *osså* i procent

I figur 6:13 syns det också att det i stort sett bara är de mest dialektala informanterna som realiserar det dialektala *osså*, med undantag för Liam S som realiserar variabeln dialektalt till 25 %. Liam realiserar ingen variabel kategoriskt dialektalt men däremot är det fem variabler som han varierar mellan standard och dialektal realisering.

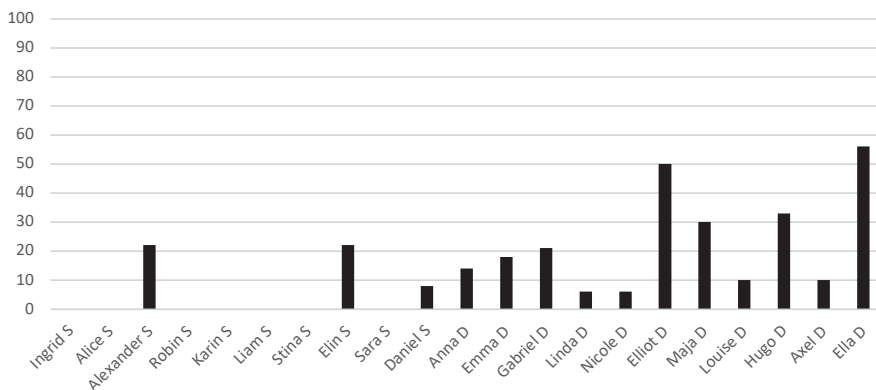
6.2.12 Realisering av variabel 12: *min/miin* (pron)

Den fonologiska variabeln *min/miin*, bunden till detta enskilda ord, uttalas dialektalt med långt *i*, som [mi:n]. Andelen dialektal respektive standardrealisering av samtliga belägg för variabeln i procent syns i tabell 6:16, liksom det sammanlagda antalet dialektala respektive standardbelägg av variabeln hos varje enskild informant inom parentes.

TABELL 6:16. *Realisering av variabeln min/miin*

	Dialektal realisering	Standardrealisering
Ingrid S	0 % (0/9)	100 % (9/9)
Alice S	0 % (0/29)	100 % (29/29)
Alexander S	22 % (6/27)	78 % (21/27)
Robin S	0 % (0/4)	100 % (4/4)
Karin S	0 % (0/12)	100 % (12/12)
Liam S	0 % (0/11)	100 % (11/11)
Stina S	0 % (0/41)	100 % (41/41)
Elin S	22 % (5/23)	78 % (18/23)
Sara S	0 % (0/16)	100 % (16/16)
Daniel S	8 % (2/26)	92 % (24/26)
Anna D	14 % (1/7)	86 % (6/7)
Emma D	18 % (5/28)	82 % (23/28)
Gabriel D	21 % (4/19)	79 % (15/19)
Linda D	6 % (1/18)	94 % (17/18)
Nicole D	6 % (1/16)	94 % (15/16)
Elliot D	50 % (2/4)	50 % (2/4)
Maja D	30 % (3/10)	70 % (7/10)
Louise D	10 % (1/10)	90 % (9/10)
Hugo D	33 % (4/12)	67 % (8/12)
Axel D	10 % (1/10)	90 % (9/10)
Ella D	56 % (15/27)	44 % (12/27)
Genomsnitt (totalt)	15 %	85 %

Variabeln *min/miin* realiseras dialektalt av så många som 14 informanter, men ingen realiserar variabeln kategoriskt dialektalt (över 75 %). Dessutom är det endast fyra informanter som realiserar över 25 % av alla belägg av variabeln dialektalt, och det är de dialektala Elliot D, Maja D, Hugo D och Ella D. Övriga tio informanter realiserar dialektalt *miin* vid endast ett fåtal tillfällen, vilket också syns i figur 6:14. Variabeln får lägst sammanlagd poäng i dialektindex eftersom så få informanter realiserar den mer än 25 % av alla förekomster av variabeln.

FIGUR 6:14. *Informanternas realisering av dialektalt miin i procent*

6.3 Informanternas egna tankar och åsikter om de språkliga variablerna

I den mån det framkommit i intervjuerna sammanställs här de åsikter och tankar informanterna uttryckt om de olika språkliga variablerna och dess dialektala varianter.

6.3.1 Realisering av *r*

Den första variabeln, främre *r*/bakre *r*, realiserar fem informanter som ett standardspråkligt främre, alveolart *r*. Att de inte i sitt spontantal i intervjuerna använder ett skånskt, bakre *r*, är det något de har funderat över? Liam S är den ende i denna grupp av främre *r*-talare som har två skånska föräldrar. På frågan om han någon gång använder skånska, bakre *r* svarar Liam S nej. Han tror inte att han någonsin använder bakre *r* och menar att hans mamma säger att han pratar någon sorts rikssvenska. Självt har han aldrig tänkt på hur han pratar eller vilken dialekt han har, säger han. Även Robin S svarar att han själv aldrig använder bakre *r* och inte har gjort det tidigare heller. Han tycker inte att han har någon riktig dialekt, och tror det beror dels på att hans kompisar inte har varit skåningar, dels på att han har släkt i Mellansverige, men han har en syster som pratar mer skånska än vad han själv gör, berättar han.

Alexander S verkar ha funderat mer över sitt tal, och menar att han pratar en mix av sina båda föräldrars dialekter, skånska och göteborgska. När han

var liten kunde han inte säga *r* berättar han, och försökte träna på det skånska *r*:et eftersom föräldrarna tyckte att han ju ändå bodde i Skåne. Men en dag lärde han sig ett främre, alveolart *r* i stället ("det göteborgska *r*:et", som han uttrycker det), och det har han haft sedan dess. Han beskriver det som att "Jag är liksom uppvuxen med båda dialekterna. Och då känner jag att den göteborgska dialekten har haft mer inflytande på mig än den skånska". Detta menar Alexander S även om han aldrig bott i Göteborg, utan i Skåne i hela sitt liv.

På samma sätt som Alexander S säger sig vara påverkad av sina föräldrars olika dialekter tycker Ingrid S att hon påverkats mycket av sina morföräldrar. De pratade stockholmska, och hon vistades mycket hos dem. Hon berättar också att hennes förskolepersonal när hon var liten pratade göteborgska och därför fick hon olika dialektala förebilder. Hon säger sig dessutom ha ganska lätt för att ta efter dem hon pratar med, så möjligen blir hon påverkad av mig i intervjun, även om hon sitter i skolmiljön vid vårt digitala möte. Den andra tjejen i materialet som använder främre *r*, Alice S, säger sig också lätt bli påverkad av den hon pratar med. Hon tror också att hennes pappa från Stockholm har påverkat hennes dialekttalande. När hon var liten pratade hon skånska, menar hon, men någonstans på vägen blev hon mer standardnära och nu säger hon sig prata "neutralt", men kan lätt ta efter någon annans dialekt. Samtidigt menar hon att andra kallar hennes dialekt för antingen skånska eller rikssvenska.

6.3.2 Andra dialektala varianter

När det gäller andra språkliga variabler eller skånska dialektdrag är det få som kommenteras av informanterna. Diftongering syftar några av dem på när de talar om grövre dialekt, och någon beskriver det som att det liksom "svänger om bokstäverna", men ingen kan i detalj beskriva hur det låter och ingen använder heller spontant ordet *diftong*. Det dialektdrag som omtalas mest specifikt, förutom bakre *r*, är det korta, spetsiga *u*:et. Många av ungdomarna använder variabeln som dialektal variant i sitt spontantal, även om de varierar mellan nordvästskånskt uttal och standarduttal av kort *u*. Ändå är det få ungdomar som nämner detta drag som typiskt för Helsingborg eller den delen av Skåne.

Inför min materialinsamling gjorde jag tre pilotinspelningar, två med personer i 50-årsåldern och en med en person i 75-årsåldern, och alla tre nämnde det spetsiga, *y*-liknande korta *u*:et som ett kännetecken för Helsingborgsdialekten. Jag har även tidigare hört äldre skåningar prata om det speciella *u*:et, och tror att om jag frågat en grupp äldre skåningar skulle många av dem angett denna variant som typiskt nordvästskånskt eller helsingborgsk. I

en tidningsartikel i Helsingborgs dagblad (Lindquist 2007, se även avsnitt 10.2) omtalas de *y*-liknande korta *u*:na som det mest speciella för Helsingborgsdialekten. Endast en av gymnasieungdomarna i mitt material nämnde alls dessa korta *u*:n. Hon, Emma D, säger sig använda dessa, som hon själv kallar ”helsingborgska”, *u*:n, och säger sig bli retad för dem (se exempel 9:3). Samtidigt som hon frågar sig hur hon kan ha blivit så dialektal (att använda spetsiga korta *u*:n är alltså ett tydligt tecken på dialektalitet för henne) säger hon att hon är stolt över sin skånska och tycker att man som skåning bör ha någonting som signalerar dialekt och tillhörandehet, ”en liten touch av skånska” som hon uttrycker det (se Quist 2017:1 och dialekt som en stilistisk resurs). Det helsingborgska *u*:et är ett tydligt dialektdrag för Emma, snarast en dialektindikator (Labov 1972:178, se vidare diskussionen i avsnitt 10.2), och troligen är det så även för många äldre nordvästskåningar, men uppenbarligen inte för de andra nordvästskånska ungdomarna i materialet.

6.3.3 Lexikon

Lexikonet, eller ordförrådet, beskrivs av avhandlingens informanter som något som skiljer dialektala personer från andra (se även om ordförråd i *Meta-språklighet*, avsnitt 8.2.2). Linda D berättar vid ett tillfälle om ett nationellt läger där hon frågat efter *totteband* (hårsnodd), och ingen förstod vad hon menade. Självt hade hon inte tänkt på att det var ett dialektalt skånskt ord. Hon beskriver också skillnaden mellan hennes egen dialekt och sin pappas dialekt som att han kan gå över till grov dialekt ”och säger *litta* och sådana grejer som jag aldrig skulle få för mig att säga”. Flera av de andra informanterna nämner dialektord som de i stället tycker är typiskt skånska eller till och med helsingborgska, men som skiljer de äldres språkbruk från de yngres. Emma säger att när de skämtar och pratar jättegrov skånska hemma använder de ord som *stolpapär* (*pommes frites*), *knuor* (*potatis*) och *hossor* (*strumpor*). Louise menar att hennes morfar dagligen använder dialektord som *mo'rötter* (med skånsk betoning på andra stavelsen) och *pär* (*potatis*). För att understryka skillnaden mellan henne själv och hennes morfar menar hon att hon inte direkt själv i skolan säger ”ja nu är det *pär* i matsalen”. En annan informant, Stina S, menar också att hennes morfar använder ”ord som har försvunnit”, som *him* (*hem*) och *pär* (*potatis*), och Maja D säger att hennes mormor använder helsingborgska ord som *klydderöv* (*klumpig*) och *glöttigt* (*barnsligt*).

Några av informanterna har uppfattningen att man använder mer dialektala ord på andra ställen i Skåne. Gabriel D förknippar ord som *rullebör* (*skottkärna*) och *vann* (*vatten*) med grov skånska från en annan del av Skåne, nämligen Österlen, och menar att man inte använder sådana ord i Helsingborg.

Även Daniel S talar om grov skånska, som han förknippar med mitten av Skåne, som Örkelljunga och Höör som ligger något närmare Helsingborg än det tidigare nämnda Österlen, men ändå någon annanstans. Enligt Daniel S använder man i mitten av Skåne typiskt skånska ord som *rullebör* och *potäder* (*potatis*).

6.4 Resultat för de två övriga språkliga variablerna

Förutom de tolv fonologiska variablerna finns två övriga språkliga variabler som jag har uppmärksammat men inte kvantifierat och räknat in i dialektindex som med de andra språkliga variablerna. Det handlar om den syntaktiska variabeln *standardsvenskt expletivt det*, som just i skånskan har en dialektal motsvarighet, *där* eller *här*, och *mellansvensk tonkurvaskånsk tonkurva*, som ofta gör dialekten igenkännbar även utan några andra tydliga dialektala drag.

6.4.1 Realisering av variabel 13: expletivt *det/där* och *här*

Variabeln *Expletivt det* har en dialektal, sydsvensk variant, *där* och ibland *här*. Exempel på meningar i materialet där den dialektala varianten används är ”och *där* är trevliga restauranger”, ”så ligger *där* en liten ö [...]” och ”om *där* är någon som följer efter”. Eftersom det är svårt, om inte omöjligt, att hitta en standardsvensk mening som har en exakt dialektal motsvarighet med denna konstruktion har jag inte kunnat ange hur stor andel dialektal realisering informanterna har av all realisering av variabeln. Standardförekomsterna har alltså inte räknats och inga procentsiffror visas, utan tabell 6:17 visar det totala antalet förekomster av den dialektala varianten hos varje informant. Ordningen för informanterna är samma som i dialektindex, alltså från minst dialektal (Ingrid S) till mest dialektal (Ella D).

TABELL 6:17. *Antal belägg för dialektalt expletivt där/här hos varje informant*

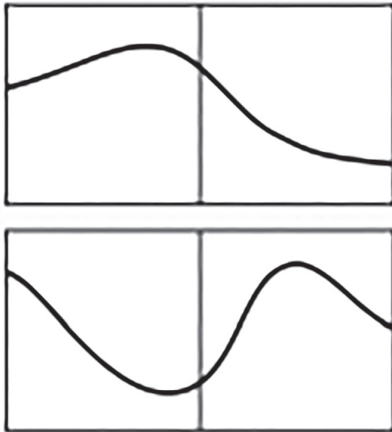
	Antal belägg	Exempel
Ingrid S	1	<i>där ä ganska mycket</i>
Alice S	0	
Alexander S	0	
Robin S	0	
Karin S	1	<i>och där ä trevliga restauranger</i>
Liam S	0	
Stina S	4	<i>där ä biosalong ä sånt</i>
Elin S	0	
Sara S	1	<i>där ä nog lite mer från person till person</i>
Daniel S	0	
Anna D	0	
Emma D	0	
Gabriel D	0	
Linda D	6	<i>å vad fint här ä</i>
Nicole D	10	<i>sen så ä där ett område som...</i>
Elliot D	0	
Maja D	1	<i>men där kom ju folk från liksom Stockholm</i>
Louise D	4	<i>just de att här ä så lugnt</i>
Hugo D	2	<i>här ä mer lugnt här</i>
Axel D	0	
Ella D	7	<i>så ligger där en liten ö</i>
Totalt	37	

Tabell 6:17 visar att elva informanter realiserar expletivt *det* på dialektalt sätt som *där* eller *här*. Varianten förekommer alltså hos hälften av informanterna, även om det är ganska få belägg hos varje informant. Inte bara de mest dialektala informanterna realiserar variabeln dialektalt utan även fyra av de standardspråkiga informanterna gör detta. Ingrid S, som inte realiserar någon annan variabel dialektalt, uppvisar ett exempel på expletivt *där* och Stina S uppvisar fyra belägg av den dialektala varianten. De flesta beläggen uppvisar

dock de dialektala informanterna, som Linda D som uppvisar sex förekomster av den dialektala varianten, Ella D som uppvisar sju och Nicole D som uppvisar tio belegg av den dialektala varianten.

6.4.2 Realisering av variabel 14: mellansvensk tonkurva/ skånsk tonkurva

Mitt intryck när jag har lyssnat på avhandlingsmaterialet är att de flesta informanter låter skånska, även om en del av dem inte uppvisar så många skånska varianter av variablerna i undersökningen. Prosodiska egenskaper skiljer olika dialekter åt, särskilt språkmelodi eller intonation. I språkmelodin ingår funktioner som uttrycker prominens, och en av dessa funktioner är ordaccent (Riad 2014b:125). I svenskan talar vi om två ordaccenter, accent 1 och 2 (akut och grav accent), av vilka jag här kommer att fokusera på accent 2. Eftersom mönstret i ord med accent 2 skiljer sig mellan dialekter är ett sätt att ta reda på om informanterna har skånsk satsmelodi att lyssna på ord med accent 2². Tonkurvan illustreras som i figur 6:15 (samma som figur 5:11), som är modifierad efter Myrberg (2022b:96) baserad på Gårding och Lindblad (1973). Figuren beskriver tonkurvorna för accent 2 i sydsvenska (överst) och central/Stockholmssvenska.

FIGUR 6:15. Schematiska tonkurvor för accent 2 i sydsvenska (överst) och mellansvenska (underst) dialekt (efter Myrberg 2022b)

---

2 Tack till Sara Myrberg för hjälp med idén till analysen och även annan återkoppling angående auditiv och akustisk analys.

Figur 6:15 illustrerar de två tonkurvor som visar sydsvensk och centralsvensk intonation för accent 2. Jag har gjort en auditiv analys (en akustisk analys skulle kunna göras senare, utanför avhandlingens tidsramar) genom att exciper ord med grav accent och lyssna på den initiala intonationskurvan i dessa ord. I skånskan går tonkurvan först upp innan den vänder neråt, medan tonkurvan i mellansvensk dialekt (central standardsvenska) först går snabbt ner innan den vänder upp. Hos de dialektala informanterna har det i de flesta fall räckt med några exempelord för att höra en tydlig sydsvensk intonation i dessa ord med accent 2. För några av de mer standardspråkiga informanterna har det dock krävts en noggrannare lyssning och fler belägg för att kunna avgöra intonationsmönstret.

Resultatet efter en genomlyssning av ett antal exciperade (betonade, i de flesta fall satsbetonade) ord med accent 2, är att alla de elva informanterna i den dialektala gruppen med hjälp av denna analys har en tydlig skånsk prosodi, vilket är förväntat. De låter tydligt skånska med avseende på den initiala tonkurvan i ord med accent 2 och uppvisar ju även andra dialektala varianter som stärker intrycket av deras skånska dialektalitet. Helhetsintrycket när man lyssnar på deras tal är att de låter skånska.

När det gäller gruppen av mer standardspråkiga informanter har de flesta av dem, precis som de dialektala ungdomarna, en skånsk tonkurva i ord med accent 2. Intrycket av dessa informanter är att även de har en skånsk prosodi. Men några få ungdomar ger intryck av att realisera en mer standardnära intonation. Vid excipering av satsbetonade ord med accent 2 hos de standardspråkiga informanterna visar det sig att två informanter, Ingrid S och Sara S, uttalar ord med accent 2 med mellansvensk tonkurva ibland, och dessa två informanter ger heller inget intryck av att låta särskilt skånska. Ingrid S är materialets mest standardspråkiga informant och realiserar ingen variabel till mer än 25 % dialektalt, så helhetsintrycket av hennes tal är inte särskilt skånskt, men Sara S använder bakre *r* och realiserar även några andra variabler i viss mån dialektalt. Båda dessa informanters intonationsmönster är mellansvenskt, men de är inte helt konsekventa. Eftersom jag inte räknat tonkurvor genom hela intervjuerna kan jag inte säga mer än att det finns en viss variation hos dessa två informanter. När jag lyssnar efter flera satsbetonade ord med accent 2 hör jag oftast en mellansvensk tonkurva men ibland förekommer av den skånska tonkurvan.

Prosodin skulle kunna bedömas efter fler parametrar än den gjorts här, exempelvis betoningen av sammansatta ord (se Strandberg 2014), vilket föreslås som uppföljning av denna undersökning och vidare forskning. I materialet finns det två andra relativt standardsvenska informanter, Karin S och Elin S, som realiserar accent 2 på det dialektala skånska sättet med den här beskrivna mätningen, men som ändå har andra prosodiska drag som för tankarna till

central standardsvenska. Dessa andra drag undersöks dock inte här. Slutsatsen är att de allra flesta av materialets informanter både låter skånska och uppvisar tydligt sydsvensk intonationskurva av ord med accent 2, medan två av de minst dialektala informanterna uppvisar ett intonationsmönster som oftast är mellansvenskt men ibland skånskt, och dessa informanter är också mindre dialektala (skånska) i sin prosodi.

6.5 De språkliga variablerna i dialektindex

I stället för att utgå ifrån informanterna vill jag nu vända på det och utgå ifrån variablerna. Jag vill säga något om på vilket sätt varje variabel realiserar av informanterna. Informanternas sammanräknade poäng för varje språklig variabel utifrån dialektindex fördelar sig som i tabell 6:18. Den högsta möjliga poängsiffran för varje variabel är 42 poäng, vilket skulle innebära att alla tjugo informanterna hade fått två poäng på den variabeln (och alltså realiserat den kategoriskt, över 75 % dialektalt). Procentsiffrorna har genererats utifrån antalet förekomster som varje informant uppvisat av varje variabel. De procentsiffror som finns i tabellerna där de enskilda variablerna beskrivs i avhandlingen (företrädesvis kapitel 6) är avrundade till närmaste helt procenttal för läsbarhetens skull, medan de sammanlagda procentsiffrorna i tabell 6:18 har genererats från materialet före avrundning. Ordningen för variablerna i tabellen är från högst sammanlagd DI-poäng till lägst.

TABELL 6:18. *Variablernas poäng i dialektindex och informanternas sammanlagda realisering av variablerna*

Variabel	DI-poäng	Andel dialektal realisering i materialet	Andel standardrealisering i materialet
1: främre <i>r</i>/bakre <i>r</i>	32 poäng	76 %	24 %
2: retroflex/<i>r</i> före dental konsonant	30 poäng	74 %	26 %
3: -<i>ärr</i>-/<i>arr</i>-	26 poäng	62 %	38 %
4: monoftonger/diftonger	23 poäng	52 %	48 %
5: -<i>erl</i>-<i>är</i>	21 poäng	47 %	53 %
6: <i>blir</i>/<i>bler</i>	20 poäng	45 %	55 %
7: kort <i>u</i>/kort spetsigt <i>u</i>	16 poäng	39 %	61 %
8: <i>mej</i> och <i>nej</i>/<i>maj</i> och <i>naj</i>	16 poäng	37 %	63 %
9: <i>intelente</i>	15 poäng	36 %	64 %
10: <i>ändäl</i>/<i>ändån</i>	13 poäng	28 %	72 %
11: <i>ocksål</i>/<i>osså</i>	6 poäng	14 %	86 %
12: <i>min</i>/<i>miin</i>	4 poäng	15 %	85 %

Den variabel som får högst sammanlagd poäng (alltså alla informanternas sammanräknade poäng i DI), 32 poäng, är bakre uvulart *r*. Variabeln realiseras konsekvent dialektalt av de flesta, och blandas inte med standardspråklig realisering, vilket gör att alla som realiserar draget dialektalt får två poäng. Bara fem informanter realiserar inte draget dialektalt, utan använder ett främre alveolart *r*. Dessa fem informanter har noll poäng för denna variabel.

En variabel som realiseras i någon mån dialektalt av alla är *r* före dental konsonant. Denna variabel uppvisar näst högst poäng, 30 poäng. Elva informanter uppvisar i stort sett enbart dialektal realisering av draget *r* före dental konsonant, vilket betyder att *r* alltid uttalas som bakre *r* före dentala konsonanter. Dessa informanter använder alltså inte standardsvensk retroflektion. Men många informanter, de kvarvarande tio, varierar mellan att realisera detta drag standardspråkligt och dialektalt. Orsaken till att variabeln får så många poäng för dialektal realisering är att de flesta av dem som retroflektar (alltså använder standardrealiseringen) ändå gör det förhållandevis lite jämfört med de tillfällen som är möjliga för retroflektion. Därför uppvisar de flesta informanter ändå kategoriskt (minst 75 %) dialektal realisering och får två poäng i dialektindex.

Variabeln *-ärr-/arr-* med den dialektala varianten *-arr-*, som *värre* som blir *varre*, har höga sammanlagda poäng, 26 poäng. Draget finns beskrivet av Ingers 1970 och är mycket vanligt förekommande i avhandlingsmaterialet. Variabeln förekommer oftare med dialektal realisering (67 % av alla belägg för variabeln) än utan. Det är dock bara de dialektala informanterna som realiserar draget kategoriskt dialektalt, och hos dem är det ett vanligt dialektdrag. Detta kan jämföras med det värmländska korta *ä* ([ɛ]) som i äldre dialektinspelningar från Torsby realiseras dialektalt som [a], men bara i kontext före likvidor (*l* och *r*) (Nilsson & Wenner 2017). I nyinspelat dialektmaterial används [a] i olika kontexter (t.ex. *släkt* som blir [slakt]) och av både äldre och yngre talare (Nilsson & Wenner 2017:105). Författarna menar att detta drag inte följer gängse regler för språkutjämning, utan förekommer mer nu än förr och inte alls endast hos mycket dialektala personer. Vad gäller det skånska korta *ä*-ljudet har jag inte undersökt realiseringen i gamla dialektinspelningar. I avhandlingsmaterialet verkar just denna variant endast förekomma i kontext före *r* och realiseras alltså av de mer dialektala ungdomarna. Det verkar inte generaliseras på det sätt som det värmländska öppnare uttalet av [ɛ] gör.

En annan variabel som får många poäng sammantaget, 23 poäng, är diftongisk realisering av långa vokaler. Vad gäller diftongisk realisering av långa vokaler är variabeln lik *r* på så sätt att relativt få informanter uppvisar enbart standardsvensk realisering av variabeln. Däremot är det flera som varierar mellan dialektal och standardsvensk realisering av diftonger (ett poäng), även om de flesta som uppvisar diftongisk realisering gör det kategoriskt och får två poäng.

Tre av de variabler som har högst sammanräknade dialektpoäng – *r*, *r* före dental konsonant och monoftonger/diftonger – är med dialektal realisering de drag som får sägas vara mest typiska för den skånska dialekten (se t.ex. Wessén 1969, Bruce 2010 och Strandberg 2019). Att de variablerna förekommer med nästan högst andel dialektal realisering av alla variabler i mitt material (bortsett från *-ärr-/arr-*) kommer därför inte som någon överraskning. Dessa tre variabler förekommer också kategoriskt med dialektal realisering i materialet. Bakre, uvulart *r* förekommer i 76 % av alla belägg för *r*. Det dialektala uttalade *r* efter dental konsonant förekommer i 74 % av alla belägg för variabeln och dialektal diftongisk realisering av långa vokaler förekommer i 52 % av alla belägg för långa, betonade vokaler. En ytterligare variabel som förekommer mer än diftongering är *-ärr-* med den dialektala varianten *-arr-*, som inte omталats så mycket i dialektlitteraturen.

Dialektalt *-år* för standardsvenskt *-er* och *bler* för standardsvenskt *blir* realiserar nästan till hälften dialektalt av informanterna. Båda dessa variabler realiserar kategoriskt dialektalt av de dialektala informanterna men knappt alls av de mer standardnära informanterna. Nordvästskånskt kort, spetsigt *u*, som

är en dialektal, lokal realisering av kort *u*, uppnår inte lika många poäng som ovan nämnda variabler utan endast 16 poäng. De mest dialektala informanterna realiserar konsekvent detta drag dialektalt, medan andra realiserar det ibland, och bara fem informanter uppvisar aldrig dialektal realisering av kort *u*. Den totala andelen dialektal realisering av variabeln i materialet är dock inte alls lika stor som de tre vanligaste dialektala varianterna, utan endast 39 %. Ungefär lika stor andel dialektal realisering som av variabeln kort *u* ses av de variablerna *mej* och *nej/maj* och *naj* och *intel/ente*. En större del av informanterna realiserar även dessa variabler standardspråkligt och den dialektala realiseringen är inte lika vanlig i materialet. Minst dialektal realisering finns dock av variablerna *ändå/ändån*, *också/osså* och *min/miin*. *Min* realiseras dialektalt av många men i låg grad, medan *också* i stället realiseras dialektalt av få (endast sju) informanter.

6.5.1 Antal informanter som realiserar de språkliga variablerna dialektalt

I tabell 6:19 visas antalet informanter som realiserar varje variabel dialektalt. Även den övriga variabeln 13: expletivt *det/där* och *här* är inlagd i denna tabell. Antalet informanter är just i tabell 6:19 inte, som i dialektindex, de som har över 25 % dialektal realisering utan de som alls uppvisar dialektal realisering, även om det bara är enstaka belägg. De språkliga variablerna i tabellen visas i ordning från den variabel som flest informanter realiserar dialektalt till den som färst informanter realiserar dialektalt.

TABELL 6:19. *Variablerna och antal informanter som alls realiserar dem dialektalt*

Variabel	Antal informanter med dialektal realisering
2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant	21
4: monoftonger/diftonger	20
9: <i>intel/ente</i>	20
7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>	18
3: <i>-ärr-/arr-</i>	17
5: <i>-erl-är</i>	16
1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>	16
12: <i>min/miin</i>	14
6: <i>blir/bler</i>	13
8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>	13
13: expletivt <i>det/där</i> och <i>här</i>	11
10: <i>ändål/ändån</i>	10
11: <i>ocksål/osså</i>	7

Sammanlagt är det mellan sju och tjugo informanter som alls uppvisar dialektal realisering av de enskilda variablerna. En övrig variabel, 13: expletivt *det/där* och *här* har tagits med i sammanställningen. Den dialektala varianten förekommer hos elva informanter, fler än variablerna *ändå* realiserat dialektalt som *ändån*, som förekommer hos tio informanter och *också* dialektalt realiserat som *osså* som förekommer hos sju informanter.

Det är som man ser i tabell 6:19 inget ett-till-ett-förhållande mellan hur många poäng variablerna får i dialektindex och hur många informanter som alls realiserar dem dialektalt. Variabeln *r* kommer till exempel på första plats vad gäller sammanlagda poäng i dialektindex men hamnar bara på sjunde plats när det kommer till antal informanter som realiserar den dialektalt. Det beror på att många variabler har ungefär lika många som realiserar dem dialektalt, men att *r* får hög sammanlagd poäng i dialektindex eftersom alla som realiserar variabeln dialektalt gör det kategoriskt till 100 %. Inga av undersökningens informanter varierar mellan bakre (dialektala) och främre (standardspråkliga) *r*, medan en realisering som varierar mellan standardvarianten och den dialektala varianten förekommer av samtliga andra variabler.

De variabler som realiseras dialektalt mer sällan av informanterna, *ändål/ändån*, *ocksål/osså* och *min/miin*, är ändå de variabler som hamnar bland de

sista i tabell 6:19. Förutom att de realiseras i låg grad dialektalt realiseras de också dialektalt av få informanter. Endast enstaka informanter och väldigt få informanter i den standardnära gruppen realiserar dessa variabler kategoriskt dialektalt. Variabel 10: *ändål/ändån* realiseras kategoriskt dialektalt av fyra informanter, variabel 11: *ocksål/osså* av två informanter och 12: *min/miin* realiseras inte kategoriskt dialektalt av någon informant.

6.6 Implikationsanalys

Ett sätt att titta närmare på hur talarna realiserar de undersökta variablerna i materialet är att använda *implikationsteknik* eller *skalogramteknik*. Skalogramteknik introducerades först i språklig variationsforskning av DeCamp (1971), som använde implikationsskalor och begreppet lingvistiskt kontinuum för att undersöka creolespråk. Hyltenstam (1977) använde sedan implikationsskalor för att beskriva regelbundenheter i inlärningen av svensk syntax hos andraspråkstalare. Termen *implikationell hierarki* används exempelvis om språkinlärning, och innebär att det finns en viss grundläggande ordning för hur olika drag eller funktioner lärs in, och att ett drag eller en funktion på en högre nivå inte kan läras in innan en annan mer basal är på plats (Pienemann 1998).

Jag vill göra en implikationsanalys för att på ett tydligare sätt visa om det finns något samband eller mönster i hur de språkliga, fonologiska variablerna realiseras av informanterna, vilket jag utifrån resultatet kan ana. Skalogram eller implikationstabeller finns hos Thelander (1979) i hans beskrivning av språklig variation i Burträsk, i Ivars (1986) undersökning av språklig anpassning från Finland till Sverige och hos Sundgren (2002) i hennes återbesök i Eskilstuna.

Thelander (1979), Ivars (1986) och Sundgren (2002) använder implikationsanalys för att ta reda på hur mönstret ser ut i användningen av lokala (dialektala) respektive standardvarianter av språkliga variabler, och om det finns ett implikativt samband mellan variablerna. För att kategorisera realiseringen av variablerna måste man fastställa vad som är kategoriskt bruk av standardrealisering respektive dialektal realisering av en variabel. Thelander (1979a:126) har i sin undersökning bestämt sig för en gräns på 14,5 % så att kategoriskt bruk är om varianten realiseras till minst 85,5 % antingen standard eller dialektalt. Sundgren (2002:234) väljer en gräns för kategoriskt bruk på högst 81 % och Ivars (1986:205) väljer gränsen 75 % för kategoriskt bruk av en variant. För mitt material passar precis som för beräkningen av dialektindex (se avsnitt 6.1) samma gräns som Ivars valt, 75 %, bäst, för att fördelningen av realiseringen av dialektala varianter samlar sig i en grupp under 25 % och en grupp över 75 %, men mellan 75 % och 85 % finns många

spridda värden som inte låter sig delas in i grupper. Den tydligaste grupperingen är alltså 75 % och inte mer än 24 % av en annan variant för kategorisk realisering av en variabel. Samma gräns används i avhandlingen också för poängberäkning för dialektindex (se avsnitt 6.1).

För att ett skalogram ska bli så tydligt som möjligt bör högsta möjliga *skalabilitet* uppnås, så att det blir så få avvikande värden som möjligt. Man kan ändra ordningen av både informanter och variabler för att få skalabiliteten bättre. Efter en beräkning av andelen rutor utan avvikelser, i tabell 6:20 gråmarkerade rutor, får man ett mått på skalabilitet. Om skalabiliteten är hög tyder det på ett samband i variationen mellan språkdrag och talare och slutsatsen blir att realiseringen av en variabel kan implicera realiseringen av andra variabler (Sundgren 2002:235). Tabell 6:20 visar mitt material i ett skalogram.

TABELL 6:20. Skalogram med tolv variabler och DI-poäng för varje informant

	1	2	3	4	5	6	8	7	9	10	11	12
Louise D	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	0	0
Axel D	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0
Ella D	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	1
Maja D	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0	1
Elliot D	2	2	2	2	2	2	2	1	0	1	0	1
Nicole D	2	2	2	2	2	2	0	1	1	2	0	0
Linda D	2	2	2	2	2	2	0	1	1	1	0	0
Hugo D	2	2	2	2	2	1	2	2	1	0	2	1
Emma D	2	2	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0
Gabriel D	2	2	2	2	1	2	1	1	1	0	0	0
Anna D	2	2	2	2	1	1	0	1	1	0	0	0
Daniel S	2	2	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0
Sara S	2	1	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0
Stina S	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Karin S	2	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Elin S	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Liam S	0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0
Robin S	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0
Alexander S	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Alice S	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Ingrid S	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

De variabler som har högst sammanlagd DI-poäng och därmed realiseras mest dialektalt finns till vänster i tabellen. I tabell 6:21 (samma som tabell 5:1) finns en påminnelse om vilka de olika språkliga variablerna är.

TABELL 6:21. *Variablerna med nummer och namn*

Språkliga variabler
1: Främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>
2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant
3: - <i>ärr</i> -/ <i>-arr</i> -
4: monoftonger/diftonger
5: - <i>er</i> -/ <i>-är</i>
6: <i>blir</i> / <i>bler</i>
7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>
8: <i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>
9: <i>intelente</i>
10: <i>ändå/ändån</i>
11: <i>också losså</i>
12: <i>min/miin</i>
Övriga språkliga variabler
13: expletivt <i>det/där</i> och <i>här</i>
14: mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva

De undersökta språkliga variablerna uppvisar, som i tidigare resultatgenomgång, skillnad i mängden standard- och dialektrealisering. Jag har i skalogrammet valt att behålla samma siffror som i dialektindex, som motsvarar kategorisk (minst 75 %) dialektal realisering (2), varierande (mellan standard och dialekt) realisering (1) och kategorisk (minst 75 %) standardrealisering (0). Ordningen av informanterna i tabellen är omvänd jämfört med dialektindex, så att den mest dialektala informanten nu återfinns högst upp. Några informanter har också bytt plats från den ursprungliga ordningen för att få implikationsmönstret så bra som möjligt. Även två variabler, 7 och 8, har bytt plats. Avvikelserna, som skuggats i diagrammet, uppgår till 11 %, vilket innebär att skalabiliteten är 89 %. Det betyder att det finns ett implikationsmönster. De svarta linjerna i tabellen markerar tre olika språkarter eller varieteter, kategorisk dialektal realisering i fältet från vänster längst

upp, i mittenfältet varierad realisering mellan standard och dialekt, samt i det sista fältet längst nerifrån till höger kategorisk standardrealisering. De skuggade fälten är undantagen, alltså de rutor som inte passar in i sina respektive fält.

Skalogrammet i tabell 6:20 visar att det finns en implikationell hierarki, alltså ett hierarkiskt samband mellan variablerna. I den dialektala gruppen realiserar alla variabel 1: främre *r*/bakre *r*, dialektalt, något färre även variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant, ytterligare något färre variabel 3: *-ärr-/ -arr-* och så vidare. Det finns en implikationell hierarki bland variablerna på så sätt att informanterna realiserar variabel 1, 2, 3 och 4 innan de realiserar variabel 5, 6 och så vidare. Det finns undantag från hierarkin, som Elin S och Robin S som realiserar variabel 10 kategoriskt dialektalt trots att de inte realiserar i stort sett någon av de andra variablerna dialektalt, men de flesta informanter realiserar variablerna dialektalt i ordning från vänster till höger, och realiserar inte någon mer ovanlig variabel (längre till höger) dialektalt utan att också realisera någon av de vanligaste variablerna dialektalt.

Att ordningen inte är helt lika för alla betyder att systemet inte är helt förutsägbart, men att det mer generellt ändå finns ett implikationellt mönster i materialet. Man skulle kunna vända på resonemanget och säga att dialektvarianter som används mindre frekvent av de dialektala informanterna används väldigt lite eller inte alls av de mer standardspråkiga informanterna. Detta fann Nilsson och Wenner (2017:104) bland informanter i Torsby och det ser ut så även i mitt material. De mer ovanliga dialektvarianterna används mest av de dialektala informanterna, som realiserar många olika variabler dialektalt. Det är sådana ovanliga dialektvarianter som Thelander (1979) kallar för dialektmarkörer. Även i Västsverige fann Svahn och Nilsson (2014:255) detta mönster, då ovanliga dialektvarianter förekom mest hos de dialektala, och informanter som realiserade ovanliga varianter också uppvisade många vanligare varianter.

7. Lokalanknytningsindex. Analys och resultat av platsanknytning relaterat till dialektalitet

I kapitel 7 görs en kvantitativ analys av utomspråkliga variabler med anknytning till plats och mobilitet. Analysen görs i form av ett lokalanknytningsindex, Index of Local Attachment, förkortat ILA (Monka m.fl. 2020). Kapitel 8 innehåller sedan en kvantitativ och kvalitativ analys av andra utomspråkliga variabler relaterat till språkbruk och kapitel 9 innehåller fallstudier av några informanter som får representera några olika typer av deltagare.

7.1 Index of Local Attachment

Plats och språk har alltid varit tätt sammanlänkade inom dialektologin. I ett försök att operationalisera människors anknytning till platser har de danska språkforskarna Malene Monka, Pia Quist och Astrid Ravn Skovse (2020) utarbetat ett kvantitativt mått som de kallar Index of Local Attachment eller ILA. Man vill med detta index ta fram några aspekter av talarers anknytning till en plats i fråga om mobilitetshistorik, lokala praktiker och framtidsplaner. Syftet är sedan att jämföra siffrorna från indexet med varje individs grad av dialektalitet eller lokalt färgade talspråk.

ILA är ett kvantitativt mått på individers tidigare, nutida och framtida anknytning till platsen de bor på vid undersökningstillfället (Monka m.fl. 2020:177). Indexet baseras på åtta frågor fördelade på vad som varit hittills, det som är vid undersökningstillfället, och hur informanterna föreställer sig framtiden. När det gäller ungdomar har de i nutid hittills mest varit beroende av var deras föräldrar valt att bo. De har också i de flesta fall valt en gymnasieskola som ligger i närheten av platsen där de bor, eller åtminstone på rimligt pendelavstånd hemifrån. Det som handlar om framtiden för dem är deras

föreställningar om hur ett framtida liv kommer att se ut, och även om de inte kunnat ta beslut om framtiden ännu kan de ha planer för hur de vill att framtiden ska bli. Monka (2015:102) beskriver tre sorters mobilitet: geografisk, social och mental mobilitet. Geografisk mobilitet förklaras som att flytta från en plats man bott på och lämna människor man umgåtts med dagligen, och social mobilitet betyder att man skaffar en längre utbildning än föräldrarnas. Mental mobilitet beskrivs av Monka (2015:102) som en orientering mot en urban livsstil, en önskan om att bo i en större stad och kanske också att tillhöra en annan socialgrupp. Man kan vara mentalt mobil utan att flytta vare sig geografiskt eller socialt, men man kan troligen inte kan vara geografiskt eller socialt mobil utan att först ha varit mentalt mobil, menar Monka (2015:103).

Ett av syftena med min avhandling är att relatera informanternas dialektala realisering till deras anknytning till platsen de bor på. För att få ett kvantitativt mått på hur ungdomarna som medverkar i denna studie är knutna till platsen de bor på, och hur deras mobilitetshistorik och deras framtida inriktning är, tillämpar jag ILA på samma sätt som den danska forskargrupp som utvecklade modellen (Monka m.fl. 2020). De danska forskarnas index är direkt tillämbart, eftersom det är anpassat för ungdomar, som inte har kunnat ta egna beslut om sin framtida mobilitet ännu, och mitt avhandlingsmaterial består ju av ungdomar. I föreliggande material, och med tonåringar i allmänhet, kan man ju inte veta om de verkligen kommer att realisera sina drömmar och föreställningar om framtiden. Men även en uttalad önskan om att orientera sig mot andra platser och människor kan ju innebära en påverkan på språkbruket. Monka (2015:117) fann i sin undersökning på tre platser på Jylland att de ungdomar som hade uttryckt mest mental mobilitet som unga och som sedan som vuxna hade flyttat, också hade det mest standardnära språkbruket som unga redan innan de flyttade. De verkade alltså ha lämnat det lokala språkbruket redan innan de själva i praktiken blivit mobila.

Frågorna som mina intervjuer kretsar kring baseras på ämnena i Index of Local Attachment (Monka m.fl. 2020), som en del av min analys av språk och plats. Tabell 7:1 visar ämnena som ingår i ILA.

TABELL 7:1. *Faktorerna som ingår i Index of Local Attachment (från Monka m.fl. 2020, översatt från eng.)*

Index of local attachment (ILA)		
Dåtid (<i>past</i>)	Nutid (<i>present</i>)	Framtid (<i>future</i>)
a) Mammans geografiska bakgrund	e) Platser för sommarjobb/extrajobb	h) Framtida geografiska planer
b) Pappans geografiska bakgrund	f) Platser för fritidsintressen	
c) Platser där man bott	g) Platser där vänner finns	
d) Platser där man gått i skolan		

Till informanternas tidigare liv, dåtiden, räknas deras föräldrars geografiska bakgrund, platser man själv bott på och platser där man gått i skolan. Det som gäller nutiden omfattar mobilitet på fritiden, alltså var man har extrajobb, fritidsintressen och vänner, och om dessa finns lokalt eller längre bort. Framtiden, slutligen, speglar den mentala mobiliteten och berör tänkta framtidsplaner och hur man vill leva sitt framtida liv. I mina intervjuer bad jag informanterna att tänka fritt och säga vad de skulle önska om de fick fantasera eller drömma om framtiden. Vi alla är medvetna om att fantasier inte alltid blir verklighet, naturligtvis, men förutom att jag fick en del roliga och personliga beskrivningar är jag imponerad av hur många ungdomar som ändå hade en ganska klar bild av hur de ville att framtiden skulle se ut. Och med hjälp av deras föreställningar ska jag försöka visa om och i så fall hur mental mobilitet kan avspiegla sig i sättet man talar på, som Monka (2015) menar.

7.1.1 Beräkning av Index of Local Attachment

Index of Local Attachment eller ILA (efter Monka m.fl. 2020) genererar en poängsumma för varje deltagande informant. Denna räknas ut genom att var och en av de åtta faktorerna, eller frågorna a – h (se tabell 7:2), kan ge noll (0), ett (1) eller två (2) poäng beroende på graden av lokalanknytning, där noll är låg anknytningsgrad och två är hög anknytningsgrad. Monka m.fl. (2020:184–185) anger olika lokala avgränsningar för de olika poängtalerna, och menar att begränsningarna även kan skilja mellan platser i landet (i deras fall Danmark), men min slutsats är att lokalt (2 poäng) i de flesta fall i deras tillämpning av ILA betyder staden eller platsen med omgivning, medan regionalt (1 poäng) syftar på landskapet, eller regionen (som exempelvis ön Fyn). 0 poäng motsvarar utanför regionen, landskapet eller den bestämda omgivningen.

I tabell 7:2 specificeras de begränsningar jag gjort av poängtalen när jag tillämpar ILA på mitt material utifrån de åtta faktorerna. Eftersom informanterna bor på olika platser i nordvästra Skåne får jag utgå från vars och ens när-område, förutom i faktor a–c där det lokala området för samtliga informanter omfattar hela nordvästra Skåne.

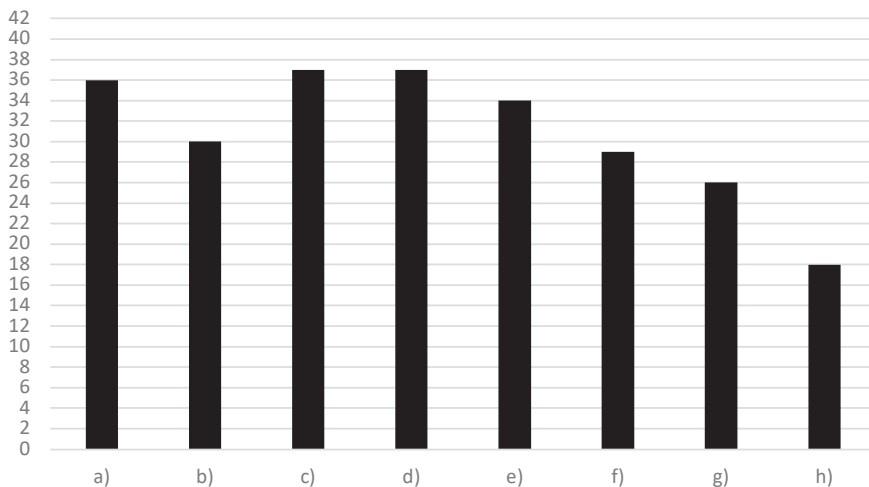
TABELL 7:2. *Förklaring av poängindelningen i min tillämpning av Index of Local Attachment (från Monka m.fl. 2020)*

ILA Dåtid	a) Mamma från: <ul style="list-style-type: none"> • 2 Nordvästra Skåne • 1 Skåne • 0 Utanför Skåne (övriga Sverige eller annat land)
	b) Pappa från: <ul style="list-style-type: none"> • 2 Nordvästra Skåne • 1 Skåne • 0 Utanför Skåne (övriga Sverige eller annat land)
	c) Bort tidigare: <ul style="list-style-type: none"> • 2 Nordvästra Skåne • 1 Skåne • 0 Utanför Skåne (övriga Sverige eller annat land)
	d) Gått i skola före gymnasiet: <ul style="list-style-type: none"> • 2 I närområdet • 1 I samma stad/region • 0 Längre bort
ILA Nutid	e) Extrajobb: <ul style="list-style-type: none"> • 2 I staden och närområdet/regionen (nordvästra Skåne) • 1 Utanför nordvästra Skåne • 0 Inget extrajobb
	f) Fritidsaktiviteter: <ul style="list-style-type: none"> • 2 I närområdet • 1 I regionen (nordvästra Skåne) • 0 Inga eller åker långt
	g) Vänner: <ul style="list-style-type: none"> • 2 I närområdet • 1 I regionen (nordvästra Skåne) • 0 Utspridda i Sverige
ILA Framtid	h) Framtidsplaner: <ul style="list-style-type: none"> • 2 Bo kvar i närheten • 1 Bo på annan mindre ort i regionen • 0 Bo på större ort, övriga Sverige eller utomlands

7.2 Resultat av analys med ILA utifrån frågorna a–h

ILA består alltså av åtta faktorer (a–h), som jag här efter refererar till som frågor, och varje enskild informants sammanlagda poäng för svaren på dessa frågor utgör en poängsumma mellan 0 och 16. I detta avsnitt (7.2) följer en genomgång av varje fråga och sedan presenteras resultatet för varje informant (7.3). Därefter presenteras resultat för de sammanlagda frågorna om dåtida ILA, nutida ILA och framtida ILA (7.4) och sedan resultat för varje språklig variabel korrelerat till ILA (7.5), en sammanfattning (7.6) och diskussion om hur väl ILA passar avhandlingsstudien (7.7).

Först följer en genomgång av varje fråga, och en förklaring till svaren på de enskilda frågorna i ILA. Eftersom tjuogo informanter ingår i undersökningen och varje fråga kan ge högst två (2) poäng, är den högsta totala poängsumman för varje fråga 42 poäng, som det skulle bli om alla informanter hade två poäng på frågan. Den sammanlagda poängen för varje fråga används i detta avsnitt för att jämföra gruppens svar på de olika frågorna. Frågorna i ILA behandlar dåtid, nutid och framtid, se tabell 7:2. I figur 7:1 visas varje fråga (a–h) i ILA med respektive totalpoäng. Fråga a, c, d och e (varifrån mamman kommer, var man har bott tidigare, var man gått i skola tidigare och var man haft extra-/sommarejobb) har genererat den högsta sammanlagda totalpoängen, vilket betyder att på dessa frågor hade de flesta informanter hög lokalanknytningspoäng.

FIGUR 7:1. Informanternas sammanlagda poäng på varje fråga i ILA

Härefter följer en beskrivning av varje fråga a–h i ILA och en sammanfattning av hur informanterna har svarat.

7.2.1 a) Mammans härkomst

Fråga a handlar om varifrån mamman kommer. Mitt informanturval inför intervjuerna var mycket lite styrt, och varifrån föräldrarna kom var ingenting som styrde urvalet av informanter, men jag fick ändå ett väldigt homogent material. Alla informanter är födda i Sverige och alla utom en har både en svensk mor och far. De allra flesta har även skånska föräldrar. Alla informanter utom tre har en mor som kommer från nordvästra Skåne, och får två poäng på denna fråga. Två informanter har en mor från en annan del av Sverige och en har en mor från ett annat land och får därför noll poäng. Frågans sammanlagda poäng är 36/42 vilket betyder att de flesta har hög poäng på denna fråga.

7.2.2 b) Pappans härkomst

Fråga b handlar om varifrån pappan kommer. Som nämnts ovan är materialet väldigt homogent, men fädernas härkomst är mer spridd än mödrarnas. Fjorton informanter har en far från nordvästra Skåne, två ytterligare har en far från övriga Skåne men fyra informanter har fäder från övriga Sverige och får noll poäng. Frågans sammanlagda poäng är 32/42 vilket är något lägre sammanlagd poäng än fråga a.

7.2.3 c) Var man bott tidigare

Om man bott någon annanstans tidigare och alltså flyttat tidigare i sitt liv betyder det att man kanske har pratat en annan dialekt eller ett annat språk tidigare och en flytt skulle även kunna påverka var man känner sig hemma i fråga om geografisk tillhörighet. Denna frågas sammanlagda poäng är mycket hög, 39/42, vilket betyder att få av informanterna har bott någon annanstans annat än i närområdet, vilket ger två poäng (se tabell 7:2). Bara två informanter har flyttat längre under sin uppväxt, den ena inom Skåne och den andra har bott i Mellansverige under en del av uppväxten.

7.2.4 d) Var man gått i skola tidigare

Om man har gått i skola någon annanstans än i närmaste omgivningen betyder det oftast att man även har bott någon annanstans, vilket det enligt fråga c inte var många som hade gjort. Men man kan också ha gått i skola längre bort från hemmet, kanske för att man bor på landet eller för att man valt en annan skola på högstadiet eller liknande. Fråga d handlar alltså om var man gått i skolan. Två poäng betyder skola i närmaste omgivningen, medan att gå i samma stad ger en poäng och längre bort än så ger noll poäng (se tabell 7:2). Denna fråga fick samma sammanlagda poäng som fråga c, dvs 39/42 poäng. Tre informanter har gått på skola längre bort än i närområdet, men inte längre bort än i samma region och får därför ett poäng.

7.2.5 e) Extrajobb eller sommarjobb

Om man har haft något extrajobb eller sommarjobb, fråga e, kan det betyda att man engagerat sig lokalt, eller om det har varit någon annanstans skulle det kunna tyda på motsatsen, att man söker sig bort någon annanstans. Fråga e har samma totala poäng som fråga a, 36 poäng. Sexton informanter har haft (och kanske har) lokala extrajobb eller sommarjobb, fyra har haft jobb längre bort och endast en informant har inte haft något extrajobb alls. Eftersom intervjuerna med informanterna skedde under covid-19-pandemin påverkades just då tillgången till extrajobb och sommarjobb av smittskyddsregler och social distansering. Några informanter berättar om hotelljobb som tagit slut då inga gäster kom till hotellet eller andra serviceyrken som drogs ner under pandemin. Ändå verkar de som velat jobba ha kunnat göra det på somrarna och även under terminerna, men kanske i mindre utsträckning än planerat.

7.2.6 f) Fritidsaktiviteter

Om man har fritidsaktiviteter och var de i så fall äger rum kan också spegla lokalt engagemang och i förlängningen ha betydelse för vad man känner för anknytning eller tillhörighet till platsen där man bor. Fråga f har sammanlagt 31 poäng, och här blir informantgruppen mer heterogen. Fjorton av informanterna har eller har haft fritidsaktiviteter i nära anslutning till där de bor. Av de övriga informanterna bor tre på landet och har rest inom regionen till sina fritidsaktiviteter för att de inte finns i närheten, två har fritidsintressen som kräver mycket resor och kontakter på olika geografiska platser och två

slutligen uppger att de inte har några specifika fritidsintressen. Alla de sistnämnda får noll poäng.

7.2.7 g) Var vännerna bor

Fråga g handlar om var man har sina vänner, om de finns där man bor eller om de som man umgås med bor på andra ställen. Den sammanlagda poängen på denna fråga är lägre än frågorna hittills, 26 poäng, vilket beror på att hela tolv informanter har vänner som bor utanför deras närområde och runtomkring i regionen. Två har även vänner som är från andra ställen i Sverige medan endast sju informanter menar att alla vänner de umgås med bor i deras närområde, och man går eller cyklar till varandra när man ska träffas. Dessa sju får alltså två poäng.

7.2.8 h) Framtidsplaner

Den sista frågan, h, handlar om hur man föreställer sig framtiden och om den i stora drag omfattar en flytt ifrån stället man bor på eller om det finns en vilja att bli kvar på platsen. De ungdomar i Monkas (2015:117) studie som uttryckte störst mental mobilitet, och som sedan som vuxna också flyttade, hade redan som unga ett mer standardnära språkbruk än de andra.

Fråga h ger den största spridningen i svar bland informanterna, och får sammanlagt bara 20 poäng, mindre än hälften. Nio informanter vill bo kvar i närheten av där de bor nu (två poäng), och även om de kanske vill plugga några år är de säkra på att komma tillbaka sedan. Tio informanter är lika säkra på att de inte vill bo kvar på den nuvarande platsen i framtiden, utan har planer på att bo i en storstad eller utomlands, (noll poäng) medan ett par informanter nog vill stanna i regionen eller i Skåne men kanske inte precis där de bor nu (ett poäng).

7.3 Resultat av analys med ILA utifrån informantgruppen

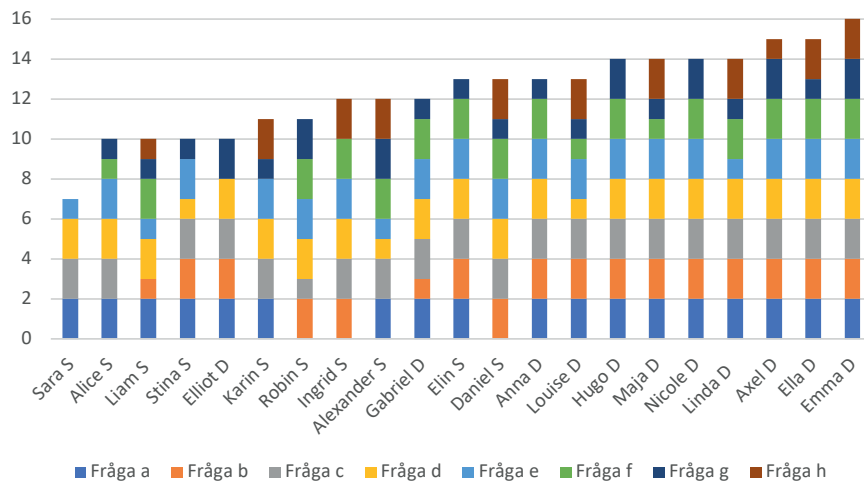
Samtliga tjugo informanter i undersökningen analyserades efter de åtta frågorna i ILA som beskrivs i avsnitt 7.2. Som framgår av sammanfattningen av varje fråga har många informanter samma poäng på vissa frågor. Exempelvis är de flestas föräldrar uppvuxna i Skåne, till och med i nordvästra Skåne, och

de flesta har inte flyttat särskilt långt i sina liv, utan har bott på ett och samma ställe och har gått i skolan lokalt. De flesta har då fått två poäng på de frågor som handlar om dåtiden och deras uppväxt. Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att dåtiden skiljer minst mellan informanterna, nutiden (var de har fritidsaktiviteter, extrajobb och vänner) innebär lite mer skillnad och framtiden (vad de har för framtidsplaner) ger mest spridning i svaren. Tabell 7:3 visar den sammanlagda ILA-poängen för varje informant i samma ordning som de flesta tabeller i avhandlingen.

TABELL 7:3. *Poäng enligt ILA för varje informant*

	a	b	c	d	e	f	g	h	Totalt
Ingrid S	0	2	2	2	2	2	0	2	12
Alice S	2	0	2	2	2	1	1	0	10
Alexander S	2	0	2	1	1	2	2	2	12
Robin S	0	2	1	2	2	2	2	0	11
Karin S	2	0	2	2	2	0	1	2	11
Liam S	2	1	0	2	1	2	1	1	10
Stina S	2	2	2	1	2	0	1	0	10
Elin S	2	2	2	2	2	2	1	0	13
Sara S	2	0	2	2	1	0	0	0	7
Daniel S	0	2	2	2	2	2	1	2	13
Anna D	2	2	2	2	2	2	1	0	13
Emma D	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Gabriel D	2	1	2	2	2	2	1	0	12
Linda D	2	2	2	2	1	2	1	2	14
Nicole D	2	2	2	2	2	2	2	0	14
Elliot D	2	2	2	2	0	0	2	0	10
Maja D	2	2	2	2	2	1	1	2	14
Louise D	2	2	2	1	2	1	1	2	13
Hugo D	2	2	2	2	2	2	2	0	14
Axel D	2	2	2	2	2	2	2	1	15
Ella D	2	2	2	2	2	2	1	2	15

För att se resultatet mer överskådligt syns varje informants totala poäng i figur 7:2, där också poängen för varje fråga i ILA syns. Ordningen har nu ändrats, och är efter poäng i ILA, från lägst till högst.

FIGUR 7:2. Varje informants sammanlagda ILA-poäng inklusive poäng på varje fråga a-h

Den sammanlagda ILA-poängen för avhandlingsmaterialet visar en del variation. Emma D har högst poäng, 16, med två poäng på samtliga frågor i ILA medan Sara S har lägst poäng, endast 7. Hälften av informanterna uppvisar över 12 poäng, och av dessa finns alla utom två (Elin S och Daniel S) bland de dialektala informanterna. Emma D som har flest poäng, 16, finns bland de dialektala, och Sara S med lägst poäng, 7, finns bland de standardspråkiga. Sammantaget uppvisar de elva dialektala informanterna ett högre genomsnittligt värde i ILA, 13,6 poäng, än de standardspråkiga informanterna, som uppvisar i genomsnitt 10,9 poäng och som också uppvisar större interindividuella skillnader. De sex informanter som får mer än noll poäng på samtliga åtta frågor i ILA, Emma D, Ella D, Axel D, Linda D, Maja D och Louise D befinner sig alla bland de mer dialektala informanterna. Undantaget bland de dialektala informanterna är Elliot D, som uppvisar lägre poäng än de övriga dialektala informanterna, endast 10 poäng. I nästa avsnitt, 7.3.1 jämförs dialektalitet och lokalanknytning närmare, och enskilda frågor ur ILA korreleras med dialektaliteten hos informanterna.

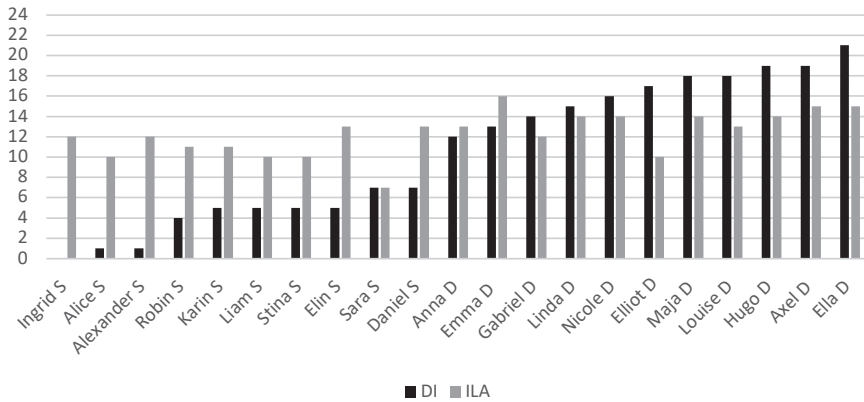
7.3.1 Jämförelse mellan DI och ILA

Tillämpningen av ILA (Index of Local Attachment) hos Monka m.fl. (2020) görs genom att poängen sammanräknas för varje enskild informant, delas med åtta och multipliceras med 50 för att få en ILA-poäng mellan 0 och 100. Jag kommer inte att redovisa en sådan beräkning, utan nöjer mig med att, som hittills, använda en siffra mellan 0 och 16 när jag redovisar ILA och en siffra mellan 0 och 24 när jag redovisar DI (dialektindex). Tabell 7:4 visar varje informants sammanlagda resultat enligt DI och ILA. Högsta möjliga poäng enligt DI är alltså 24 och enligt ILA 16. Ordningen av informanterna är enligt DI-poäng.

TABELL 7:4. *Varje informants sammanlagda poäng enligt DI och ILA*

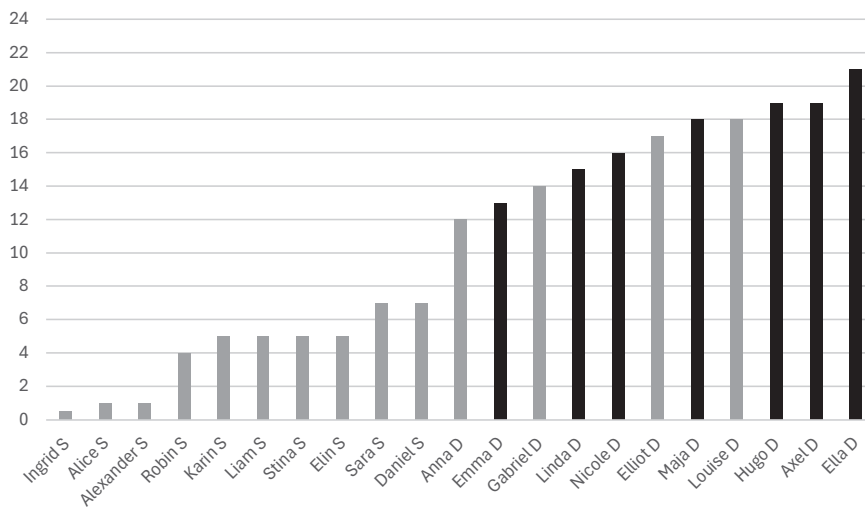
	DI	ILA
Ingrid S	0	12
Alice S	1	10
Alexander S	1	12
Robin S	4	11
Karin S	5	11
Liam S	5	10
Stina S	5	10
Elin S	5	13
Sara S	7	7
Daniel S	7	13
Anna D	12	13
Emma D	13	16
Gabriel D	14	12
Linda D	15	14
Nicole D	16	14
Elliot D	17	10
Maja D	18	14
Louise D	18	13
Hugo D	19	14
Axel D	19	15
Ella D	21	15

Figur 7:3 visar samma resultat i ett stapeldiagram, där de ljusa staplarna representerar poängen enligt ILA (som mest 16 poäng) och de mörka staplarna motsvarar poängen enligt DI (som mest 24 poäng). Informanternas ordning är utifrån DI-poäng.

FIGUR 7:3. Jämförelse mellan ILA (ljusa staplar) och dialektindex (mörka staplar)

Figur 7:3 visar att spridningen av den individuella poängen i dialektindex är större än den i ILA, även om man förstås inte kan bortse ifrån att spannet för DI är 0–24 poäng och för ILA endast 0–16 poäng. Möjligen kan man i figuren se vad som tidigare nämnts (i avsnitt 7.3), nämligen att de elva dialektala informanterna har högre sammanräknad ILA-poäng (medelvärde 13,6 poäng) än de tio standardnära informanterna (medelvärde 10,9 poäng), men det syns tydligare att den dialektala gruppen har högre sammanlagd poäng i DI. I figur 7:4 visas informanternas poäng i DI och de sju informanter som har högst ILA-poäng (14–16) är mörka. Alla dessa sju informanter (Emma D, Linda D, Nicole D, Maja D, Hugo D, Axel D och Ella D) som har högst poäng enligt ILA finns alltså bland de mest dialektala, som också har högst poäng i dialektindex.

FIGUR 7:4. Sju informanter med högst ILA-poäng markerade med mörka staplar i dialektindex

Det verkar finnas en korrelation, så att de som talar mest dialektalt också uppvisar stark anknytning till platsen enligt ILA. Detta gäller som sagt de sju informanter som har högst poäng i lokalanknytningsindex, men inte alla andra informanter. De som bara har lite lägre poäng enligt ILA fördelar sig annorlunda och även informanter med låg DI-poäng har relativt hög ILA-poäng. För att kunna göra en mer detaljerad analys görs i nästa avsnitt (7.4) en undersökning av hur frågorna i ILA korrelerar med dialektaliteten hos informanterna utifrån uppdelningen dåtid, nutid och framtid, som ILA bygger på.

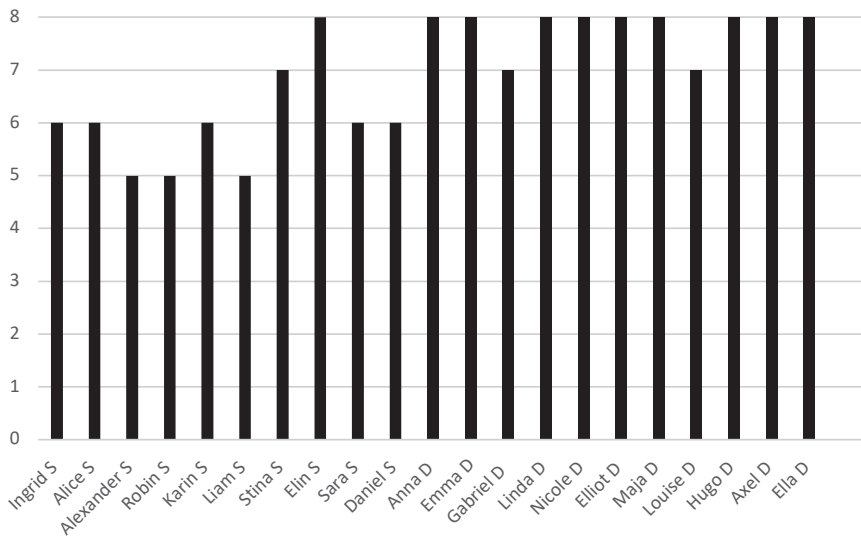
7.4 Resultat av analys med ILA utifrån dåtida, nutida och framtida platsanknytning

De åtta frågorna i ILA är tänkta utifrån informanternas anknytning till platsen i dåtid, nutid och framtid. Den sammanräknade ILA-poängen för informanterna i avhandlingsmaterialet varierar även om variationen i ILA inte är lika stor som variationen i dialektindex. I avsnitt 7.4 undersöks variationen mellan de individuella informanterna när ILA delas upp i dåtid, nutid, och framtid. Som nämnts tidigare handlar de fyra första frågorna, a–d, om dåtid och ens tidigare liv (föräldrars geografiska bakgrund och tidigare mobilitet). Fråga e–g behandlar nutiden (fritidsaktiviteter, extrajobb och vänner), och

slutligen behandlar fråga h framtiden och den mentala mobiliteten. Tidigare, i figur 7:4, visas den sammanlagda poängen på varje fråga i ILA, och slutsatsen blir att de högsta anknypningspoängen finns på frågorna om dåtid, lägre på frågorna om nutid och lägst på frågan om framtiden. Den sista frågan är dock svår att jämföra, eftersom det bara gäller just en enda fråga, medan de andra två områdena innehåller flera frågor som kan räknas ihop.

7.4.1 Dåtida ILA och dialektindex

Den första jämförelsen mellan informanternas dialektalitet och delar av resultatet enligt ILA är deras dåtida platsanknytning. Denna beskriver på vilket sätt ungdomarna har anknytning till platsen bakåt i tiden: varifrån deras respektive föräldrar är, var ungdomarna bott tidigare i livet och var de gått i skola under uppväxten. I figur 7:5 syns resultatet av de fyra frågor som anger deras uppväxt i relation till platsanknytning. Informanterna är i diagrammet placerade i stigande dialektalitetsordning där den mest dialektala gruppen är längst till höger.

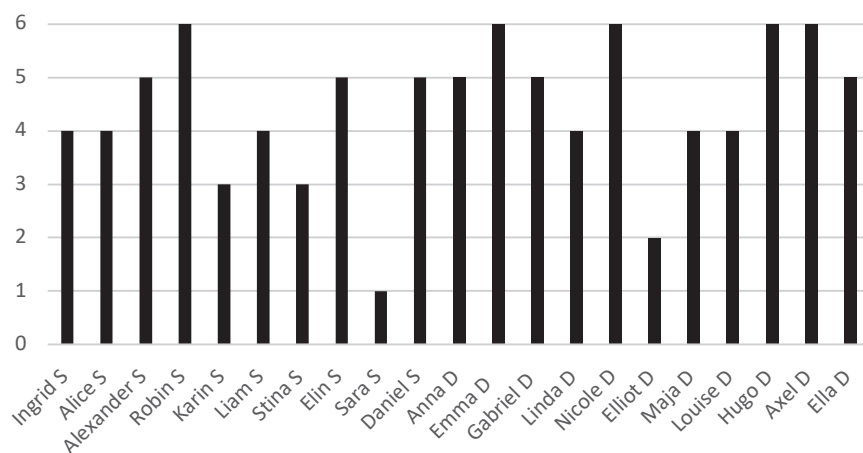
FIGUR 7:5. Informanternas poäng för ILA dåtid. Ordning enligt dialektindex

Trots att de flesta av informanterna har två skånska föräldrar syns det skillnad mellan den dialektala gruppen och de övriga. I den dialektala gruppen har alla informanter två föräldrar från nordvästra Skåne och alla utom två av dem har full poäng på anknytning bakåt. Som man ser i figuren har ingen informant

lägre totalpoäng än 5, vilket beror på att nästan alla informanter har bott i närområdet i hela sitt liv och kanske flyttat bara i den närmsta omgivningen, och de flesta har gått i skola där de bott. Av de tre som har lägst poäng har två, Alexander S och Robin S, varsin förälder från en annan del av Sverige och Liam S har bott i Mellansverige under en del av sin uppväxt. Alla dessa tre hör till den mindre dialektala gruppen. Slutsatsen av sambandet mellan dåtid och dialektalitet är att det är högt. Det finns en tydlig koppling mellan dialektalt tal och platsanknytning under sitt tidigare liv. De informanter som talar mest dialektalt har bott på platsen hela sina liv, har två skånska föräldrar och har gått hela sin skoltid på uppväxtorten. Det finns dock ett par informanter med mindre dialektalt tal (Stina S och Elin S) som har lika stor platsanknytning bakåt i tiden, men i den standardnära gruppen varierar platsanknytningen mer.

7.4.2 Nutida ILA och dialektindex

Nutida platsanknytning omfattar tre frågor om hur informanternas liv ser ut just nu i fråga om platsanknytning, nämligen var (om) man har sommarjobb eller extrajobb, var man utövar sina fritidsaktiviteter och var ens vänner bor. I figur 7:6 syns hur resultatet av de tre frågornas sammanlagda poäng varierar mellan informanterna. Informanterna är i diagrammet placerade i stigande dialektalitetsordning.

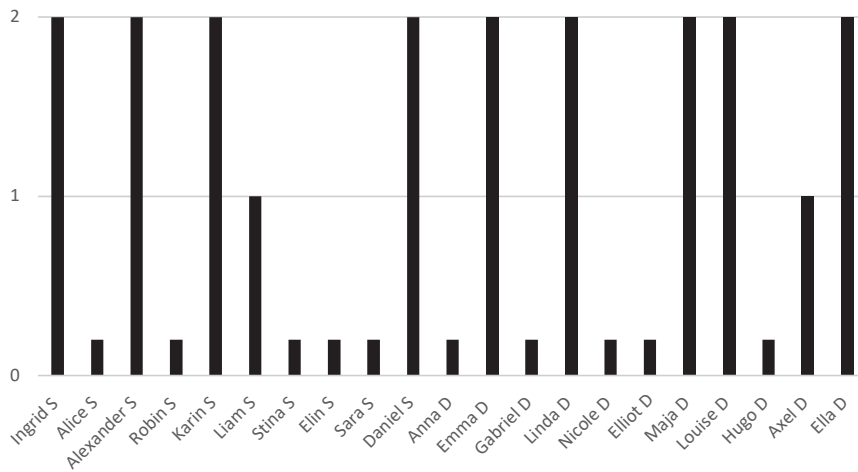
FIGUR 7:6. *Informanternas poäng för ILA nutid. Ordning enligt dialektindex*

Som man kan se i figur 7:6 är resultatet mer spritt än resultatet för platsanknytning i dåtid. Den som har högst resultat har 6 poäng och den med lägst resultat har bara en poäng. De flesta, men inte alla (fyra av fem), med sex poäng finns

i den dialektala gruppen. De har alltså haft/har sommarjobb eller extrajobb i närheten av där de bor och har både fritidssysselsättning och vänner i närheten också. Men resultatet är alltså mer utspritt än resultatet enligt ILA dåtid, och det skiljer mer mellan högsta och lägsta poäng. Robin S, som är ganska standardspråkig, har 6 poäng. Han har sommarjobbat i Helsingborg där han bor, han gymmar i närheten och hans kompisar bor också i stan. Elliot D däremot är dialektal men har bara två poäng enligt ILA nutid. Han har vänner i närheten, men utövar sin sport på olika ställen och tävlar runt om i både Skåne och övriga landet. Han har inte haft något sommarjobb utan fyller sin fritid med träning och tävlande, och uppvisar på så sätt inte lika stor platsanknytning.

7.4.3 Framtida ILA och dialektindex

När det gäller framtiden är det som tidigare nämnts fråga om mental mobilitet eller platsanknytning. Den fråga som handlar om framtiden är vad informanterna tänker sig att de gör i framtiden, framför allt om de tror att de stannar eller återkommer till platsen där de vuxit upp (2 poäng) eller om de vill bo någon annanstans och göra något som tar dem bort från hemorten (0 poäng). I figur 7:7 syns resultatet av den fråga som handlar om framtiden. Eftersom det bara rör sig om totalt två poäng kanske resultatet inte är jämförbart med nutid och dåtid, och de informanter som vill flytta bort får noll poäng. I figur 7:7 har alla informanter staplar, och de som har en låg stapel (0,2 poäng) har noll poäng, men för att de ska synas i diagrammet har de ändå en stapel. Informanterna är i diagrammet placerade i stigande dialektalitetsordning.

FIGUR 7:7. Informanternas poäng för ILA framtid. Ordning enligt dialektindex

Det är svårare att få en överblick över informanternas svar när det gäller framtiden, eftersom bara en fråga redovisas. I den dialektala gruppen finns det fem informanter som har två poäng på frågan, medan fyra i den standardspråkiga gruppen har två poäng. Ett poäng har en i vardera gruppen och noll poäng har fem i den dialektala gruppen och fem i den övriga gruppen. Av figur 7:7 kan man egentligen inte utläsa någon större skillnad mellan den dialektala gruppen och den standardnära gruppen i fråga om att vilja flytta till någon annan plats eller stanna kvar i Helsingborgstrakten i framtiden.

7.4.4 En upplevd mobilitetsnorm

Vad man önskar sig av framtiden när man är arton år och hur den sedan blir kanske inte alltid stämmer överens. Och att talet och dialektaliteten påverkas av att man flyttar till en annan plats kanske inte är särskilt konstigt, men att de som har flyttat redan var mer standardspråkiga innan de flyttade från platsen där de bodde och växte upp, som Monka (2015:100) finner, är mer överraskande. Monka (2015:100) kunde jämföra inspelningar av samma informanter, några som varit socialt och geografiskt mobila och några som stannat kvar på samma plats, innan och efter att de blivit mobila. Resultatet visar att den mentala, tänkta mobiliteten påverkar dialektaliteten redan innan man verkligen blivit mobil. Det är denna utgångspunkt jag har när jag bedömer min avhandlings informanter. På gruppnivå finns det knappast någon överensstämmelse med Monkas resultat i mitt material, och på individnivå finns det både informanter som följer detta mönster och informanter som inte alls följer mönstret.

Några som faller in i det förväntade mönstret utifrån tidigare forskning är Linda D, Louise D och Ella D. De bor alla tre på landet utanför Helsingborg och har bland de högsta DI-poängen av alla informanterna. Alla tre säger sig vilja bosätta sig i närheten av stället där de bor nu, även om de först vill läsa på universitetet, helst i Skåne, i Malmö eller Lund. Medan de studerar kanske de bor hemma, eller flyttar tillfälligt, men sedan vill alla tillbaka och bo där de bor nu eller åtminstone i närheten. Louise D säger exempelvis:

EXEMPEL 7:1. *Så det blir nog Bynamn i slutändan*

Louise D: sen när ja ha-- skaffa familj så kommer ja nog flytta tillbaka till ((*Bynamn*))

I: mm

Louise D: ja tycker här ä ett väldigt bra ställe å växa upp på

I: mm

Louise D: så de blir nog ((*Bynamn*)) i slutändan (skratt)

Skrattet på slutet antyder att Louise D tycker att svaret är ovanligt eller inte riktigt som man förväntar sig, att man väljer hemorten som slutmål. Hon säger först att hon kanske flyttar till en lägenhet direkt när hon flyttar hemifrån, och hon vill ju även plugga och kanske göra lumpen om hon klarar mönstringen, men så snart hon kan flyttar hon tillbaka.

Emma D passar också in i mönstret av dialektal och stationär. Hon tillhör de mest dialektala även om hon inte bor på landet, utan i Helsingborgs innerområde men ändå ”lite utanför stan” som hon själv uttrycker det. Liksom Louise D indirekt, genom sitt skratt, ifrågasätter att man kan vilja bo kvar gör Emma D det öppet i sin intervju. Men samtidigt som hon uppvisar en medvetenhet om att hennes val kan ifrågasättas är hon väldigt säker på att hon kommer att bo kvar. Hon pratar personligt om staden Helsingborg och använder adjektiv som ”omfamnande” och avslutar med ett bestämt ”jag vill stanna här”.

EXEMPEL 7:2. *Jag vill stanna här*

I: har du funderat på om du skulle bott nån annanstans eller skulle velat bo nån annanstans eller så

Emma D: nej asså ja har faktiskt tänkt mycket på de här när man tänkt så här ska man verkligen bo i Helsingborg hela livet, men sen så ä de såhär fast ja vill inte flytta härifrån

I: nej

Emma D: ja tycker verkligen om Helsingborg, de ä liksom en så-- även fast de ä en väldigt stor stad så kan ja, asså så känner ja ändå att den är väldigt liksom, alltså, va kan man säga typ nästan omf-- asså inte omfamnande men att liksom alla-- de finns en gemenskap här

((skratt)) eller va man kan säga, som ja-- ja den finns säkert överallt annars också men man känner ju nåt speciellt till sin egna stad liksom, som-- mm, som gör att 'jag vill stanna här'

Andra informanter är mindre dialektala och vill flytta och söker sig bort. En sådan är Robin S som i sin intervju säger att han vill ut och resa till lite udda ställen och sedan flytta för att plugga. Helsingborg är en tråkig, ganska enkelriktad stad att bo i enligt Robin S, och det vore mer spännande att bo någon annanstans. Hans dröm är att bo i London. En annan standardnära informant som vill flytta är Alice S, som liksom Louise D, Linda D och Ella D bor på landet men har en annan mental inställning till mobilitet i framtiden.

EXEMPEL 7:3. *Det är lite gammaldags kanske att stanna i byn man växte upp i*

Alice S: ja tror att ja vill nog börja typ i en större stad

I: mm

Alice S: nu kan ja ju det hära typ bylivet å ja vet lite hur de e i Helsingborg så då känner ja att då ä väl nästa steg typ nån större stad typ som Stockholm eller Göteborg

I: mm, okej, mm-- va ä de som lockar? eller va ä de du--

Alice S: ja tror just de att de-- de här å inte veta, de ä alltid de här 'å gräset ä grönare på andra sidan' å 'de händer så mycke i Göteborg å Stockholm' så då ä de ju där man vill va ((...))

I: tror du att du kommer tillbaka igen sen ((...))

Alice S: de vet ja inte, om man känner att den här större stan e bra så kommer ja antagligen stanna, men ja tror inte att ja kommer å åka tillbaka till ((*Bynamm*)) för de känns som-- de e lite gammaldags kanske å stanna i byn man växte upp i

Alice S bor på landet men vill inte stanna på orten. Hon vill utforska storstadslivet nu och pröva något nytt. Hon vill gärna studera i Lund eller Göteborg och om hon trivs vill hon kanske bo kvar i storstaden sedan. Hon säger visserligen att hon vill göra något nytt, men när hon yttrar att det är gammaldags att stanna kvar i byn man växte upp i, lägger hon till ett "kanske", som att det möjligen är andras åsikter hon speglar. Både Alice S, Louise D och Emma D verkar vara medvetna om att det finns en norm i tiden, som innebär att unga människor har en önskan om mobilitet, och om de som individer frångår mobilitetsnormen måste det motiveras. Alice S beskriver hur det *bör* vara, att nästa steg är en stor stad och att man måste se om gräset är grönare på andra sidan, och inkluderar också sig själv i denna föreställning, medan Louise D och Emma D ifrågasätter normen genom att gå emot den, men de försöker samtidigt motivera varför eller nästan ursäkt sina val. Dessa informanter förstår mobilitet på det sätt som Cresswell (2006) beskriver, nämligen att mobilitet har blivit en *rotmetafor* (*root metaphor*) eller vad jag skulle kalla

en *mobilitetsnorm* för nutida förståelse av den kulturella och sociala världen. Cresswell (2006) uttrycker det på följande sätt:

In contemporary social thought, words associated with mobility are unremittingly positive. If something can be said to be fluid, dynamic, in flux, or simply mobile, then it is seen to be progressive, exciting, and contemporary. If, on the other hand, something is said to be rooted, based on foundations, static, or bounded, then it is seen to be reactionary, dull, and of the past. (Cresswell 2006:25)

Om det är positivt, nytt och spännande att vara mobil blir motsatsen, att vara rotad eller grundad, i stället att vara reaktionär, tråkig och gammaldags (Cresswell 2006:25). Och det vill inte vem som helst vara utan att motivera det, vilket tycks vara vad som sker i mitt material.

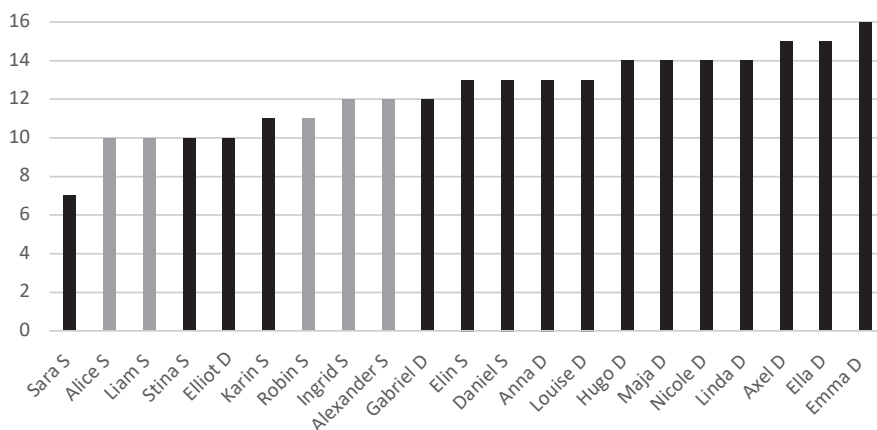
Bland informanterna finns det alltså en del som stämmer in i mönstret från tidigare forskning, dialektala som vill stanna kvar och standardspråkiga som vill flytta bort. Lite fler än hälften av informanterna (12 av 21 eller 57 %), bekräftar tidigare forskning om att mental mobilitet förknippas med mindre lokalt, mer standardnära språkbruk och att lokalknytning förknippas med mer dialektalt språkbruk. Men det finns alltså också nio informanter som inte faller in i samma mönster. Fyra av de standardnära informanterna vill ändå helst stanna kvar i närheten av där man bott. En av dessa är Ingrid S, som är mest standardspråkig av alla informanter och säger sig vilja studera på en annan ort och inte är främmande för att flytta tillfälligt, men slutar med att ”jag kommer nog ändå att stanna i Helsingborg i slutändan” och ”jag är rätt så hemmakär liksom”. Fem av de dialektala informanterna (Hugo D, Elliot D, Nicole D, Gabriel D och Anna D) vill helst flytta iväg. Hugo D bor lite utanför stan men inte på landet, och på samma sätt som Alice S pratar han om att han vill göra något nytt. Han vill först stanna kvar och ta ett sabbatsår i Helsingborg, men sedan pröva att bo i en storstad och på en studentort, för då ”är det dags för en liten förändring”. Elliot D utövar en sport som passar bättre i ett varmare land där sommarsäsongen är längre, så han säger sig vilja flytta utomlands så snart han kan medan Nicole D först vill studera i Stockholm och sedan starta en egen firma inom skönhetsvård i ett varmare land.

7.5 Resultat av analys med ILA utifrån varje språklig variabel

I avsnitt 7.4 delades ämnena i ILA upp i dåtid, nutid och framtid och dessa poäng jämfördes med informanternas dialektpoäng. Det kunde då konstateras att de sju informanter som hade högst dialektpoäng också fanns bland dem som hade högst ILA-poäng. Här kommer informanternas poäng på det sammanslagna ILA-indexet (alla åtta frågor) att jämföras med deras poäng på var och en av de språkliga variablerna, för att se hur de enskilda språkliga variablerna korrelerar med platsanknytning. Diagrammen i detta avsnitt visar alltså informanternas ILA-poäng i ordning från lägst (vänster) till högst (höger) poäng. Om inget annat anges symboliserar de mörka staplarna att informanten har dialektal realisering eller varierad realisering och ljusa staplar att de uppvisar en kategoriskt standardspråklig realisering, dvs. mer än 75 % standardrealisering, av variabeln.

7.5.1 ILA och variabel 1: främre *r*/bakre *r*

Variabeln *r* realiseras i materialet dialektalt som bakre, uvulart *r* och standardspråkligt som främre, alveolart *r*. De fem informanter som realiserar *r* standardspråkligt har ljusa staplar i figur 7:8.

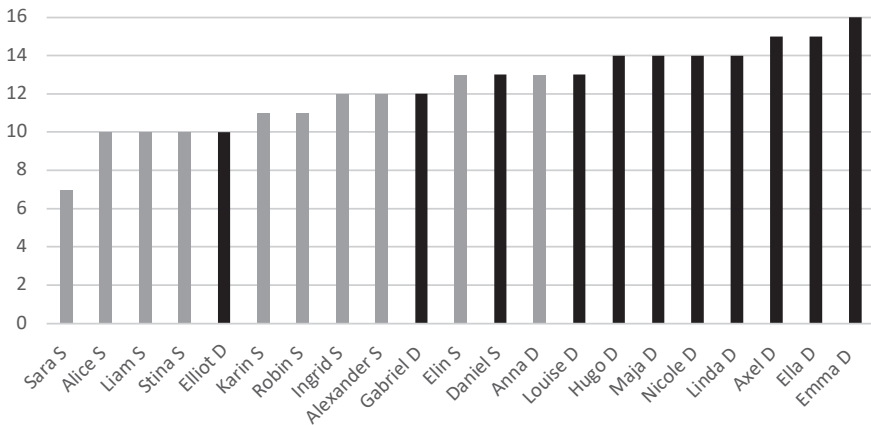

FIGUR 7:8. ILA-poäng och variabeln främre *r*/bakre *r*. Informanter som använder främre *r* är markerade med ljusa staplar

Som syns i figur 7:8 placerar sig de främre *r*-användarna alla i diagrammets vänstra del, där de informanter som har lägre anknypningspoäng finns. De som realiserar främre *r* i mitt material har alltså inte så höga anknypningspoäng, vilket i förlängningen stämmer med att de inte heller är så dialektala i övrigt, om man ser till DI-poängen (se även figur 6:2 i avsnitt 6.2.1). I materialet är de informanter som använder främre, standardspråkligt *r* över huvud taget mindre dialektala, och verkar alltså också ha ganska låg anknypningspoäng till platsen de bor på. De är bland de mest standardspråkiga i materialet.

7.5.2 ILA och variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant

r före konsonant realiseras dialektalt i skånskan som ett hörbart bakre *r* och en dental konsonant. Den standardspråkliga realiseringen är i stället retroflex artikulation, som hör ihop med artikulation av främre *r*. Ordet *hörn* realiseras alltså dialektalt som [hœ:rn] men standardspråkligt som [hœ:rŋ]. I materialet finns dock retroflektion även hos informanter som inte använder främre *r*. Figur 6:3 (i avsnitt 6.2.2) visar att de tio informanter som uppvisar retroflektion utgör den standardspråkiga gruppen, med undantag av en standardspråkig informant som inte retroflektar. I poängtabellen i DI syns inte retroflektion så tydligt, eftersom fem av dem som realiserar retroflexer gör det mindre än hälften av alla tillfällen möjliga för retroflektion, och då får de två poäng på variabeln och räknas ändå som dialektala. I figur 7:9 har alla som alls realiserar den standardspråkliga varianten retroflektion.

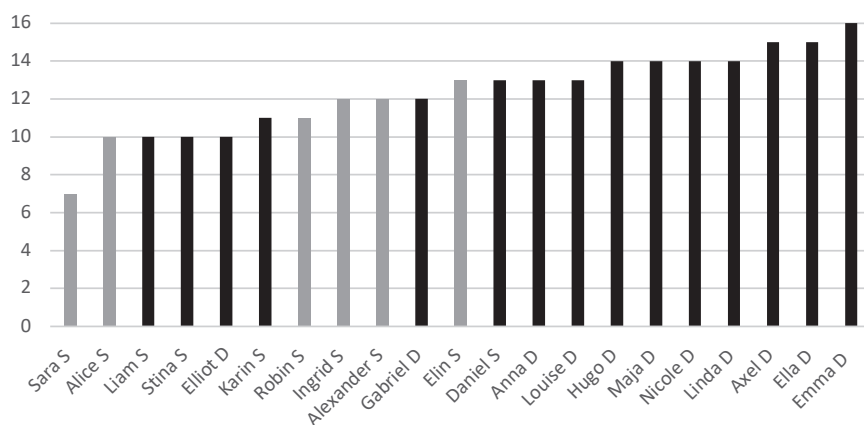

FIGUR 7:9. ILA-poäng och variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant. Informanter med retroflektion markerade med ljusa staplar

Det är alltså tio informanter som använder den standardsvenska varianten retroflektion (men i olika hög grad, vilket inte syns i diagrammet). De sju informanter som har högst poäng enligt ILA (14–16 poäng) använder inte retroflektion, men för övrigt är varianten utspridd även bland dem som har ganska höga platsanknytningspoäng (t.ex. Ingrid S och Alexander S på 12 poäng samt Elin S och Anna D på 13 poäng). Liksom i figur 6:3 håller de som retroflektar sig i den vänstra delen av diagrammet, vilket betyder att retroflektion förekommer bland de mer standardspråkiga och även bland dem som har lägre anknytningspoäng.

7.5.3 ILA och variabel 3: *-ärr-/arr-*

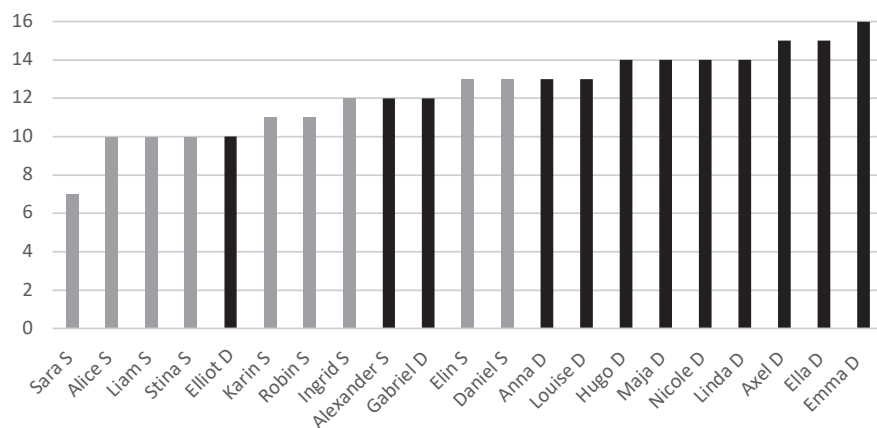
Den språkliga variabeln *-ärr-/arr-* i t.ex. *verklig* realiseras dialektalt som *varkligen*. Dialektal realisering av denna variabel är vanlig i materialet, och hela den dialektala informantgruppen realiserar variabeln 100 % dialektalt (se figur 6:5 i avsnitt 6.2.3). De nio informanter som har högst ILA-poäng ingår i den dialektala gruppen, och realiserar därför variabeln *-ärr-/arr-* kategoriskt dialektalt. De sex informanter som uppvisar kategorisk standardrealisering av variabeln har alla ganska låg anknytningspoäng. Dialektalt *-arr-* realiseras framför allt av dem som är dialektala, men det finns flera med låg anknytningspoäng som också använder det dialektala *-arr-* vilket syns i figur 7:10. De som kategoriskt realiserar den standardsvenska varianten är endast standardspråkiga informanter och de finns i den halva av materialet som har lägst anknytningspoäng. I figur 7:10 har de kategoriskt standardspråkiga informanterna ljusa staplar. De mörka staplarna motsvarar minst 25 % dialektal realisering av variabeln.

FIGUR 7:10. ILA-poäng och variabel 3: -ärr-/arr-. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.4 ILA och variabel 4: monoftonger/diftonger

Den förväntade dialektala realiseringen av långa, betonade vokaler i skånskan är diftongering. I avhandlingen har diftongisk realisering (diftongering) räknats av de fyra slutna vokalerna /i, y, u, ʊ/. I figur 7:11 visas diftongisk realisering (minst 25 %) med mörka staplar och de som uppvisar kategoriskt standardsvensk realisering av variabeln (minst 75 % monoftongering) har ljusa staplar.

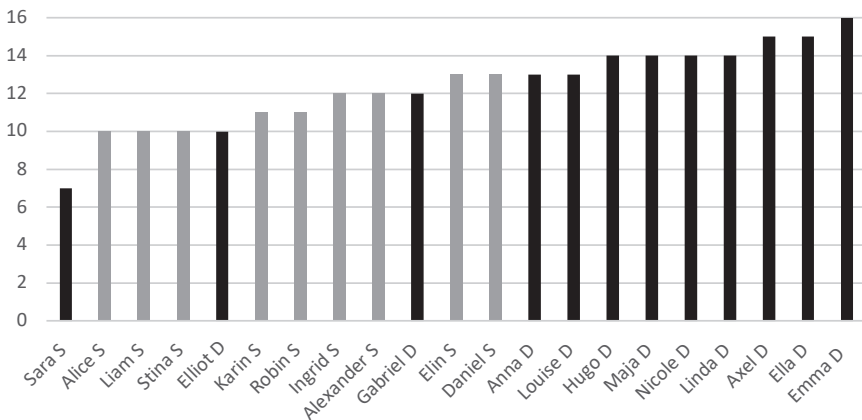

FIGUR 7:11. ILA-poäng och variabel 4: monoftonger/diftonger. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

På samma sätt som när det gäller realisering av variabeln *-ärr-l-arr-* (se avsnitt 7.5.3) uppvisar de nio informanter som har högst poäng enligt ILA enbart dialektal diftongisk realisering till minst 80 % (se även figur 6:6). Det verkar som om dessa nio informanter är både mycket dialektala och har hög anknytning till platsen.

7.5.5 ILA och variabel 5: *-er/-år*

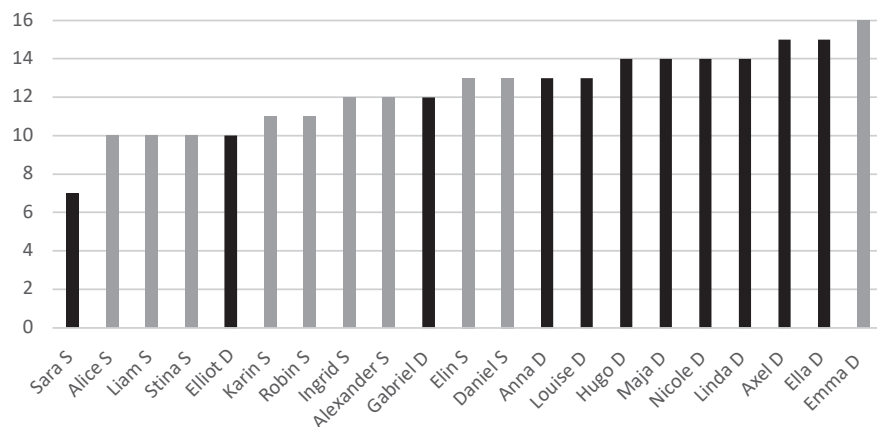
Presensändelser och pluraländelser som på standardsvenska realiseras som *-er* i t.ex. *kommer* eller *grejer* uttalas dialektalt skånskt med *-år*, som *kommår* eller *grejår*. Denna variabel realiseras i ganska stor utsträckning dialektalt men informanterna är antingen mycket dialektala eller inte dialektala (se även figur 6:7, avsnitt 6.2.5). I figur 7:12 har de informanter ljus stapel som uppvisar kategorisk standardrealisering av variabeln, och alla dessa är standardspråkiga informanter som återfinns i vänstra halvan av diagrammet där de med lägre ILA-poäng finns. Sara S, Elliot D och Gabriel D har inte så hög poäng på ILA men uppvisar minst 25 % dialektal realisering av variabel 5: *-er/-år*. De åtta informanterna med högst ILA-poäng uppvisar högst andel dialektal realisering av variabeln, runt 80 % och högre, medan de flesta med lägre ILA-poäng knapp uppvisar någon dialektal realisering alls av variabeln.

FIGUR 7:12. ILA-poäng och variabeln *-er/-år*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.6 ILA och variabel 6: *blir/bler*

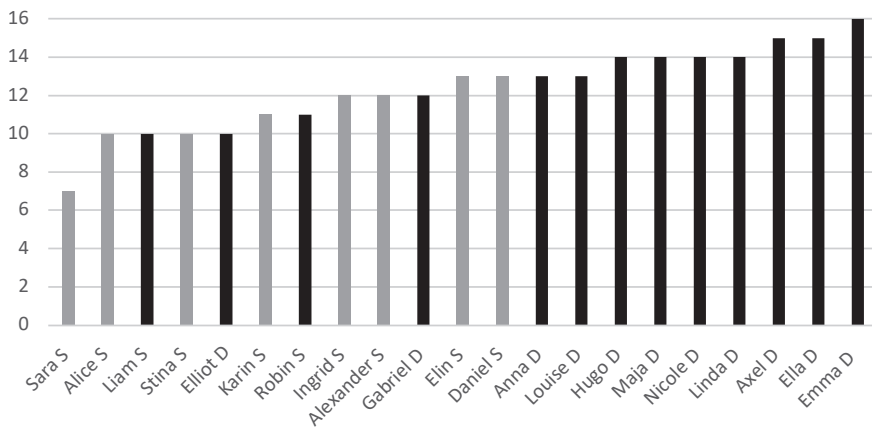
Variabeln *blir*, med dialektal realisering som *bler*, förekommer i materialet mest med standardspråklig realisering men en del informanter realiserar variabeln kategoriskt dialektalt. Sex av de sju informanter som har högst platsanknytningspoäng realiserar variabeln dialektalt: Louise D, Maja D, Nicole D, Linda D, Axel D och Ella D (se även figur 6:8). I figur 7:13 syns det att sex av de sju informanter som har högst anknytningspoäng realiserar variabeln dialektalt. Men Emma D, som har högst anknytningspoäng i ILA, uppvisar kategorisk standardrealisering av variabeln. Förutom Emma D, som är ett undantag vad gäller denna variabel, finns de informanter som använder kategorisk standardrealisering till vänster i figur 7:13, och har lägre platsanknytningspoäng.

FIGUR 7:13. ILA-poäng och variabel 6: *blir/bler*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.7 ILA och variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u*

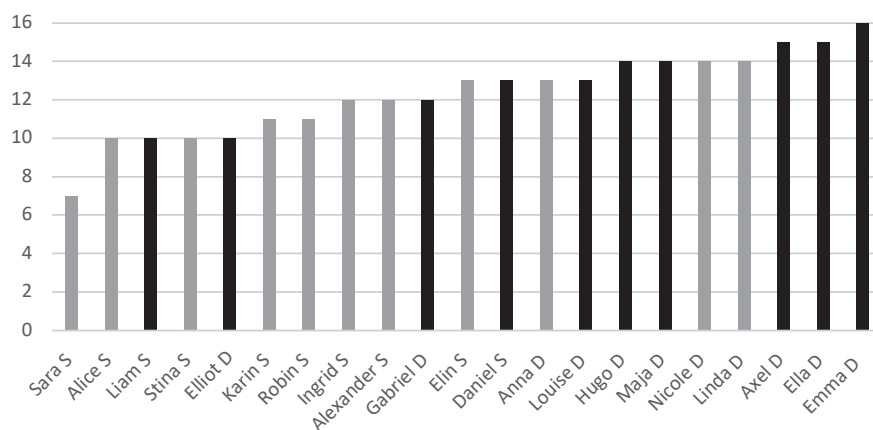
Kort *u* realiseras dialektalt, nordvästskånskt, med samma vokalkvalitet som långt *u* ([u:]) och uttalet kan beskrivas som [ʉ]. Sammantaget realiseras variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u* dialektalt 39 % av all realisering av variabeln (se tabell 6:11). I figur 7:14 har de tretton informanter som använder dialektal realisering av kort *u* mörka staplar. De åtta informanter som har ljusa staplar uppvisar kategorisk standardrealisering och tillhör den halvan av diagrammet som har lägst ILA-poäng. De nio informanter som har högst poäng enligt ILA realiserar variabeln på ett övervägande dialektalt sätt, medan de med kategorisk standardrealisering av variabeln finns bland de med lägre platsanknytning.

FIGUR 7:14. ILA-poäng och variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.8 ILA och variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*

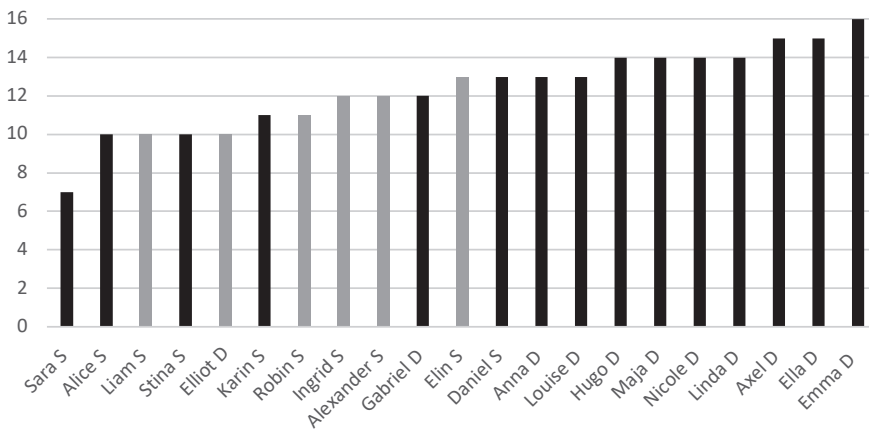
Den övervägande andelen (68 %) av variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj* realiseras standardspråkligt, och elva informanter uppvisar kategoriskt standardrealisering. Av dessa tillhör fyra av informanterna (Elin S, Anna D, Nicole D och Linda D) dem som har högst ILA-poäng. Standardanvändarna är utspridda, och så är även de som realiserar variabeln dialektalt. De tre som har högst poäng i ILA (15 och 16 poäng) realiserar den dialektala varianten, men Nicole D och Linda D, som också har bland de högsta anknytningspoängen (13 och 14 poäng), realiserar variabeln kategoriskt med standardvarianten.

FIGUR 7:15. ILA-poäng och variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*. Informanter med kategoriskt standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.9 ILA och variabel 9: *intelente*

Den fonologiska variabeln *inte* realiseras dialektalt som *ente*. Denna variabel är annorlunda jämfört med dem som visats hittills ihop med ILA, eftersom bara två av informanterna aldrig realiserar variabeln *inte* dialektalt som *ente*. De flesta växlar mellan att realisera *inte* standardsvenskt och dialektalt, men ingen har mer än 66 % dialektal realisering och ingen uppvisar därför kategoriskt dialektal realisering av variabel 9: *intelente*. I figur 7:16 syns det att många realiserar variabeln dialektalt och att få informanter, endast sex stycken, realiserar variabeln kategoriskt standardspråkligt. De senare befinner sig i den halva av diagrammet som har lägre ILA-poäng.

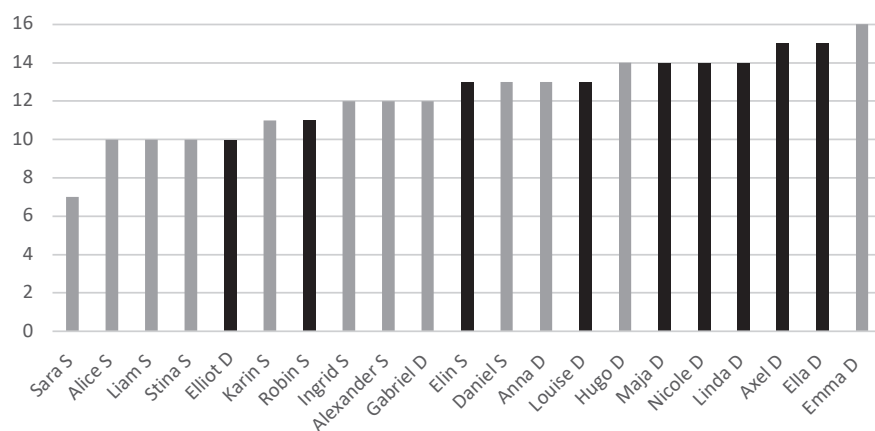

FIGUR 7:16. ILA-poäng och variabel 9: *inte/ente*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

Gruppen med högst ILA-poäng realiserar variabeln dialektalt, men flera av informanterna gör det i lägre grad än vid tidigare presenterade variabler. Dessutom realiserar nästan alla informanter variabeln dialektalt i ungefär samma grad.

7.5.10 ILA och variabel 10: *ändå/ändån*

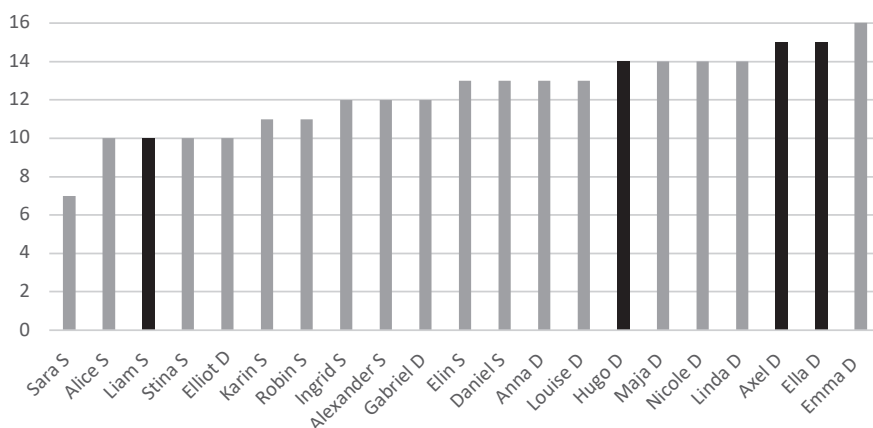
Den dialektala varianten *ändån* för standardspråkliga *ändå* realiseras minst 25 % av nio informanter i materialet. Hela 72 % av realiseringen av variabeln är standardspråklig, men fyra informanter realiserar ändå variabeln kategoriskt dialektalt; Robin S, Elin S, Nicole D och Ella D. Av dessa fyra har två lägre ILA-poäng och två har högre ILA-poäng. De informanter som uppvisar kategorisk standardrealisering av variabeln *ändån* är utspridda längs hela skalan av anknytningspoäng. Emma D som har högst platsanknytningspoäng uppvisar exempelvis ingen dialektal realisering alls av variabeln. Som syns i figur 7:17 verkar variabel 10: *ändå/ändån* inte realiseras dialektalt endast av de dialektala och inte heller endast av dem som har hög platsanknytningspoäng.

FIGUR 7:17. ILA-poäng och variabel 10: *ändå/ändån*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.5.11 ILA och variabel 11: *också/osså*

Den dialektala varianten *osså* för standardsvenskt *också* är (liksom variabel 12 *min*) ganska ovanlig. I figur 7:18 syns att endast fyra informanter realiserar variabeln *också* dialektalt över 25 % av tillfällena, och endast två informanter uppvisar kategoriskt dialektal realisering av variabeln. Dessa är Hugo D och Ella D (se också figur 6:13), två av de mest dialektala informanterna som också uppvisar bland den högsta anknytningspoängen. Hugo D och Ella D följer alltså mönstret för realiseringen av många av variabelerna i materialet (se även t.ex. Svahn & Nilsson 2014:47), då det framför allt är de med hög platsanknytningspoäng och dialektalitet som realiserar flest olika variabler dialektalt.

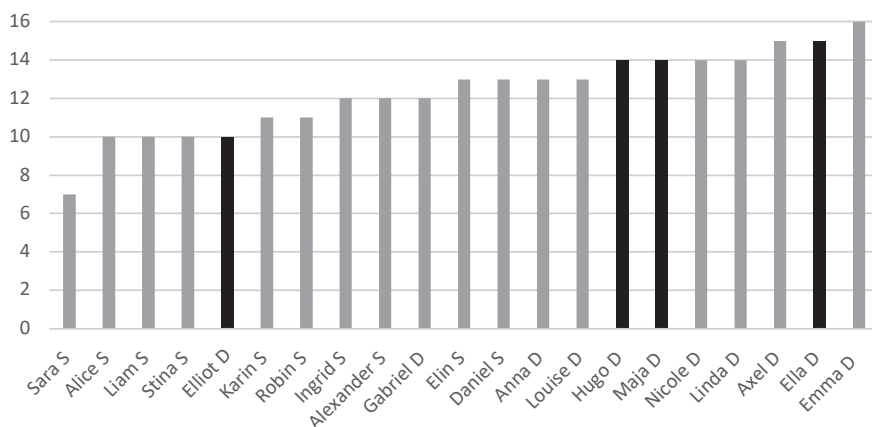

FIGUR 7:18. ILA-poäng och variabel 11: *också/osså*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

Liam S är undantaget här, som uppvisar dialektal realisering av en variabel som både är ovanlig i materialet och som alla andra i den standardspråkiga gruppen realiserar kategoriskt standardspråkligt.

7.5.12 ILA och variabel 12: *min/miin* (pron)

Liksom variabel 11 *också/osså* är variabel 12 *min/miin*, dialektalt realiserad med långt *i* som [mi:n], ovanlig. Som syns i figur 7:19 realiserar endast fyra informanter denna variabel dialektalt över 25 %, och ingen gör det kategoriskt. Tre av informanterna är de med flest ILA-poäng som också tillhör de mest dialektala, medan ett undantag finns: Elliot D, som har låg platsanknytningspoäng men tillhör de dialektala informanterna. Han är en av informanterna som inte följer mönstret om man menar att hög dialektalitet hör ihop med hög anknytning. Han stämmer däremot med mönstret när man menar att de dialektala använder ovanligare variabler.

FIGUR 7:19. ILA-poäng och variabel 12: *min/miin*. Informanter med kategorisk standardrealisering är markerade med ljusa staplar

7.6 Sammanfattning av ILA och de språkliga variablerna

Vid jämförelsen av ILA med dialektalitet i avsnitt 7.3.1 visade det sig att de sju informanter som har högst poäng vad gäller dialektalitet (DI) också återfinns bland dem som har högst poäng vad gäller platstillhörighet (ILA) (se figur 7:2 och 7:4). I denna grupp realiserar alla informanter samtliga dialektala drag i någon mån. En tredjedel av informanterna, sju, har alltså både höga ILA-poäng och höga DI-poäng (se figur 7:4), nämligen Ella D, Axel D, Hugo D, Maja D, Nicole D,

Linda D och Emma D. Dessa sju informanter är en grupp dialektala informanter med hög anknytning till platsen som bekräftar tidigare forskning om att mer dialektala personer uppvisar större lokalanknytning (se t.ex. Monka 2013, Johnstone 2013b, Quist 2017, Skovse 2018 och Nilsson & Nylund Skog 2019). Alla sju informanter med högst ILA-poäng finns bland de dialektala informanterna, och alla sju informanter utom en av de med lägst ILA-poäng finns bland de standardspråkiga informanterna. Generellt kan också sägas att den standardspråkiga gruppen har något lägre genomsnittlig ILA-poäng (10,9 poäng) än den dialektala gruppen (13,6 poäng) (se vidare avsnitt 7.3), så det finns ett samband mellan ILA och dialektalitet. De flesta med hög anknytning är dialektala och de flesta med låg anknytning är standardspråkiga, även om det finns undantag.

Av de tre delarna dåtid, nutid och framtid i lokalanknytningsindexet ILA (avsnitt 7.4) korrelerar anknytning i dåtid bäst med dialektalitet. Alla de mest dialektala informanterna har nära nog full poäng på anknytningen bakåt i form av föräldrarnas geografiska uppväxt och deras egen uppväxt, som i samtliga de dialektala informanternas fall är på platsen där de bor i dag. Flera av de mest dialektala informanterna har också höga poäng på anknytning i nutid och framtid, men flera har också lägre poäng i dessa kategorier.

Vid jämförelser mellan ILA och varje enskild språklig variabel (avsnitt 7.5) syns det skillnader. De informanter som uppvisar dialektal realisering av de sju variablerna 1: främre *r*/bakre *r*, 2: retroflex/*r* före dental konsonant, 4: monoftonger/diftonger, 5: *-erl-år*, 6: *blir/bler*, 7: kort *u*/kort spetsigt *u* och 9: *intefente* uppvisar också hög ILA-poäng. Dessa nämnda sju variabler visar att dialektalt uttal och högre ILA-poäng har samband, medan de fem andra språkliga variablerna (variabel 3, 8, 10, 11 och 12) inte visar det sambandet.

De sju informanter som har lägst poäng enligt ILA (7–11 poäng, se tabell 7:3) är Alice S, Robin S, Karin S, Liam S, Stina S, Sara S och Elliot D. Alice S har näst lägst poäng i dialektindex, och har också näst lägst poäng i ILA. Hon är alltså en standardspråkig informant som inte har så stark anknytning till platsen. Robin S, Karin S, Liam S, Stina S och Sara S finns i den mer standardspråkiga gruppen i dialektindex. Robin S har för övrigt, liksom Alice S, samma plats i båda indexen. Han kommer på sjätte plats och hamnar bland de med låg dialektalitet och även låg anknytning. Karin S är en av dem som är minst dialektala, men Elliot D, däremot, tillhör den dialektala gruppen. Elliot D är alltså dialektal men har inte så höga platsanknytningspoäng. I kapitel 9 beskrivs några av informanterna närmare, så att både några i gruppen dialektal med hög anknytning (stationär, t.ex. Ella D och Emma D) och standardspråklig med låg anknytning (mobil, t.ex. Alice S) finns med, men även andra kombinationer, som Elliot D som är dialektal men inte har så hög anknytningspoäng.

7.7 Fördelar och nackdelar med ILA

Index of Local Attachment är, såvitt jag vet, inte använt annat än i Danmark av Monka m.fl. (2020), även om Svahn (2020) nämner indexet och säger sig ha blivit inspirerad av detta instrument för att bedöma platsanknytning eller *tillhörande* i studien av ungdomar i Skövde. ILA tillämpas av de danska forskarna på danska ungdomar och det omfattar åtta ämnen/frågor. I avhandlingsstudien har jag tillämpat indexet på samma sätt som det var gjort i Danmark, utan några förändringar. Jag har försökt anpassa villkoren efter svenska (skånska) förhållanden, för att poängen ska bli så jämförbara som möjligt. Ett moment har jag inte använt, och det är omräkningen till en skala om 0–100, som Monka m.fl. (2020) gör, eftersom jag inte ser att det ger någon ytterligare dimension till min resultatredovisning. En ytterligare orsak till att jag inte räknar om resultatet är att jag jämför ILA med ett dialektindex (DI) som omfattar tolv frågor med samma poängsättning (0–2) som de åtta frågorna i ILA, och i mitt tycke blir det lättare och mer rättvisande att jämföra samma typ av poängsättning.

Jag ser det som en fördel att frågorna i ILA är enkla att genomföra, och de flesta svar är lätta att poängsätta efteråt, om man gör klart de geografiska avgränsningarna i förväg. Men svaren på frågan om framtida mobilitet har varit svårare än övriga svar att bedöma. Alla gymnasieungdomar är inte säkra på vad de vill göra efter gymnasiet eller var de vill bo när de blir äldre. Några av ungdomarna pratade om framtiden vid flera tillfällen i intervjun, och ibland var deras olika kommentarer motsägelsefulla. Det skulle behövts fler frågor om den tänkta framtiden (mental mobilitet) för att få en säkrare poängsättning, också med tanke på att dåtid och nutid är uppdelade i fyra respektive tre frågor. Kanske skulle mer konkreta frågor som ”Var bor du om tio år?”, ”vad jobbar du med?” och ”vad gör du mer?” hjälpa ungdomarna att lättare göra sig en bild av hur de skulle vilja att framtiden såg ut. Att resultatet blev som det blev tycker jag ändå visar att ILA är ett användbart verktyg, men för att få ett mer utspjutt resultat hade det behövts ungefär lika många frågor om framtiden som om dåtiden och nutiden. Om jag använder ILA igen, vilket är troligt, skulle jag revidera just framtidsdelen till att bestå av tre frågor i stället för en.

8. Andra utomspråkliga variabler relaterat till dialektalitet

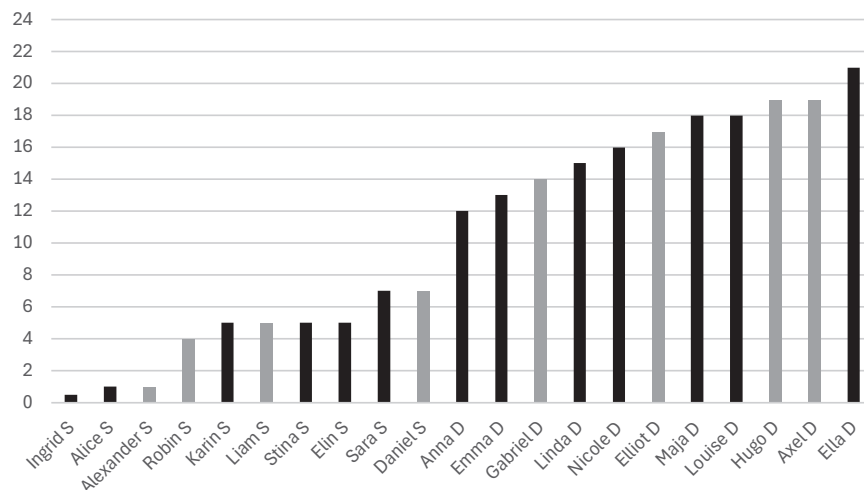
ILA tar upp åtta olika frågor eller teman som har att göra med mobilitet och tillhörighet till platsen. Jag har i avsnitt 7.5 relaterat ILA-frågorna till språkbruk hos informanterna. Kapitel 8 kommer att handla om andra ämnen och utomspråkliga variabler som inte tas upp i ILA men som förekommer i intervjuerna och som också kan relateras till informanternas språkliga val och dialektalitet. I avsnittet tar jag upp variabeln kön (8.1) och metaspråkighet (8.2), exempelvis hur man talar om dialekt och hur viktigt det är för en själv (8.2.1, 8.2.2 och 8.2.3). Avsnitt 8.3 handlar om var man bor och hur man talar om platsen man bor på och i kapitel 9 beskrivs sedan några av informanterna i fallstudier.

8.1 Kön och språkbruk

I denna undersökning är fördelningen mellan killar och tjejer inte helt jämn. Materialet består av tretton tjejer och åtta killar, och det var helt enkelt en slump att det blev så. Jag tackade ja till alla informanter som var villiga att medverka, oavsett kön, och när jag hade fått ett rimligt antal informanter var jag tvungen att sätta en tidsgräns för materialinsamlingen. Eftersom jag ändå inte hade tänkt lägga så stor vikt vid variabeln kön i analysen nöjde jag mig med könsfördelningen i materialet.

I tidigare forskning har variabeln kön ändå oftast funnits med, och även om själva könsbegreppet kan problematiseras (se bl.a. Grönberg 2004:15) har de flesta resultat generellt pekat mot att gruppen män och killar generellt är mer dialektala än gruppen kvinnor och tjejer (se bl.a. Sundgren 2002, Grönberg 2004, Røyneland 2005, Svahn & Nilsson 2014). Mot bakgrund av detta har

jag analyserat mitt material³ (se även avsnitt 2.1.4) men konstaterar att det tvärt emot tidigare forskning inte ser ut att finnas någon tydlig koppling mellan kön och språkbruk.

FIGUR 8:1. *Materialets könsfördelning i relation till språkbruk. Killar är markerade med ljusa staplar. Ordning enligt dialektindex*

Figur 8:1 visar hur killarna (ljusa) respektive tjejerna (mörka) fördelar sig i dialektindex. Det syns exempelvis att både de mest dialektala informanterna och de minst dialektala informanterna är tjejer. Killarna fördelar sig däremellan, fyra i den mest dialektala gruppen, övriga fyra i den mer standardspråkiga gruppen. Det är alltså ganska jämn dialektal fördelning mellan killar och tjejer, vilket också är mitt intryck när jag lyssnat på intervjuerna. Det finns helt enkelt mer dialektala och mindre dialektala informanter både bland tjejer och killar i materialet.

Røyneland (2005:479) har, som nämnts i avsnitt 2.2.2.5, undersökt dialekt, bland annat relaterat till kön, i två närliggande norska byar. I Røynelands undersökning ger kön endast tydligt utfall vad gäller en enda språklig variabel och hon menar därför att olika språkdrag kanske värderas olika av män och kvinnor. Med utgångspunkt i detta resonemang jämför jag här var och en av de tolv språkliga variablerna i avhandlingsmaterialet med kön, för att se hur de språkliga variablerna korrelerar med variabeln kön. För korrelationen mel-

3 I den enkät som informanterna fyllde i efter intervjuerna fick de kryssa i sitt kön, och fick valen tjej, kille och annat, där de också kunde fylla i annat själva. Ingen svarade *annat*, och i avhandlingen har jag behandlat dem som det kön de själva svarat att de tillhör.

lan var och en av de tolv språkliga variablerna och kön har för varje språklig variabel använts varje informants andel dialektala belägg i procent. Sedan har alla tjejers respektive alla killars procentsatser lagts ihop, delats med respektive antal informanter i gruppen och gett en genomsnittlig procentsats för varje språklig variabel, en för tjejerna och en för killarna.

8.1.1 Kön och variabel 1: främre *r*/bakre *r*

Variabeln främre *r*/bakre *r* är ett av de mest utmärkande dragen för skånskan. En dialektal, bakre, uvular realisering av *r* förekommer hos de flesta informanter. Fem av informanterna realiserar dock *r* standardspråkligt, som ett främre alveolart *r*, och av dessa är tre killar och två tjejer. Eftersom det rör sig om få personer känns det inte rimligt att dra någon slutsats av detta angående kön, men i materialet är det en större andel killar (tre av åtta) än tjejer (två av tretton) som realiserar *r* standardspråkligt.

8.1.2 Kön och variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant

Variabeln *r* före dental konsonant uttalas, liksom *r*, mest dialektalt i materialet, alltså som uttalat bakre *r* med uttalad efterföljande dental konsonant. Den standardspråkliga realiseringen som retroflex artikulation förekommer alltså, men bara till viss del. Killarna uppvisar 77 % dialektal realisering jämfört med tjejernas 72 %, så här kan det inte sägas vara någon stor skillnad mellan könen, möjligen retroflektarar (dvs. realiserar standardvarianten) tjejerna något oftare än killarna.

8.1.3 Kön och variabel 3: *-ärr-/arr-*

Att standardsvenskt *-ärr-* realiseras som *-arr-* är också vanligt i materialet, och dialektal realisering är vanligast. I genomsnitt realiseras variabeln dialektalt i 62 % av fallen. Realiseringen skiljer sig mellan könen. Tjejerna uppvisar 62 % genomsnittlig dialektal realisering av variabeln, medan killarna bara uppvisar 49 %. Killarna är alltså inte lika dialektala som tjejerna vad gäller variabel 3: *-ärr-/arr-*.

8.1.4 Kön och variabel 4: monoftonger/diftonger

Långa, betonade vokaler realiseras dialektalt med diftongering. Diftongerade långa vokaler är, tillsammans med bakre uvulart *r*, ett tydligt kännetecken för skånskan. Den standardsvenska realiseringen av variabeln är snarast monoftongiska vokaler. I materialet finns det elva informanter som uppvisar omkring 90 % dialektal realisering av långa vokaler, men också tio informanter som uppvisar runt 50 % och mindre, och sex informanter diftongerar nästan aldrig långa vokaler. Den dialektala realiseringen av variabeln är i materialet dock vanligare än standardrealiseringen, i genomsnitt 53 % av hela materialet. Bland killarna är den dialektala realiseringen av variabeln 59 % och bland tjejerna 53 %. Inte heller detta drag skiljer sig alltså särskilt mycket mellan könen, men om något diftongerar killarna i något större utsträckning än tjejerna.

8.1.5 Kön och variabel 5: *-er/-år*

Den dialektala varianten av den standardsvenska ändelsen *-er* i presens eller som pluraländelse är *-år*, som i *kommår* eller *nöttår* (*kommer* och *nötter*), realiseras i genomsnitt 47 % dialektalt i materialet. Åtta av informanterna realiserar nästan inte alls variabel 5: *-er/-år* dialektalt, men nio informanter realiserar den kategoriskt dialektalt. Det är skillnad på tjejernas och killarnas realisering av denna variabel. Killarna uppvisar endast 32 % dialektal realisering men tjejerna realiserar variabeln dialektalt vid 56 % av tillfällena. Den dialektala varianten *-år* kan alltså i detta material också sägas vara mer förknippad med tjejer än med killar.

8.1.6 Kön och variabel 6: *blir/bler*

Den standardsvenska variabeln *blir* som dialektalt realiseras som *bler* förekommer med dialektal realisering ungefär lika mycket som variabel 5: *-er/-år* eller i genomsnitt 45 % av den totala realiseringen av variabeln. Realiseringen av det dialektala *bler* skiljer sig inte så mycket mellan könen. Tjejerna har något mer dialektal realisering än killarna, 48 % jämfört med killarnas 40 %.

8.1.7 Kön och variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u*

Kort *u* realiseras dialektalt, nordvästskånskt mer *y*-liknande, med klang som ett långt *u*. Trots att den dialektala realiseringen förekommer frekvent i materialet är det få informanter som realiserar variabel 7: kort *u*/kort spetsigt *u* i hög grad dialektalt, och endast tre informanter realiserar den kategoriskt dialektalt, de mest dialektala Louise D, Hugo D och Axel D. Den standardsvenska varianten av kort *u* är vanligare i materialet, och den dialektala realiseringen är i genomsnitt bara 39 %. Bland killarna är den dialektala realiseringen av variabeln 44 % och bland tjejerna 36 %, så denna variabel skiljer sig något mer mellan könen. Killarna använder det dialektala, nordvästskånska korta *u*:et oftare än tjejerna.

8.1.8 Kön och variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*

Standardsvenskt *mej* och *nej* realiseras dialektalt som *maj* och *naj*. Den dialektala varianten realiseras i genomsnitt 32 % av alla tillfällen och tycks i stor utsträckning antingen realiseras dialektalt eller standardspråkligt. Få informanter har en varierad realisering av variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj* (se tabell 6:12). Variabeln är mycket vanligare hos killarna än hos tjejerna. Killarna uppvisar 55 % genomsnittlig dialektal realisering medan tjejerna bara uppvisar i genomsnitt 26 % dialektal realisering, och den dialektala varianten kan därför i materialet sägas vara mer förknippad med killar än med tjejer.

8.1.9 Kön och variabel 9: *intelente*

Variabeln *inte* med den skånska realiseringen *ente* har en genomsnittlig dialektal realisering i materialet på 34 %. De flesta informanter realiserar variabel 9: *intelente* i någon mån dialektalt, men ingen gör det kategoriskt (med över 75 % dialektal realisering). Många realiserar den alltså, men en del mycket sällan. Denna variabel skiljer sig i dialektal realisering mellan könen, då killarna uppvisar endast 25 % dialektal realisering men tjejerna realiserar variabeln dialektalt i 43 % av fallen. Den dialektala varianten *ente* kan alltså i detta material sägas vara mer förknippad med tjejer än med killar.

8.1.10 Kön och variabel 10: *ändå/ändån*

Den standardsvenska variabeln *ändå* realiseras dialektalt som *ändån* och förekommer med dialektal realisering i genomsnitt 28 % av all realisering av variabeln. Ungefär hälften av informanterna realiserar denna variabel någon gång dialektalt, och skillnaden mellan könen är märkbar. Tjejerna realiserar variabeln dialektalt i 33 % av fallen medan killarna bara realiserar den dialektalt i 21 % av fallen. Variabelns dialektala variant realiseras alltså mest av tjejerna.

8.1.11 Kön och variabel 11: *också/osså*

Den skånska dialektala varianten *osså* för standardspråkliga *också* realiseras endast av sju informanter. Den sammanlagda genomsnittliga dialektala realiseringen av variabeln blir därför endast 14 %. Tjejerna realiserar *också* dialektalt 10 % av all realisering av variabel 11: *också/osså* och killarna 21 %. Denna ovanliga dialektala variant är alltså vanligare hos killarna.

8.1.12 Kön och variabel 12: *min/miin* (pron)

Det är på ungefär samma sätt med det standardsvenska *min* dialektalt realiserat som [mi:n] med långt *i* som med variabel 11: *också/osså*, att bara i genomsnitt 15 % av realiseringen av variabeln i materialet är dialektal. Det är däremot fler informanter, fjorton stycken, som uppvisar dialektal realisering av variabel 12: *min/miin*. Den genomsnittliga dialektala realiseringen av variabel 12: *min/miin* är hos tjejerna 12 % och hos killarna 18 %. Skillnaden är alltså inte så stor, även om denna ovanligare dialektala variant liksom *osså* är något vanligare hos killarna.

8.1.13 Sammanfattning av kön och dialektal realisering

När alla de tolv språkliga variablerna har korrelerats med variabeln kön kan man konstatera att några språkliga variabler realiserades dialektalt i högre grad av det ena könet än av det andra. Resultatet syns i tabell 8:1.

TABELL 8:I. *Kön och dialektal realisering av de språkliga variablerna*

Variabel	Dialektal realisering		
	Övervägande tjejer	Mycket liten skillnad	Övervägande killar
1: främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>		Ej relevant	
2: retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant		Tjejer 77 %, killar 72 %	
3: - <i>ärr</i> -/ <i>arr</i> -		Tjejer 62 %, killar 49 %	
4: monoftonger/diftonger		Killar 59 %, tjejer 53 %	
5: - <i>erl</i> - <i>är</i>	Tjejer 56 %, killar 32 %		
6: <i>blirl</i> / <i>bler</i>		Tjejer 48 %, killar 40 %	
7: kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>		Killar 44 %, tjejer 36 %	
8: <i>mej</i> och <i>nejl</i> / <i>maj</i> och <i>naj</i>			Killar 55 %, tjejer 26 %
9: <i>intelente</i>	Tjejer 43 %, killar 25 %		
10: <i>ändå</i> / <i>ändån</i>		Tjejer 33 %, killar 21 %	
11: <i>också</i> / <i>osså</i>		Killar 21 %, tjejer 10 %	
12: <i>min</i> / <i>miin</i>		Killar 18 %, tjejer 12 %	

Variabel 1: främre *r*/bakre *r* betar sig annorlunda än de andra variablerna, eftersom informanterna realiserar *r* antingen dialektalt eller standardspråkligt, och det är fem av informanterna som realiserar den standardspråkligt, tre killar och två tjejer. Den standardspråkliga varianten realiseras alltså mer av killarna, men jag anser inte att detta är relevant att räkna på, eftersom det helt enkelt är så få informanter som realiserar variabeln standardspråkligt. Av de återstående elva variablerna realiseras tre något mer dialektalt av tjejer

(variabel 3: *-ärr-/arr-*, 6: *blir/bler* och variabel 10: *ändå/ändån*) och de flesta andra realiserar något mer dialektalt av killar (variabel 2: retroflex/*r* före dental konsonant, 4: monoftonger/diftonger, 7: kort *u*/kort spetsigt *u*, 11: *också/osså* och 12: *min/miin*), men skillnaderna mellan grupperna är inte så stora.

För tre språkliga variabler är dock skillnaderna mellan tjejers och killars dialektala realisering märkbar. Att realisera standardspråkligt *mej* och *nej* (variabel 8) som dialektalt *maj* och *naj* var mycket vanligare bland killarna (i genomsnitt 55 % dialektal realisering mot tjejernas 26 %). Att däremot realisera *-er* som *-år* (variabel 5) och *inte* som *ente* (variabel 9) var mycket vanligare hos tjejerna. Tjejerna uppvisade i genomsnitt 56 % dialektal realisering mot killarnas 32 % av variabel 5, och 43 % dialektal realisering mot killarnas 25 % av variabel 9. Kanske kan dessa drag värderas olika av killar och tjejer, som Røyneland (2005:479) föreslår. Denna genomgång av de språkliga variablerna visar i alla fall att det finns skillnad på användningen av olika dialektala varianter relaterat till just kön. Men för två av variablerna (att realisera *inte* som *ente* och *-er* som *-år*) visar det sig att tjejerna realiserar den dialektala, icke-standardvarianten i högre utsträckning. Så med reservation för att materialet är litet och grupperna killar och tjejer inte är jämna kan resultatet för den utomspråkliga variabeln kön och språkanvändning inte i detta material bekräfta resultat från tidigare forskning, utan snarare tvärtom. För att kunna avgöra vilken konnotation de nämnda skånska varianterna med störst könsskillnader i realisering har (se Eckert & McConnell-Ginet 1992:470) skulle dock en attitydundersökning behöva göras.

8.2 Metaspråklighet: Inställning till dialekten och hur man talar om sin dialekt

En kvalitativ utomspråklig variabel är inställningen till dialekter i allmänhet och till sin egen dialekt i synnerhet. Alla informanter i mitt material fick frågan om dialekten är viktig för dem. Jag är intresserad av att se hur svaren varierar och eventuellt korrelerar med hur dialektal man själv är. Som tagits upp tidigare (i avsnitt 4.2.1) säger sig många av informanterna ha blivit mer medvetna om hur de själva talar när de började på gymnasiet och klasserna bestod av elever från andra delar av stan, andra kommuner eller i vissa fall till och med från andra delar av Sverige. Jag har delat upp avsnittet om metaspråklighet i några olika delar: *Vad man kallar sin dialekt* (8.2.1), *Den unga skånskan* (8.2.2) och *Är dialekten viktig för dig?* (8.2.3)

8.2.1 Vad man kallar sin dialekt

Väldigt få av informanterna i undersökningen kan svara på om Helsingborgsskånska finns, vad det i så fall är och vad som skulle vara typiskt för den. Det typiska nordvästskånska korta *u*-ljudet (se avsnitt 5.1.7) nämner inte mer än ett par av informanterna, även om sjutton av dem faktiskt realiserar det i sitt spontantal. Detta stämmer väl överens med en studie av frikativt *i* i Västsverige (Nilsson m.fl. 2021) där nästan alla av informanterna i Göteborg realiserade det frikativa *i*:et men mycket få var medvetna om att de gjorde det. Några av denna avhandlingens intervjuade ungdomar säger att det nog finns något som man skulle kunna kalla för Helsingborgsskånska, men nästan ingen av ungdomarna kan beskriva något specifikt med den sortens skånska. Endast fyra informanter, Elliot D, Louise D, Hugo D och Ella D som alla tillhör den dialektala gruppen, hävdar att de talar just Helsingborgsdialekt och alla dessa har två föräldrar som kommer från Helsingborg eller i närheten av Helsingborg.

Ingrid S, den minst dialektala informanten i materialet, har en skånsk och en mellansvensk förälder. På frågan om hur man talar i Helsingborg och hur hon själv talar säger sig Ingrid S tala skånska, men inte så grov skånska, i exempel 8:1:

EXEMPEL 8:1. *Inte de största skånska grovdragen*

Ingrid S: ja tycker de inte e nån såhär jättegrov skånska på många, utan man har nån slags—blandning, ja själv har väl kanske inte dom där största skånska grov-- eh dragen liksom, de-- å inte, liksom men-- men ja tror att-- ja skulle ändå säga att mycke-- de har väl blivit nån slags-- folk som inte bor i Helsingborg brukar kalla de mer en helsingborgska

I: mm

Ingrid S: att de ä nån-- nåt eget-- sådär

I: mm

Ingrid S: ja-- ja kan inte riktigt förstå va man menar--

I: nä

Ingrid S: men-- men ja kan också förstå skillnaden mot till exempel Malmö, där ä ganska mycke-- där hör man nästan att såhär den här personen e från Malmö

Ingrid S talar om helsingborgska som något som hon inte vet om det finns på riktigt, och hon själv säger sig inte ha någon grov skånska. Däremot kan hon identifiera personer som kommer från Malmö, menar hon. Flera av informanterna säger sig kunna identifiera andra skånska varieteter, som lundadialekt eller malmöitiska. Men de flesta av informanterna säger sig tala skånska, kort och gott. Flera informanter kallar sin dialekt ”mild skånska” eller ”en mildare

variant av skånska” och antyder därmed att de inte talar så uttalad dialekt, eller som Ingrid S säger i exemplet ovan, att ”jag själv har väl kanske inte de där största skånska grovdragen liksom”. Uttalad, grov dialekt är något man snarare placerar på andra ställen, som exempelvis i Malmö och Trelleborg, enligt Ingrid S och flera andra informanter. Hur de definierar grov dialekt får jag inte riktigt svar på. Andersson (1985) menar, när han talar om fult språk, att fullheten inte ligger i språket. ”Man kan inte utifrån språkstruktur och grammatik ringa in vad som är fult språk” menar Andersson (1985:231), som anser att det i stället beror på människors bedömningar. Samma sak skulle nog kunna sägas om grov dialekt, som i hög grad är en bedömningsfråga och som definitionsmässigt varierar mellan olika dialekter. I motsats till grov skånska eller bara *skånska* säger sig informanterna tala en annan slags skånska, *den unga skånskan*, vilket jag diskuterar i nästa avsnitt.

8.2.2 Den unga skånskan

Detta att man själv inte talar någon grov dialekt eller att andra talar mer dialekt är vanliga åsikter bland informanterna. Detta fenomen har även Teinler (2016) funnit, då hon i sin folklingvistiska studie diskuterar vad hon kallar ”den prototypiska dialekttalaren”. När hon frågat vilka som talar dialekt verkar alla unga svara att det är äldre som talar dialekt (Teinler 2016:111). Wikner (2019a:70) definierar tre stilar i den undersökta Helsingforssvenskan, och en av dem kallar hon *ungdomsspråk*. Varieteten karaktäriseras av ett fonologiskt drag, finska och engelska uttryck samt kortformer (t.ex. *ba'* för *bara*). Här svarar de unga informanterna att de talar ”vanligt ungdomsspråk” (Wikner 2019a:50). Även i mitt material antyder flera informanter att det finns någon slags skånsk ungdomsvariant. En ganska standardnära informant, Alice S, säger till exempel så här:

EXEMPEL 8:2. *Bönder som jobbar på gårdar*

I: så du skulle kalla de för skånska de du pratar

Alice S: ja

I: mm, mm

Alice S: inte de här-- den klassiska skånska dialekten i mitt huvud, de e fortfarande den här typ min morfar, bönder som jobbar på gårdar å--

I: mm

Alice S: snackar på lite, de e fortfarande typ den klassiska skånskan för mej men den unga skånskan e ju inte på de sättet

Alice S antyder att *den unga skånskan* är något eget, och inte som *den klassiska skånskan*. Hennes bild av den klassiska skånskan är ”bönder som jobbar på gårdar och snackar på lite” och hon själv räknar sig inte alls till dem som pratar klassisk skånska, precis som Teinlers (2016) och Wikners (2019a) unga informanter inte tycker att de pratar någon dialekt. Linda D i avhandlingsmaterialet talar också om *den unga skånskan*:

EXEMPEL 8:3. *Min skånska är väl lite den unga skånskan*

Linda D: ja asså ja tror ju att-- ja tror att min skånska ä väl lite den unga skånskan om man säger så, för ja tänker att den som har-- asså den här stora skillnaden i hur man pratar tror ja fanns mer förr ((...)) för dom ja pratar om mycket såhär, som man hör på bussen, som ä typisk Helsingborgsdialekt de är ju oftast dom äldre, de hör ja inte alls på samma sätt på ungdomar, så därför tänker ja att den asså-- om man tänker den unga generationen skånska ä nog inte lika stora kontraster

Linda D, liksom Alice S, menar alltså att dialekttalarna är de som är äldre, och att den unga skånskan inte har lika stora kontraster. Även Karin S framför en åsikt om att unga inte talar lika grov skånska, utan säger att ”det kanske är någon ny typ av skånska som kommer fram”. Liam S (se även 9.1.4 för individuell beskrivning av honom) säger sig inte prata skånska i sitt spontantal, men när han skämtar, då kan han ”dra till med” lite skånska, säger han.

Informanter i Torsby i Värmland beskriver sin egen dialekt som grov utan att det behöver vara negativt, menar Nilsson och Nylund Skog (2019:221). Även i Edsbyn, som ingår i samma dialektstudie, säger man sig tala dialekt, men refererar oftare till större områden som Hälsingland eller Norrland när man talar om sig själv och dialekten (Ibid:224). Køhler Mortensen (2020) menar, i en dansk dialektundersökning, att ungdomar i Hirtshals på norra Jylland inte verkar vara lika metalingvistiskt medvetna som ungdomarna från exempelvis södra Jylland eller Bornholm som deltar i samma undersökning. I Hirtshals använder ungdomarna uttrycken *normalt* och *neutralt* som beskrivning av den egna dialekten, och de uttrycker exempelvis åsikten att det bara är de äldre som pratar nordjysk dialekt (Køhler Mortensen 2020:90). På samma sätt som ungdomarna i Hirtshals kallar sitt eget sätt att prata för ”normalt” kommenterar Nicole D och Ella D i denna skånska undersökning sitt sätt att prata med ”jag pratar ju bara som jag pratar” och ”jag pratar som jag gör” (se även avsnitt 8.2.3). Och liksom ungdomarna i Hirtshals förknippar Alice S klassisk skånska med bönderna, och Linda D säger att bara de äldre talar typisk helsingborgsdialekt. Även Røyneland (2005) finner att ungdomar säger sig tala mindre dialektalt än de äldre. I Röros säger ungdomarna att de har ”en förfining” av Rörosdialekten, eller att de inte pratar ”riktig” dialekt.

Tynsetungdomarna säger på samma sätt som avhandlingens informanter om Helsingborgsdialekten att de inte vet om det finns en Tynsetdialekt, och att dialekter ”existerer ikke, bare hos gamle folk og et par bønder” (Røyneland 2005:537).

Att ungdomarna snarare säger sig tala det regionala *skånska* än det mer lokala *helsingborgska* kan jämföras med Edsbyn (Nilsson & Nylund Skog 2019) och även i Helsingfors är ungdomarna osäkra på vad de ska kalla sin dialekt (se Wikner 2019a:50).

Det framträder i avhandlingsmaterialet (liksom i andra här aviserade dialektstudier), exempelvis i Alice S och Linda D:s beskrivningar, en bild av den autentiska skånska dialekttalaren som äldre, kanske bonde, på landet. Detta skulle kunna beskrivas med begreppet *enregisterment* (Agha 2003, Johnstone 2013a) som beskrivs som en process som innebär att vissa lingvistiska drag (eller icke-lingvistiska) förknippas med vissa sociala drag och bildar en ideologisk representation. För ungdomarna i denna studie är den registrerade, klassiska skånskan något som äldre, kanske bönder, talar och den är grov. Deras bild av skånskan är en annan dialekt än den de själva talar, och de beskriver inte vad den är utan snarare vad den inte är.

När informanterna uppmanas nämna några kända personer som talar skånska eller representerar Skåne och skånskan utåt är det dock inte äldre personer de väljer. I stället kopplar man ihop personer som Zlatan med malmöitiska. Fem av informanterna menar att Zlatan är en kändis som representerar Skåne och skånskan. Henrik Larsson och Andreas Granqvist, båda fotbollsspelare i Helsingborg är också representativa för skånskan och kanske också Helsingborg, tycker sju (Larsson) respektive sex (Granqvist) informanter. De kända representanter för Skåne och skånskan som ungdomarna själva väljer att ta fram är alltså framför allt fotbollsspelare, men enstaka andra mediakändisar nämns också som tydligt skånska, som Johan Glans, Måns Zelmerlöf och Eric Saade.

Jag har lyssnat på några kortare intervjuer från nyhetsinslag med Henrik Larsson för att bedöma hur han realiserar de i avhandlingen beskrivna språkliga variablerna, och han använder, vad jag kan höra, nio av de tolv dialektala varianter som undersöks i denna avhandling. Jag har inte uppmärksammat någon standardspråklig retroflektion, utan han realiserar variabeln dialektalt och han använder konsekvent bakre *r*. Larsson diftongerar långa vokaler och säger *parsonal*, *kännår*, *naj* och *ente*. Hans korta *u* realiseras någon gång som ett nordvästskånskt, spetsigt *u*, men oftast dialektalt som det gör längre söderut, som kort *o*, vilket inte förekommer som uttal i avhandlingsmaterialet (men beskrivs i avsnitt 5.1.7). Variabel 11: *också/osså* realiseras på standardspråkligt sätt, liksom variabel 10: *ändål/ändån* och variabel 12: *minl/miin*, men Larsson ger exempel på expletivt *där* när han exempelvis säger ”det visar

att *där* e bra go i gänget”. Att räkna förekomster i de korta intervjuklipp som jag lyssnat på är inte jämförbart med de längre intervjuerna i avhandlingen, men om man haft ett jämförbart intervjumaterial skulle Larsson sannolikt ha hamnat i den högra delen av dialektindex ihop med den dialektala gruppen ungdomar. Han bekräftar också implikationsmönstret (se avsnitt 6.6) då han använder de vanligaste variablerna på dialektalt sätt, medan det är några av de ovanligare variablerna som realiseras standardspråkligt.

Den dialekt som ungdomarna talar är enligt dem själva inte riktigt skånska, utan en mildare variant, *den unga skånskan*. Tre av informanterna omnämner *en ny typ av skånska* eller *den unga skånskan* som något annat än skånska i allmänhet. *Den unga skånskan* är inte som den klassiska skånskan. Den är inte lika grov som de äldres skånska, för de flesta informanter är överens om att, som Stina S uttrycker det, ”det är ju inte jättemånga i min ålder som pratar väldigt grov skånska”. Två informanter i mitt material (Alice S och Liam S) säger också att de pratar ”rikssvenska” och troligen inte skånska. På samma sätt uttrycker informanter i Hirtshals på Nordjylland i Danmark att de inte pratar nordjysk utan ”rigsdansk” och att nordjysk är något för de äldre (Køhler Mortensen 2020:93).

Den unga skånskan verkar, i likhet med den klassiska skånskan, ha ett eget ordförråd, men till skillnad från den klassiska skånskan har den unga skånskan mer slang. Axel D uttrycker det så här i exempel 8:4:

EXEMPEL 8:4. *Vi har ju våra ord och de har ju deras ord*

Axel D: ja skulle säga att den äldre helsingborgaren ä nog lite grövre skånska osså

I: mm

Axel D: å-- fast ja, ä de bara dialekt så ä de nog-- sen har ju vi ungdomar mycket mer slang och så ju som vi använder

I: mm

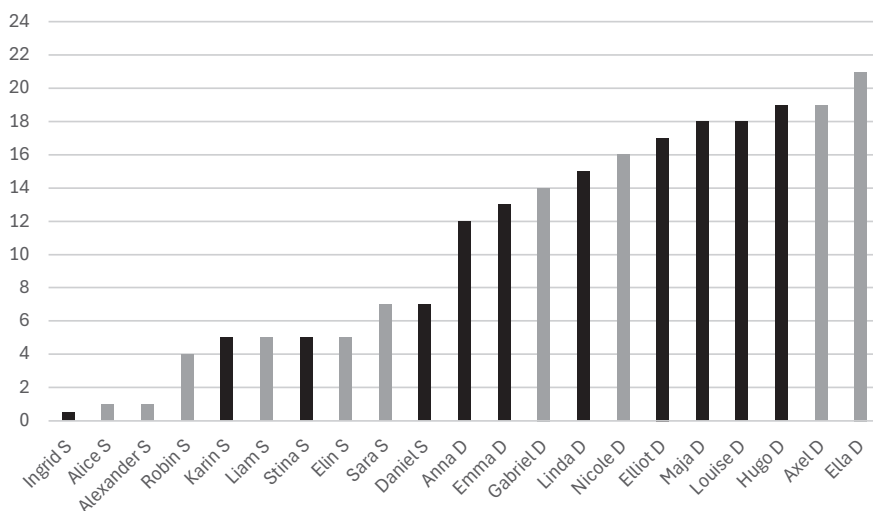
Axel D: vi har ju våra ord å dom har ju deras ord

Det Axel D menar med ”vi har ju våra ord och de har ju deras ord” är att ungdomar har ett annat ordförråd. Han pratar inte så mycket om dialektala ord som om slangord, och när Anna D pratar om ”det där typiska ungdomsspråket” menar hon det som hon kallar ”orten-slang”. Att ordförrådet skiljer sig åt är något som flera av ungdomarna påpekar. De flesta menar att äldre personer använder dialektala eller skånska ord, som inte de unga använder. Elliot D menar exempelvis att de äldre använder ord ”som har dött ut i min generation” och som han inte vet vad de betyder, och Maja D, som ändå säger sig vara mer dialektal än sina kamrater och kallar sig och en kamrat för ”bönderna i klassen”, menar att skillnaden mellan hennes och hennes mormors tal är att

hennes mormor använder skånska dialektord som hon inte själv använder. Johnstone (2013a) anför att dialektskillnader inte är uppenbara för alla, och att det finns en gräns för vilka detaljer människor uppfattar i talet. Ord bär en social betydelse i högre grad än språkljud, och ord med ett specifikt uttal beskrivs snarare som just ord än som ord med annorlunda uttal (Johnstone 2013a:107). När exempelvis Ella D i avhandlingsmaterialet hävdar att hon pratar mer dialektalt än sina kompisar exemplifierar hon med ordet *sär* för *säger*. ”Jag säger ju *sär* alltså *jag sär*” påpekar hon och fortsätter ”sådana ord reagerar mina kompisar på”. Ella D beskriver alltså ett dialektalt uttal som ett annorlunda ord. Med *ord* menar dock informanterna i materialet inte bara ord med dialektalt uttal, som nyss nämnts, utan också slangord, som (enligt dem) endast de unga använder, och äldre dialektord som (enligt dem) endast äldre personer använder.

8.2.3 Är dialekten viktig för dig?

En fråga som besvaras i samtliga intervjuer är vad ungdomarna tycker om dialekt och om dialekten är viktigt för dem. Att prata metaspråkligt om dialekt är ovant för en del av informanterna, men inte för alla. Drygt hälften (elva av informanterna) svarar att de tycker att dialekt är viktigt. Sju av dem som tycker att dialekt är viktigt för dem tillhör de mest dialektala informanterna, men fyra informanter gör alltså inte det, se figur 8:2.

FIGUR 8:2. *Frågan Är dialekten viktig för dig? De som svarar att dialekt är viktigt är markerade med mörka staplar. Ordning enligt dialektindex*

I 8:2 har informanterna med de mörka staplarna svarat att dialekt är viktigt och informanterna med ljusa staplar svarar att de inte vet eller att dialekt inte har någon särskild betydelse, varken hur de själva eller andra pratar. Nicole D, som är en av de mest dialektala informanterna, svarar så här i exempel 8:5 på frågan om dialekten är viktig för henne:

EXEMPEL 8:5. *Jag bara har den*

Nicole D: oj, ja har inte ens tänkt på de, jag tror inte att den spelar jätt-- asså jättestor roll, ja-- ser nog inte min personlighet som min dialekt typ utan--

I: nä

Nicole D: ja bara har den ((skratt))

Det är alltså tio informanter som har svarat på liknande sätt som Nicole D, nämligen att det inte är viktigt för dem med dialekt eller att de inte tänkt på det. Sara S säger att hon tror att dialekter fyllde en funktion förr men inte nu längre, och att hon inte reflekterat över det här med dialekter tidigare. ”Jag pratar som jag gör” säger hon, och Ella D säger likadant, ”jag pratar ju bara som jag pratar”. Robin S, som är en av de minst dialektala informanterna, går ett steg längre och säger att vissa människor kanske är stolta över sin dialekt, men att han inte är ”så n”. ”Jag bryr mig inte riktigt” menar han.

Å andra sidan finns det också elva informanter som säger att dialekter är viktiga och betyder något för dem. I denna grupp tycker jag mig urskilja två olika typer av förklaringar till att dialekten är viktig för en själv. Den ena sortens förklaring är allmänt hållen och går ut på att dialekter är roliga för att man kan höra varifrån människor kommer. Karin S, Anna D och Hugo D finns i den här gruppen, och av dessa har Hugo D högt poäng på dialektindex, Anna D är i mitten och Karin S tillhör de minst dialektala av alla informanter. Karin S och Hugo D är båda överens om att det är roligt eller kul med dialekter. Både Karin S, Hugo D och Anna D menar att det är bra att man kan höra på dialekten varifrån man kommer, och enligt Anna D kan man även av dialekten sluta sig till ungdomsgängstillhörighet. I exempel 8:6 svarar hon på frågan ”Är din dialekt viktig för dig tycker du?”

EXEMPEL 8:6. *Man kan förutspå mycket genom dialekten*

Anna D: ja, nämen de tycker ja absolut, asså dialekten visar ju ändå var man ä ifrån å typ lite såhär, var man står också vilket såhär-- vilket ungdomsgäng typ också, ja asså-- asså ja skulle typ förklara de såhär att om ja hör några prata typ såhär förortssvenska liksom, då får ja ju en-- asså fördom direkt ja men 'dom tillhör där' liksom, så bara att folk typ vet min

dialekt så vet man ju exakt typ lite såhär, man kan ju förutspå väldigt mycket bara genom å veta dialekten skulle ja säga

Anna D är en tjej som har tydlig riktning bort från platsen där hon bor, har visioner om vad hon vill i framtiden och är vardagsmobil eftersom hon pendlar ganska långt till skolan. När hon i intervjun talar om dialekt menar hon ofta förortssvenska, eller orten-slang som hon kallar det, som är vanligt där hon vuxit upp. I hennes umgänge förekommer denna varietet en hel del, och Anna D berättar att hennes föräldrar reagerar negativt om hon hemma använder sig av framför allt vokabulären som förekommer i hennes kompisgäng. När Anna D säger att man på dialekten kan höra vilket ungdomsgång man tillhör syftar hon alltså inte på graden av skånsk dialekt utan på graden av förortsvarietet. Hon positionerar sig själv som en ung person som talar förortsvarietet, och säger att "när jag är med mina kompisar så använder jag ju det där typiska ungdomsspråket" och berättar hur hon och hennes kompisgäng talar med varandra på ett sätt som hennes familj inte skulle förstå. Samtidigt säger hon sig ha tagit avstånd från orten-slangen, "det är inte riktigt jag", och positionerar sig i stället som något annat. "Jag är liksom helsvensk och jag ser inte mig själv som alltså just sån liksom". Att föräldrarna uppmanar henne att "tala svenska, tack" när hon pratar sitt ungdomsspråk hemma gör att hon förmodligen talar en annan varietet hemma. Det är för övrigt nästan bara Anna D av undersökningens informanter som alls diskuterar förortsvarietet som dialekt, även om en del andra informanter menar att den förekommer i deras omgivning.

Den andra typen av förklaring till att dialekten är viktig för en själv är mer knuten till den egna personen. De informanter som anför denna förklaring menar att dialekten är en del av personligheten, och de uttrycker också stolthet över dialekten på olika sätt. I denna informantgrupp finns Emma D, Linda D och Maja D, som alla tillhör de mest dialektala informanterna. Maja D menar att dialekten är viktig för att den hör ihop med ens personlighetsdrag. För Emma D är frågan om dialekten och hur hon talar självklar, som i exempel 8:7.

EXEMPEL 8:7. *En touch av skånska*

Emma D: ja ja ä så stolt över min helsingborgska ((skratt))

I: ja

Emma D: ja, ja tycker den ä lite charmig faktiskt

I: mm ((skratt)) men tycker du att dialekten betyder nåt för dej? ä den viktig för dej, eller?

Emma D: asså ja-- ja tycker-- asså eftersom ja bor i Skåne så tycker ja-- eller inte-- ja tycker inte de ä viktigt att man pratar skånska men de tillhör ju ändå (.) eller va man ska säga (.)

man--ja som skåning *vill* ju prata skånska, men ja vet ju andra som kommer härifrån som *verkligen* inte vill prata skånska

I: mm

Emma D: men ja tycker ändå de tillhör lite att man ska ha nån liten-- ord kanske som ä skånst eller nån liten så--

I: mm

Emma D: touch av skånska

Emma D pratar om skånskan som en självklar del av att vara skåning, och positionerar sig som skånsk dialekttalare. Hon vet att det finns andra som inte vill prata skånska (de). Hon menar att det har betydelse att hennes familj pratar om skånskan hemma och skojar om dialektala ord (vi). Emma D är en av de mer dialektala informanterna i materialet, och hon har dessutom högst poäng av alla informanter i ILA. För Emma D är det naturligt att man som skåning vill prata skånska, eller åtminstone att man har ”nån liten [...] touch av skånska” som hon uttrycker det. Det ligger något symboliskt i detta uttryck. Emma D använder själv många dialektala drag (hon realiserar åtta av tolv språkliga variabler dialektalt, varav fem med kategoriskt dialektal realisering) men det hon säger är att dialektalitet signalerar tillhörighet (geografiskt) och *man* eller i alla fall hon, borde vilja visa sin (geografiska) tillhörighet. Det här är ett exempel på vad Quist (2017) menar med att ”dialekt udgør derfor en unik indikator på menneskers stedsfornemmelser – ’senses of place’ – i det 21. århundrede” (Quist 2017:2). Emma D tycker att ”det tillhör” att visa någon liten dialektmarkör för att visa tillhörighet, det som Quist (2017:1) kallar för att använda dialekt som en *stilistisk resurs*.

Emma D, som nämns tidigare, talar om familjens betydelse för dialektalandet och på samma sätt betonar Linda D familjens betydelse för hennes dialekt och uttrycker att skånskan är en del av henne och hennes historia i exempel 8:8.

EXEMPEL 8:8. *Det är en liksom historia i det*

Linda D: för ja tycker ändå att de ä-- de ä ju en del av mej, att ja pratar skånska å att de e ju liksom, de ä inte bara en del av mej också utan de ä en-- liksom historia i de att ja-- ja--men-- var min familj kommer ifrån, var min mormor och morfar, farmor och farfar kommer ifrån, att alla pratar ju skånska, från den liksom historien så de ä ändå en typ av historia som inte ja vill att man ska tappa bort så för mej ä de viktigt med skånskan tycker ja

Om man ska sammanfatta informanternas svar på om dialekten har betydelse för dem säger ungefär hälften av informanterna att dialekt spelar en stor roll, medan den andra hälften antingen svarar att de inte tänkt på det här med dia-

lekt alls eller att den inte har någon betydelse utan kanske är något som hör till det förflutna och inte har någon funktion i dag (som Sara S formulerar det). Av dem som tycker att dialekten är viktig svarar de flesta (åtta ungdomar) att det är personligt med dialekt och att anknytningen till släkten och familjen ligger i dialekten. De relaterar också dialekten till sig själva, och positionerar sig som dialektalare genom att prata om dialekten som sin egen. Av dessa åtta informanter tillhör merparten, fem, de mest dialektala informanterna, och två är mitt emellan men en, Ingrid S, är den minst dialektala av alla informanter i materialet, och hon hävdar ändå att dialekten är viktig för identiteten.

8.3 Platsen där man bor

Den traditionella dialektologin undersöker hur språk varierar mellan olika geografiska områden (Sundgren 2002:23, se även avsnitt 2.2.1). För dialektinspelningar under första delen av 1900-talet valde man som framkom ovan (se avsnitt 2.2.1) informanter som bodde på landet och som gärna hade bott på samma ställe under hela sitt liv (se Chambers & Trudgill 1998, Bockgård 2011, Nilsson 2012, Svahn & Nilsson 2014). Dialektologer inriktade sig framför allt på landsbygden, där man trodde sig få de mest autentiska dialektalarna, och kartlade på så sätt den dialektala variationen på landet, men knappast alls den urbana variationen (Johnstone 2010:9). Senare kom sociolingvistiska stadsspråksundersökningar att bli vanligare, i Sverige med början i Nordbergs (1971) Eskilstunaundersökning 1967 (se vidare avsnitt 2.2.3).

Min avhandling är en studie av dialekt i urban miljö. Alla ungdomarna går på gymnasiet i staden Helsingborg, men alla bor inte i staden. I avsnitt 4.1.2 diskuteras var de intervjuade ungdomarna bor och hur de ser på landet i förhållande till stan. Nästan hälften av informanterna, nio ungdomar, bor i Helsingborgs innerområde, som omfattar olika stadsdelar i Helsingborg. Av de återstående ungdomarna bor hälften (sex ungdomar) i Helsingborgs yttre områden och hälften (sex ungdomar) i andra kommuner runt Helsingborg. I intervjuerna tillfrågas ungdomarna om hur de benämner stället de bor på och om de bor på landet, i stan eller något annat. På denna fråga svarar sex informanter att de bor på landet (det kan vara i Helsingborgs kommun eller omkringliggande kommuner) och fyra att de bor i stan. Resten tycker att ingendera stämmer, utan att de bor i ett område nära stan men inte i stan utan snarare något mitt emellan stan och landet. Tabell 8:2 visar informanterna i dialektalitetsordning enligt DI och var de säger sig bo.

TABELL 8:2. *Var informanterna säger sig bo jämfört med DI*

	DI-poäng	Var bor du?
Ingrid S	0	Mittemellan landet o stan
Alice S	1	Landet
Alexander S	1	Mittemellan landet o stan
Robin S	4	Stan
Karin S	5	Landet
Liam S	5	Mittemellan landet o stan
Stina S	5	Mittemellan landet o stan
Elin S	5	Mittemellan landet o stan
Sara S	7	Stan
Daniel S	7	Mittemellan landet o stan
Anna D	12	Stan
Emma D	13	Mittemellan landet o stan
Gabriel D	14	Mittemellan landet o stan
Linda D	15	Landet
Nicole D	16	Stan
Elliot D	17	Mittemellan landet o stan
Maja D	18	Landet
Louise D	18	Landet
Hugo D	19	Mittemellan landet o stan
Axel D	19	Mittemellan landet o stan
Ella D	21	Landet

Fyra av de sex informanter som säger sig bo på landet finns bland de mest dialektala, men de två återstående är å andra sidan inte alls särskilt dialektala. De som säger sig bo i stan fördelar sig jämnt över materialet, med en bland de mest dialektala, och de övriga utspridda bland de mindre dialektala. I gruppen av de elva mest dialektala informanterna finns fyra som säger sig bo på landet, två som säger sig bo i stan och fem som bor mitt emellan stan och landet.

Det verkar alltså inte i detta material samvariera med dialektaliteten om man bor i stan eller på landet. Men de fyra informanter som är dialektala och bor på landet, Linda D, Maja D, Louise D och Ella D, är alla sådana som vill

stanna kvar i Helsingborgstrakten. De tycker alla att de talar mer dialektalt än sina jämnåriga. De två som bor på landet men inte är dialektala å andra sidan är sinsemellan olika. Karin S vill nog stanna kvar i regionen, men säger att hon aldrig varit särskilt dialektal. Hon bor på ett ställe som, även om det ligger på landet, anses vara fint och är populärt bland turister. Alice S bor i en mindre by som hon tröttnat lite på. Hon vill pröva något nytt och är på väg bort från byn, säger hon själv.

I detta lilla material är det alltså svårt att dra några slutsatser om huruvida det finns ett samband mellan dialektalitet och var man bor. Inte heller i Dialektutjämning i Västsverige (Svahn & Nilsson 2014:256) såg man något tydligt samband mellan boende på landet eller i stan och dialektalitet. Grönberg (2004:316) menar att skillnaden mellan graden av dialektalitet i två närliggande områden (i hennes fall i utkanten av Alingsås) skulle kunna förklaras i livsstilar och demografiska förhållanden, som skiljer sig mellan de närliggande områdena. I fallet med Karin S och Alice S i mitt material, som båda bor på landet men är ganska standardspråkiga, tror jag att orsaken till deras låga dialektalitetsgrad kan ha olika förklaring, och att de sinsemellan kommer från områden med olika demografi och livsstilar. Karin S bor på landet i en liten, gammal pittoresk by som varit turistort sedan långt tillbaka, medan Alice S by på landet är nyare och har vuxit till en liten tätort som har fast kommunikation till Helsingborg. Jag tror att livsstilar och demografi skiljer sig åt mellan dessa platser, och antagligen också språkbrukandet. Alice S nämner i sin intervju att hon fick vänja sig vid en ny språklig varietet när hon började på gymnasiet i Helsingborg, medan Karin S inte säger något som tyder på att hon ändrat sitt sätt att tala. De fyra övriga som säger sig bo på landet däremot, uttrycker just att de hör till de mest dialektala bland sina jämnåriga.

8.3.1 Hur man talar om platsen där man bor

Jag ska nu närmare gå in på hur informanterna talar om platsen där de bor. Forskare behandlar ofta platser som stabila och lätta för alla att referera till, menar Myers (2006:321), som hävdar att forskare borde utvärdera hur människor talar om platser. Han menar att svaret på frågan ”varifrån kommer du?” både är rutinartat (man svarar ofta på frågan), flexibelt (man anpassar det efter frågarens omvärldskunskap), relationellt (man gissar varför personen vill veta det och vad den vill veta) och att det påverkar fortsättningen på konversationen (Myers 2006:321). Myers (2006) termer använder jag här till hjälp för att analysera hur informanterna talar om platsen de bor på och om Helsingborg (även om de inte bor i staden).

I intervjuerna beskrivs staden Helsingborg av många informanter med ganska positiva termer, som att det är en fin, trevlig och social stad. Ungdomarna nämner ett rikt folkliv, att det finns gott om restauranger och att det finns mycket att göra. Flera tar upp närheten till stränder, att tura med färjorna och att staden är lagom stor, eller att det är en ganska stor stad som ändå känns liten. En del nämner också negativa saker, som att staden är tydligt uppdelad i norr och söder, att det kan kännas otryggt inne i stan och att det där också förekommer en del kriminalitet.

Av de fem ungdomar som bor i Helsingborgs innerstad nämner ingen att staden är uppdelad eller segregerad. Däremot nämner två av dem att staden är ganska tråkig, enkelriktad och att det inte händer så mycket. Bara en av de fem ungdomar som bor i innerstaden, Daniel S, uttrycker en värdering som inkluderar honom själv, när han säger "för det är alltid där jag trivs, där jag trivs som bäst". För att referera till Myers (2006) ovan har jag säkert fått en del rutinartade svar, som "det är en fin stad" och liknande svar. Informanterna har säkert också undrat varför frågan ställs (relationellt) och även anpassat svaret efter vad de tror att jag vet (flexibelt). Jag har dock inte nöjt mig med deras första svar, utan har försökt få dem att utveckla och ibland jämföra deras hemort med hur de tror det är på andra platser. De ungdomar som inte bor i Helsingborg jämför spontant (utan att jag frågat dem) staden med platsen där de bor, vare sig den platsen är en stadsdel i utkanten av Helsingborg, en liten ort på landet eller en annan kommun.

De tio ungdomar som bor i Helsingborgs ytterområden tycker alla att Helsingborg är en fin och trevlig stad, men nästan alla tycker att platsen (området) där de själva bor är lugnare. De skiljer därmed på sin egen stadsdel och Helsingborg, och flera pratar om otrygghet, kriminalitet och segregation inne i stan till skillnad från deras eget område. De ungdomar som bor i ytterområdena är förhållandevis mer kritiska till Helsingborg än de som bor i innerstaden.

De tre ungdomar som också bor i stan men i en annan kommun är också positiva till Helsingborg och tycker att det är bra att gå i skolan där. En av dem är mer kritisk till staden, och nämner segregation och stora socioekonomiska skillnader som en nackdel. De tre som bor i en annan kommun på landet, slutligen, har olika inställning till Helsingborg. En informant tycker att folk är trevligare på landet där hon bor medan de två andra kan tänka sig att bo i Helsingborg. En av dem säger till och med att Helsingborg är "den staden som är mig närmst" och att "den blir ju på ett sätt hem". Den grupp informanter som menar att de bor på landet, sex ungdomar, har olika inställning till Helsingborg. Hälften är positiva och skulle vilja bo där men hälften tar ingen tydlig ställning. Sammanfattningsvis yttrar bara ett fåtal av alla ungdomar mer personliga omdömen om Helsingborg, medan de flesta har allmänt positiva

kommentarer och några ser även negativa sidor av Helsingborg. Många ser alltså Helsingborg som en av flera bra platser att bo på, liksom Edsbyn framställs hos Nilsson & Nylund Skogs undersökning, men några nämner också att människorna är trevliga, och att platsen ”får sin karaktär [...] genom de människor som bor där” (Nilsson & Nylund Skog 2019:219).

9. Några fallstudier och en uppföljning

Detta kapitel har två delar. Först (i avsnitt 9.1) presenteras några av avhandlingens informanter enskilt, som representanter för olika kombinationer av drag utifrån undersökningens två områden dialektalitet och platsstillhörighet. De enskilda ungdomarna blir en sorts representanter för olika typer i avhandlingen, men kan också ses som unika fallbeskrivningar, eftersom var och en av informanterna har en egen historia. Efter fallbeskrivningarna följer en del (9.2) som handlar om vad ungdomarna gjort sedan de gick ut gymnasiet, utifrån den fråga de fick skriftligt tre år efter att jag hade intervjuat dem. Alla hade då slutat gymnasiet, men hade haft olika lång tid efteråt. Fjorton ungdomar svarade, och deras svar finns beskrivna i avsnittet.

9.1 Fallstudier

I detta avsnitt presenteras några individuella informanter, som representanter för olika typer av ungdomar i materialet, de två grupperna som varit vanligast i tidigare forskning, ”dialektal och stationär” (9.1.1 och 9.1.2) och ”standardspråkig och mobil” (9.1.3 och 9.1.4). I materialet finns också typer som inte är lika ofta beskrivna, ”dialektal och mobil” (9.1.5) och ”standardspråkig och stationär” (9.1.6). En sammanfattning avslutar fallstudierna i 9.1.7.

9.1.1 Emma D: dialektal och stationär stadsbo

Emma D får representera den dialektala och stationära informanten, som är den mest undersökta typen i tidig dialektforskning (se bl.a. Coupland 2010, Britain 2016). Enligt tidigare studier är det män som mest realiserar icke-standardformer (se bl.a. Sundgren 2002, Grönberg 2004, Røyneland 2005, Svahn & Nilsson 2014). Men i detta material finns inga tydliga generella könsskillnader i språkanvändning (se avsnitt 8.1), så här är Emma D

som tjej representativ. I tabell 9:1 visas hennes poäng i Index of Local Attachment (ILA) och dialektindex (DI). Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:1. *Emma D:s poäng enligt ILA och DI*

ILA													
a	b	c	d	e	f	g	h						Totalt
2	2	2	2	2	2	2	2						16/16
DI													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt	
2	2	2	2	2	0	1	1	1	0	0	0	13/24	

Emma D:s föräldrar är båda två från Helsingborg, vilket i denna undersökning verkar vara det typiska för de dialektala ungdomarna. Emma D bor i en stadsdel i Helsingborg, men hon beskriver det själv som ”lite utanför stan” och har högst poäng av alla informanter på ILA, två poäng på samtliga frågor och alltså maxpoäng. Hon har bott och gått i skola i samma område under hela sitt liv, innan hon började på gymnasiet, och fritiden ägnar hon bland annat åt ridning, som kan utövas i närheten av området där hon bor. Emma D har haft en hel del sommarjobb och extrajobb, bland annat på hotell, på sjukhus och på ridhus, och alla jobb har varit i nordvästra Skåne, de flesta i och runt omkring Helsingborg. Hon har också sina kompisar i närområdet.

I framtiden vill Emma D jobba i Helsingborg eller i Helsingör i Danmark, men om hon skulle jobba i Danmark vill hon nog ändå bo i Helsingborg och pendla. Hon säger att hon verkligen funderat mycket på om hon ska bo kvar i Helsingborg (eller om *man* ska bo kvar, som hon uttrycker det) och kommit fram till att hon vill det (se exempel 7:2). Danmark ligger en kort färjetur bort från Helsingborg och Emma D har danska kopplingar genom sin släkt. Hon läser också danska som språkval i skolan. Efter att först ha gjort militärtjänst, som hon hoppas få göra efter mönstringen, och sedan ha utbildat sig är hon säker på att hon flyttar tillbaka till Helsingborgsområdet igen. Militärtjänsten och högskoleutbildningen ser hon som undantag och avstickare innan hon kommer tillbaka (se exempel 9:1).

EXEMPEL 9:1. *Jag kan göra ett undantag*

Emma D: å ja har funderat på att söka in till den ((*utbildningen*)) i Växjö

I: mm

Emma D: så de-- där satte ja mej i en sits där ja kanske behöver flytta ifrån Helsingborg då

I: mm

Emma D: å ja tycker den ä lite jobbig faktiskt

I: mm ((skratt))

Emma D: men ja tänker ju att ja vill ju va ((yrke)) här eller i liksom typ Helsingör

I: aha

Emma D: men de gör ju att ja ändå kan bo här liksom

I: mm

Emma D: så planen ä väl att de ä här ja ska stanna men att ja kan göra ett undantag ((skratt))

Hur pratar hon då om staden Helsingborg? Emma D tillhör dem som beskriver staden ganska positivt men inte särskilt personligt, även om hon vill stanna kvar. Staden är fin och social, säger hon, och bäst när solen skiner. Vid dåligt väder är folk inte i stan, utan i köpcentret Väla utanför Helsingborg, så då är inte staden lika trevlig. Som kontrast till de allmänt positiva omdömena om Helsingborg står hennes omdömen om platsen som hon bor på, en stadsdel lite utanför centrala Helsingborg. Där trivs hon väldigt bra och platsen beskrivs mer personligt som ”omfamnande” och med goda grannar och mycket ungdomar. Därefter för hon in Helsingborg i beskrivningen och menar att gemenskapen i Helsingborg är speciell, för att det är hennes egen stad (se exempel 9:2).

EXEMPEL 9:2. *Inte omfamnande men...*

Emma D: ja tycker verkligen om Helsingborg, de ä liksom en så-- även fast de ä en väldigt stor stad så kan ja, asså så känner ja ändå att den ä väldigt liksom, alltså, va kan man säga typ nästan omf-- asså inte omfamnande men att liksom alla-- de finns en gemenskap här ((skratt)) eller va man kan säga, som ja-- ja den finns säkert överallt annars också men man känner ju nåt speciellt till sin egna stad liksom som-- mm, som gör att 'jag vill stanna här'

Det hon säger tyder på att hon känner sig rotad på platsen och att hon känner *tillhörandehet* (Baumeister & Leary 1995, Nilsson & Nylund Skog 2019:206, se avsnitt 2.1.7), alltså en betydande del av platsen. Emma D positionerar sig som dialektal och lokal både genom att säga sig vara stolt över sin dialekt och genom att beskriva sin hemort som omfamnande och någonstans där man vill stanna kvar.

Emma D ingår i den dialektala gruppen, men i den gruppen är hon en av dem med lägst poäng; bara 13 av 24 poäng. Emma D låter skånsk och har skånsk intonation. Av de tolv språkliga variablerna uppvisar hon kategorisk realisering av de fem vanligaste och varierar mellan dialekt- och standard-

realisering av ytterligare tre variabler, men fyra variabler realiseras kategoriskt standardspråkligt. Det är dock bara en enda språklig variabel som hon inte alls realiserar dialektalt och det är *ändå*. Av de där nämnda sju variablerna realiserar Emma D sex dialektalt, men uppvisar kategoriskt standardvarianten av variabel 6: *blir/bler*. Hon realiserar faktiskt även dialektvarianten *bler*, men mindre än 25 % av sin totala realisering av variabeln.

Även om Emma D är en av de mer dialektala i avhandlingsmaterialet finns det åtta informanter till i materialet som realiserar lika många eller fler dialektala drag än vad hon gör. Hur uppfattar hon sin dialektalitet i jämförelse med andra? När hon får frågan om hur hon själv pratar och ”Vem pratar som du?” svarar hon som i exempel 9:3.

EXEMPEL 9:3. *Ingen pratar som jag*

Emma D: ingen pratar som ja skulle ja säga ((skratt)), ja blir ju jätteretad för hur ja säger *u*, alltså till exempel *buss* [bʊs], *rum* [rʊm], *luft* [lʊft], *frukost* [frʊkɔst]

I: jaha ((skratt)), blir du retad för det?

Emma D: japp, de ä ju ingen som pratar med dom *u*:na här

I: aha

Emma D: de e ju helsingborgska å prata med såna *u* men ja vet egentligen inte hur ja kan- att ja börjat prata så grovt

I: ((skratt))

Emma D: men de-- de har bara blivit att de har blivit nån grej att så fort ja säger nåt med *u* så ska alla skratta eller (...) ja, så att de ä väldigt få som ja har träffat som pratar så

När Emma D talar om att hon är så dialektal (”pratar så grovt”, som hon själv uttrycker det) positionerar hon sig som dialektalare och talare av grov skånska, och säger att hon är stolt över det (se tidigare, i exempel 8:7). Samtidigt säger hon sig blir retad för sina nordvästskånska *u* som hon menar sticker ut i mängden. Emma D pratar här metaspråkligt om sin dialekt, ett ämne som diskuteras mer i avsnitt 8.2. Få av informanterna diskuterar metaspråkligt och Emma D lyfter också fram ett specifikt dialektdrag, som dessutom är lokalt, vilket få av de övriga informanterna i materialet gör. De flesta i avhandlingsmaterialet, arton informanter, realiserar dock någon gång just de omnämnda nordvästskånska *u*:na och det finns flera ungdomar i materialet som gör det oftare än Emma D, vilket antyder att det troligen inte är så avvikande som hon får det att låta.

Emma D uppvisar en stolthet över dialekten men på samma gång tycks hon själv vara förvånad över att hon har en ”så grov” dialekt. Hon säger: ”jag vet egentligen inte hur jag kan- att jag börjat prata så grovt” men är samtidigt förvånad över att andra reagerar på den. När Emma D beskriver sitt språkbruk

får hon det att låta som att det är en slags föreställning varje gång hon pratar och att publiken skrattar. Detta är lite motsägelsefullt. Det låter på Emma D:s beskrivning som om dialekten är negativt laddad, men det stämmer inte med hur hon svarar på frågan om vad hon tycker om sin dialekt, för då säger hon: ”Ja, jag är så stolt över min helsingborgska. Ja, jag tycker den är lite charmig faktiskt”. Emma D är för övrigt en av de få som specificerar sin dialekt och kallar den för *helsingborgska*, medan de flesta informanterna kallar sin dialekt för *skånska*. I Hirtshals på Jylland beskrivs de flesta ungdomar som ganska metalingvistiskt omedvetna (Køhler Mortensen 2020:90). De danska ungdomarna, liksom de flesta skånska ungdomar i min undersökning, beskriver sitt eget tal som ”normalt” och få använder den regionala benämningen *nordjysk* om sin egen dialekt, utan tycker att de talar *rigsdansk* och att det är de äldre som talar dialekt (Køhler Mortensen 2020:92).

Emma D har uppfattningen att det hör till att prata skånska när man bor i Skåne, och menar att hon som skåning *vill* prata skånska. I exempel 9:4 (se hela utdraget i exempel 8:7) avslutar hon med uttrycket ”nån liten så-- touch av skånska”.

EXEMPEL 9:4. *Nån liten touch av skånska*

Emma D: men ja tycker ändå de tillhör lite att man ska ha nån liten-- ord kanske som ä skånskt eller nån liten så--

I: mm

Emma D: touch av skånska

För Emma D är sättet man pratar på tydligt sammankopplat med platsen man bor på. Men i exemplet uttrycker hon att det nästan bara behöver vara något symboliskt i språket som knyter en till en plats. Bara en liten ”touch av skånska” behövs för att förknippa en person geografiskt med Skåne, tycker Emma D, och en touch skulle förmodligen kunna vara något skånskt ord, någon dialektal variant eller skånsk prosodi kanske. Eller varför inte det nordvästskånska *u:et*, som hon själv realiserar frekvent, till omgivningens glädje men också förvåning, enligt henne själv. Detta exemplifierar det som Quist (2017:1) kallar att använda dialekt som en stilistisk resurs, och att språkbrukarna skapar en sorts känsla av förbindelse mellan en plats och sig själva med hjälp av ”dialektfragment” (Quist 2017:2, se även avsnitt 2.1.6). I mitt material är Emma D den som sätter ord på känslan av hur hon föreställer sig en förbindelse mellan plats och talare, även om både hon själv och de flesta andra informanter definitivt använder mer dialekt än bara fragment i sitt tal.

9.1.2 Ella D: dialektal och stationär från landet

Ella D är en annan tjej som får representera typen dialektal och stationär. Kanske är hon ännu mer typisk som "dialektal och stationär" än Emma D, eftersom hon bor utanför stan. Själv säger hon att hon bor på landet, på en släktgård, och hennes farfar och kusiner bor på gårdar i närheten. Ella D menar att de som bor inne i den närmaste byn säger sig bo på landet, men gör det egentligen inte. Det riktiga landet är där hon själv bor, på "landet-landet" som hon själv uttrycker det. "Vi brukar ibland säga att det är utanför civilisationen" menar Ella D. Hennes definition av landet är att det är en kilometer till närmsta granne. I tabell 9:2 visas hennes poäng enligt ILA och enligt DI. Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:2. *Ella D:s poäng enligt ILA och DI*

ILA													
a	b	c	d	e	f	g	h						Totalt
2	2	2	2	2	2	1	2						15/16

DI												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt
2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1	21/24

Ella D har näst högst poäng på ILA, 15 av 16 poäng. Hennes båda föräldrar är uppvuxna i trakten och hon har bott där och gått i skola där hela sitt liv, tills hon började på gymnasiet. Hennes pappa liksom hennes farmor och farfar och flera andra släktingar är lantbrukare och bor på släktgårdar runt omkring i trakten. Det går ingen buss på nära håll, så det blir skjuts eller, med färskt eget körkort, bil till närmaste större by och buss därifrån in till skolan. På fritiden tränar Ella D på gym i byn i närheten av där hon bor, och hon har extrajobb i form av fritidsverksamhet för barn på samma ställe. Hon har även haft extrajobb och sommarjobb på något ställe längre hemifrån, eftersom det inte finns så många jobbomöjligheter precis där hon bor. På somrarna har hon också jobbat på gården, där det alltid behövs hjälp med odlingar och diverse annat.

I framtiden tror Ella D att hon kommer att bo i Helsingborg eller i närheten. Hon vill antagligen läsa vidare, men vet inte riktigt var eller vad hon vill läsa. Hon tänker ändå att det inte blir så långt bort, utan kanske i Lund eller Halmstad och att hon sedan kommer tillbaka till Helsingborgstrakten igen. När hon får frågan om vad hon tycker om Helsingborg ger hon ett positivt

svar, och trots att hon inte verkar ha en så nära relation till staden Helsingborg använder hon ord som *hemtrevlig* och *familjär* i beskrivningen i exempel 9:5.

EXEMPEL 9:5. *Familjärt eller mysigt typ*

I: va tycker du om Helsingborg som stad då?

Ella D: ja tycker den är jättefin, asså typ om man har nån håla nånting sånt så man ä ute å går å den ä-- ja de ä en väldigt fin stad å bo i kan ja tänka mej, asså sen så-- ja bor ju ganska utanför så att-- men de ä-- de ä väldigt asså-- hemtrevligt eller va man nu ska kalla de eller familjärt eller-- å mysigt typ, så att där skulle ja absolut kunna tänka mej å bo

Ella D vill alltså stanna på platsen där hon vuxit upp och verkar förankrad lokalt på många sätt, och hon visar liksom Emma D tillhörande till platsen. Hon har också, tillsammans med två andra informanter, högst poäng på dialektindex, där hon uppvisar kategoriskt dialektal realisering av nio språkliga variabler och varierande realisering av resten av variablerna. Ingen variabel realiseras kategoriskt standardspråkligt, och det är Ella D ensam om i detta material. Hon säger sig prata mest likt sin pappa, och det verkar som om hon är medveten om att hon och pappan av andra uppfattas som dialektala. I exempel 9:6 menar hon att både släktingar och vänner kommenterar hennes och faderns dialekt.

EXEMPEL 9:6. *Hur kan de prata så grov*

Ella D: mina kompisar å typ bekanta eller va man nu ska kalla de

I: mm

Ella D: uppfattar mej som ja har en relativt grövre dialekt än dom som bor här eller dom ja umgås med å ja vet att min faster ((...)) reagerar på att både ja å min far, att vi pratar lite grövre, å ibland så fattar-- dom förstår men dom ba 'asså hur kan dom prata så grov och vi inte'

I: aha

Ella D: men-- ja, men sen så ja själv märker inte de att ja pratar grövre på nåt sätt men ja-- ja märker inte så stor skillnad, alltså ja tycker inte att helsingborgarna har så-- de ä inte så att man hör att dom pratar skånska på de sättet men de är ju-- ja hör ju de hela tiden så--

I: mm

Ella D: ja kanske inte lägger till märke det

Ella D verkar vara medveten om att andra tycker att hon har en grövre dialekt, men samtidigt svarar hon ”jag pratar ju bara som jag pratar” när hon får frågan om dialekten är viktig för henne. Hon säger sig inte bry sig om att någon kanske skrattar eller rättar henne, utan hon pratar ändå som hon gör. Det tyder på

en stolthet över sin dialekt, även om hon inte uttrycker det specifikt i ord. När Ella D säger att släktingar eller kompisar reagerar på hennes dialekt, i exempel 9:7 menar hon att det är för att hon använder vissa dialektala ord.

EXEMPEL 9:7. *Varför säger du så?*

Ella D: men ja vet att de ä väldigt många som uppmärksammar vissa ord ja säger typ

I: jaha

Ella D: dom tycker att ja pratar roligt ibland eller typ att ja pratar grovt å att dom förstår inte riktigt, 'varför säger du så man säger ju detta,' typ asså

I: jaha

Ella D: 'du kan inte säga så de heter faktiskt detta', ja ba 'men de ä ju samma sak'

I: ja ((skratt))

Ella D verkar förvånad över att hon får kommentarer om hur hon pratar, men har svårt att beskriva hur skillnaden mellan hennes och andras tal märks. Hon kan först inte ge några exempel när hon får frågan om vilka dialektala ord hon använder, men sedan kommer hon på något, se exempel 9:8.

EXEMPEL 9:8. *Jag sär*

Ella D: ja men nu kom ja på, till exempel 'ja säger', ja ska säga 'säger, säger' ((härmar ordet på standardsvenska med främre r)) ja ja säger ju 'sär' alltså 'ja sär', förstår du va ja menar? ja sär, säger, ja säger, ja säger, ja kan-- ja-- det-- asså ja

I: ja, ja hörde att du gjorde de en gång förut

Ella D: ja, såna-- såna ord reagerar mina kompisar på man ba 'va-- prata inte så'

Just det dialektala *jag sär* för standardspråkliga *jag säger* är hon ensam om att realisera i materialet. Hon är den av informanterna som pratar mest om sin dialekt och som tycks se den med andras ögon, men har ändå svårt att vara metaspråkig och sätta ord på det. Ella D visar att inte ens den mest dialektala av ungdomarna i materialet har metaspråket för att beskriva dialekten, vilket diskuteras mer i avsnitt 8.2.1.

I Ella D:s fall tycks det vara närstående, liksom hon skånsktalande personer, som förknippar hennes ord med en grövre dialekt, medan Johnstone (2013a:125) menar att registreringen av språklig variation knuten till plats uppkommer när människor är mobila, och att det är talare av andra varieteter som kan spegla vår egen varietet. Men både i Ella D:s och i Emma D:s fall verkar det vara talare av samma varietet som påpekar att informanterna är mer dialektala än andra. De jämnåriga talarna som tycker att det är uppseendeväckande med Emma D:s korta *u*-ljud, förväntar de sig något annat? Det

kanske finns en förväntan om *den unga skånskan* och att ungdomar inte visar upp så tydliga dialektala drag? De släktingar som kommenterar att Ella D och hennes pappa talar så grovt kan också ha förväntningar på att den yngre generationen inte ska prata så dialektalt, utan att Ella D och hennes pappa, liksom för övrigt även Emma D, faller utanför normen? När jag själv frågade i en lokal skånsk grupp på nätet efter ungdomar som kunde medverka i mina intervjuer fick jag ungefär svaret att ”här kommer du inte att hitta någon dialekt, här pratar de rikssvenska! Då får du åka ut på landet...”. Kanske är denna förväntning vanlig, att ungdomar i urban miljö inte pratar dialektalt.

9.1.3 Alice S: standardspråkig och mobil från landet

Alice S får representera en annan typ, nämligen den mer standardspråkiga och mobila informanten. Alice S poäng på Index of Local Attachment och på dialektindex visas i tabell 9:3. Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:3. *Alice S poäng enligt ILA och DI*

ILA													
a	b	c	d	e	f	g	h						Totalt
2	0	2	2	2	1	1	0						10/16
DI													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt	
0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1/24	

Alice S har en förälder, mamman, som är uppväxt i byn där Alice S bor nu medan pappan kommer från Mellansverige. Både Alice S och hennes mamma har alltså växt upp utanför Helsingborg i en mindre by som Alice S kallar ”lite mer landet”, men menar att det finns de ställen som är ännu mer landet än där hon bor. Skolan som Alice S gick på före gymnasiet ligger i närheten av hemmet, och sedan började hon på gymnasieskolan i Helsingborg. Alice S tränar flera gånger i veckan i en idrottsklubb i Helsingborg och har också sommarjobb för den klubben. Hon åker ofta på tävlingar runt om i regionen. Hennes kompisar bodde förut mest i hennes närområde, men nu på gymnasiet har hon fått kompisar i hela nordvästra Skåne. I framtiden vill Alice S flytta någon annanstans, plugga och pröva att bo i en större stad som Stockholm eller Göteborg. ”Nu kan jag ju det hära typ bylivet” säger Alice S när hon får

frågan om framtidsplaner, och verkar väldigt angelägen om att komma vidare, bort från uppväxtorten, se exempel 9:9.

EXEMPEL 9:9. *Nu kan jag ju det hära bylivet*

Alice S: ja tror att ja vill nog börja typ i en större stad

I: mm

Alice S: nu kan ja ju de hära typ bylivet och ja vet lite hur de e i Helsingborg så då känner ja att då ä väl nästa steg typ nån större stad, typ som Stockholm eller Göteborg

Alice S är tjejen från den lilla byn som vill pröva något nytt. Hon sökte sig till en gymnasieskola med höga antagningspoäng i Helsingborg för att hon visste att de flesta från hennes skola inte sökte sig dit. Hon berättar att hon kände till den nya gymnasieskolans rykte om att ”de rika barnen med fina familjer” går där, och var beredd på att det skulle vara annorlunda jämfört med byskolan på högstadiet. Men trots att hon var förberedd verkar det ha blivit lite av en kulturkrock för henne att det var så lugnt, säger hon i exempel 9:10. Det var ett lugnare språk på den nya skolan.

EXEMPEL 9:10. *Jag är ju inte som alla andra*

Alice S: alla här dom har ju typ aldrig hört de språket i sin vardag

I: aha

Alice S: så de ä så annorlunda å främmande för dom, å liksom de ä ju-- ja tycker inte de ä nåt speciellt, de har ja hört liksom varje dag i veckan i tre år eller nåt

I: jag förstår, just det, tycker du att du känner dej liksom annorlunda på de sättet eller liksom att du inte ä medeleven så att säga, eller ((skratt))

Alice S: ja vet inte, dom har alltid vart så här just denna skolan ((skolnamn)) den har lite stereotyper om sej att de ä dom här rika barnen med fina familjer, så ja visste ju redan när ja kom hit att de här kommer å vara ingenting som ((bynamn))

I: just de

Alice S: ja var beredd på de, så ja stör ju mej inte på de, men ja ä ju inte typ som alla andra, vi har haft olika förutsättningar å så

Alice S kände sig annorlunda när hon kom till skolan i Helsingborg, och menar att eleverna där inte har hört det språk hon själv såg som naturligt tidigare. På byskolan tycker Alice S att det förekom mer svordomar och även en del förtortssvenska, även om hon säger att hon inte använde det så mycket själv. Hon tycker att hon nu låter som de andra på den nya skolan. När de började ettan i höstas hade alla sin egen ”variation av att prata” och lät ganska olika, menar Alice S, men nu, på vårterminen i ettan, låter alla ungefär likadant.

Hon har alltså noterat att man konvergerar mot varandra och kanske mot standardsvenskan.

Alice S talar inte om Helsingborg eller ens platsen där hon bor på samma sätt som Emma D och Ella D i de tidigare avsnitten gör. Staden Helsingborg har hon inte så mycket erfarenhet av, annat än när hon åker till och från skolan, och hon har varit där sporadiskt med sina föräldrar, men mest i köpcentret Väla som ligger utanför stan. I byn där hon bor tycker Alice S ändå att det känns tryggt för att man känner de flesta och känner igen sig överallt. Men hon tycker att det är dags för något nytt nu, ”nu känner vi *bynamn*” säger hon. Så framtiden tänker sig Alice S inte i byn där hon bor, utan snarare i en storstad, för att få pröva på ett annat sorts liv. Samtidigt som Alice S låter väldigt säker på att hon vill flytta är det som att hon också känner förväntningar på att man som ung *ska* flytta ut, längta bort. Hon säger exempelvis att ”nu känner vi *bynamn*, nu är det dags för något nytt” och ”nästa steg är nån större stad typ Stockholm eller Göteborg” och slutar med att ”det känns som det är lite gammaldags kanske att stanna i byn man växte upp i”. Hon framför inte att hon är trött på stället där hon bor, utan verkar mer ha en bild av att det är så här man gör som ung vuxen, det är dags för något nytt. Jag uppfattar henne som en ung kvinna som är medveten om en mobil ungdomsnorm, vilket diskuteras mer i avsnitt 7.4.4. När man är ung förväntas man vilja bort, ut och se sig om i världen.

Alice S är mentalt mobil och möjligen förbereder hon sig även språkligt på att lämna platsen. Hon talar nämligen väldigt standardspråkigt med främre *r*, retroflektion och väldigt lite diftongering av långa vokaler. Hon är den näst minst dialektala av alla informanter och hon realiserar bara en språklig variabel omväxlande dialektalt och standardspråkligt och det är *inte* som ibland realiseras dialektalt som *ente*. Hon realiserar dock en annan dialektal variant, som ingen annan gör, nämligen *bytar* för *byter*. Eftersom hon använder en ovanlig dialektal variant trots att hon inte realiserar andra variabler dialektalt får det en att undra om hon kan låta mer skånsk i andra sammanhang. Alice S satsmelodi är skånsk. Hon säger sig ha vant sig vid ett annat sätt att prata sedan hon kom till gymnasiet, och tycker inte att hon själv låter så dialektal, se exempel 9:11.

EXEMPEL 9:11. *Antingen är det skånska eller rikssvenska*

I: men, vem pratar som du då?

Alice S: de vet ja inte, när ja tycker att ja pratar som vanligt, så tycker ja att ja nästan inte har nån dialekt, ja ba 'nä men de ä ju ja som pratar normalt' typ, men asså alla andra tycker att ja-- antingen så ä de skånska eller så ä de rikssvenska dom tycker ja pratar

Under vår intervju sitter Alice S i ett grupprum på skolan. Eftersom hon beskriver att hon ändrat sitt sätt att tala sedan hon började gymnasiet gissar jag hennes standardspråkliga sätt att tala i vår intervju är detsamma som i skolan, där hon är just då. I övriga situationer kan jag ju inte veta hur hon talar, även om Alice S knappt tycker sig ha någon dialekt. Hon säger sig dock också ha lätt för att ta efter den hon pratar med, och kanske ackommoderar hon och talar mer skånska med till exempel sin morfar, vilket hon själv tror.

9.1.4 Liam S: standardspråkig och mobil stadsbo

Liam S får representera samma typ som Alice S, standardspråkig och mobil, men Liam S bor i stan. Liam S poäng enligt ILA och enligt DI visas i tabell 9:4. Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:4. *Liam S poäng enligt ILA och DI*

ILA													
a	b	c	d	e	f	g	h						Totalt
2	1	0	2	1	2	1	1						10/16
DI													
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt	
0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	5/24	

Liam S har samma poäng enligt ILA som Alice S har, 10 poäng. Liam S bor i stan, men inte i centrala Helsingborg utan i en stadsdel lite längre bort, och han bodde i Mellansverige tills han var fem–sex år då familjen flyttade till Skåne. Båda föräldrarna är skåningar men från olika delar av Skåne. Liam S har gått hela sin skolgång i Helsingborgsområdet och har sina kompisar och sitt gym i närheten av hemmet. Han har sommarjobbat både lokalt och längre bort. I framtiden vill han nog först ta ett sabbatsår och jobba och kanske resa lite. Sedan vill han läsa vidare, men är just nu osäker på vad. I exempel 9:12 säger han att han gärna vill till Lund, och om han kommer in där vill han bo där och inte pendla.

EXEMPEL 9:12. *Just nu är det mest Lund jag har tänkt på*

I: vart tänker du? ä de nåt du helst vill eller beror de på var du--

Liam S: alltså ja har tänkt rätt mycket på Lund för de känns ändå som att de ä-- de ä ändå

rätt nära hem liksom, ifall man vill-- ja hälsa på sina föräldrar å sånt, så de ä klart man vill-- alltså vill kunna göra de, å sen så ä de rätt nära ens gamla kompisar från-- ja, dom jag känner nu, de ä nära till dom ((...)) de ä inte så att ja ä helt emot att gå nån annanstans, verkligen inte, de ä-- alltså de beror lite på men-- men just nu så ä de mest Lund ja har tänkt på

I: mm, du vill stanna i Skåne om du kan?

Liam S: ja

Det låter som om Liam S gärna stannar i regionen, men längre in i framtiden har Liam S inte riktigt funderat. Han har ingen klar längtan bort till något annat, utan säger att det är viktigt med familj och släkt, och dem har han i Skåne. Därför tror han att han kanske blir kvar i Skåne, men skulle också kunna tänka sig en större stad för att pröva på det livet.

Liam S har inte alls en lika tydlig bild som Alice S av hur hans framtid ska se ut eller vart han vill. Han bor i utkanten av stan men verkar inte lika säker på att han vill bort, och förmedlar heller ingen bild av vad man som ungdom borde vilja och borde sträva mot. Han vill gärna till en storstad men vill också bo nära släkten, och det verkar som att han utgår mer från sig själv än från andras bild av hur det bör vara. Han säger sig vara glad att han vuxit upp i det område han gjort för att det har varit tryggt och lugnt, men säger att han tror att de flesta, liksom han, vill pröva att bo någon annanstans efter gymnasiet. Staden Helsingborg har han inte så mycket relation till, enligt honom själv, eftersom han mest är där när han går i skolan. Han förmedlar i det han säger en lokal anknytning till stadsdelen han bor i men inte till staden eller ens regionen som sådan. Däremot är människorna i hans närhet viktiga, både släkt och vänner.

Liam S har en skånsk satsmelodi men använder främre, standardspråkligt *r*, kategorisk retroflektion och i stort sett inga diftongerade långa vokaler. Han uppvisar inte kategoriskt dialektal realisering av någon språklig variabel men fem variabler har varierad realisering. Liam S säger sig inte ha tänkt så mycket på sitt tal tidigare, men berättar att han pratade stockholmska som liten och att han sedan slutade med det när familjen flyttade till Skåne. Dock började han inte riktigt prata skånska heller, enligt honom själv, utan han är osäker på vad han pratar för dialekt. Kanske har stockholmskan och skånskan har tagit ut varandra så att dialekten nu inte är någondera, menar Liam S. Se exempel 9:13.

EXEMPEL 9:13. *Min mamma säger att jag pratar rikssvenska*

Liam S: asså de som-- eller mina-- min mamma säger att ja pratar nån sorts rikssvenska, men de ä inget som-- för ja har aldrig liksom riktigt tänkt på de-- eftersom ja inte riktigt har känt att ja pratar som ja gör-- asså pratar som nån-- att ja känner igen mej från hur nån

annan pratar så har ja liksom aldrig tänkt på-- asså vilken dialekt ja har å hur ja pratar å sånt, så de-- men så ä de att min mamma säger att ja pratar rikssvenska, de ä väl typ de enda ja kan komma på

I: okej, men du själv har inte tänkt så mycket på de egentligen?

Liam S: nej de har jag inte, de skulle ja inte säga att ja har

I: nä, du har inte försökt liksom prata mer skånska medvetet?

Liam S: nej de har ja nog aldrig försökt göra, de-- ja tror nog att det kan va så att-- ibland så kan de nog liksom smyga in lite sån skånska-- lite skånska tror ja de kan göra på nåt sätt, annars ä de typ när man skämtar å sånt så blir de lätt att man drar till med lite skånska å så, de tror ja nog, men när ja pratar vanligt så skulle ja inte säga att ja pratar skånska, de skulle ja nog inte säga

Liam S säger sig inte ha tänkt så mycket på sin egen dialekt, men tycker inte att han pratar skånska utan snarare rikssvenska, som även hans mamma tycker att han pratar. Å andra sidan menar han att han kan använda skånskan till att skämta med, han ”drar till med lite skånska”. Det är som att skånskan inte ligger honom så nära, utan när han pratar skånska är det för att härma någon eller något. Kanske härmar han *den klassiska skånskan*, den som Alice S menar talas av ”bönder som jobbar på gårdar” i avsnitt 8.2.2. Kanske är *den klassiska skånskan* också den man skämtar om (eller med hjälp av). Liam S är den av alla informanter som säger mest uttryckligen att han inte talar skånska. Han positionerar sig som standardspråklig (”rikssvensk”), till skillnad från flera andra informanter som också är osäkra på hur deras tal låter, men som i slutändan menar att är det en form av skånska de talar.

Men Liam S säger också att det ibland kan smyga sig in lite skånska i hans tal. Möjligen menar han att han är medveten om det och kan påverka det aktivt, eller kanske tänker han att han använder skånska fastän omedvetet. Detta att använda dialekt bara ibland påminner åter om vad Quist (2017) menar är ett modernt sätt att uttrycka platsanknytning, exempelvis genom att använda några symboliska drag, medvetna eller omedvetna, som visar tillhörande, i detta fall med Skåne. Ett sätt att använda dialekten som Emma D kallar att uppvisa ”en liten touch av skånska”.

9.1.5 Elliot D: dialektal och mobil

Elliot D får representera kombinationen dialektal och mobil, som inte är den förväntade typen (se bl.a. Coupland 2010, Britain 2016). Elliot D:s poäng på Index of Local Attachment och på dialektindex visas i tabell 9:5. Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:5. *Elliot D:s poäng enligt ILA och DI*

ILA												
a	b	c	d	e	f	g	h					Totalt
2	2	2	2	0	0	2	0					10/16
DI												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt
2	2	2	2	2	2	1	2	0	1	0	1	17/24

Elliot D har samma poäng som Alice S och Liam S på ILA, 10 poäng. Han har två skånska föräldrar och är född och uppvuxen på samma ställe, i en stadsdel utanför Helsingborgs stadskärna. Han har sina kompisar i närheten och utövar den sport som han ägnar sin fritid åt inne i stan, men han tävlar också runt om i Sverige och tränar även på andra orter. Han har inte haft några sommarjobb lokalt, eftersom han åker runt på idrottstävlingar under sommarhalvåret. Framtiden är också beroende av hur det går med Elliot D:s idrottsprestationer, men han skulle gärna vilja gå på college i USA och bo i USA även senare, helst på västkusten där det är sommarväder året runt. I Elliot D:s fall är det idrotten som styr hans framtidsdrömmar.

Elliot D:s mentala mobilitet ger sig inte till känna genom ett mer standardnära tal. Han använder skånska bakre *r*, inga standardspråkliga retroflexer och nästan enbart dialektal diftongisk realisering av vokaler (98 %). Sju variabler realiserar kategoriskt dialektalt, och endast två variabler, de ovanligare 9: *intelente* och 11: *ocksål osså*, realiserar kategoriskt standardspråkligt. Elliot D kallar sin dialekt för *helsingborgska* och tycker att han kan skilja ut helsingborgsdialekten från andra skånska dialekter. Även Emma D säger sig prata *helsingborgska*, men annars kallar de flesta informanter sin dialekt för *skånska*. I exempel 9:14 frågar jag Elliot D hur dialektal han själv tycker att han är.

EXEMPEL 9:14. *Hon tycker jag pratar grov skånska*

I: va tror du om-- tycker du att du pratar mycket skånska eller lite skånska eller hur-- jämfört med typ dina kompisar eller jämfört med dom som bor där du bor eller så?

Elliot: ja om man jämför med dom ja bor med å runtomkring, dom pratar ja väl ganska likt som skulle ja säga, men sen min flickvän till exempel hon ä från Stockholm

I: mhm

Elliot D: å hon tycker ja pratar grov skånska, så de ä väl lite varifrån eller vem som-- vem man pratar med

I: mm såklart, men-- tror du hon tycker att du pratar mer skånska än nån annan så att säga

Elliot D: ja hon sitter här bak å nickar så ja

I: ((skratt))

Flickvännen från Stockholm har uppenbarligen rätt om Elliot Ds dialekt såtillvida att Elliot D är en av de mest dialektala i avhandlingsmaterialet. Johnstone (2013a) beskriver hur talare, genom att just få kommentarer om sitt dialekttalande från människor från en annan landsdel, får en ny bild av hur man själv talar, och att denna process binder eller registrerar icke-standarddrag till en plats (Johnstone 2013a:125). Helsingborgsdialekten kanske blir ännu tydligare för Elliot D tack vare flickvännens kommentarer om hur han pratar. Och även om han först hävdar att han själv inte tycker att dialekten är så jättefin, säger han sedan att han ändå står upp för sin dialekt. ”Den är viktig för att visa var jag kommer ifrån” tillägger han. På frågan om han tror att hans skånska dialekt kommer att bestå även om han flyttar svarar han ”Ja, jag tror att den är ganska djupt inne. Ja, jag är ganska säker på att den kommer att vara kvar. Kanske lite mindre men den kommer fortfarande att vara kvar”.

9.1.6 Alexander S: standardspråkig och stationär

Alexander S får representera kombinationen standardspråkig och stationär, som liksom dialektal och mobil inte är den typiska kombinationen. Alexander S poäng enligt ILA och enligt dialektindex visas i tabell 9:6. Maxpoäng för ILA är 16 poäng och för DI 24 poäng.

TABELL 9:6. *Alexander S poäng enligt ILA och DI*

ILA													
a	b	c	d	e	f	g	h						Totalt
2	0	2	1	1	2	2	2						12/16

DI												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Totalt
0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1/24

Alexander S har 12 poäng på ILA, vilket är högre än Liam S och Elliot D, som har tio poäng var. Generellt varierar inte poängen enligt ILA lika mycket som enligt DI och de som har högst lokalanknytningspoäng är de som är

mest dialektala. Hos dem som är mer standardspråkiga varierar inte poängen lika mycket. Alexander S har en skånsk förälder och en som är uppvuxen på västkusten. Han har flyttat under sin uppväxt, från en by på landet utanför Helsingborg där han bodde tills han var nio år, till en stadsdel utanför de mest centrala delarna av Helsingborg. Han tycker att det ändå finns ganska mycket likheter mellan byn på landet och stadsdelen där han bor nu, eftersom man har sitt kvarter och känner dem som bor runtomkring, men skillnaden är att han nu har stadens utbud i närheten, och därför har större valmöjligheter. Han började skolan i byn där han bodde då och fortsatte sedan i stan. Hans vänner bor i närheten av stället i stan där han bor nu och på fritiden gymmar han i närheten. Sommarjobb har han haft på sin pappas företag, ett jobb som innebär att man åker runt till olika ställen i Skåne. Alexander S har fokus på att klara skolan bra, för att kunna söka den utbildning han vill efter gymnasiet. Han vill gärna läsa på ett universitet i närheten och pratar mycket om att bo nära sin familj, se exempel 9:15.

EXEMPEL 9:15. *Bo kvar eller flytta utomlands*

Alexander S: asså, helst pluggar ja nära till exempel i Lund eller-- asså nåt som ä väldigt nära liksom så att ja inte ä för långt borta för ja tycker ändå att familjen ä ganska viktig å-- ja vill träffa min familj ofta liksom, ja vill inte va långt bort å behöva hyra lägenhet å allting sånt

I: så du tänker att du kan bo där du bor å pendla i så fall?

Alexander S: ja, ja

I: mm, tror du att du kommer å bo kvar i-- va ska man säga i Helsingborg eller i Skåne eller-- sen liksom i framtiden också?

Alexander S: de-- ja ä lite osäker på de faktiskt för ja känner-- ja vill definitivt va nära min mamma å min pappa liksom å ha den här kontakten med dom, ja tycker de ä väldigt skönt å kan kanske hjälpa dem om de behöver nåt sånt eller, ja man vill vara nära familjen, så ja tror ja kommer bo kvar där, men om ja flyttar då ä de i så fall till ett annat land.

Alexander S låter som om han vill bo kvar hemma så länge det går, framför allt under studieåren, som han hoppas kan vara i Lund. Eftersom familjen är viktig vill han inte flytta för långt bort, så jag tolkar det som att han först och främst vill stanna i närheten, få en bra utbildning och vara nära familjen. Han nämner till exempel inget om att han skulle vilja flytta till västkusten, varifrån hans ena förälder kommer och där han också har släkt, eller till någon storstad. Det alternativ han presenterar är att bo utomlands. Först, tidigare under intervjun, säger han att han skulle kunna tänka sig ”ett varmare land, det tror jag de flesta har funderat på. Speciellt här nu under vintern, men nej. Jag gillar att bo här. Jag trivs jättebra”. Just här får jag uppfattningen att Alexander S

inte egentligen har funderat så mycket på att bo i ett varmare land. Men senare i intervjun återkommer temat, och följdfrågan i exempel 9:16 blir då om han faktiskt kan tänka sig att flytta utomlands.

EXEMPEL 9:16. *Man lever bara en gång*

I: du skulle kunna tänka dej å flytta utomlands alltså?

Alexander S: ja faktiskt, kanske prova på de i några år, sen se hur de känns å allt sånt liksom, ja känner ju såhär liksom man lever ju en gång-- asså man lever bara en gång så de skulle va coolt å bara göra nåt nytt liksom

Fortfarande skulle detta kunna vara en av många tankar som Alexander S har, eller kanske har han funderat på detta mer än han ger sken av här. Oavsett vilket, stämmer hans resonemang väl in i diskussionen om mobilitetsnormen (se avsnitt 7.4.4), och att det är positivt, nytt och spännande att vara mobil (jfr Alexander S uttryck ”det skulle vara coolt att bara göra nåt nytt liksom”), medan det verkar tråkigare att stanna på platsen. Alexander S bekräftar att mobilitet har blivit en *rotmetafor* eller en *mobilitetsnorm* (*root metaphor*, se Cresswell 2006:25) för hur vi förstår den kulturella och sociala världen i dag (se avsnitt 7.4.4). Alexander S, liksom flera informanter i materialet, verkar känna av *mobilitetsnormen*, en förväntan på unga människor att de ska drömma om något nytt och positivt, och att det inte räcker med att plugga i den närliggande staden Lund. För att infria upplevda förväntningar om mobilitet skulle det krävas något coolt, nytt och spännande som en utlandsflytt.

9.1.7 Sammanfattning av fallstudierna

Fallstudierna i föregående avsnitt visar att det finns en heterogenitet i informantgruppen, samtidigt som man med de kvantitativa måtten ILA och DI kan sammanföra personer till mindre grupper med samma inriktning, exempelvis de dialektala som vill stanna på platsen eller de standardspråkiga som vill bort och pröva nytt när de får möjlighet att själva välja. Jag tycker mig också hos flera informanter uppleva att de försöker rätta sig efter en slags *mobilitetsnorm*, eller upplevda förväntningar på att unga människor ska söka sig nya vägar och vilja bort från sin hemort eller stället där de vuxit upp. Monka (2013) visar att mental mobilitet och standardnära språk hänger ihop, då geografiskt mobila personer i hennes studie redan som unga varit mer standardspråkiga. Men hon finner också skillnader i graden av individuell språkförändring beroende på varifrån man flyttar, vad familjen haft för inställning till högre utbildning och hur standardspråklig ens omgivning varit tidigare (Monka 2013:113).

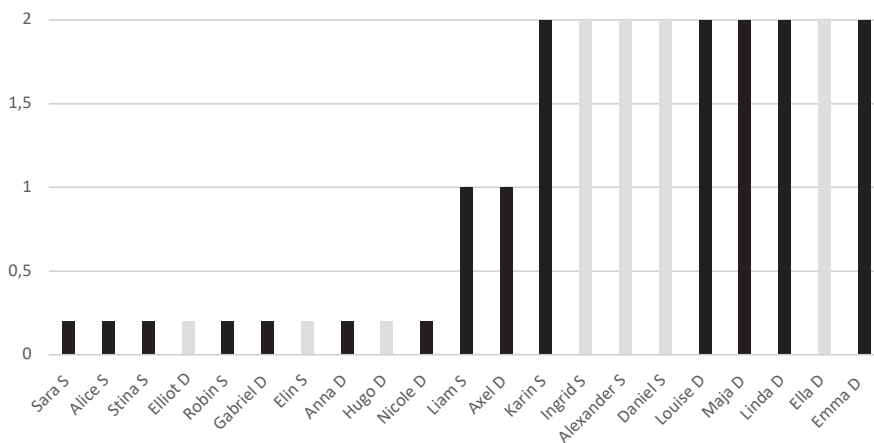
Avhandlingens nordvästskånska ungdomar talar inte spontant så mycket om dialekt och beskriver knappt några dialektala drag. Situationen liknar den i Hirtshals på Jylland, där Køhler Mortensen (2020) beskriver ungdomarna som mindre metalingvistiskt medvetna jämfört med ungdomar på den jylländska landsbygden. I Hirtshals, menar Køhler Mortensen (2020:102), betyder inte lokalspråkighet med nödvändighet lokalanknytning, utan verkar snarare indexera att vara öppen, trevlig och social. Det verkar finnas andra sätt att göra lokalidentitet i Hirtshals än just med lokalspråkighet. Så skulle det kunna vara även i Helsingborg. Man kan positionera sig som skåning utan att låta särskilt skånsk. Man kan ha en positiv attityd till skånskan och tycka att ett visst mått av lokalspråkighet är viktigt ("en touch av skånska", något symboliskt) fastän dialekten inte är en oundgänglig del av ens identitet. Skillnaden mellan dialektutjämningsprocessen i Torsby och Edsbyn, menar Nilsson & Nylund Skog (2019) har med attityden till dialekten att göra. För Torsbyborna är dialekten inget som går att välja att använda om man vill, utan det är en självklar del av identiteten. Dialekten i Edsbyn "verkar inte ha samma genomgripande betydelse för identiteten" (Ibid:221). Här liknar Helsingborgsungdomarna Edsbyborna snarare än Torsbyborna och informantgruppen visar att den skånska dialekten inte nödvändigtvis behövs för en skånsk identitet.

9.2 Vad hände sedan?

Min materialinsamling skedde under våren och tidiga hösten 2021. Våren 2024 hade det gått några år sedan materialinsamlingen, och jag utgick från att alla informanter sannolikt hade avslutat sin gymnasietid. Därför bestämde jag mig för att skicka en förfrågan till dem om vad de gjort sedan intervjun. Uppföljningsfrågan jag ställde (i mejl, sms eller brev) finns i bilaga 3. I korthet ville jag gärna veta vad de hade gjort efter att de gått ut gymnasiet och hur deras framtidsplaner såg ut nu. De som inte svarat en vecka efter utskicket fick en påminnelse. Jag vet inte om jag nådde de sju informanter som inte svarade, men jag fick till slut fjorton (av tjugo) svar, från tio av tjejerna och fyra av killarna. Åtta av de informanter som svarade tillhör den dialektala gruppen och sex av dem tillhör den standardnära gruppen. Eftersom informanterna var olika gamla vid intervjutillfället har det också hunnit gå olika lång tid för dem efter gymnasiet. De som gick första gymnasieåret när jag intervjuade dem hade vid uppföljningstillfället haft ett knappt år att göra något annat, medan andra haft knappt tre år på sig efter gymnasiet. I avsnitt 9.2.1 sammanfattar jag svaren från de fjorton informanter som svarat. I avsnitt 9.2.2 beskriver jag specifikt tre informanter som beskrivs i fallstudierna i avsnitt 9.1, nämligen Emma D, Alice S och Liam S. Övriga informanter från fallstudien tillhör dem som inte svarat.

9.2.1 Uppföljande fråga om framtiden

Figur 9:1 visar samtliga informanternas poäng på enbart frågan om framtid i ILA, (lokalanknytningsindex) i ordning från lägst till högst poäng. De informanter som svarat på uppföljningsfrågan är markerade med ljus färg i figuren. Varje informants poäng kan vara 0, 1 eller 2, men de tio informanter som hade 0 poäng har i diagrammet i stället 0,2 poäng för att staplarnas färg ska synas.

FIGUR 9:1. *ILA framtid och informanter som svarat på uppföljningsfrågan markerade med mörka staplar*

I figur 9:1 syns det vilka informanter som svarat på den uppföljande frågan om framtiden. Anledningen till att jag visar dem på detta sätt i figur 9:1 är att jag vill jämföra deras uppföljande svar på framtida mobilitet med den poäng de fick tidigare, efter svaren i intervjuerna. Några av informanterna har börjat realisera de mål som de formulerade om framtiden under gymnasietiden, medan andra har ändrat inriktning. Fortfarande är det tidigt att bedöma om informanterna är inriktade mot att flytta från platsen eller stanna kvar, men hos några kan man ana en förändring i inställningen till framtida mobilitet.

Av de fjorton informanter som svarade verkar sju av dem (hälften av de som svarat) fortsätta på den väg de förberett sig för på gymnasiet. Två av dem som inte har ändrat sig är Axel D och Liam S, som fortfarande är osäkra på vad de vill i framtiden. Båda har inställningen att det inte är viktigt för dem att söka sig bort men om tillfället dyker upp kanske det blir så. Tydligare och, som tidigare, mobila framtidsplaner har Robin S, som vill fortsätta resa och göra annorlunda saker och Stina S, som hunnit med att förverkliga lite av sina re-

sedrömmar och som nu ska flytta till Umeå för att läsa vidare. Tre informanter vars planer också är oförändrade, och som fortsätter att vilja vara kvar i närheten är Louise D, Maja D och Linda D. Louise vill plugga i Malmö och sedan tillbaka till nordvästra Skåne, Maja har gjort värnplikten och vill nu plugga i Malmö och Linda har pluggat i Lund och söker nu jobb i Helsingborg. Alla de sju ovan nämnda informanterna har ungefär den inriktning som de tänkte sig på gymnasiet.

Av de sju som till skillnad från de hittills nämnda informanterna har ändrat sin inställning till framtida mobilitet är det fem informanter som, i alla fall när de svarar på uppföljningsfrågan, verkar mer stationära än de trodde sig bli vid intervjutillfället. Sara S, Alice S, Gabriel D, Anna D och Nicole D hade alla planer på att flytta till en storstad eller utomlands och vidga sina vyer. Några av dem har också varit iväg hemifrån, fast inte så långt bort, och några ska börja läsa i Lund eller Malmö, men ingen av dem vill i detta skede längre bort än så. Bara två av de fjorton informanterna, Karin S och Emma D, har enligt min tolkning mer mobila framtidsplaner nu än vid intervjutillfället. Karin S ville vid intervjutillfället flytta till Göteborg för att pröva det, men trodde sedan att hon skulle komma tillbaka till Skåne igen, medan hennes planer nu är att söka en längre utbildning i Stockholm och flytta dit. Emma D ville vid intervjutillfället verkligen stanna i Helsingborg, men flyttade till Halmstad för att göra värnplikten och trivdes där. Hon följde dock först sin plan att återvända hem, men nu flyttar hon tillbaka till Halland, bort från Skåne.

9.2.2 Tre ungdomar från fallstudierna

Av de fjorton ungdomar som svarade på min kompletterande fråga om den tid som gått sedan intervjuerna gjordes finns tre med i fallstudierna i avsnitt 9.1, Emma D, Alice S och Liam S.

Emma D är i fallstudien ett exempel på en dialektal och stationär informant. Hon går i tvåan på gymnasiet vid intervjutillfället och har tydliga framtidsplaner. Hon vill göra militärtjänsten och hon vet vad hon vill utbilda sig till, vilket hon kanske inte kan göra i närheten av där hon bor utan i Småland. Det är dock en parentes, enligt Emma D: ”så planen ä väl att de ä här ja ska stanna men att ja kan göra ett undantag”. Emma verkar dock vara ett exempel på att tänkta framtidsplaner kan förändras. Hon skriver i sitt svar att hon har gjort värnplikten i Halmstad, och följde alltså då sina planer. Efter det har hon varit tillbaka i Helsingborg och jobbat lite, men efter ett halvår återvände hon till Halmstad för att fortsätta jobba och utbilda sig inom försvaret. Även om Halmstad inte ligger mer än åtta mil från Helsingborg verkar Emma D nu kunna tänka sig att bo någon annanstans än i sin hemstad. Jag har inte fått

veta om hon vill återvända hem senare, men just nu verkar hon nöjd med att spendera de närmaste åren i Halmstad.

Alice S representerar i fallstudierna den mobila informanten med standardnära tal. Alice går i ettan på gymnasiet vid intervjutillfället och är den informant som har näst minst dialektpoäng av alla informanter. Hon tycker själv knappt att hon har någon dialekt, men att andra kallar den ”antingen skånska eller rikssvenska”. När jag hör henne prata om stället där hon växte upp som en ”håla” och att hon vill till en storstad som ”nästa steg” i sitt liv uppfattar jag det som att hon styrs av en mobil ungdomsnorm. Hon pratar som om ungdomar *ska* vilja bort från uppväxtorten, ut och söka nytt. Hon säger till och med att det är lite gammeldags att stanna där man växte upp. Hon nämner också i intervjun att hon vill läsa vidare. När Alice S svarar på min uppföljningsfråga gick hon ut gymnasiet för bara ett år sedan, och hon har börjat läsa i Lund, på den utbildning som hon redan för flera år sedan funderade på. Hon bor ännu så länge hemma och pendlar till Lund. Om hon flyttar hemifrån återstår att se, likaså om hon sedan väljer att bo i en storstad.

Den tredje informanten, Liam S, är liksom Alice S standardspråkig och mobil i fallstudierna. Liam S går i trean på gymnasiet vid intervjutillfället. Till skillnad från Alice S bor han i stan när intervjun görs, och uttrycker inte samma krav som hon på att komma bort hemifrån. Hans framtidsplaner vid intervjutillfället är att efter gymnasiet resa ett år innan han vill söka in till någon utbildning i Lund. Han har inga tydliga mål för framtiden, för även om han tycker att familjen är viktig så skulle han kunna tänka sig att flytta till en storstad. När han svarar på min kompletteringsfråga har han enligt sin plan börjat plugga i Lund, dit han har flyttat. Innan dess gjorde han värnplikten och reste sedan i Asien med några kompisar under några månader. Han har med andra ord stått fast vid sin tänkta planering från gymnasiet, och sedan får vi väl se om han flyttar hemåt igen eller till en större stad.

9.2.3 Sammanfattning av uppföljningen

Några år är förstås inte en tillräckligt lång tid för att hinna se om informantens planer stämmer med vad de bestämde sig för att göra efter gymnasiet. En hel del ungdomar vet inte riktigt vad de vill eller vart de är på väg i livet, medan andra har en väldigt tydlig bild av framtiden. Sammanfattningsvis verkar många, hälften, behålla ungefär samma mentala inriktning som tidigare. I tabell 9:7 är de informanter som inte svarade på uppföljningsfrågan gråmarkerade, och för de övriga betyder *inriktning 2021* min tolkning av vad de sade i intervjusvaren och *inriktning 2024* är min tolkning av svaret på uppföljningsfrågan som jag skickade. Endast några få informanter, två av dem, har tagit

steg mot mer mobilitet än vad de planerade på gymnasiet (från stationär 2021 till mobil 2024) och fem av dem verkar i alla fall just nu inte ha samma brådskan med att flytta hemifrån eller resa längre bort som de hade på gymnasiet, utan är nöjda med att vara kvar i Skåne (från mobil 2021 till stationär 2024). Dock är ju Helsingborg speciellt på så vis att det finns universitetsstäder i närheten (Lund, Malmö och Halmstad), dit ungdomarna har pendelavstånd, och utomlands (Danmark) är lika nära, både om man bara vill åka tillfälligt och om man vill jobba där.

TABELL 9:7. *Uppföljning av informanternas framtidsinriktning och mobilitet*

	Inriktning 2021	Inriktning 2024	Samma/Ändrat
Ingrid S			
Alice S	Mobil	Stationär	Olika, mer stationär
Alexander S			
Robin S	Mobil	Mobil	Samma
Karin S	Stationär	Mobil	Olika, mer mobil
Liam S	Osäker, mitt emellan	Osäker, mitt emellan	Samma
Stina S	Mobil	Mobil	Samma
Elin S			
Sara S	Mobil	Stationär	Olika, mer stationär
Daniel S			
Anna D	Mobil	Stationär	Olika, mer stationär
Emma D	Stationär	Mobil	Olika, mer mobil
Gabriel D	Mobil	Stationär	Olika, mer stationär
Linda D	Stationär	Stationär	Samma
Nicole D	Mobil	Stationär	Olika, mer stationär
Elliot D			
Maja D	Stationär	Stationär	Samma
Louise D	Stationär	Stationär	Samma
Hugo D			
Axel D	Osäker, mitt emellan	Osäker, mitt emellan	Samma
Ella D			

Åtta av informanterna i figur 9:7 som svarade på uppföljningsfrågan tillhör den dialektala gruppen. Av dessa var det tre (Anna D, Gabriel D och Nicole D) som i intervjuerna gav svar som gjorde att de skattades som mentalt mobila. Resten av den dialektala gruppen, fem informanter (Emma D, Linda D, Maja D, Louise D och Axel D) svarade att de troligen kommer att stanna kvar i Skåne. Att döma av svaren på uppföljningsfrågan är samtliga utom en av de dialektala informanterna fortfarande ganska stationära och har ingen annan önskan, medan en, Emma D, har flyttat mer än hon tidigare trott, och är därför nu mer mobil.

Av de sex informanterna ovan från den standardnära gruppen gav alla utom en (Karin S) svar i intervjuerna som placerade dem som mentalt mobila. Av dessa fem då mobila informanter är två (Alice S och Sara S) mer stationära nu, att döma av deras svar på uppföljningsfrågan. De andra tre (Robin S, Stina S och Liam S) har samma planer som tidigare. Den standardnära informant som uppfattades som stationär i intervjusvaren tidigare (Karin S) har däremot blivit mer mobil nu, med ledning av svaret på uppföljningsfrågan. Sammanlagt är alla utom en av de dialektala informanterna nu snarast stationära och så är även två av de standardspråkiga, men fyra standardspråkiga och en dialektal informant är nu mer mentalt mobila än tidigare. Ändringarna i inriktning har alltså framför allt skett åt det stationära hållet och de flesta informanter av de som svarat på uppföljningsfrågan (nio av fjorton informanter) verkar just nu snarast stationära.

Att informanterna har haft olika lång tid på sig att förverkliga sina framtidsdrömmar kan förstås påverka uppföljningsresultatet. Alla de tre som gick första året på gymnasiet vid intervjun verkar till exempel vid uppföljningen mer stationära. Detta baseras dock inte bara på vad de skrev att de gjorde just då, utan också på vad de skrev att de tänkte vidare framåt. Har man börjat läsa i Lund direkt efter gymnasiet fortsätter man ju sannolikt med det några år till, och någon av dem hade rest först men ville sedan stanna på hemorten för att jobba eller börja plugga. Jag ser därför inget generellt mönster beroende på informanternas ålder, men det skulle vara intressant att följa upp informantgruppen, på samma sätt som Monka (2013) gjorde med danska ungdomar, även om det inte var hon själv som träffat dem första gången. Jag skulle vilja spela in informanterna om tio år, både för att se om mobiliteten då ser likadan ut och för att höra om dialektaliteten i materialet skiljer sig något från hur det var när de intervjuades år 2021.

10. Sammanfattande diskussion

Syftet med denna avhandling är att studera språklig variation hos unga skåningar, och för detta har jag kartlagt hur tjugoen gymnasieungdomar i nordvästra Skåne använder dialektala drag i sitt spontantal. Jag undersöker också hur deras språkanvändning kan relateras till deras rapporterade anknytning till platsen de bor på och deras föreställda framtida mentala mobilitet, alltså om de vill bo kvar på platsen eller söka sig bort i framtiden. Den sammanfattande diskussionen, som är avhandlingens sista kapitel, tar avstamp i de fyra forskningsfrågorna (se avsnitt 1.2) och därtill relaterade ämnen som framkommit under forskningsprocessen. Den första forskningsfrågan, ”Hur ser den språkliga variationen i materialet ut?” diskuteras i avsnitt 10.1. Forskningsfråga 2, ”Hur förhåller sig de språkliga variablerna till varandra? Finns det någon samvariation eller implikationell hierarki som är genomgående i materialet?” diskuteras i avsnitt 10.2. Den tredje forskningsfrågan, ”Hur kan den språkliga variationen relateras till tidigare, nutida och framtida tillhörighet till platsen?” följs upp i avsnitt 10.3 och i avsnitt 10.4 diskuteras den fjärde forskningsfrågan, ”Hur kan den språkliga variationen relateras till andra utomspråkliga variabler som kön, var man bor, hur man talar om platsen där man bor och attityden till den egna dialekten?”. *Den unga skånskan* och vad den innebär får ett eget avsnitt i 10.5 och kapitlet avslutas med en kort sammanfattning och framåtblick mot vidare forskning i avsnitt 10.6.

10.1 Den språkliga variationen

För att få en samlad bild av den språkliga variationen i materialet frågar jag vilka dialektvarianter som används av de tjugoen informanterna, vilka standardspråkliga varianter som används och hur språkbruket varierar mellan de olika individerna. Alla de tjugoen ungdomarna (informanterna) har samma förutsättningar i intervjuerna. De deltar i ett digitalt möte och kan då vara hemma, i skolan eller någon annanstans. De är ensamma vid intervjutillfället

(någon har en flickvän sittande i samma rum, men hon deltar inte i intervjun) och de pratar med mig, en relativt standardspråkig medelålders vuxen som de inte känner. Intervjuerna blir olika långa, framför allt beroende på hur mycket informanterna pratar spontant, men samtliga intervjuer innehåller många förekomster, dialektala och/eller standardspråkliga, av de tolv språkliga variabler som analyserats. För att påminna om avhandlingens språkliga variabler visas de i tabell 10:1 (som är samma som tabell 5:1).

TABELL 10:1. *De språkliga variablerna*

Språkliga variabler	
1:	Främre <i>r</i> /bakre <i>r</i>
2:	retroflex/ <i>r</i> före dental konsonant
3:	- <i>ärr</i> -/ <i>l-arr</i> -
4:	monoftonger/diftonger
5:	- <i>er</i> -/ <i>år</i>
6:	<i>blir</i> / <i>bler</i>
7:	kort <i>u</i> /kort spetsigt <i>u</i>
8:	<i>mej</i> och <i>nej/maj</i> och <i>naj</i>
9:	<i>intelente</i>
10:	<i>ändå/ändån</i>
11:	<i>också/osså</i>
12:	<i>min/miin</i>
Övriga språkliga variabler	
13:	expletivt <i>det/där</i> och <i>här</i>
14:	mellansvensk tonkurva/skånsk tonkurva

I avhandlingen har resultatet av informanternas dialektala realisering sammanställts i form av ett dialektindex, DI. De språkliga variabler som räknas i intervjumaterialet är valda utifrån vad som framkommit i materialet. De variabler som valts för kvantifiering finns beskrivna i litteraturen (se bl.a. Sjöstedt 1936, Hansson 2001, Bruce 2010, Lundbladh 2012, Strandberg 2019) och realiseras, som sagt, av alla personer antingen dialektalt, standardspråkligt eller bådadera. Det bör också sägas att många dialektala varianter som beskrivs i litteraturen inte alls förekommer i materialet. Det gäller t.ex. drag som *w* efter konsonant, som *swin* för *svin*, förmjukning av *p*, *t*, *k* till *b*, *d*, *g* (*pipa* blir *piba*),

ö-ljud som övergår till å-ljud (*mörk* blir *mårk*) och att långt *a*-ljud kan uttalas på två olika sätt (öppet eller slutet). Pluralböjda verb förekommer inte heller i avhandlingsmaterialet. Men de variabler som förekommer i materialet finns alltså också beskrivna i litteraturen (se även avsnitt 2.2.2).

Efter att alla informanter fått en sammanlagd individuell dialektindex-poäng utifrån i hur hög grad de realiserar variablerna dialektalt eller standardspråkligt, har informanterna delats upp i en dialektal grupp och en standardspråklig grupp utifrån deras individuella poäng. Denna indelning har, liksom valet av språkliga variabler, skett induktivt utifrån hur materialet fördelat sig. Det blir två ganska tydliga grupper utifrån den individuella poängsumman hos informanterna (se figur 6:1). Tio informanter har 0–6 poäng och elva informanter har 12–21 poäng. I den dialektala gruppen (med 12–21 poäng) använder informanterna inte standardspråklig retroflektering. Alla elva informanter i denna grupp realiserar *r* dialektalt (som bakre *r*), diftongerar långa vokaler minst 80 % av förekomsterna och uppvisar kategoriskt dialektal realisering av sammanlagt minst åtta variabler. I den standardspråkiga gruppen (med 0–6 poäng), däremot, är realiseringen av variablerna mer varierad. Här finns fem informanter som använder standardspråkligt (främre) *r* och samtliga tio informanter i denna grupp använder standardspråklig retroflektering i någon mån. Alla har lägre sammanlagd individuell poäng i dialektindex än den dialektala gruppen. Det medför att de både realiserar färre variabler dialektalt och att de oftast uppvisar en lägre andel dialektal realisering av dessa variabler än informanterna i den dialektala gruppen (se vidare avsnitt 6.1.2).

Riktigt så entydigt som beskrivningen ovan är dock inte resultatet. Det finns undantag, och det gör att man kan fundera på om det skulle gått att motivera en indelning i fler än två grupper. Jag väljer här att göra en indelning i två grupper, men om materialet varit större hade det troligen kunnat utkristallisera sig en mellangrupp, eftersom undantagen framför allt återfinns i mittensegmentet av DI-skalan. Daniel S är ett sådant undantag. Han har (tillsammans med Sara S) högst dialektpoäng i den standardspråkiga gruppen, och är den ende i denna grupp som inte uppvisar någon retroflektering alls (se figur 6:1). Han uppvisar också kategorisk dialektal realisering av tre variabler, vilket han är den enda som gör i standardgruppen. Ett annat undantag är Anna D, som har lägst poäng i den dialektala gruppen, och som i motsats till Daniel S realiserar standardspråklig retroflektering, som den enda i den dialektala gruppen. Denna realisering sker dock endast i 14 % av alla fall där retroflektering är möjlig, och det är för lite för att ge poäng i dialektindex. När det gäller det standardspråkliga draget retroflektering (se figur 6:4 i kapitel 6) minskar det proportionerligt med den övriga dialektpoängen. Här finns dock ett undantag, Robin S, som inte uppvisar retroflektering i den grad att det stämmer med hans övriga dialektpoäng. Robin S bryter mönstret, eftersom

hans andel retroflektion är betydligt lägre (49 %) än övriga informanter med samma eller till och med lägre poäng i dialektindex (se tabell 6:3).

Det standardspråkliga draget retroflektion verkar vara ganska förutsägbart i materialet. Enligt bl.a. Sjöstedt (1936), Wessén (1969), Bruce (2010) och Riad (2014a) förekommer retroflektion geografiskt i dialekter ”ovanför *r*-gränsen” i Sverige, och har tidigare inte realiserats i sydsvenska mål. Detta verkar dock vara på väg att ändras. Användningen av retroflektion är, förutom användningen av främre *r*, det tydligaste och mest framträdande tecknet på dialektförändring eller dialektutjämning i avhandlingsmaterialet. I materialet förekommer alla former av retroflektion: dels realiseras alla retroflexer (kombinationerna /rs/, /rn/, /rt/, /rd/ och /rl/ med retroflex realisering [ʂ], [ɳ], [t], [d] och [ʃ]), dels realiseras retroflexer både inuti ord (ordinternt) och i ordgränser (till exempel *här så*). Vissa retroflexer är vanligare i materialet, som [ʂ] och [t] inuti ord och [d] i ordgränser. Detta mönster kunde verifieras när jag räknade på min egen (den mellansvenska intervjuarens) realisering av retroflexer i en av intervjuerna, och kunde konstatera att min andel retroflektion då, av tillfällen möjliga att retroflektera, var hela 97 %, och alltså högre än de mest standardspråkiga skånska informanternas. Samma sorts retroflexer som var vanligast i mitt tal var vanligast i informanternas tal, både ordinternt ([ʂ] och [t]) och i ordgränser ([d]). Detta tyder på att de mest standardspråkiga skånska ungdomarna använder retroflexer på samma sätt som en mellansvensk dialektalare, men i något lägre grad. Det är ett fynd som jag tycker är spännande och borde undersökas vidare i framtiden, vilket jag återkommer till i avsnitt 10.6.

10.2 De språkliga variablernas förhållande till varandra

Den andra forskningsfrågan handlar om de språkliga variablernas relation till varandra, och resultatet visar en ganska tydlig ordning i realiseringen av de undersökta variablerna. I dialektindex (och i avhandlingen i övrigt) har variablerna fått nummer i förhållande till hur vanligt förekommande de är i materialet, så att nummer 1 är den variabel som i störst utsträckning realiseras dialektalt och nummer 12 är den som realiseras dialektalt i minst utsträckning. I implikationsanalysen i avsnitt 6.6 bildas ett, översiktligt, ganska förutsägbart mönster. De vanligaste dialektala varianterna används av de flesta informanter, och ju mer dialektala informanterna är desto fler ovanliga drag använder de (se även bl.a. Svahn & Nilsson 2014:255). De minst dialektala informanterna, däremot, använder inte (med några få undantag) ovanliga varianter, utan snarare någon eller några av de vanligaste dialektvarianterna.

Men att en dialektal variant är ovanlig, innebär det att den inte är känd av allmänheten? Och är, tvärtom, vanligt förekommande dialektvarianter kända? Det behöver faktiskt inte vara så. Jag kommer här att tillämpa Labovs (1972) begrepp *indikator*, *markör* och *stereotyp*, som kan beskriva utvecklingen av människors relation till specifika språkdrag, och *indexikalitet* (enligt Johnstone & Kiesling 2008) på några skånska dialektdrag i avhandlingsmaterialet (för beskrivning av begreppen ovan, se avsnitt 2.1.5).

Vanliga sydsvenska drag som tas upp i litteraturen är bakre *r*, avsaknad av retroflektering (Wessén 1969:15 ff.), diftongering, det *y*-liknande uttalet av kort *u* (Bruce 2010:177–178), *-ärr* blir *-arr* (t.ex. i *varre*) och ändelsen *-er* som blir *-år* (t.ex. i *kommår*) (Pamp 1978:36). Dessa dialektala varianter är också de vanligast förekommande i avhandlingsmaterialet. Alla dessa varianter är regionala skånska drag, utom det *y*-liknande uttalet av kort *u* som beskrivs som ett nordvästskånskt dialektdrag. När jag försöker applicera indexikalisk ordningsföljd eller Labovs (1972) begrepp på avhandlingsmaterialet stannar det för ungdomarnas vidkommande oftast vid *indexikalitet av första graden*, eller det som Labov kallar *dialektindikatorer*. Den metalingvistiska uppfattningen av dialekten varierar mellan olika individer i materialet, men när det gäller dialektala fonologiska varianter finns det inga specifika varianter som ungdomarna direkt förknippar med skånskan, förutom det korta, spetsiga *y*-liknande *u*-ljudet. Detta kommenteras av en enda informant, Emma D (se även avsnitt 6.3.2): ”Det är ju helsingborgska att prata med såna *u* men jag vet egentligen inte hur jag kan- att jag börjat prata så grovt”. För Emma D skulle draget kunna vara en *dialektindikator* eller en *första gradens indexikalitet*. Hon säger sig använda detta helsingborgska *u*-ljud och blir retad för det, men är inte särskilt medveten om när hon gör det. För henne betyder just detta drag att man är dialektal, eller kommer från Helsingborg. Hon säger sig vara ensam om att använda detta dialektdrag, vilket rimligen inte stämmer, eftersom jag noterat draget hos nästan alla informanter i materialet, även om endast tre använder det kategoriskt. Och Emma D är inte en av dem. Hon realiserar variabeln dialektalt 61 % av alla tillfällen som den realiseras, och i avhandlingsmaterialet finns det ett par informanter som är ännu mer konsekventa i sin användning av varianten än vad Emma D är.

Något som tyder på att det nordvästskånska *y*-liknande *u*:et för andra är mer än en dialektindikator, kanske en dialektmarkör, är när Helsingborgs Dagblad skriver om de spetsiga *u*:na som det mest speciella med Helsingborgsdialekten (Lindquist 2007, se även avsnitt 6.3.2), och i en bild visar en pratbubbla med texten: ”Jau to byssen ti kysten me hynden å la maj peå kydden”. I artikeln menar man att man i Helsingborg säger att man ”tog *byssen* till *kysten*”, och det skulle även de pilotinformanter som jag intervjuade (se vidare avsnitt 6.3.2) hålla med om att man säger just i Helsingborg. För dem är kort, spet-

sigt *u* snarare en *dialektmarkör* eller en *andra gradens indexikalitet* som man växlar mellan att använda och inte, och som man pratar om metaspråkligt. Användningen av dialektdraget i avhandlingsmaterialet varierar också mer än andra dialektdrag, t.ex. bakre *r*, och man pratar om det på ett annat sätt, men för avhandlingens Emma D blir inte det helsingborgska korta *u*-ljudet mer än en *dialektindikator* eller *första gradens indexikalitet*.

Några informanter är medvetna om att de inte använder bakre, skånskt *r* (utan använder ett standardspråkligt främre *r*), men de har inte funderat så mycket på orsaken till det. Framför allt är det ingen av ungdomarna som säger att man inte är skånsk om man inte pratar med bakre *r* (eller omvänt att bakre *r* är nödvändigt om man är en skåning). Bakre *r* verkar inte vara ett självklart och nödvändigt skånskt dialektdrag för någon av ungdomarna, varken i deras egen realisering eller i deras uppfattning om dialekten. Två av informanterna (Alice S och Liam S) säger dock att de snarare pratar ”rikssvenska” än skånska, men nämner ingen specifik anledning till denna åsikt. Ingen av dessa informanter realiserar *r* på ett dialektalt sätt, och kommenterar det inte heller, utom på en direkt fråga. Därför kan jag inte bekräfta att bakre *r* är en dialektindikator för dessa unga informanter. Men när det i svensk media blev uppmärksammat att det skorrande *r*:et (alltså bakre *r*) minskar i användning (se kapitel 1), i rubriker som ”Skorrande *r* hotat bland unga skåningar” (TT Aftonbladet 2023 01 06) och ”Tungrots-*r*:et på väg att dö ut” (Skimutis, Tv4 Nyheter 2023 01 05), presenterades tungrots-*r*, skorrande *r* eller bakre *r* som något känt och något man pratar om. Vanliga människor, lekmän, i Skåne hade uppmärksammat att många barn och unga verkar använda ett främre standardspråkligt *r* även om de har skånsktalande föräldrar och växer upp i en miljö där de flesta talar skånsk dialekt med bakre *r*. Ändå tolkar jag även i detta sammanhang fortfarande bakre *r* som en *dialektindikator* (Labov 1972), eller *indexikalitet av första graden* för de unga dialekttalarna i detta material, eftersom de vet att draget finns och hör det, men inte är särskilt medvetna om hur de själva använder draget och vad det signalerar. Draget varierar inte i olika sociala kontexter även om det definitivt förknippas med lokalspråkighet. För icke-dialekttalare och personer som inte bor i Skåne kan det dock vara en *dialektmarkör* eller en *indexikalitet av andra graden*, eftersom draget tydligt förknippas med skånska (och sydsvenska) och är något som icke-dialekttalare direkt associerar med sydsvensk dialekt.

När det gäller dialektala ord och indexikalitet finns det mer att ta fasta på, eftersom ”ord bär en social betydelse i högre grad än språkljud” (Johnstone 2013a:107). Ord verkar också kommenteras mer av talare av andra dialekter, vilket enligt Johnstone (2013a:125) ger en ny bild av en själv och bidrar till en process som binder icke-standarddrag till en plats. I materialet visar flera informanter hur de förknippar specifika ord med grov dialekt, både genom

hur de själva använder dialektala ord och hur andra kommenterat dem. Några exempel är Linda D som insett att ordet *totteband* inte används av andra än skåningar (se 6.3.3), Emma D som säger att familjen använder dialektord som *stolpapärar*, *knuor* och *hossor* när de skämtar hemma (se 6.3.3) och Louise D som menar att hennes morfar använder dialektala ord, men som för säkerhets skull kommenterar att hon ju aldrig i skolan skulle säga ”ja nu är det *pärar* i matsalen”. Två andra informanter menar också att deras morföräldrar använder gamla ”helsingborgska” ord eller ”ord som har försvunnit”, vilket hänvisar dessa ord till *stereotyper* (Labov 1972), eftersom de talas om på ett skämtsamt sätt och verkligen i hög grad för dessa informanter indexerar ”traditionell skånska” och ”äldre personer”. Något som förstärker denna indexering och kanske medverkar till att göra orden just till stereotyper är de dialektpostrar och tavlor hopsatta av dialektord som i dag finns till försäljning (se inledningen, kapitel 1). Ord som informanterna nämner, exempelvis *klydderöv*, *glöttigt*, *rullebör*, *pärar* och *litta* används nog fortfarande av en äldre generation, men troligen inte så mycket bland yngre talare i dag. Detta att orden omtalas som typiska för den traditionella dialekten men inte används så mycket hos talare i dag gör att de nog skulle kunna kallas stereotyper. Dialektordspstrar konstrueras väl just för att dra omgivningens blickar till sig och visa dialektens ytterligheter, lite på samma sätt som stereotyper fungerar.

10.3 Den språkliga variationen i relation till tidigare, nutida och framtida tillhörighet till platsen

I denna avhandling jämförs informanternas dialektalitet (poäng i DI) med ett lokalanknytningsindex, ILA (Index of Local Attachment) och jämförelsen visar att de mest dialektala informanterna också får höga poäng på ILA. Detta är vad den tredje forskningsfrågan handlar om, hur den språkliga variationen relateras till tidigare, nutida och framtida tillhörighet till platsen. Om man först ser till den sammanlagda poängen enligt ILA generellt har den dialektala informantgruppen högre medelpoäng enligt ILA (13,6 poäng) än den standardspråkiga informantgruppen (10,9 poäng). Eftersom variationen inom hela informantgruppen ändå inte är så stor delas anknytningsindexet också upp i de tre delarna dåtid, nutid och framtid. Vid denna uppdelning visar det sig att dåtida ILA, som anger platsanknytning bakåt i tiden, verkar samvariera mest med dialektalitet, och de mest dialektala informanterna har högst anknytning bakåt i tiden. Anknytningen består i att föräldrarna kommer från

nordvästra Skåne och att informanterna har bott på samma ställe sedan de var små och gått i skolan i närområdet. När det gäller nutida ILA och framtida ILA varierar anknytningen i nutid mest. Alla utom en av de informanter som har full poäng på nutida ILA finns i den dialektala gruppen, men de som har färre poäng finns både i den dialektala och den standardspråkiga gruppen. Medelvärde i de två grupperna skiljer sig inte så mycket, utan den dialektala gruppens medelvärde på nutida ILA är 4,8 poäng och den standardspråkiga gruppens medelvärde är 4 poäng.

Framtida ILA representeras bara av en fråga och standardgruppens medelvärde är 0,9 poäng medan den dialektala gruppens medelvärde är 1,1 poäng. Det är alltså ingen stor skillnad mellan grupperna när det gäller tänkta framtidsplaner och mental mobilitet. I den här undersökningens informantgrupp är det inte tydligt att mental mobilitet visar sig i standardspråkligt tal, även om den interindividuella variationen är stor – det finns helt enkelt både typiska och inte typiska informanter. Dock finns det en grupp som vi har sett tidigare, de sju informanter som har högst total ILA-poäng, som också har höga poäng i dialektindex: Emma D, Linda D, Nicole D, Maja D, Hugo D, Axel D och Ella D. Dessa verkar ha hög lokalanknytning och vara dialektala. När man bara tittar på ILA framtid och deras mentala mobilitet har fortfarande fem av dessa informanter höga poäng, Emma D, Linda D, Maja D, Axel D och Ella D, medan Nicole D och Hugo D inte har hög lokalanknytning i framtiden, utan vill flytta och bo någon annanstans. Det är alltså fem av de tjuoen informanterna, en fjärdedel, som är dialektala och har hög lokalanknytning även i framtiden, dvs. de vill stanna lokalt och har ingen längtan efter att flytta långt bort.

I den standardspråkiga gruppen är det mer blandat. Precis som i den dialektala gruppen finns det fem informanter i den standardspråkiga gruppen som har högre framtida anknytningspoäng, och tre av dessa informanter är bland de allra mest standardspråkiga. Materialet visar alltså inte entydigt att mer standardspråkiga ungdomar uppvisar högre mental mobilitet. Däremot finns det på gruppnivå ett generellt samband mellan dialektalitet och lokalanknytning, då den dialektala gruppen har högre medelpoäng enligt ILA än den standardspråkiga gruppen. De flesta med lägre ILA-poäng är dessutom standardspråkiga och de flesta med högre ILA-poäng är dialektala (se figur 7:2). Vid analys av de enskilda språkliga variablerna jämfört med ILA (se avsnitt 7.5) visar det sig dock att de informanter som uppvisar dialektal realisering av de sju variablerna 1: främre *r*/bakre *r*, 2: retroflex/*r* före dental konsonant, 4: monoftonger/diftonger, 5: *-erl-är*, 6: *blir/bler*, 7: kort *u*/kort spetsigt *u* och 9: *intente* också uppvisar hög ILA-poäng. Dessa sju variabler, verkar tillsammans förutsäga en högre ILA-poäng och alltså en hög lokalanknytning, medan de fem andra språkliga variablerna inte gör det. De flesta av de elva

informeranter som har högst poäng (minst 13 poäng) enligt ILA (se figur 7:2) realiserar också dessa variabler dialektalt, med ett par undantag (Daniel S och Elin S). De sju nämnda variablerna är också sådana som ganska tydligt förknippas med skånskan av talare av andra dialekter. Avhandlingsmaterialet visar alltså att man med stor sannolikhet har hög platsanknytning (enligt måttet ILA) om man uppvisar varianterna bakre *r*, ingen retroflektning, diftongering av långa vokaler, *-år* (som i *kommår*), *bler*, spetsigt kort *u* och *ente*.

I kapitel 9 har jag grupperat informanterna i några olika typer, där fallstudierna beskriver mobila och standardspråkiga samt stationära och dialektala informanter, men också några andra kombinationer. Tolv av de tjugo informanterna bekräftar ett mönster av att man har ett mer dialektalt språkbruk om man är mer stationär och tvärtom ett mer standardnära språkbruk om man är mer mobil. Monka m.fl. (2020), som utformat ILA, fann att överensstämmelsen mellan ILA och dialektalitet (baserat på tre dialektdrag) var större i byn Bylderup på landet än i förorten Vollsmose nära Odense (Monka m.fl. 2020:196). Det finns till viss del en överensstämmelse mellan dialektalitet och ILA generellt bland ungdomarna i Helsingborgsområdet, men det finns också undantag, så förmodligen stämmer avhandlingens Helsingborgsundersökning bättre överens med Vollsmose än Bylderup i Monkas m.fl. (2020:196) undersökning. Monka m.fl. (2020:196) fann också en större överensstämmelse mellan ILA och dialektalitet hos killar än hos tjejer. I denna avhandlings undersökning skiljer sig inte dialektaliteten i stort särskilt mycket mellan killar och tjejer, och medelvärdet enligt ILA skiljer sig inte heller mycket mellan kill- och tjejgrupperna, då medelvärdet enligt ILA för tjejerna är 12,5 poäng och för killarna 12,1 poäng. Det verkar i denna undersökning således inte finnas någon skillnad mellan könen när det gäller överensstämmelsen mellan ILA och dialektalitet.

De flesta informanter som går i gymnasiet i Helsingborg bor troligen i relativt stadsnära miljö. De fem informanter i denna avhandling som säger sig bo på landet har blandade poäng på ILA, och deras medelvärde är ungefär samma som hela gruppens. Det verkar alltså inte i denna studie ha någon direkt betydelse för ens lokalanknytning (så som den mäts med ILA) som ung om man anser sig bo på landet eller i stan.

När jag pratat med informanterna om framtid och hur man tänker kring att stanna kvar eller flytta i framtiden, dvs. mental mobilitet, tycker jag mig märka en mobilitetsnorm (se avsnitt 7.4.3.1). De informanter som säger att de nog gärna vill återvända till stället där de växte upp (efter eventuella avvikelser för utbildning, militärtjänst eller annat) verkar behöva arbeta mer för att framföra denna åsikt än de som säger sig vilja flytta bort. De som är bestämda med att de vill stanna kvar lägger till ett skratt eller en markör som visar att det kanske inte var det förväntade svaret. Några som säger sig vilja

flytta uttrycker att ”man borde göra det”, som när Alice S säger ”de känns som – de e lite gammaldags kanske å stanna i byn man växte upp i” eller när Nicole D säger sig vilja utbilda sig i Stockholm för att hon vill ge sig själv ”den erfarenheten” och hon tror att det skulle ge henne en ”bra personlighetsutveckling”. Hon menar förstås att det är bra att komma hemifrån och klara sig själv, men att det innebär att flytta till huvudstaden kan också avslöja en sorts föreställning om att mobilitet och storstadsflytt är det man behöver göra för att utvecklas som människa. Cresswell (2006) och Britain (2016) talar om *the new mobilities paradigm* (se även Sheller & Urry 2006), med vilket man menar att två sätt att se världen har dominerat, det *sedentary* och det *nomadic* (se avsnitt 2.1.7). Cresswell (2006:25) menar att sedentarismen i sociologin har utgått ifrån plats, oföränderlighet, anknytning och den autentiska talaren medan nomadism och mobilitet kanske har förbisetts och ignorerats men samtidigt också blivit positivt förknippat med självständighet, frihet och framsteg (Cresswell 2006:25–26). Britain (2016:221) vill också ifrågasätta dialektologins inställning till mobilitet. I avhandlingsmaterialet kan jag se en, ibland stark, relation mellan språkbruk och plats eller ställe, men också en bakomliggande medvetenhet om det mobila samhället och en vilja att följa normen och vara en tonåring som vill bort och söka frihet och självständighet.

Jag ställde en kompletterande fråga om framtiden, eller snarare om nutiden, ca två år efter att jag intervjuat informanterna (se avsnitt 9.2). Fjorton av de tjugoen ungdomarna svarade mig på vad som hänt i deras liv sedan sist, och när jag skattade deras mobilitet nu, utifrån deras nya svar, jämfört med tidigare visade sju av dem upp ungefär samma inriktning som de hade tidigare, två av dem hade en mer mobil inriktning nu och fem av dem bedömdes som mer stationära nu än tidigare. Av de fjorton som svarat bedöms därför nu totalt nio vara stationära, en del liksom de var två år tidigare och en del mer än de var två år tidigare. Det verkar som om den egna längtan bort och medvetenheten om samhällets förväntan på att man ska längta bort mattats av på bara två år, och de ungdomar som två år tidigare hade planer som omfattade utlandsjobb och flytt till storstäder börjar nu realisera dessa framtidsdrömmar på närmare håll. Två år är ju inte lång tid, så de kan förstås återkomma till sina planer igen. Därför skulle det vara intressant att följa upp informanterna om tio år och då också spela in dem igen, och jämföra dialektaliteten för att se om de som då flyttat eller är mobila också var mer standardspråkiga tidigare, som resultatet från Monkas (2013) undersökning om de mobila informanterna visade.

10.4 Den språkliga variationen i relation till andra utomspråkliga variabler

I detta avsnitt behandlas den fjärde och sista forskningsfrågan: hur den språkliga variationen kan relateras till andra utomspråkliga variabler som kön, var man bor, hur man talar om platsen där man bor och vilken attityd man har till den egna dialekten. Kön som utomspråklig variabel tas ofta upp i dialektundersökningar, och generellt konstateras ofta att killar och män som grupp är mer dialektala än tjejer och kvinnor, för vilka standardspråkliga variabler verkar hänga samman med mental mobilitet och en önskan att ge sig av från platsen man bor på eller där man vuxit upp. I avhandlingsmaterialet är könsfördelningen inte jämn, utan tjejerna är tretton medan killarna bara är åtta. Materialet är också förhållandevis litet, varför jag inte drar några långtgående slutsatser om dialekt och kön i denna undersökning. Översiktligt kan man säga att killarna är utspridda dialektalt, och att hälften finns i den dialektala gruppen och hälften i den standardspråkiga gruppen (se figur 8:1). Jag har jämfört kön med de olika språkliga variablerna (se avsnitt 8.1), och kan konstatera att den dialektala varianten av tre av de språkliga variablerna kan knytas mer till det ena könet än det andra. En variabel, variabel 8: *mej* och *nej/maj* och *naj*, realiseras dialektalt i mycket högre grad av killarna. De uppvisar (som grupp) 55 % dialektal realisering, medan tjejerna som grupp bara uppvisar 26 % dialektal realisering. Två variabler realiseras tvärtom dialektalt i mycket högre grad av tjejerna. De är variabel 9: *intelente* som realiseras dialektalt till 43 % av tjejerna och bara till 25 % av killarna, och variabel 5: *-erl-år* som realiseras dialektalt till 56 % av tjejerna och bara till 32 % av killarna. Ett skånskt *maj* och *naj* verkar alltså vara mer manligt förknippat, medan skånskt *ente* och *-år* som i *böckår* verkar vara mer kvinnligt förknippat.

Förutom kön har också platsen man bor på och hur man talar om den undersökts i avhandlingen. Merparten av ungdomarna i denna studie bor i urban miljö, antingen i Helsingborgs centrala delar, i dess ytterområden eller i kommuner runt Helsingborg, dvs. i nordvästra Skåne. På en direkt fråga om vad de kallar stället de bor på säger sig dessa ungdomar bo ”i stan” eller ”mitt emellan stan och landet”. Sex informanter i studien bor inte i tätort, och dessa säger sig i stället bo ”på landet”, vilket av informanterna själva definieras som ett ställe där det är längre mellan husen, där det finns åkrar och där det knappt finns några affärer. Vid första anblicken verkar inte språkbruket samvariera med var man bor. Man skulle gissat att de ungdomar som säger sig bo på landet var mer lokalspråkiga än de som bor i stan, och då borde alla sex som säger sig bo på landet vara dialektala. Men bara fyra av dem tillhör den dialektala gruppen, medan två är standardspråkiga.

Det visar sig att *landet* i denna undersökning inte är en homogen plats, vilket jag tror är en av orsakerna till skillnaderna i informanternas språkbruk. Fyra av de sex informanterna som bor på landet tillhör alltså den dialektala gruppen. Dessa fyra är sådana som vill stanna i trakten och är sådana som tycker att de talar mer dialektalt än sina jämnåriga. Någon av dem kallade sig och en kompis för ”bönderna i klassen” när de kom nya till gymnasieskolan. Dessa fyra informanter bor i lantlig miljö nära naturen och med sämre kommunikationer till stan. En av dem skiljer till och med på *landet* och *landet-landet*, och menar att alla som säger sig bo på landet inte bor så avskilt och lantligt som hon gör, som själv säger sig bo på landet-landet.

De två standardspråkiga informanterna som också säger sig bo på landet är sinsemellan olika, men båda bor på ställen med annan demografi. Den ena informanten, Karin S, bor i en by på landet, men denna by är ett pittoreskt utflyktsmål som är välbesökt av turister, och Karin S har själv sommarjobbat inom turism. Den andra informanten, Alice S, bor på landet men snarare än i en by bor hon i en förort, som har bra kommunikationer in till Helsingborg. Hon säger att hon ändrat sin talspråkliga varietet sedan hon kom till gymnasieskolan i stan, och använder i sin intervju uttryck som att ”det är dags för något nytt” och ”nu kan vi” platsen, som om hon medvetet riktar sig bort från hemorten och med det också väljer ett mer tillrättalagt, standardspråkligt sätt att tala. De fyra i den dialektala gruppen som bor på landet (*landet-landet*) däremot, uttrycker i stället att de tillhör de ungdomar som är mest dialektala, och säger att de också fått höra det från andra.

Hur man talar om stället man bor på har också undersökts som utomspåklig variabel. Ungdomarna i avhandlingen är i de flesta fall positiva till Helsingborg, men få uttrycker personliga kopplingar till staden eller känslor som inkluderar dem själva. De ser Helsingborg som en av flera fina platser, så som Nilsson och Nylund Skog (2019:219) menar att Edsbyn beskrivs av deras informanter, medan Torsby och Värmland i samma undersökning beskrivs med hjälp av positiva faktorer som dialekten och folket där. Ingen av avhandlingens informanter nämner spontant skånskan som en faktor som gör Helsingborg eller Skåne bra att bo i, men några informanter beskriver området där de bor som en plats med trevliga grannar eller nämner trevligt folk, att det är hemtrevligt och att alla känner alla. I stort sett alla informanter beskriver själva stället där de bor på ett mer personligt sätt än staden Helsingborg, även de som bor i Helsingborgs inner- eller ytterområden. Men de flesta ungdomar beskriver ändå inte sitt ställe som speciellt för att det är just i Skåne, utan mer som en fin och bra plats av flera andra platser.

Vad tycker ungdomarna om sin dialekt då, eller om dialekt i allmänhet? På en direkt fråga svarar ungefär hälften, tio ungdomar, att dialekten inte är särskilt viktig och att de inte har tänkt på dialekt så mycket över huvud taget.

Resten av informanterna svarar att dialekten är viktig och åtta av dem menar att dialekten är personlig och knyter en till familjen och släkten. Fem av dessa informanter hör till den dialektala gruppen, men tre hör till de standardspråkiga och en är till och med materialets minst dialektala informant. Nu är detta informanternas åsikter just när de blir tillfrågade om dem, och några av informanterna har säkert funderat på och diskuterat detta med dialekt med andra inför vår intervju, men ändå får svaren mig att börja fundera på vad dialekt är för dessa ungdomar. Om den som knappt använder några dialektala drag i spontantalet ändå hävdar att dialekt är något viktigt och personligt kan det knappast vara dialektaliteten eller hur grov den är som åsyftas utan något annat. Quist (2017, se inledningen, kapitel 1) menar att dialekt skapar en symbolisk förbindelse mellan språkbrukare och plats, och att man kan använda dialekt som bara en stilistisk resurs. I Teinlers (2016) undersökning av dialekt i ett standardnära område visar det sig att informanterna skiljer på dialekt och standardspråk och använder språkliga drag som varken är tydliga eller ovanliga för att signalera platstillhörighet. I denna avhandling uttrycker en informant att man som skåning borde prata åtminstone lite skånska, vad hon uttrycker som att man bör ha en liten ”touch av skånska”. Även i detta material verkar alltså den symboliska betydelsen, indikatorn för platsanknytning (Quist 2017:2), vara viktig, och det verkar mindre viktigt hur den tar sig uttryck rent praktiskt.

10.5 Den unga skånskan

Den unga skånskan är den här avhandlingens titel, och jag tror att mycket av innehållet och resultatet av undersökningen har blivit en beskrivning av just den unga skånskan. Undersökningen är ingen beskrivning av dialektutjämning, även om det högst sannolikt är det som pågår både i Skåne och i övriga Sverige och för den delen i övriga världen. Men just här har de unga gymnasiernas språkbruk och dialektalitet inte jämförts med ”den gamla skånskan” och variablerna som beskrivs är excerperade utifrån vad som förekommer i de ungas tal, inte utifrån den traditionella skånska dialekten, även om alla dialektvarianter finns beskrivna i litteratur om skånskan sedan tidigare. Det som visas här är i stället hur skånskan i nordvästra Skåne varierar inom en grupp gymnasieter just nu. De tolv språkliga variabler som valts ut i denna undersökning, för att de förekommer i intervjuerna, används för att visa språklig variation inom en i detta fall relativt homogen grupp av talare. Förhoppningsvis skulle samma variabler med fördel kunna användas på liknande sätt också i andra studier där man vill undersöka skånskan. Beskrivningen är på intet sätt heltäckande, och i en äldre informantgrupp skulle man kanske finna fler

språkliga variabler av intresse, men för en yngre grupp av talare i stadsnära miljö fungerar variablerna åtminstone här bra för att studera dialektal variation.

Ursprungligen hade jag trott att jag skulle kunna hitta andra och tredje gradens indexikalitet i materialet, språkvarianter som starkt förknippades med en språklig eller social varietet, som det korta *y*-liknande *u*:et som många äldre informanter och även dialektlitteratur pekar ut som typiskt nordvästskånskt. Men det är så få ungdomar i avhandlingsmaterialet som alls är medvetna om eller pratar om detta dialektdrag att det, åtminstone för dem, inte kan sägas vara mer än en dialektindikator (Labov 1972) och alltså inneha första gradens indexikalitet (Johnstone & Kiesling 2008). Det finns möjligen vissa dialektala ord som innehar andra gradens indexikalitet för ungdomarna, och ord som kanske till och med uppnått tredje gradens indexikalitet och blivit stereotyper (Labov 1972), se vidare avsnitt 10.2.

Avslutningsvis vill jag också säga några ord om vad som framkommer i materialet om *den unga skånskan* och vad *dialekt* indexerar för avhandlingens ungdomar. Benämningen *den unga skånskan* skulle rent allmänt kunna användas om den skånska som talas av ungdomarna i Skåne i dag, men det är i denna avhandling ett citat från en informant, som menar att hon och hennes generation talar *den unga skånskan*. Flera av informanterna uttalar ordagrant att de själva och deras jämnåriga talar *den unga skånskan*, *nån ny typ av skånska* eller *det där typiska ungdomsspråket*. Precis som för ungdomarna på Nordjylland (Mægaard m.fl. 2020:92) verkar dialekt för de nordvästskånska ungdomarna vara något som hör till förr i tiden och som inte förknippas med den unga generationen. Traditionell dialekt, med gamla (”utdöda”) ord och grova drag, indexerar för ungdomarna i denna studie äldre personer och bönder. Deras eget tal beskrivs i stället som bestående av slangord och även förortsslang, liksom en finare, mindre grov dialekt, och förknippas med ungdomlighet. *Den unga skånskan* är för dem något annat än ”dialekt” och kan förstås som en egen varietet.

10.6 Avslutning och framåtblick

Denna avhandlingsstudie utgår från intervjuer med tjugoen gymnasieungdomar från nordvästra Skåne. Undersökningens frågeställning omfattar den interindividuella språkliga variationen i gruppen och på vilket sätt den kan korreleras till platsanknytning, liksom om andra utomspråkliga variabler kan förklara den språkliga variationen. Resultatet visar att en dialektal variation i gruppen av ungdomar går att mäta kvantitativt med hjälp av ett dialektindex, och att det också syns ett implikationellt mönster i den dialektala realiseringen

av de olika språkliga variablerna. Jag diskuterar också om det kan finnas vissa dialektindikatorer eller att vissa dialektala ord skulle kunna vara stereotyper som är väldigt tydligt förknippade med traditionell skånska men knappast används i spontantalet hos unga människor i dag.

Resultaten vad gäller platsanknytning varierar, vilket syns tack vare det kvantitativa måttet ILA, Index of Local Attachment. Dialektaliteten samvarierar med platsanknytningen hos en tredjedel av gruppen, som visar sig vara dialektal och stationär, men i den standardspråkiga gruppen finns det både de med hög och låg lokalanknytning. Sammantaget kan man säga att det finns flest lokalanknutna i den dialektala gruppen och flest av de med låg lokalanknytning i den standardspråkiga gruppen. Resultat som inte efterfrågades initialt men som fängade mitt intresse var att det tycks finnas en mobilitetsnorm hos de intervjuade ungdomarna, och den ger sig till känna genom att de som säger sig vilja stanna kvar på uppväxtorten när de blir äldre framför det på ett sätt som att det inte är det förväntade. Slutligen har också idén om en ny varietet kunnat identifieras, nämligen *den unga skånskan*, som flera informanter oberoende av varandra nämnt under intervjuerna. I tidigare forskning (i Sverige, Danmark och Norge bl.a.) har det också framkommit att ungdomar inte förknippar sitt eget tal med dialekt, utan att dialekt liksom i denna undersökning associeras med äldre personer, bönder och gamla utdöda ord.

Jag vill till sist nämna några resultat som jag tycker lämpar sig väl för vidare forskning. Ett sådant är variabeln bakre *r*. Vi kan konstatera att en fjärdedel av informanterna i denna undersökning, fem av dem, inte realiserar *r* på dialektalt, sydsvenskt sätt som bakre uvulart *r* ([ʀ]), utan som ett främre alveolart *r*. De informanter som realiserar *r* på det standardsvenska sättet är de som är minst dialektala i informantgruppen. De använder alltså till övervägande del standardvarianter även av nästan alla andra variabler i materialet. I detta till omfång begränsade material är det svårt att veta om dessa informanter är representativa för ungdomar i andra delar av Skåne. Att undersöka både huruvida gymnasister och yngre barn realiserar *r* -ljudet på ett skånskt sätt eller om det är så att man kan finna alveolart, standardspråkligt *r* hos en lika stor andel barn eller ungdomar även i andra delar av Skåne, det är ett område för framtida forskning. Denna fråga tycks ju också kunna vara av intresse för allmänheten och medierna, vilket visade sig bland annat i början av 2023, då frågan om huruvida det bakre *r*:ets ställning i Sydsverige var hotat spreds i medier över hela Sverige (se kapitel 1 och avsnitt 10.2).

En annan språklig variabel som förekom oväntat mycket med standardspråklig realisering är *r* framför dental konsonant. Den standardspråkliga realiseringen av denna variabel är retroflektering, något som i dialektforskningen normalt inte anses höra till det sydsvenska dialektområdet. Hälften av ungdomarna i denna undersökning retroflektar, och de gör det dessutom

på samma sätt som talare av mellansvensk dialekt, men kanske i lägre grad. Standardsvensk retroflektion verkar vara ett drag som är på frammarsch i skånskan, att döma av avhandlingens informantgrupp, och det skulle vara av stort intresse att på samma sätt som med *r* (ovan) kartlägga realiseringen av retroflexer hos talare i olika åldrar, både barn, ungdomar och vuxna, och med olika geografisk hemvist i Skåne. Kanske kan man hitta utomspråkliga faktorer som samvarierar med retroflektion, och av intresse är också om det även i andra delar av Skåne bara är de minst dialektala personerna som uppvisar retroflektion.

Ett tredje framtida forskningsobjekt är *den unga skånskan* och hur den kommer att gestalta sig i framtiden. Jag skulle också gärna vilja höra vuxnas åsikt om denna varietet, och kanske även hur äldre ser på de ungas sätt att tala. Man skulle också kunna göra en större studie av språkförändring där man studerade dialektutjämning i Skåne, på samma sätt som man gjort i Västsverige (Svahn & Nilsson 2014). Som ni hör finns det många nya, spännande forskningsfrågor att ta tag i när det gäller dialekten i Skåne. Framtiden för dialektforskningen ser ljus ut.

Summary

In this dissertation, I present a study of current traits in the Scanian dialect, specifically as it is spoken by adolescents in the northwest part of Scania, a region in southern Sweden. I call this particular variety of Scanian “the young Scanian”, which is a quotation from one of the participants in this study. For this dissertation, I have collected spoken language material that I have analyzed with methods from dialectology and sociolinguistics. The aim of this thesis is to contribute to research on young people’s dialect use in contemporary urban environments, and to relate their dialect use to their degree of attachment to the place where they live. The dialect of Scania in southern Sweden is phonetically different from standard Swedish (Bruce 2010) and has, therefore, previously been seen as more immune to dialect leveling than other Swedish dialects. However, although research on dialect change in southern Sweden is not extensive, it can be assumed that contemporary Scanian speech, especially among younger speakers, lacks many prominent dialect features that were present in traditional Scanian dialects.

This dissertation is a study of linguistic variation, and it can be placed within the field of social dialectology (Auer & Hinskens 1996, Røyneland 2005, Bockgård & Nilsson 2011 and Svahn & Nilsson 2014). The theories and methods can be found in dialectology and in sociolinguistics. In my dissertation, I examine the level of dialect-speaking of the participating adolescents by applying a dialect index (DI). I also cover how and to what extent the participants show awareness of their dialect and of their own variety of Scanian. I investigate what the places where the informants live and attend school mean to them and how these factors are reflected in their use of dialect. I also examine how the informants’ mental mobility, in terms of plans for the future, affects their use of dialect. The starting point for this study is that our modern society is built around change and movement, and that we are expected to be, and to a high degree also are, mobile. Movement and moving between places are part of the world today, both in the sense of large-scale migration and small-scale commuting or local moves (see Cresswell 2006, Britain 2016).

Research aims

The overall aim of this dissertation is to contribute to the growing research body on young people's dialect use in contemporary urban environments. Both quantitative and qualitative linguistic methods are used to investigate, both in terms of form and content, the dialect use of a small group of adolescents in northwestern Scania. Their realization of dialect and standard variants of twelve selected linguistic variables is mapped. The measure of dialecticality obtained from this survey is then related to the informants' degree of attachment to the place where they live. The aim of the study is to identify similarities and differences in dialectal variation, and to see how these affect, or are affected by, one's attachment to the place where one lives and one's willingness to stay there or move away in the future. The overarching questions are as follows:

- What does the linguistic variation look like in this material?

The question is answered by examining which dialect variants are used, which standard language variants are used, and what the inter-individual variation in the material looks like. The result of the linguistic variation is operationalized through a dialect index.

- How do the linguistic variables relate to each other? Can covariation or an implicational hierarchy be identified in the material?

The question is answered through an implication analysis and a scalogram showing all linguistic variables' realization.

- How can linguistic variation be related to past, present and future place attachment?

This question is answered and operationalized by analyzing interview questions on place attachment and using a local attachment index, which is then related to each person's language use.

- How can linguistic variation be related to other non-linguistic variables, such as gender, where one lives, how one talks about the place where one lives, and the attitude towards one's own dialect?

This question is answered and operationalized by analyzing the answers to questions on related topics in the informants' interview responses.

Theoretical point of departure

In the dissertation, some theoretical concepts are presented as starting points. The view of the relationship between society and language has changed through the movement from the first to the third wave of sociolinguistic variation studies (Eckert 2012). Speakers are no longer considered to be passive carriers of dialect but active, style-conscious producers of social differentiation (ibid.). I place my study within the third wave of sociolinguistics as I examine young people's attachment to the place where they live. Still, I also evaluate their narratives about the place, and how they perceive their own and others' dialect use. Like other studies within third-wave sociolinguistics, there is particularly one part of this study, the dialectal study, which could be placed within the first-wave, as it is primarily quantitative and places the informants into different speaker categories. However, with the qualitative, more individually oriented study on place attachment, I try to show how individual young people construct themselves as dialect speakers or not, or perhaps as speakers of what some of the participants call the young Scanian. Some informants do not seem to be aware of how they speak, or what impression they want to give, while others are more verbally expressive about their variety and are aware of their linguistic style.

The framework for the study is *Social dialectology* (Weinreich, Labov and Herzog 1968), which combines sociolinguistics and dialectology. In a European and Nordic context, this framework is used by, among others, Auer and Hinskens (1996:4), Grönberg (2004:1), Røyneland (2005:3), Bockgård and Nilsson (2011:16) and Svahn and Nilsson (2014:17). Unlike traditional dialectology, the individual is not seen as a representative of a language system in a geographical location, but rather as part of a socially defined group. At the same time, social dialectology also focuses more on the individual than traditional dialectology does. The method combines dialectological and sociolinguistic methods, where correlations are sought between linguistic variation and variables such as geography, age, gender, social background, future choices, and lifestyle (Svahn & Nilsson 2014:20).

In this thesis, I follow Svahn and Nilsson (2014:16) and Auer (2005) and use the term *dialect* as an overall, reasonably geographically identifiable variety. I do not limit the term to the more archaic, rural varieties but also include regional and urban varieties that are not strictly geographically limited (Auer 2005:2). In many countries, it is the capital region that is associated with the standard language. The same is true in Sweden, where the central Swedish dialects around Mälardalen and Stockholm are associated with the standard language (Grönberg 2004:31, Auer 2005:23). In this dissertation, *standard*

language is used as a variety in contrast to *dialect*, and whether the individual informants see dialect or standard language as more prestigious probably varies. The definitions of *dialect* as “a language variety which is used in a geographically limited part of a language area in which it is ‘roofed’ by a structurally related standard variety” (Auer et al. 2005:1), and *standard language* as “a supra-regional form where it is not possible to determine where a speaker comes from” (Svahn & Nilsson 2014:29), however, apply well to my material. Since the Scanian dialect is, to some extent, phonetically different from standard Swedish, it can probably be said to be “roofed” by a standard variety.

The concepts of *registration* and *indexicality* are used to discuss how informants view dialect features and their dialect. Silverstein’s (2003) indexical order enables a discussion of how well-known a linguistic feature or specific language use is among the speakers, its importance, and how the linguistic feature or language use can be used to create linguistic style. I follow Johnstone and Kiesling (2018), who compare Labov’s concept of *indicator*, *marker*, and *stereotype* with an application of Silverstein’s indexical ordering (Johnstone & Kiesling 2008:8). Indexicality describes the link between language use and social meaning (Mortensen & Coupland 2018:207). This study uses indexicality to discuss individual linguistic varieties of Scanian and identify *the young Scanian*. Since no historical development of either the dialect features or the young Scanian has been outlined here, I limit the discussion to how some of the Scanian dialect traits can be related to indexing, and also to the Labovian terms *indicator*, *marker*, and *stereotype*.

The concept of *positioning* was introduced by Davies and Harré (1990:45) as something dynamic that arises in social interaction and interpersonal relationships. I use the concepts of *positioning* and *style* to describe how the informants use (or do not use) their dialect to shape their identities or show their attachment to place. In my analysis, I explore how some informants position themselves by consciously or unconsciously placing themselves in a certain position by adopting an attitude or approach through their way of expressing themselves. This happens, for example, when the informants approach or distance themselves from the dialect and dialect speakers, thereby positioning themselves as dialect speakers (or not) or speakers of the young Scanian dialect. A person places him- or herself in a certain position by choosing a certain alternative from all the actions, attitudes and expressive possibilities available (Svahn & Nilsson 2014).

Place and *location* are central concepts when describing the informants’ attachment to place. Place is a common concept in geography, but cultural geography emerged as a reaction to geography’s use of the concept of place as a mere geographical location (Cresswell 2015:35). Place and identity are closely related, and investigating the sense of belonging is one way of looking at place

identity. In accordance with Nilsson and Nylund Skog (2019) I use the concept of *belongingness* (from Baumeister & Leary 1995), which refers to a state when “an individual is a significant part of something” (Nilsson & Nylund Skog 2019:206) and thus experiences a strong belongingness with this something.

Finally, the term *mental mobility* is used to explain young people’s thoughts about where they want to live and work in the future. Monka (2013) describes three types of mobility: geographical mobility (moving), social mobility (moving to a different social group than the parents) and mental mobility, which is an attitude towards location in the future and perhaps a focus on a different place than the one you live in, even if you have not yet moved. Monka (2013:27) argues that one cannot become socially or geographically mobile without first being mentally mobile.

Methodology

For this study, I conducted digital interviews with twenty-one adolescents. These were carried out during the Covid-19 pandemic, and I followed Swedish restrictions on travel and socializing. I set three criteria in advance for the participants: At the time of the interview, the adolescents interviewed should be between sixteen and nineteen years old, attend high school in Helsingborg, and live in the region of Scania. Helsingborg is a city of about 150,000 inhabitants. Most of the informants live in central Helsingborg or the outskirts of the city. Still, some informants live in the countryside, and others live in other smaller municipalities in north-western Scania. Helsingborg is on the waterfront, with numerous ferry connections to Denmark and other European countries. Most people living in Helsingborg travel regularly to the Danish city of Helsingør (only fifteen minutes by ferry), the Danish capital, Copenhagen, or Malmö, the largest city of Scania. The informants in my dissertation were distributed over nine different high schools in Helsingborg. Since I used network sampling (i.e. Milroy & Gordon 2003:32, Boyd & Ericsson 2015:40), some of the informants knew each other, as some were in the same class or were friends. Before the data collection, I was not acquainted with any of the participants, or their parents or families.

The material consists of audio files of interviews, transcripts of these files, and responses to a questionnaire. The starting point was to study linguistic variation in a homogeneous age group and investigate thoughts on mobility before one has had the opportunity to choose whether one wants a mobile life. The material is analyzed based on a number of linguistic variables that can be realized both as a dialect variant and as a standard variant. The variables are shown in the results section below.

The material is first analyzed from a dialectological perspective, where twelve linguistic variables, all with one dialect variant and one standard variant, are extracted from the material. The linguistic variables are mostly phonological, and some are phonological, but only used in certain lexical items. Two other linguistic variables, one syntactic and one prosodic, are noted and analyzed. The twelve linguistic variables mentioned above (but not the prosodic and syntactic) are aggregated to form a dialect index (DI), which is created by calculating a quantitative measure of dialectality for each informant. Each informant's measure can then be compared with those of the other informants.

Subsequently, the material is analyzed from a sociolinguistic perspective through both a quantitative and qualitative analysis of the interview responses, taking into account different expressions of mobility or stability on the one hand and place attachment on the other. A quantitative measure of place attachment is made by applying an Index of Local Attachment (ILA), designed by the Danish researchers Malene Monka, Pia Quist and Astrid Ravn Skovse (2020). This index quantifies, for each informant, questions about attachment in the past, present, and imagined future. Finally, additional sociolinguistic variables are also examined, such as gender, place of residence, metalinguistic talk and talk about dialects.

The realization of the linguistic variables

The dialectological part of the study examines fourteen linguistic variables, twelve of which can be realized as either a dialect or a standard variant. These twelve linguistic variables are numbered and presented in order of the frequency of each dialect variant's occurrence in the material, corresponding to how many points each dialect variant generated from the informants in the dialect index. The names of the linguistic variables are variant/variant, with the standard language variant first and then the dialect variant. The linguistic variables are as follows:

- 1: alveolar *r*/uvular *r*
- 2: retroflex/*r* before dental consonant
- 3: *-ärr/-l-arr-*
- 4: monophthongs/diphthongs
- 5: *-erl-är*
- 6: *blir/bler*
- 7: short *u*/short, pointed *u*
- 8: *mej* and *nej/maj* and *naj*
- 9: *intelente*

10: *ändå/ändån*

11: *också/osså*

12: *min/miin*

Other linguistic variables

13: expletive *it/there* and *here*

14: Central Swedish tone curve/South Swedish tone curve

The twelve linguistic variables are phonological, and some are phonological but only used in certain lexical items. The dialect variants are all regional Scanian dialect features, except for one, short, pointed *u*, a local northwest Scanian dialect feature (Bruce 2010:177). The choice of variables was based on the occurrence of dialect variants in the recorded oral interviews and previous descriptions of the Scanian dialect.

The twelve linguistic variables have been quantified to create a dialect index (DI) by counting the number of occurrences of each of the variables in each informant's interview. The total number of occurrences of each variable used by each informant has been noted, and the percentage of dialectal realization and standard realization of the variables has been calculated. Each informant's results were then transferred to a 0–2 dialect scale. Depending on whether the variable occurs categorically as a dialect variant (2 points, 75% dialectal realization or more), whether it occurs partly (1 point, 25–74%) as a dialect variant or whether it occurs categorically as a standard variant (0 points, 24% or less dialectal realization). Each variable's realization (proportion of dialect and standard variants) was then compiled for each informant. The total sum of each informant's realization of all variables was added to a quantitative measure of dialect speaking with a number between zero (0), representing very close to standard speech, and twenty-four (24), representing very dialectal speech.

The most traditional dialect-speaking informants in the dialect index thus have the highest scores. The eleven most traditional informants (with at least 12 points in the dialect index) realize eight linguistic variables or more as the dialect variant in at least 25% of the cases (and thus get 1 or 2 points on these variables). The ten informants with lower scores only realize between zero and five variables as the dialect variant. Only a few variables are realized categorically (at least 75%) as the dialect variant by some of these informants; among these, the variable *r*, which in the entire material is realized either categorically as the dialect variant or categorically as the standard variant. None of the informants in the material exhibit all variables with categorical dialect realization, but the most dialect-speaking informant exhibits more than 25% dialect realization of all variables. I choose to call the eleven informants who realize almost all variables more than 25% as the dialect variant and have a total of at least 12 points in the dialect index, *the dialect-speaking informants*. All

these informants consistently use uvular *r* (variable 1), realize *r* before dental consonant (variable 2) as *r* and pronounced consonant (without retroflexion), show over 85% diphthongal realization of long vowels (variable 4) and show at least 75% dialect realization of at least five other linguistic variables. The remaining ten informants are referred to in the thesis as *the standard-speaking informants*. The division into two groups was initially made based on the DI score, with eleven informants having a score of 12 or more (out of a possible 24) and ten informants scoring lower scores (between 0 and 7).

The results for each of the linguistic variables are also presented. Of the twenty-one informants in the material, sixteen consistently use the expected Scanian uvular *r* in their spontaneous speech, while five consistently use a standard alveolar *r*. None of the informants alternated between alveolar and uvular *r* but consistently realized either variant.

The dialect variant of the variable retroflex/*r* before dental consonant is an audible uvular *r* before the dental consonant (*d*, *t*, *n*, *l* and *s*) and not retroflexion, which is the standard variant. It was somewhat unexpected that retroflexion should occur in contemporary Scanian speech, since it has hitherto been described as a standard Swedish feature (see e.g. Sjöstedt 1936:163, Bruce 2010:150). But retroflexion is used by half of the informants, both those who consistently use front, alveolar *r* in other positions (which might be expected given that alveolar *r* is a feature of standard Swedish) and in those who consistently use uvular *r* in other positions than before the dental consonant.

Place attachment

To operationalize people's attachment to places, I use the quantitative measure Index of Local Attachment or ILA, invented by the Danish linguists Malene Monka, Pia Quist and Astrid Ravn Skovse (2020). The ILA consists of eight factors (a–h), and the total score of each respondent's answers to these questions is between 0 and 16.

The eight factors of the Index of Local Attachment (ILA) are divided into three parts: past, present, and future. The factors are as follows:

The past:

- a) Geographical background of mother
- b) Geographical background of father
- c) Places where you have lived
- d) Places where you went to school

The present:

- e) Places of summer jobs/extra jobs
- f) Places of hobbies
- g) Places where friends are located

The future:

- h) Future geographical plans

The results of ILA are reported as scores for each informant (0–16 points), but the scores are also divided into the past, the present, and the future. According to ILA points, there seems to be a correlation between dialect use and place attachment, so those who speak the most dialect also show large attachment to the place. This applies to the seven informants with the highest scores in ILA, but not to all other informants. Those with only slightly lower ILA scores are distributed differently, and even informants with low DI scores could have relatively high ILA scores.

Of the three parts of the ILA, the past, the present and the future, attachment in the past correlates best with dialect speaking. All of the dialect-speaking informants have a clear attachment to the past. That is, both the informants and their parents were brought up in the place they reside today. Several of the most dialect-speaking informants also have high scores on attachment to the present and the future, but other informants have lower scores on these factors.

When comparing ILA with each linguistic variable, there are some apparent differences between the variables' relation to the ILA scores. The informants who use the dialect variant of the seven variables 1: alveolar *r*/uvular *r*, 2: retroflex/*r* before dental consonant, 4: monophthongs/diphthongs, 5: *-er/-är*, 6: *blir/bler*, 7: short *u*/short, pointed *u* and 9: *intelente*, also have high ILA scores. The use of dialect variants of these seven linguistic variables thus correlates with higher ILA scores. In comparison, the use of dialect variants of the other five linguistic variables (variables 3, 8, 10, 11 and 12) does not correlate with higher ILA scores. Thus, the adolescents using the dialect variants of the first seven linguistic variables mentioned above (variables 1, 2, 4, 5, 6, 7, and 9) also have high ILA scores, which cannot be said about informants using other dialect variants.

Non-linguistic variables

In addition to ILA, I compare dialect speaking with other non-linguistic variables such as gender, metalinguistic features, and how people talk about the place where they live. Some case studies are also included, which present representatives of different types of adolescents in the material. These types are the two groups that have been most common in previous research, “dialect-speaking and stationary” and “standard-speaking and mobile”. There are also types that are not as often described, i.e., “dialect-speaking and mobile” and “standard-speaking and stationary”. The case studies show heterogeneity in the informant group, while the quantitative measures ILA and DI can be used to divide the participants into smaller groups with the same orientation.

Concluding discussion

The discussion chapter follows up on the four research questions. The linguistic variation is described, and one conclusion is that the standard linguistic feature retroflexion seems quite frequent in the material. According to Sjöstedt (1936), Wessén (1969), Bruce (2010) and Riad (2014a), among others, retroflexion only occurs in dialects where alveolar *r* is traditionally used and therefore has previously not been used in southern Swedish dialects. However, this seems to be changing. The use of retroflexion is, apart from the use of alveolar *r*, the most transparent and most prominent sign of dialect change or dialect leveling in this study. Only the standard language informants use this particular standard linguistic feature.

The relation between the linguistic variables is discussed in the dissertation, and the results show a relatively straightforward order in the realization of the investigated variables. In an implicational analysis, a pattern becomes visible. There seems to be a somewhat predictable pattern showing that the most common dialect variants are used by most informants, and the more dialect variants the informants use, the more unusual features they use (see also Svahn & Nilsson 2014:255). The standard-speaking informants, on the other hand, do not (with a few exceptions) use unusual dialect variants but rather one or more of the most common dialect variants. Indexicality (according to Johnstone & Kiesling 2008) is discussed in relation to both phonological and lexical linguistic features.

The linguistic variation is related to past, present and future local attachment by comparing the informants’ dialect use (scores of DI) with their scores on the Index of Local Attachment (scores of ILA). The comparison shows

that the most dialect-speaking informants also score high on the ILA. A comparison between the informants' ILA points of the past, the present, and the future shows that the place attachment in the past seems to covary most with dialect-speaking, while the most dialect-speaking informants have the highest points of local attachment in the past. Three factors comprise the local attachment with the dialect-speaking informants: that the parents originate from northwestern Scania, that the informants have lived in the same area since they were young, and that they have also attended schools in the local area.

In the dissertation, the linguistic variation is also related to extra-linguistic variables such as gender, where one lives, how one talks about the place where one lives and the attitude to one's own dialect. Regarding gender and dialect speaking, it turns out that the dialect variants of variable 5: *-erl-år* and variable 9: *intelente* are associated more with girls than with boys. In contrast, the dialect variant of variable 8: *mej* and *nej/maj* and *naj* is more associated with boys than with girls.

In the conversations about how to think regarding staying or moving in the future, i.e., mental mobility, it is my impression that several informants are attempting to conform to some kind of mobility norm. There seem to be perceived expectations of young people seeking new paths and wanting to leave their hometown or the place where they grew up. While most informants express a desire to move and broaden their horizons after graduation, some narratives show a desire on the part of the informant to return to the place where they grew up. After possible deviations for education, military service or other reasons, those who position themselves as returners seem to have to work harder to express this opinion than those saying they want to move away. Those convinced that they want to stay where they live now do additional interactional work by adding a laugh or discourse markers to show an awareness that their preferred position is not necessarily the expected stance.

Some informants who say they want to move sound like they think "This is what you should do", and even express the opinion that staying in the village where they grew up might be somewhat old-fashioned. One informant wants to study in Stockholm, the capital of Sweden, to give herself "that experience", and she thinks that this would contribute to "a good personal development". Maybe this informant just means it is good to get away from home and manage independently. Still, the fact that it involves moving to the capital city can also reveal a preconception that moving to a big city is needed to develop as a person. Cresswell (2006:25) argues that *sedentarism* in sociology has been based on place, immutability, attachment and the authentic speaker, while *nomadism* and mobility perhaps have been overlooked and ignored. At the same time, *nomadism* has also been positively associated with independence, freedom and progress (Cresswell 2006:25–26). The results sometimes show a

strong relationship between dialect use and place. However, I also noticed an underlying awareness of the mobile society and a desire to follow the norm and be a young person who wants to get away and seek freedom and independence. Monka (2013) shows that mental mobility is linked to speaking standard language, as geographically mobile people in her study already spoke a more standard variety when they were young. In this study, not only standard-speaking informants but also some dialect speakers are mentally mobile.

The young Scanian is the title of this dissertation. The term could describe the Scanian spoken by young people in Scania today, but in this dissertation, it is a quote from an informant who says this is the variety of her generation. Several of the informants state that they and their peers speak this new, young variety of Scanian. For young people in Scania, as for young people in i.e. north Jutland in Denmark (Mægaard et al. 2020), the dialect seems to belong to the past and is not associated with the young generation. Traditional dialect, with old (“extinct”) words and broad dialect traits, indexes older people and farmers according to the informants in this study. Their own speech is described as consisting of slang words and/or suburban slang, as well as a finer, less coarse dialect associated with youthfulness. For them, the young Scanian is something other than “dialect” and can be understood as a variety of its own.

Litteratur

- Aftonbladet 2023, 6 januari. *Skorrande r hotat bland unga skåningar*. TT, Aftonbladet Nyheter. <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/8J5nBW/skorrande-r-hotat-bland-unga-skaningar>> Hämtad 29 december 2024.
- Agha, Asif 2003. The social life of cultural value. *Language and communication* 23, s. 231–273.
- Aldrin, Emilia 2011. *Namnval som social handling: val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Amin 2017, 8 maj. *Ändån*. Från EPn Låt oss bli ihågkomna. [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZD_cUAQ6lnA> Hämtad 2 april 2023.
- Andersson, Lars-Gunnar 2001 [1985]. *Fult språk: svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlsson.
- Andersson, Lars-Gunnar 2019. *Göteborgsgrammatik*. 1 uppl. Stockholm: Morfem.
- Auer, Peter 2005. Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. I: Delbecque, Nicole, Johan van der Auwera & Dirk Geeraerts (red.), *Perspectives on variation: Sociolinguistic, historical, comparative*. Berlin/ New York: De Gruyter Mouton, s. 7–42.
- Auer, Peter and Frans Hinskens 1996. The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area. *Sociolinguistica* 10(1), s. 1–30.
- Auer, Peter, Frans Hinskens & Paul Kerswill (red.) 2005. *Dialect change: convergence and divergence in European languages*. New York: Cambridge University Press.
- Baumeister Roy F. & Mark R. Leary 1995. The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin* 117(3), s. 497–529.
- Beal, Joan C. 2009. Enregisterment, commodification, and historical context: "Geordie" versus "Sheffieldish". *American speech* 84(2), s. 138–156.

- Beckman, Bengt och Stig-Arne Ekhall u.å. *Språkstatistik – fortsättning*. Nationellt centrum för matematik. <https://ncm.gu.se/media/namnaren/kryptoskola/24_Krypto2_Sprak2.pdf> Hämtad 23 mars 2025.
- Bergman, Gösta 1941. *Sydliga provinsialismer i det bildade svenska talspråket*. Lund.
- Bijvoet, Ellen 2024. Språkattityder och språkideologier. I: Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber, s. 85–109.
- Bijvoet, Ellen, Karin Senter & Margareta Svahn 2024. Från storstad till landsort: förortsindexerat tal i dagens Sverige. I: Jansson, Denny, Ida Melander, Gustav Westberg, Daroon Yassin Falk (red.), *Svenskans beskrivning 38: Örebro 4–6 maj*. Del II. Örebro: Örebro universitet, s. 7–30.
- Björseth, Bertil 1946. *Dialekt och riksspråk i en bohuslänsk socken*. Göteborg: B. Björseth.
- Blommaert, Jan 2016. From mobility to complexity in sociolinguistic theory and method. I: Coupland, Nikolas (red.), *Sociolinguistics. Theoretical debates*. Cambridge: Cambridge University press, s. 242–262.
- Bockgård, Gustav & Jenny Nilsson (red.) 2011. *Interaktionell dialektologi*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Bockgård, Gustav 2011. ”Dä ä inte frågan åm nå annat än den gamle dialekten”. En samtalsanalytisk och ideologisk studie av en märklig dialektintervju. I: Bockgård, Gustav & Jenny Nilsson (red.), *Interaktionell dialektologi*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen, s. 51–74.
- Boyd, Sally & Stina Ericsson (red.) 2015. *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Braunmüller, Kurt 1998. *De nordiske språk*. 2. bearb. utg. Oslo: Novus.
- Brink, Lars 1986. Om begreberne rigssprog, standardsprog og dialekt. *Ny-svenska studier* 66, s. 5–42.
- Britain, David 2016. Sedentarism and nomadism in the sociolinguistics of dialect. I: Coupland, Nikolas (red.), *Sociolinguistics. Theoretical debates*. Cambridge: Cambridge University press, s. 217–241.
- Bruce, Gösta 1970. Diphtongization in the Malmö dialect. *Working papers in Linguistics* 3, s. 1–19.
- Bruce, Gösta 2010. *Vår fonetiska geografi: om svenskans accenter, melodi och uttal*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bucholtz, Mary & Kira Hall 2016. Embodied sociolinguistics. I: Coupland, Nikolas (red.), *Sociolinguistics. Theoretical debates*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 173–197.
- Bylin, Maria & Björn Melander 2024. Språkpolitik och språkvård. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber, s. 253–266.
- Chambers, Jack K. & Peter Trudgill 1998. *Dialectology*. 2 uppl. Cambridge: Cambridge University Press.

- Coupland, Nikolas 1985. Hark, hark, the lark': Social motivations for phonological style-shifting. *Language & Communication* 5(3), s. 153–171.
- Coupland, Nikolas 2007. *Style: language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coupland, Nikolas 2010. The authentic speaker and the speech community. I: Llamas, Carmen & Dominic Watts (red.), *Language and identities*. Edinburgh: Edinburgh University press, s. 99–112.
- Cresswell, Tim 2006. *On the move. Mobility in the modern western world*. London: Routledge.
- Cresswell, Tim 2015. *Place: an introduction*. 2 uppl. Chichester: John Wiley & Sons.
- Dahlstedt, Karl-Hampus 1979. Dialekten i skolan. I: Molde, Bertil (red.), *Språkform och språknorm. En bok till Bertil Molde på 60-årsdagen den 16 september 1979*. Stockholm: Esselte Studium, s. 38–57.
- Davies, Bronwyn & Rom Harré 1990. Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), s. 43–63.
- DeCamp, David 1971. Toward a generative analysis of a post-creole speech continuum. I: Hymes, Dell (red.), *Pidginization and creolization of Languages*. London: Cambridge University Press, s. 349–370.
- Denscombe, Martyn 2014. *The Good Research Guide: For small-scale social research projects*. Maidenhead, England. McGraw-Hill/Open University Press.
- Donelius, Anders & Lars Joelsson (red.) 2004. *Helsingborg*. Helsingborg: Liljedal & Co.
- Eckert, Penelope 1989. *Jocks and Burnouts. Social Categories and Identity in the High School*. New York: Teachers College Press.
- Eckert, Penelope 2012. Three waves of variation study: The emergence of meaning in the sociolinguistic variation. *Annual Review of Anthropology* 41, s. 87–100.
- Eckert, Penelope & Sally McConnell-Ginet 1992. Think practically and look locally: Language and gender as community-based practice. *Annual Review of Anthropology* 21, s. 461–490.
- Einarsson, Jan 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Elert, Claes-Christian 1974. *Gränsen för det sydsvenska bakre r*. Umeå: Umeå universitet.
- Elert, Claes-Christian 1981. *Ljud och ord i svenskan* 2. Umeå: Umeå universitet.
- Elert, Claes-Christian 1997. *Allmän och svensk fonetik*. Stockholm: Norstedts förlag AB.
- Eriksson, David u.å. Folkmun.se. <<https://folkmun.se/laggtill>> Hämtad 26 feb 2025.

- Fjeldstad, Anton & Kari Hervold 1989. *Norsk for svensker*. Lund: Studentlitteratur.
- Friðriksson, Finnur 2008. *Language change vs. stability in conservative language communities: A case study of Icelandic*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Friðriksson, Finnur 2015. Gruppsamtal och intervju. I: Boyd, Sally & Stina S. Ericsson (red.), *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur, s. 57–73.
- Friðriksson, Finnur, Ásgrímur Angantýsson & Stefanie Bade 2024. Icelandic regional pronunciation, attitudes and real-time change: Latest developments. *Sociolinguistica* 38(29), s. 261–290.
- Gjerdman, Olof 1918–1927. *Studier över de sörmländska stadsmålen kvalitativa ljudlära*.
- Goodhart, David 2019. *The road to somewhere: the new tribes shaping British politics*. Paperback edition. London: Hurst & Company.
- Gregersen, Frans, Marie Mægaard & Nicolai Pharao 2009. The long and short of (æ)-variation in Danish – a panel study of short (æ)-variants in Danish in real time. *Acta Linguistica Hafniensia: International Journal of Linguistics* 41, s. 64–82.
- Gregersen, Frans & Nicolai Pharao 2016. Lects are perceptually invariant, productively variable: A coherent claim about Danish lects. *Lingua* 172–173, s. 26–44.
- Gross, Johan 2018. *Mapping vowels: variation and change in the speech of Gothenburg adolescents*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter 2004. *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Gårding, Eva & Per Lindblad 1973. Constancy and variation in Swedish word accent patterns. *Lund Working Papers in Linguistics* 7, s. 36–110.
- Gårding, Eva, Robert Bannert, Ann-Christine Bredvad-Jensen, Gösta Bruce & Kerstin Naucler 1974. Talar skåningarna svenska? I: Platzack, Christer (red.), *Svenskans beskrivning* 8: Lund 20–21 april. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, s. 107–117.
- Hansson, Åke 1969. *Fonematiska studier i skånska dialekter*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, Åke 2001. *Ett österlenmål: ordbok över dialekten i Östra Ingelstads socken, Ingelstads härad*. Lund: Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund.
- Hof, Sven 1772. *Dialectus vestrogothica, ad illustrationem aliquam linguae svecanae, veteris et hodiernae, dissertatione philologica et vocabulorum vestrogothicorum indice explanata*. Stockholm: typis & impensis Joh. Arv. Carlbohm.
- Holm, Lisa & Robert Zola Christensen 2019. *Dansk grammatik*. 4 uppl. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

- Horn, Greta 2019. Dialektutjämning hos unga i Helsingborgsområdet. I: Skott, Fredrik & Mathias Strandberg (red.), *Svenska landsmål och svensk folkliv*: tidskrift årg. 141. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien, s. 181–192.
- Hyltenstam, Kenneth 1977. Implicational patterns in language syntax variation. *Language Learning* 27, s. 383–410.
- Håkansson, David & Henrik Rosenkvist 2022. Utbrytningsliknande konstruktioner i skånska. *Danske talesprog* 21, s. 153–174.
- Högdahl, Elisabeth 2007. *På andra sidan Trädgårdsgatan: om Norr och Söder i förändringens Helsingborg*. 1 uppl. Helsingborg: Helsingborgs stad/Lunds universitet.
- Ingers, Ingemar 1939. *Studier över det sydvästska dialektområdet*. Lund: Lunds universitet.
- Ingers, Ingemar 1970 [1957]. *Språket i Lund: dialekt och riksspråk i Lund och omnejd*. 2 uppl. Stockholm: Sv.bokförl./Norstedt.
- Isof (Institutet för språk och folkminnen) 2020, 27 januari. *Besök våra arkiv och bibliotek*. <<https://www.isof.se/om-oss/om-myndigheten/vara-arkiv/besok-vara-arkiv-och-bibliotek>> Hämtad 1 mars 2025.
- Ivars, Ann-Marie 1986. *Från Österbotten till Sörmland: en undersökning av emigration och språklig anpassning*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Jansson, Denny 2023. Dialektala möten i skolmiljö: Gymnasieelever talar om och på dialekt. *Nordlyd* 47(2), s. 149–162.
- Johansson, Lars-Erik 2008. Standardspråk och riksspråk. En språklig varietetens begreppsliga avgränsning. I: Enell-Nilsson, Mona & Tiina Männikkö (red.), *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet*: VAKKI-symposium XXVIII. Vasa: Vasa universitet, s. 43–55.
- Johannesson, Gösta 1980. *Helsingborg: stad i 900 år*. Stockholm: AWE/Geber.
- Johnstone, Barbara, Jennifer Andrus & Andrew E. Danielsson 2006. Mobility, indexicality and the enregisterment of “Pittsburghese”. *Journal of English Linguistics* 34(2), s. 77–104.
- Johnstone, Barbara 2010. Language and place. I: Mesthrie, Rajend (red.), *Cambridge handbook of Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 203–217.
- Johnstone, Barbara 2013a. Ideology and discourse in the enregisterment of regional variation. I: Auer, Peter, Martin Hilpert, Anja Stukenbrock & Benedikt Szmrecsanyi (red.), *Space in Language and Linguistics: Geographical, Interactional, and Cognitive Perspectives*. Berlin/Boston: De Gruyter, s. 107–127.
- Johnstone, Barbara 2013b. *Speaking Pittsburghese: The Story of a Dialect*. USA: Oxford University Press.

- Johnstone, Barbara & Scott F. Kiesling 2008. Indexicality and experience: Exploring the meanings of /aw/-monophthongization in Pittsburgh. *Journal of Sociolinguistics* 12(1), s. 5–33.
- Josephson, Olle 2004. Ju: ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Katlev, Jan 2006. Er der et sprog der hedder skånsk? *Mål & mæle* 1, s. 121–131.
- Kock, Axel 1904–1908. De senaste årens undersökningar av skånska bygdemål. *Historisk tidskrift för Skåneland* 2, s. 1–22.
- Kornhall, David 1981. Danska och svenska i Skåne. Kring Stig Örjan Ohlssons Skånes språkliga försvenskning. *Arkiv för nordisk filologi* 96, s. 167–194.
- Kristiansen, Tore 2009. The macro-level social meaning of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 42, s. 167–192.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkman 2014. *Den kvalitativa forskningsinterjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Køhler Mortensen, Kristine 2020. Northern Jutland. Local positioning and global orientation. I: Mægaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.), *Standardization as linguistic change. A transversal study of three traditional dialect areas*. London: Routledge, s. 80–113.
- Labov, William 1966. *The social stratification of English in New York City*. Washington D.C.: Center for Applied Linguistics.
- Labov, William 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lech, Gillis 1925. *Skånemålets böjningslära*. Lund: Lunds universitet.
- Leinonen, Therese 2010. *An acoustic analysis of vowel pronunciation in Swedish dialects*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Leopold, Carl Gustaf af 1801. *Afhandling om svenska stafsättet*. Stockholm.
- Lieng, Kristoffer 2023, 3 januari. *Forskare om tungspets-r: "Det blir allt vanligare"* [radioprogram]. Sveriges Radio P4 Kristianstad. <<https://www.sverigesradio.se/artikel/forskare-om-tungspets-r-det-blir-mycket-vanligare>> Hämtad 1 mars 2025.
- Lilja, Agneta 1996. *Föreställningen om den ideala uppteckningen: en studie av idé och praktik vid traditionssamlade arkiv: ett exempel från Uppsala 1914–1945*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Lind, Kalle 2016. *Skånsk-svensk ordbok: från abekatt till övanpo*. Malmö: Roos & Tegner.
- Lindquist, Kenny 2007, 3 januari. *Helsingborgska en ful dialekt?* Helsingborgs Dagblad. <<https://www.hd.se/2007-01-03/helsingborgska-en-ful-dialekt>> Hämtad 26 mars 2025.

- Lindström, Anna 2003. Språklig variation och social praktik. Om en stiliserad dialektimitation i ett svenskt vardagssamtal. I: Nordberg, Bengt (red.), *Grammatik och samtal: studier till minne av Mats Eriksson*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, s. 113–124.
- Linell, Per 1994. *Transkription av tal och samtal: teori och praktik*. Linköping: Linköpings universitet, Tema kommunikation.
- Lundbladh, Carl-Erik 2012. *Skånska dialektord*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Lunnen2009. 2009, 12 april. Old provinces Scania [Digital bild]. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Old_provinces_scania.png Hämtad 5 mars 2025.
- Löfström, Malin 2022. *Språklig stil och stajling bland finlandssvenskar i Stockholm: – ett mobilitetsdialektologiskt perspektiv*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Malmberg, Bertil 1966. *Nya vägar inom språkforskningen: en orientering i modern lingvistik*. 3 uppl. Stockholm: Svenska bokförl./Norstedts.
- Milles, Karin 2024. Språk och kön. I: Sundgren (red.), *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber, s. 110–127.
- Milroy, Lesley 1987. *Language and social networks*. 2 uppl. Oxford: Blackwell.
- Milroy, Lesley & Matthew Gordon 2003. *Sociolinguistics. Method and interpretation*. Malden–Oxford–Carlton: Blackwell Publishing.
- Moberg, Rune & Tylle Herlin (red.) 1985. *Helsingborg 900 år*. Helsingborg: Helsingborgs kommun.
- Monka, Malene 2013. *Sted og sprogforandring: En undersøgelse af sprogforandring i virkelig tid hos mobile og bofaste informanter fra Vinderup, Odder og Tinglev*. Köpenhamn: Københavns Universitet.
- Monka, Malene 2015. Mobilitet og sprogforandring. *Nydanske Sprogstudier NyS* 49, s. 98–122.
- Monka, Malene, Pia Quist & Astrid Ravn Skovse 2020. Place attachment and linguistic variation: A quantitative analysis of language and local attachment in a rural village and an urban social housing area. *Language in Society* 49(2), s. 173–205.
- Mortensen, Janus & Nikolas Coupland 2018. Style and styling. I: Östman, Jan-Ola & Jef Verschueren (red.), *Handbook of Pragmatics*. 21st Annual Installment, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 201–220.
- Myers, Greg 2006. ‘Where are you from?’: Identifying place. *Journal of Sociolinguistics* 10(3), s. 320–343.
- Myrberg, Sara 2022 a. Two-peakedness in South Swedish and the Scandinavian tone-accent typology. I: Kubozono, Haruo, Junko Ito & Armin Mester (red.), *Prosody and Prosodic Interfaces*. Oxford: Oxford Academic Press, s. 95–124.

- Myrberg, Sara 2022 b. Ord- och satsmelodi i sydsvenska – likheter och skillnader i jämförelse med östnorska, västsvenska och centralsvenska. I: Jansson, Denny, Ida Melander, Gustav Westerberg & Daroon Yassin Falk (red.), *Svenskans beskrivning 38: Örebro 4–6 maj*. Del III. Örebro: Örebro universitet, s. 252–271.
- Mægaard, Marie 2020. Introduction: Standardization as Sociolinguistic Change. I: Mægaard, Marie, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.), *Standardization as sociolinguistic change. A transversal study of three traditional dialect areas*. New York: Routledge, s. 1–26.
- Nilsson, Jenny 2012. I huvudet på Västgöta-Bengtsson. En fallstudie av dialektinsamling i idé och praktik. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 338, s. 45–65.
- Nilsson, Jenny 2015a. Stabilitet och förändring i norra Värmland – Dialekten i Torsbyområdet 1940-tal och 2010-tal. *Folkmålsstudier* 53, s. 167–98.
- Nilsson, Jenny 2015b. Dialect accommodation in interaction: Explaining dialect change and stability. *Language and Communication* 41, s. 6–16.
- Nilsson, Jenny & Christian Sjögreen 2019. Tillfälligt varietetsskifte som social resurs. I: Bianchi, Marco, David Håkansson, Björn Melander, Linda Pfister, Maria Westman & Carin Östman (red.), *Svenskans beskrivning 36: Uppsala 25–27 oktober*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, s. 167–178.
- Nilsson, Jenny & Susanne Nylund Skog 2019. Dialekter, platser och identiteter Språk- och kulturvetenskapliga förklaringar till språklig förändring och stabilitet i Torsby och Edsbyn. *Språk och stil*. NF 29, s. 203–232.
- Nilsson, Jenny & Lena Wenner 2017. The unruly dialect variant [a]. The case of opening of [ɛ] in the traditional Torsby dialect. *Language Variation – European Perspectives* VI, s. 99–112.
- Nilsson, Jenny, Lena Wenner, Therese Leinonen & Eva Thorselius 2021. New and old social meanings in urban and rural Sweden: The changing indexicalities of damped /i/. I: Arne Ziegler, Stefanie Edler & Georg Oberdorfer (red.), *Urban matters: Current approaches in variationist sociolinguistics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 179–202.
- Nordberg, Bengt 1971. Böjningar av neutrala substantiv i Eskilstunaspråket. Utomspråkligt och inomspråkligt betingad variation. *Nysvenska studier* 51, s. 117–227.
- Nordberg, Bengt 2016. Talackommodation, språkstruktur och språkförändring. *Språk & Stil* NF 26, s. 5–37.
- Noreen, Adolf 1877. *Fryksdalsmålets ljudlära*. Uppsala.
- Pamp, Bengt 1978. *Svenska dialekter*. Stockholm: Natur & Kultur

- Pedersen, Inge Lise 2005. Processes of standardization in Scandinavia. I: Auer, Peter, Frans Hinskens & Paul Kerswill (red.), *Dialect change: convergence and divergence in European languages*. New York: Cambridge University Press, s. 171–195.
- Persson, Martin 2010. Dialektnivellering i Färs härad. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, s. 85–95.
- Pienemann, Manfred 1998. *Language processing and second language development: processability theory*. Amsterdam: Benjamins.
- Pålsson, Pontus 2019. *Dialektutjämning i det småländska gränslandet. En studie i kontinuitet och förändring i dialektbruk på orten Sävsjö*. [Kandidatuppsats, Uppsala]. Uppsala: Uppsala universitet.
- Quist, Pia 2017. Sprog-krop-sted: Dialeksamfundets meningsskabende orden. *Nordica Helsingiensia* 48, s. 57–71.
- Rabb, Viveca 2007. Genuskongruens på reträtt. *Variation i nominalfrasen i Kvevlaxdialekten*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Rabb, Viveca 2016. Från landsbygdsdialekter till Vasasvenska. Tecken på dialektutjämning och registrering av en stadsvarietet i fyra steg. *Språk och stil* 26, s. 38–68.
- Relfh, Edward 1976. *Place and placedness*. London: Pion.
- Riad, Thomas 2014a. *The phonology of Swedish*. Oxford: Oxford University Press.
- Riad, Thomas 2014b. Högt och lågt i skandinaviska dialekter. I: Sausverde, Erika & Ieva Steponavičiute (red.), *Fun and puzzles in modern Scandinavian studies: collection of articles*. Vilnius: Vilnius University, Centre of Scandinavian Studies, s. 123–141.
- Rietz, Johan Ernst 1867. *Svenskt dialekt-lexikon: ordbok öfver svenska allmogespråket*. Lund.
- Røyneland, Unn 2005. *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- SAG= Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Band 1–4. Stockholm: Norstedts Ordbok i distribution.
- SCB 2023. *Kommuner i siffror*. <<https://kommunsiffror.scb.se/?id1=1283-&id2=null>> Hämtad 2 mars 2023.
- Schilling, Nathalie 2013. Surveys and interviews. I: Podesva, Robert J. & Devyani Sharma (red.), *Research Methods in Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 96–115.
- Senter, Karin 2022. *Att göra förort. Om språkliga resurser hos gymnasieungdomar med mångspråkig förortsbakgrund*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sheller, Mimi & John Urry 2006. The new mobilities paradigm. *Environment and planning A: Economy and space*, 38(2), s. 207–226.

- Silverstein, Michael 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language and communication* 23(3–4), s. 193–229.
- Sjöfartsverket u.å. *Stabila godsmängder 2022*. <<https://www.sjofartsverket.se/sv/om-sjofartsverket/nyheter-och-press/nyheter/stabila-godsmangder-2022/>> Hämtad 2 mars 2025.
- Sjöstedt, Gösta 1936. *Studier över r-ljuden i sydsandinaviska mål*. Lund: Lunds universitet.
- Sjöstedt, Gösta 1999. *Ordbok över folkmålen i Västra Götalands län*. Lund: Blom.
- Skimutis, Moa 2023, 5 januari. *Malmöbor oroas över skånskan: "Allting drar mot stockholmskan"*. Ny studie: Tungrots-r:et på väg att dö ut. TV4 Nyheterna. <<https://www.tv4.se/artikel/2ob2nTlPd16DJ7iVAYKvC/malmoebor-oroas-oever-skanskan-allting-drar-mot-stockholmskan>> Hämtad 29 december 2023.
- Skovse, Astrid Ravn 2018. *Udgangspunkter og orienteringspunkter: En undersøgelse af socio-geografisk orientering, hverdagsmobilitet og sproglig praksis blandt unge to steder i Danmark*. Köpenhamn: Köpenhamns universitet.
- Stjernholm, Katrine 2013. *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted: Tre artikler om språk i Oslo*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Strandberg, Mathias 2014. *De sammansatta ordens accentuering i Skånemålen*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Strandberg, Mathias 2019. Vad är danskt och vad är svenskt i Skånes dialekter? I: Stubkjær Adamsen, Georg (red.), *Dialekter i rigt mål*. Köpenhamn: Modersmål-Selskabet, s. 287–307.
- Sundgren, Eva 2002. *Återbesök i Eskilstuna: en undersökning av morfologisk variation och förändring i nutida talspråk*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sundgren, Eva 2024. Språklig variation och förändring. I: Sundgren, Eva (red.), *Sociolingvistik*, s. 54–81. Stockholm: Liber.
- Svahn, Margareta 2020. Språkliga varieteter bland ungdomar i Skövde. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, s. 121–176.
- Svahn, Margareta & Jenny Nilsson 2014. *Dialektutjämning i Västsverige*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Sveriges riksdag. Lag 2003, s. 40 om etikprovning av forskning som avser människor. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460/> Hämtad 25 mars 2024.
- Swenning, Julius 1910. *Utvecklingen av samnordiskt e i sydsvenska mål*. Lund: Lunds universitet.
- Syd- och västsvensk dialektdatabas. Isuf. <<https://www.isuf.se/arkiv-och-insamling/digitala-arkivtjanster/syd--och-vastsvensk-dialektdatabas>> Hämtad 1 april 2023.

- Syrjälä, Väinö 2018. *Namn-språk-ställe. Språkbrukarna i svenskfinlands offentliga rum*. Helsingfors: Nordica Helsingensia.
- Teleman, Ulf 2005. *Om r-fonemets historia i svenskan*. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Teleman, Ulf 2013. *Tradis och funkis: svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Teleman, Ulf 2013. *Tradis och funkis: svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Teinler, Jannie 2016. *Dialekt där den nästan inte finns. En folklingvistisk studie av dialektens sociala betydelse i ett standardspråksnära område*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Thelander, Mats 1979. *Språkliga variationsmodeller tillämpade på nutida burträsktal*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Thelander, Mats 1996. Från dialekt till sociolekt. I: Moberg, Lena & Margareta Westman (red.), *Svenskan i tusen år: glimtar ur svenska språkets utveckling*. Stockholm: Norstedt, s. 163–181.
- Thelander, Mats 2009. Svenskt standardspråk som begrepp och fenomen. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27, s. 179–198.
- Thyberg, Kajsa 2020. *Det-konstruktioner i bruk: en systemisk-funktionell analys av satser med icke-referentiellt det i modern svenska*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Trelleborgs allehanda 2003, 10 juli. *Skånskan kan bli eget språk*. <<https://www.trelleborgsallehanda.se/artikel/skanskan-kan-bli-eget-sprak/>> Hämtad 1 mars 2025.
- Trudgill, Peter 1972. Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in society* 1, s. 197–195.
- Tuan, Yi-fu 1974. *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes, and values*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Tuan, Yi-fu 1977. *Space and place: the perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Weinreich, Uriel, William Labov & Marvin Herzog 1968. Empirical foundations for a theory of language change. I: Winfried P. Lehmann & Yakov Malkiel (red.), *Directions for Historical Linguistics: A Symposium*. Austin: University of Texas Press, s. 95–195.
- Wenner Lena 2010. *När lögnare blir lugnare. En sociofonetisk studie av sammanfallet mellan kort ö och kort u i uppländskan*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Wenzelberg, Karin 2024, 17 maj. *Strid för att älvdalska ska klassas som eget språk*. <<https://www.gu.se/nyheter/strid-for-att-aldalska-ska-klassas-som-eget-sprak>> Hämtad 1 mars 2025.
- Wessén, Elias 1969. *Våra folk mål*. 9 uppl. Stockholm: Fritze.

- Wikner, Sarah 2019a. *Svenskan i Helsingfors: uppfattningar, perception och variation*. Åbo: Åbo Akademi.
- Wikner, Sarah 2019b. Variation i svenskan i Helsingfors. Fonetisk kvantitet i förhållande till olika sociala variabler och kontexter. *Folkmålsstudier* 56, s. 137–168.
- Williams, Raymond 1964. *Border country*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Visitskane.com 2020. Business Region Skåne AB (BRS). <<https://visitskane.com>> Hämtad 25 mars 2024.
- Wolfram, Walter A. 1969. *A sociolinguistic description of Detroit negro speech*. Washington, D.C.: Center for applied linguistics.
- Välkommen till Helsingborg: en bok till den nyblivne helsingborgaren* 1979. Stockholm: Finn Thofte förlag.
- Östman, Jan-Ola 2017. Lingvistiska dialektlandskap, estetik och språklig självintervention. I: Östman, Jan-Ola, Caroline Sandström, Pamela Gustavsson & Lisa Södergård (red.), *Ideologi, identitet, intervention: Nordisk dialektologi 10*. Helsingfors: Helsingfors universitet, s. 429–440.
- Östman, Jan-Ola 2022. Om plats och ställe som grammatiska verktyg. I: Jansson, Denny, Ida Melander, Gustav Westerberg & Daroon Yassin Falk (red.), *Svenskans beskrivning 38: Örebro 4–6 maj*. Del I. Örebro: Örebro universitet, s. 9–31.

Bilaga 1. Information och samtycke. *Dialekt och plats i Skåne.*

Hej!

Jag heter Greta Horn och är doktorand på Göteborgs universitet. Mitt forskningsprojekt är språkvetenskapligt handlar om dialekter och hur de knyter an till platser. Jag är framför allt intresserad av Skåne och skånskan och dem som bor i detta område. Därför undrar jag om du vill medverka i mitt forskningsprojekt genom att delta i en intervju.

Syftet med projektet är att dokumentera hur talad skånska låter i dag bland både ungdomar och äldre personer. Jag vill höra hur man beskriver den plats där man bor och hur skånskan låter i dag. Därför vill jag prata med dig som bor i Helsingborg med omnejd oavsett om du har bott här alltid eller om du flyttat hit senare.

Jag skulle verkligen uppskatta om du ville delta i en intervju, som kan handla om dig och platsen där du bor. Intervjun är tänkt att ta omkring 30 minuter och i samband med intervjun vill jag att du fyller i en enkät med personuppgifter och några frågor om dig själv.

Med anledning av covid-19 och gällande restriktioner, kommer intervjuerna inte att ske som fysiska möten utan via Zoom. När vi har bestämt en tid mejlar jag dig en länk för att koppla upp dig i ett möte med mig på Zoom, och sedan spelar jag in mötet.

Allt deltagande är frivilligt. Du kan när som helst under projektets gång, tills resultaten är publicerade, avbryta din medverkan utan särskild förklaring genom att kontakta Greta Horn (kontaktuppgifter finns nedan). Resultaten av forskningen kan komma att publiceras i vetenskapliga artiklar, rapporter, konferenspresentationer och i min avhandling. Korta stycken av den inspelade intervjun kan komma att spelas upp som exempel i samband med vetenskapliga presentationer. I alla publikationer kommer de medverkande att vara anonymiserade. Om du har några som helst frågor om undersökningen eller dess resultat är du alltid välkommen att kontakta mig.

Intervjuerna och enkäterna kommer att lagras på Göteborgs universitets server som har säkerhetsklassning 1. Enkäten och intervjun kommer att efterfråga vissa personuppgifter. Exempel på personuppgifter är namn, kön och ålder. Även en persons röst och utseende är personuppgifter. Dessa personuppgifter kommer att hanteras i enlighet med dataskyddsförordningen GDPR.

Hälsningar

Greta Horn

Doktorand vid Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet

Mejl: greta.horn@gu.se Tel: [mobilnummer]

Dialekt och plats i Skåne

Muntligt samtycke

Läs högt informationen som skickats ut om forskningsprojektet *Dialekt och plats i Skåne*.

- a) Jag har blivit informerad om:
- syftet med undersökningen
  - att mitt deltagande är frivilligt
  - att undersökningen kommer att publiceras och användas i akademiska sammanhang
  - att korta delar av inspelningen kan komma att spelas upp för andra forskare och i undervisningssammanhang
  - att jag kan kontakta Greta Horn när helst med frågor för att ta del av undersökningen och dess resultat
  - att jag har rätt att avbryta mitt deltagande genom att kontakta Greta Horn
- b) Jag har blivit informerad om att:
- alla insamlade personuppgifter kommer att bli hanterade i överensstämmelse med GDPR
  - att intervjuerna och enkäten lagras på Göteborgs universitets server

Bilaga 2. Frågor vid dialektintervju.

Dialektintervju GH vt 2021

Del a) Förhållande till platsen, nutida, dåtida och framtida mobilitet

Var går du i skolan, vilken linje och år?

Var bor du?

Berätta lite om Helsingborg! Vad är det för sorts stad?

Staden – landet, vad är landet i Helsingborgsområdet enligt dig? Kommer du från landet eller stan?

Hur är det att bo här? Trivs du med att bo här?

Har du funderat på att bo någon annanstans? (Var? Varför?)

Vad har du för fritidsintressen? Var utövar du dessa (lokalt/annanstans)?

Hur rör du dig i regionen (mobilitet)? Reser, besöker någon? Jobbar?

Har du extrajobb/sommarjobb? I så fall var (lokalt/annanstans)?

Vad vill du göra efter gymnasiet? (Studera vidare eller hellre börja jobba direkt)?

Vad har du för framtidsplaner (vad gäller att bo kvar på orten eller flytta därifrån)?

Vad tänker du dig att du sysslar med om tio år?

Del b) Dialekten

Vilka kända personer kommer från Helsingborg?

Kända skåningar? Hur är de kända? Har det något med skånskan att göra/ använder de dialekten till att profilera sig?

Hur man pratar här? Något speciellt? Finns det en typisk Helsingborgsdialekt?

Hur låter den i så fall?

Vem pratar som du/Var pratar man som du?
Hur pratar du när det gäller dialekt? Hur är din dialekt jämfört med andra skånska dialekter?

Talar alla i Helsingborg på samma sätt som du? Om skillnad, varför, vad beror den på?

Är det skillnad på skånskan som du pratar jämfört med dina föräldrar eller far- och morföräldrar?

Hur känner du för det (dialektförändring)?

Talar du på samma sätt i alla situationer eller ändrar du ditt sätt att prata beroende på samtalspartner eller situation (eller annat)?

Finns det någon skånska som du gillar mindre? Mer? Tror du skåningar i allmänhet har någon uppfattning om huruvida någon skånsk dialekt är populärare än ngn annan?

Bilaga 3. Kompletterande fråga våren 2024

Mejl eller sms-meddelande (några få brev):

Hej!

Jag kontaktar dig för att jag intervjuade dig (på Zoom) våren/hösten 2021 om dig och din dialekt bland annat. Tack för att du medverkade i min forskning! Det har varit väldigt roligt och spännande att få lyssna på och analysera allt material jag fått, och om planeringen håller ska min avhandling (där resultaten av alla intervjuer sammanställs) bli klar i början av nästa år (2025).

Jag frågade dig och alla andra jag intervjuade om vad ni hade för framtidsvisioner då. Nu tänkte jag chansa lite och be dig svara (mejl, sms eller Messenger, kontaktuppgifter till mig finns nedan) på vad du gör i dag! Jag skulle gärna vilja veta vad du gjort efter gymnasiet hittills. Har du jobbat, rest, börjat på någon utbildning eller gjort något helt annat? Jag vore väldigt tacksam för svar! Det behöver bara vara kortfattat, men vill du skriva längre finns det såklart inget som hindrar dig! Hoppas på att höra från dig!

Med vänliga hälsningar
Greta Horn
Doktorand, Göteborgs universitet
[mobilnummer]
Greta.horn@gu.se

GÖTEBORGSSTUDIER I NORDISK SPRÅKVETENSKAP

REDAKTÖRER FÖR SERIEN: Maia Andréasson, Kristian Blensenius,
Stellan Petersson, Marie Rydenvald, Barbro Wallgren Hemlin

Fullständig förteckning över utgivningen 2004–2017 (nummer 1–29) finns på Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologis webbplats: <<https://www.gu.se/svenska-spraket/goteborgsstudier-i-nordisk-sprakvetenskap-gns>>

30. Filippa Lindahl: *Extraction from relative clauses in Swedish*. 2017.
31. Ylva Byrman: *Så fångas de misstänkta ord. Förhör och dokumentationspraktiker på Skattebrottsenheten*. 2017.
32. Joel Olofsson: *Förflyttning på svenska. Om produktivitet utifrån ett konstruktionsperspektiv*. 2018.
33. Henrik Rosenkvist (red.): *Estlandssvenskans språkstruktur*. 2018
34. *Grammatik, kritik, didaktik. Nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik och socialemiotik*. 2018.
35. Liivi Jakobson: *Skriftilig lärarrespons för vuxna nybörjare i svenska som andraspråk: Teoretiska perspektiv, responspraktik och uppfattningar*. 2019.
36. Richard A. LaBontee, Jr.: *Strategic Vocabulary Learning in the Swedish Second Language Context*. 2019.
37. Henrietta Adamsson Eryd: *"See there I'm stuck now!" Samtalsdeltagares orientering mot att tala svenska i amerikansvenska dialektintervjuer*. 2019.
38. Anna Lindholm: *Flerspråkiga elevers läsförståelse på svenska. Om lässtrategier och läsutveckling på mellanstadiet*. 2019.
39. Linnéa Bäckström: *Etableringen av ha-bortfall i svenskan. Från kontaktfenomen till inhemsk konstruktion*. 2020.
40. Malin Sandberg: *Från beslut till broschyr. Intertextualitet, äldre och kultur i texter inom en statlig satsning*. 2020.
41. Kajsa Thyberg: *Det-konstruktioner i bruk. En systemisk-funktionell analys av satser med icke-referentiellt det i modern svenska*. 2020.
42. Anders Agebjörn: *Learning of Definiteness by Belarusian Students of Swedish as a Foreign Language*. 2021.
43. Anna Winlund: *Inte för räddhågsna. Undervisning i grundläggande litteracitet och svenska som andraspråk på gymnasieskolans språkintrouktion*. 2021.
44. Sanna Kraft: *Tala fram texten. När barn med läs- och skrivsvårigheter skriver med tal-till-text*. 2023.
45. Camilla Håkansson: *Språkkunskaper och kunskapspråk. Ämneslitteracitet i ämnesprov, undervisning och elevtexter inom svenska som andraspråk och fysik*. 2024.
46. Simon Bauer: *Locating, Constructing, and Disciplining Self and Other. A Discourse Ethnography of Civic Orientation in Sweden*. 2025.
47. Anja Allwood: *Litteratur på omvägar. Tre perspektiv på indirekta romanöversättningar till svenska 2000–2015*. 2025.
48. Greta Horn: *Den unga skånskan. Dialektal variation och platsanknytning hos gymnasieungdomar i nordvästra Skåne*. 2025.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GÖTEBORGSSTUDIER I NORDISK SPRÅKVETENSKAP 48

REDAKTÖRER FÖR SERIEN: Maia Andréasson, Kristian Blensenius,
Stellan Petersson, Marie Rydenvald, Barbro Wallgren Hemlin

Skånskan är en dialekt som känns igen och kan placeras geografiskt av de flesta svenskar. Där andra dialekter har utjämnats mot standardsvenska har skånskan ansetts vara mer stabil och motståndskraftig mot förändring. Men gäller det fortfarande? Använder unga skåningar till exempel diftonger och skorrande r?

I den här avhandlingen undersöker Greta Horn den unga skånskan, som den låter i en grupp gymnasieungdomar i nordvästra Skåne. Undersökningen kartlägger dialektala drag i spontantalet hos ungdomarna, redovisar vilka drag som realiseras mest respektive minst och undersöker den dialektala variationen. Den språkliga variationen relateras till ungdomarnas anknytning till platsen de bor på, i dåtid, i nutid och i framtiden. Resultatet visar att skånska ungdomar är en heterogen grupp. En del talar mycket dialekt och andra betydligt mindre, oavsett om de uppvisar hög anknytning till platsen de bor på eller ej. Flera av ungdomarna påstår att dialekt tillhör den äldre generationen, och att de själva talar en modernare varietet som en av deltagarna i avhandlingen kallar för just den unga skånskan.

GRETA HORN

ISBN 978-91-8115-116-9

ISSN 1652-3105